

ประวัติพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริขันธ์)

มูลนิธิพระสงฆ์ มณฑลอุดร
โพธาราม ราชบุรี

มูลนิธิพระสงฆ์ มณฑลอุดร
ด.หนองกกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
www.sa-ngob.com

ประวัติพระอุบาลีคุณูปมาจารย์
(จันทร์ สิริจันโท)

ประวัติพระอนุาสีคุณปมาจารย์
(จันทร์ สิริจนฺโท)

ISBN ๙๗๘-๖๑๖-๗๘๗๐-๑๐-๖

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

จำนวน : ๔๐,๐๐๐ เล่ม

จัดทำโดย : มูลนิธิพระสงฆ์ มนสฺสนโต

๕ หมู่ ๓ บ้านหนองแห่น ต.หนองกวาง

อ.โพธาราม จ.ราชบุรี ๗๐๑๒๐

จัดพิมพ์ที่ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

๓๗๖ ถ.ชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน

กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐ โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐

โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒

หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่เป็นธรรมทาน ห้ามคัดลอก ตัดตอน
หรือนำไปพิมพ์จำหน่าย หากท่านใดประสงค์จะพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน

โปรดติดต่อ มูลนิธิพระสงฆ์ มนสฺสนโต

www.sa-ngob.com

คำนำ

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) วัดบรมนิवास หรือ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านเป็นพระมหาเถระธรรมยุติกนิกาย ชาวอีสานสำคัญรูปหนึ่ง เป็นพระผู้สร้างคุณูปการที่เป็นคุณประโยชน์ ต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อย่างใหญ่หลวง

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านเป็นเนติแบบฉบับอันเลิศเลองดงาม รูปหนึ่งของพระสงฆ์สาวกในสมัยกึ่งพุทธกาล โดยท่านดำเนินตามรอย พระบรมศาสดา ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน ทั้งทรงธรรมวินัย ทรงธุดงค์วัตร บำเพ็ญสมณวิปัสสนาจนทรง อริยธรรมขั้นสูงสุดในบรรดาพระพุทธานุศาสนิกชน ท่านบ้นลือเลื่องนามแสดง สวากขาตธรรม จนได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวาง ว่าเป็น ธรรมกถึกเอก ปราดเปรื่องเลื่องลือทั้งด้านคันถธุระ และ วิปัสสนาธุระ ท่านจึงมีสานุศิษย์มากมาย ที่สำคัญคือ ด้านคันถธุระ มี สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) ด้านวิปัสสนาธุระ มี องค์หลวงปู่เสาร์ องค์หลวงปู่มั่น พระบูรพาจารย์ผู้บุกเบิกก่อตั้งกองทัพนครธรรมพระธุดงค์กรรมฐานสมัยปัจจุบัน และท่านเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ขององค์หลวงปู่แหวน และ องค์หลวงปู่ตื้อ

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เป็นพระมหาเถระที่องค์หลวงปู่มั่น ถือเป็นครูอาจารย์และให้ความเคารพศรัทธามาก โดยองค์หลวงตา พระมหาบัวกล่าวไว้ว่า “หลวงปู่มั่นเคารพท่านมาก เคารพเจ้าคุณอุบาลีฯ พูดคำไหนๆ แยกออกรู้ทันที ท่านพูดด้วยความเคารพ

เลื่อมใส ด้วยความเทิดทูนจริงๆ คือท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านหนัก
ทั้งปฏิบัติด้วย ปริยัติด้วย ท่านเป็นแบบฉบับได้” ทั้งองค์หลวงตา
ได้ยกย่องพ่อแม่ครูอาจารย์ทั้งสอง ด้วยความเคารพเลื่อมใสเทิดทูน
ว่าเป็น “จอมปราชญ์ในสมัยปัจจุบัน”

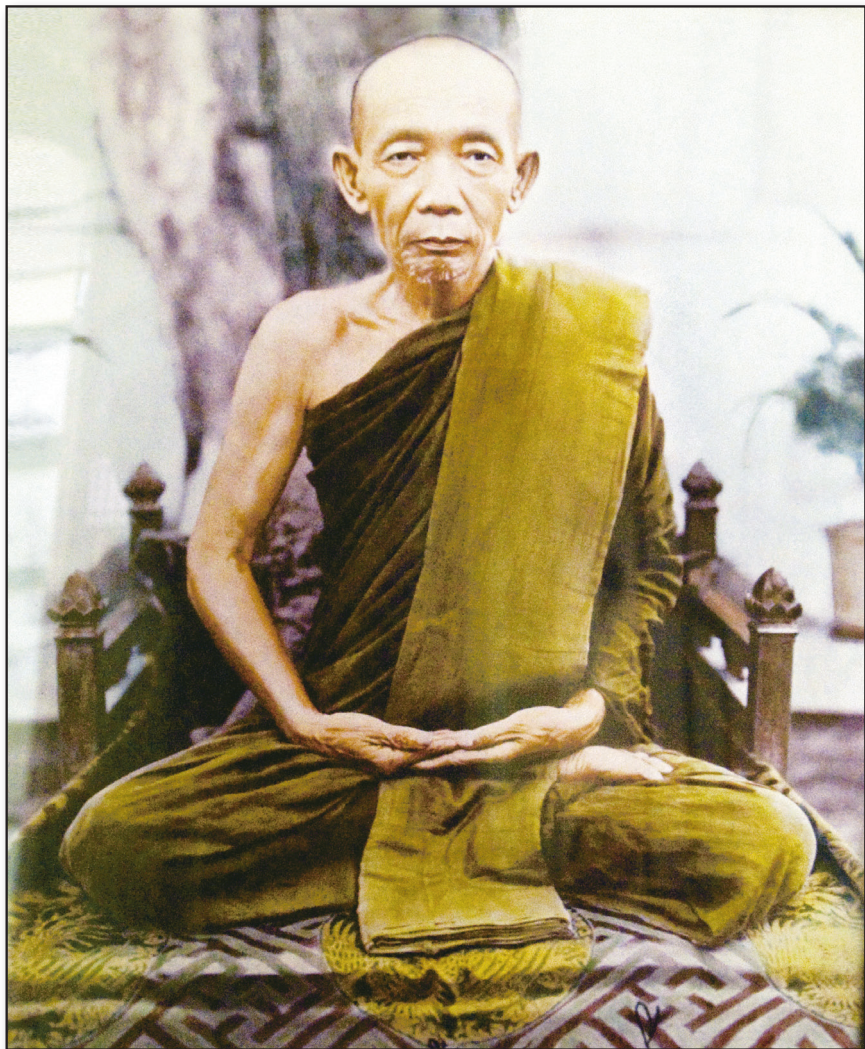
มุนินิธิพระสงฆ์ มนัสสนโต

สิงหาคม ๒๕๕๗

‘บุคคลที่ปรารถนาพ้นทุกข์ ได้สุข
หรือพระนิพพาน
ควรให้ได้เมื่อยังมีชีวิตอยู่’

พระครูวิสุทธิญาณ

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท)

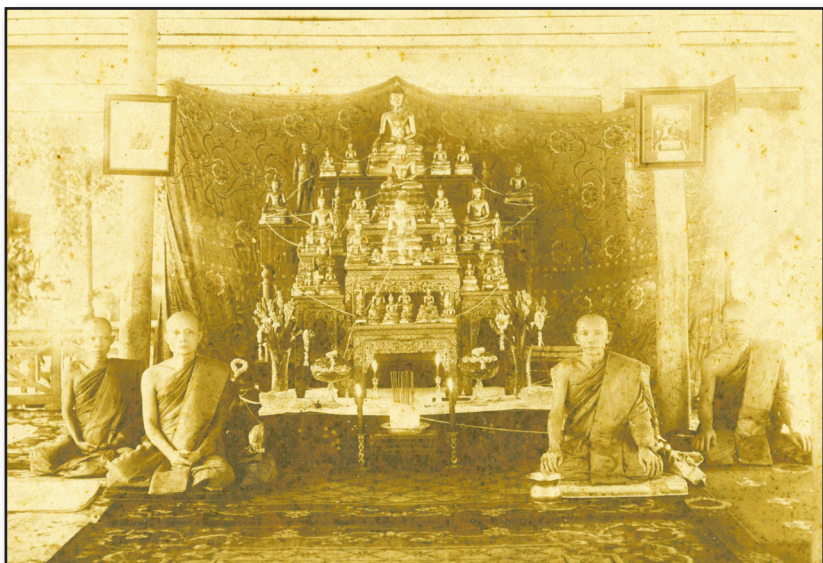
หน้าห้องหอธรรมวิจารณ์ บริเวณท้องค้หลวงปู่ฉั่น
ปรีชาธรรมกับท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ

พระธาตุและเกศาธาตุ
พระอุบาสีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (แถวแรกองค์ที่ ๓)
ทรงผนวชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ ประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร
ท่านเจ้าคุณอุปาลิฯ อยู่แถวสององค์ขวาสุด

พระพิชิตมารมัยมพุทธกาล
ประดิษฐาน ณ ศาลาอรุพงษ์ วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร

พระพุทธปฏิภาคมัยมพุทธกาล วัดสิริจันทรมิตรวิหาร จ.ลพบุรี

สารบัญ

๑. ภาคอรรถโนประวัติ

๑

- ประวัติพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท)
จากหนังสืออรรถโนประวัติ ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์
พ.ศ. ๒๓๙๙ - พ.ศ. ๒๔๖๙ ๒
- เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่nimntatantเจ้าคุณพระอุบาลีฯ
มาอยู่ปรับปรุงวัดเจดีย์หลวง ๕๙
- พ.ศ. ๒๔๗๐ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ รับnimntatantจำพรรษา
วัดเจดีย์หลวง ๖๑
- ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ เป็นพระอุปฌาย์หลวงปู่แหวน
หลวงปู่ตื้อ คราวญัตติเป็นธรรมยุต ๖๒
- ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ เผยแผ่พระพุทธศาสนาทางภาคเหนือ ๖๕
- พ.ศ. ๒๔๗๒ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ nimntatantหลวงปู่มั่นขึ้นเชียงใหม่ ๖๖
- กองทัพนครราชสีมาหลวงปู่มั่นทำประโยชน์อย่างใหญ่หลวง
ทางภาคเหนือ ๗๒
- หลวงปู่มั่นแก้ความปรารถนาพุทธภูมิของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ๗๔
- การบูรณะปรับปรุง วัดเจดีย์หลวง และจัดการศึกษา
นครเชียงใหม่ ๘๐
- ประวัติการอาพาธของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ๘๒
- โอวาทท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ กล่าวเตือนใจพุทธบริษัทที่มา
เยี่ยมเยียน ๘๙
- พ.ศ. ๒๔๗๔ หลวงปู่มั่นเยี่ยมอาการอาพาธท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ๙๑

- พระศิษย์หลวงปู่มั่นเยี่ยมอาการอาพาธท่านเจ้าคุณอุบลีฯ ๙๔
- หลวงปู่แหวนไปเฝ้าพยาบาลท่านเจ้าคุณอุบลีฯ ๙๖
- เหตุการณ์วันก่อนมรณภาพถึงวันพระราชทานเพลิง
ท่านเจ้าคุณอุบลีฯ ๙๗

๒. ภาคบูรพาจารย์	๑๐๓
• บูรพาจารย์ วัดบรมนิวาส	๑๐๔
• ทำไมท่านพระอาจารย์ทั้ง ๓ รูปไม่พักที่วัดบรมนิวาส	๑๐๖
• ต้นตระกูลกรรมฐาน	๑๑๑
• พระอุบลีคุณูปมาจารย์ ยังเป็นกวี นักแต่งกลอน แต่งโคลง	๑๑๒
• ทายาทธรรม นี่คือนักจุดเริ่มต้นของพระธุดงค์กรรมฐาน ในสายภาคอีสาน	๑๑๔
• หลวงปู่เสาร์ฟังธรรมท่านเจ้าคุณอุบลีฯ	๑๑๕
• หลวงปู่มั่นออกปฏิบัติเบื้องต้นได้ศึกษาอบรมกับ ท่านเจ้าคุณอุบลีฯ	๑๑๖
• อัครฐานเป็นที่ตั้งแห่งมรรคผลนิพพาน	๑๑๗
• หอธรรมวิจารณ์	๑๑๙
• หลวงปู่มั่นกำหนดจิตดูท่านเจ้าคุณอุบลีฯ	๑๒๑
• จอมปราชญ์ทั้งสองฉลาดมาแต่เป็นฆราวาส	๑๒๒
• หลวงปู่มั่นรับเป็นเจ้าอาวาสวัดเจติยหลวง	๑๒๘
• ท่านเจ้าคุณอุบลีฯ หลวงปู่มั่น ครูบาศรีวิชัย	๑๒๙
• ครูบาศรีวิชัยเลื่อมใสท่านเจ้าคุณอุบลีฯ	๑๓๐
• ธรรมนิทาน เรื่องมิตรแท้สองโลก	๑๓๑

- ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ รับอาราธนานิมนต์เป็นประธาน
ถวายศาลาโรงธรรมที่บ้านสามผง ๑๓๙
- หลวงปู่เทศก์กล่าวชื่นชมคุณธรรมท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ๑๔๑
- หลวงปู่แหวนพบกับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ (พ.ศ. ๒๔๖๔) ๑๔๒
- หลวงปู่แหวนให้ความเคารพท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ๑๔๕
- ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ บอกให้หลวงปู่แหวนท่องปาฏิโมกข์ ๑๔๗
- หลวงปู่แหวนเล่าเรื่องไม้สีฟันพระ ๑๔๘
- การอบรมอินทรีย์ ๕ ๑๕๐
- ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ บันดาลให้ฝนตกทั่วเชียงใหม่ ๑๕๒
- หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ เทศน์ยกคำสอนท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ๑๕๖
- หลวงปู่ตื้อกล่าวถึงท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ๑๕๙
- หลวงปู่ตื้อเล่าเรื่องท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ และ ครูบาศรีวิชัย ๑๖๐
- หลวงปู่budดา กับ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ๑๖๔
- ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เทศน์เฉพาะพระพักตร์รัชกาลที่ ๕ ๑๖๖
- ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เષชฌิโลกธรรม ๘ ๑๖๗
- การสร้างอนุสาวรีย์พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทะ จันทร์) ๑๖๘
- สมเด็จพระมหาโมหณินวงศ์ดำเนินตามปฏิปาทท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ
และหลวงปู่มั่น ๑๗๐
- หลวงปู่สิมกราบนมัสการฟังธรรมท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ๑๗๒
- หลวงตามหาบัวเทศนาธรรมถึงท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ๑๗๓
 - ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ถวายนิตยาภิธาน ๑๗๓
 - ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ หนักทั้งปริยัติและปฏิบัติ ๑๗๖
 - นิทานหลวงตาบวชที่แรก ๑๗๘
 - เชียงใหม่จังหวัดมหามงคลมีจอมปราชญ์อุบัติขึ้น ๑๘๒

• ท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ ธรรมกลีอก	๑๘๓
• แสดงด้วยความรู้ความเห็นของธรรมแท้ๆ	๑๘๔
• รื่นเรีงในธรรมภาวนา	๑๘๗
• หลวงปู่มหาเขียนเล่าเรื่องท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ เคยอยากสึก	๑๘๘
• หลวงปู่เจี๊ยะเทศน์ยกภาสิตท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ	๑๘๙
• วิธีการนวดกำ โดยท่านเจ้าคุณอุบาสีคุณูปมาจารย์	๑๙๔
• ท่านพระอาจารย์จวน กุลเชฏโฐ นิมนต์ท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ	๑๙๕
• แอบดูท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ นั่งสมาธิกับหลวงปู่มัน	๑๙๗

๓. ภาคคติธรรมคำสอน	๑๙๙
--------------------	-----

๔. ภาคสมณศักดิ์และผลงานสำคัญ	๒๐๗
------------------------------	-----

๕. ภาคผนวก	๒๑๙
------------	-----

การสร้างวัดสิริจันทรมิตรวิหาร
และพระพุทธรูปวิภาคมัธยมพุทธกาล

ภาคตัดทโนประวัติ

ประวัติพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท)

(จากหนังสือ อุตตปวัตติ ของ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์)

นมตฤ รตนตยสส, อกฺขามิ ปวตฺตํ มม

สิสฺसानํ โพนฺตถาย, ตํ สุณฺณสส สาธุกํ ฯ

จกกล่าวประวัติไว้เป็นที่ระลึกแก่สานุศิษย์ทั้งหลายผู้ต้องการ
อยากรู้ ด้วยในปีชกาล พ.ศ. ๒๔๖๙ นี้ เดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ ตาม
จันทรคติอายุของอัครโนครบ ๗๐ ถ้วน นับเป็นวันได้ ๒๕,๕๕๐ วัน
ควรเป็นที่ยินดีอย่างสูงสุด

ถ้าจะคิดถึงชีวิตของสัตว์ ซึ่งเขารักเหมือนชีวิตของเรา แต่ถูก
เราปล้นแย่งเอาร่างกายซึ่งเป็นของรักแห่งเขามามำรุงชีวิตอันเป็นที่รัก
ของเราก็น่าสังเวชสลดใจ ถ้าจะนับทั้งไขทั้งตัวเอามามำรุงคนๆ เดียว
ก็เห็นจะมากกว่าล้าน แต่จะทำได้ ฤๅกรรมดาบังคับเสียแล้ว

ก็ต้องทำไม่รู้ ไม่เห็น ทำเช่ๆ ยินดีว่าตนข้ามทางกันดารจนจะถึงที่พักแล้วเท่านั้น เปรียบเหมือนนายเรื่อนำเรือของตนข้ามมหาสมุทรผ่านอุปสรรคตลอดไปได้ จนแลเห็นทิวไม้ฝั่งที่ตนประสงค์ นายเรือแลคนโดยสารจะมีความยินดีสักปานใด แม้ผู้นำเรือคืออัตภาพผ่านอุปสรรคมาได้ถึง ๗๐ ปีนี้ ก็เช่นนั้น คือแลเห็นฝั่งที่จะจอดอยู่แล้วจะอยู่ไปได้อีกไม่กี่ปี คงจะรักษาคุณความดีที่ตนประพฤติมาแล้วนี้ตลอดวันตายได้ ไม่ใช่ยินดีต่อความแก่ความเฒ่า ยินดีต่อคุณความดีที่ตนได้ประพฤติมาแล้วต่างหาก จะไปยินดีต่อความแก่ความเฒ่าทำอะไรกัน

ในการทำบุญนี้ได้ปรึกษากับพวกสัตบุรุษแลพระเณรซึ่งเป็นลูกศิษย์ พระอมราภิกขิต (ชัย) เป็นผู้หัวหน้า บอกเล่ากันให้รู้ทั่วไปในพวกลูกศิษย์ จะให้มีพระสวดมนต์ ๗๑ รูป พระเทศน์ ๑ รูป เป็น ๗๒ รูป ส่วนนี้ให้ได้ัฐบริหาร บาทร, ไตร, กระโถน, ชันน้ำ, สำหรับควาหวาน, พร้อม แต่ให้ได้จิวรแพรทั้งไตร แลให้มีพระมาฉันอีก ๗๐๐ รูป ถวายของเป็นฉลาก คงจะใช้เงินไม่ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท จะต้องอาศัยสัตบุรุษเป็นกำลังจึงจะสำเร็จ

ส่วนอัตตโนเองต้องการจะแจกหนังสือเบ็ดเตล็ดที่ได้แต่งขึ้นไว้แล้วแก่ผู้ควรได้ ด้วยอำนาจบารมีธรรมหากให้เป็นไป จำเพาะได้พระยารณการพิสิษฐ์ (เปา มลิตทสุต) เป็นผู้อุปถัมภ์มีศรัทธาอันแรงกล้า รับภาระในการพิมพ์หนังสือทุกเรื่องสุดแต่จะหาได้ บรรดาหนังสือที่อัตตโนแต่งเก็บมารวมพิมพ์จนสิ้น อย่างละ ๑,๐๐๐ ฉบับ สำเร็จทันความประสงค์ สิ้นทุนทรัพย์หลายพันบาท ทำให้อัตตโน

ปลื้มใจอย่างยิ่ง อัตตโนขออนุโมทนา ขอให้พระยาธนาการพิสิษฐ์ภียโย
ยิ่งในสิ่งสุขสมบัติทั้งส่วนโลกีย์แลโลกุตตระที่ท่านปรารภนา จงให้สำเร็จ
ทุกประการ ดังอัตตโนต้องการหนังสือมากมายหลายหลวงสำเร็จไปได้
ตามประสงค์ฉะนั้น

การที่แต่งหนังสือได้มากมายอย่างนี้ ไม่ใช่แต่งด้วยหวังจะให้
เขาสรรเสริญว่าเป็นจินตกวี แต่งด้วยการสงเคราะห์ลูกศิษย์ที่อยู่ใน
ทิศต่างๆ ห่างๆ ไกลๆ อยากแต่จะนิมนต์ให้อัตตโนไปเทศน์ให้ฟัง
อัตตโนไม่มีความสามารถจะไปให้ทั่วถึง จึงได้คิดแต่งเป็นหนังสือเทศน์
แทนตัว แจกออกไปเป็นคราวๆ หลายปีก็เลยเกิดเป็นหลายเรื่องขึ้น
เท่านั้นเอง ขอท่านทั้งหลายอย่าเล็งโทษว่าเป็นคนอวดดีบอวดดีเลย
แลก็คงจะมีผิดบ้างถูกบ้างเป็นธรรมดา ต้องอาศัยความเลือกเฟ้น
อีกชั้นหนึ่ง ขออภัยแก่ท่านทั้งหลายทั่วไป

นิสัยของคนเราโดยมาก ถึงหนังสือนั้นเป็นหนังสือดีชี้ประโยชน์
ถึงร้อยข้อ แต่พิรุณเสียข้อหนึ่ง ก็ต้องยกโทษเห็นว่าหนังสือนี้ใช้ไม่ได้
เหมือนคนไปซื้อผ้า ถึงผ้านั้นเนื้อจะดีสีจะงามอย่างไรก็ตาม ถ้าเห็น
ขาดทะลุชนิดหนึ่ง ก็ย่อมยกโทษนั้นแหละขึ้นกล่าวว่าผ้านี้ใช้ไม่ได้ ข้อนี้
มักเป็นนิสัยของผู้ไม่ฉลาด ถ้าผู้ฉลาด การดูหนังสือ ตรวจหนังสือ ท่าน
ถือเอาผู้หาแก่นไม้เป็นตัวอย่าง ถ้ารู้ว่าไม้ต้นนี้มีแก่น ถึงเปลือกหรือ
กระพี้จักห่อหุ้มอยู่สักเท่าไรก็ตามไม่เกลียดไม่ชิง สู้หากทั้งในสิ่งที่ตน
ไม่ต้องการนั้นเสีย ถือเอาแต่แก่น สิ่งที่ตนต้องการก็สำเร็จประโยชน์
ได้

ประวัติแต่เบื้องต้น

ตอนนี้ไปจะเล่าประวัติแต่เบื้องต้นมาให้ฟัง พอเป็นสำเนาเพื่อลูกศิษย์ผู้ต้องการรู้ อดีตโนเกิดที่บ้านหนองไหล เป็นหมู่บ้านใหญ่มีหลังคาเรือนไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ ตั้งอยู่ทิศพายัพเฉียงเหนือห่างจากเมืองอุบลประมาณ ๔๐๐ เส้น บิดา ชื่อ สอน มารดา ชื่อ แก้ว

อดีตโนเป็นบุตรหัวปี บิดามารดาบอกไว้ว่า เกิดปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๙๙ เดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ วันศุกร์ เวลา ๑๑ ทุ่มเศษ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาด้วยกัน ๑๑ คน ตายเสียแต่ยังเล็ก ๔ คน ชาย ๒ หญิง ๒ ใหญ่เป็นเห้าเป็นเรือนด้วยกัน ๗ คน ชาย ๔ หญิง ๓ ในทุกวันนี้หญิงตายไป ๒ คนแล้ว คงยังเหลือคนเดียว ส่วนชายยังคงอยู่ด้วยกันทั้ง ๔ คน ส่วนบิดามารดาเป็นคนทำนาทำสวนเป็นอาชีพ อดีตโนได้อยู่ในความปกครองของบิดามารดาเพียง ๑๒ ปีเท่านั้น แต่รู้สึกว่ามีควมสบาย บิดามารดาไม่พาอึดคัดขัดสนอะไรเลย แต่เป็นนิสัยของเด็กย่อมไม่รู้จักทุกข์

นางเป็นสามเณร

ครั้นย่างเข้าปีอายุ ๑๓ เป็นปีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต เป็นธรรมเนียมต้องโกนผมไว้ทุกข์ทั่วพระราชอาณาจักรประเทศลาวทั้งสิ้น บรรดาผู้หญิงไม่ว่าสาวหรือแก่ไว้ผมยาวทั้งสิ้น พอทราบประกาศว่าให้โกนผม พวกนี้ระงมไปด้วยเสียงร้องไห้ทั่วบ้านทั่วเมือง น่าสลดใจเสียตายผมเท่านั้น พวกนี้อาศัยศีรษะโล้น ต้องคลุมผ้าไว้เสมอ ส่วนอัตตโนขอบใจเห็นศีรษะโล้นเป็นงามดี บิดาถามว่า จะให้บวชเป็นสามเณรจะอดข้าวเย็นได้ไหม ? เป็นที่พอใจรับว่าอดได้ เพราะเห็นสามเณรเป็นที่พอใจอยู่ก่อนแล้ว

บิดามารดาจัดการนำไปบวชที่วัดบ้านหนองไหล เจ้าอธิการโสดาเป็นอุปัชฌายะ เรียนหนังสืออยู่กับพระเคนเป็นญาติกัน จำได้แต่เพียงว่าบวชเดือนยี่ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๑๑ จะเป็นขึ้นแรมเท่าไรจำไม่ได้ ครั้นถึงเดือน ๔ พระวัดสีทองในเมืองออกไปเยี่ยมโยมที่บ้าน พระองค์นั้นก็เป็นญาติกันอีก ท่านชวนให้เข้าไปเรียนหนังสืออยู่วัดสีทองด้วยกันก็เต็มใจ โยมทั้งสองก็ยินดีด้วย เพราะท่านเทวธมมี (ม้าว) เจ้าอธิการวัดสีทอง เป็นสัทธิงวิหาริกในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในสมัยนั้น แลเป็นญาติกับอัตตโนด้วย คือ มารดาของท่านเทวธมมีเป็นพี่สาว มารดาของโยมผู้ชายของอัตตโนเป็นน้องสาว

ลิกจากสามเณรไปตามโยมบิดา

ครั้นอรรถโนเข้าไปอยู่วัดสีทอง ถืออุปชฌายะในสำนักท่าน
เทวธมมี อยู่ศึกษาเล่าเรียนท่องสวดมนต์จบตามหลักสูตรของวัด
หนังสือที่เป็นสกภาษาขำนาญเรียนหนังสือไทยอ่านออก เลขบวกลบ
คูณหารได้ เรียนบทมาลาคือไวยากรณ์ทุกวันนี้แต่ย่อๆ ไม่สู้ได้ความ
นัก เรียนลำบากมากเพราะไม่เข้าใจความ เรียนไปอย่างนั้นเอง
อาศัยแต่ท่องให้ขึ้นปากขึ้นใจไว้เท่านั้น แล้วท่านอุปชฌายะให้เรียน
แปลปาฏิโมกข์ เรียนจบแล้วไม่เข้าใจ กลับเรียนตั้งต้นไปใหม่เป็น
๒ จบ แต่เป็นสามเณรเล่าเรียนอยู่ได้ ๗ ปี อายุย่างเข้า ๑๙ กำลัง
เริ่มเรียนมูลกัจจายน์ แต่เผอิญต้องลิกไปตามโยม

ด้วยโยมผู้ชายถูกเกณฑ์ไปทัพฮ่อ ไปทันกองทัพที่เมืองกาฬสินธุ์
มีผู้รับจ้างไปแทนโยม เสียเงินให้เขา ๒ ฮาง^๑ มอบลูกจ้างแก่นายร้อย
นายสิบแล้ว เขาอนุญาตให้กลับบ้าน ที่จะต้องไปตามนั้นเพราะเป็น
เดือน ๘ กำลังทำนา โยมไปเสียแล้วไม่มีผู้ช่วยทำนา มีแต่น้องเล็กๆ
ควายฝูงมีกว่า ๒๐ ตัว ถ้าโยมผู้ชายไม่อยู่ อรรถโนก็ต้องลิกไปช่วยโยม
ผู้หญิงอยู่นั่นเอง

การที่อรรถโนลิก ท่านอุปชฌายะเสียดาอย่างยั้ง แต่จำเป็น
ต้องยอมอนุญาต ครั้นกลับจากไปทัพแล้ว อรรถโนก็ช่วยบิดามารดา
ทำนา แต่ไม่คิดจะบวชอีกเสียแล้ว ให้เพลินไปในทางหนุ่ม โยมก็

๑ ชื่อเงินแท่งชนิดหนึ่งของเมืองฝ่ายเหนือ ฮางหนึ่ง น้ำหนักเงิน ๖ ตำลึง ๖ สลึง
คิดเป็นเงินสยามประมาณราว ๒๕ บาท ๒ สลึง

ตามใจเสียด้วย อยู่ในเพศฆราวาสอีก ๓ ปี อัตตโนเพลินอยู่ด้วยความเล่น

ตั้งใจอุปสมบทเพราะร้อนปากโยมมารดา

พออย่างเข้าปี ๒๒ เดือน ๖ ท่านอุปัชฌายะใช้คนมาหาโยม เร่งเอาตัวอัตตโนไปบวช ถ้าโยมส่งไม่ได้จะลงทัณฑ์กรรมแก่โยม แต่ความจริงอัตตโนตั้งใจจะบวชอยู่เสมอ ด้วยได้รับปากกับโยมผู้หญิงไว้ คือโยมผู้หญิงบอกว่า อัตตโนเป็นคนที่เลี้ยงยากที่สุด คือเป็นเด็กที่ดื้อ ที่ชนชี้ร้องให้ ถ้าร้องให้แล้วตั้งชั่วโมงก็ร้องอยู่ได้ โยมได้รับความเดือดร้อนอย่างสาหัส ถ้าไม่บวชให้เห็นจะไม่พ้นโทษต้องบวชให้โยม อัตตโนก็ได้รับว่าจะบวชให้เพียง ๓ ปีจะพอใจหรือไม่ ? โยมบอกว่า ปีเดียวสองปีเท่าไรไม่ว่า ขอแต่ให้บวชเป็นแล้วกัน

ที่รับสัญญากับโยมผู้หญิงไว้นี้ไม่ลืมเลย พอท่านอุปัชฌายะให้ มาเร่งเอาตัว ก็เต็มใจไปบวช แต่นั่นแหละเรื่องอนาลโยในมาตุคามบีบ หัวใจของอัตตโน ดูเหมือนความเศร้าโศกทับหัวใจไม่ใช้น้อย แต่ไม่ถึง ร้องให้ อัตตโนเป็นคนใจแข็ง นับแต่อัตตโนจำได้ ตั้งต้นแต่อายุได้ ๑๕ ปี เป็นลำดับมาจนถึง ๗๐ นี้ อัตตโนยังไม่เคยร้องให้เลย น้ำตา จะได้ไหลออกด้วยการร้องให้ยังไม่เคยมีเลย

ครั้นถึง ณ วันเดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีฉลู พ.ศ. ๒๔๒๐ ท่าน ให้การอุปสมบทเสร็จลงในเวลาเช้า ๔ โมง ๑๕ นาฬิกา ท่านเทวธมมี เป็นพระอุปัชฌายะ เจ้าอธิการสีโห วัดไชยมงคล เป็นกรรมวาจาจารย์

ครั้งนี้อุปสมบทแล้ว ท่านกรรมวาจาจารย์ขอไปไว้วัดไชยมงคล เพื่อจะได้ช่วยกิจวัตรในวัดนั้น เพราะไม่มีตัวจะใช้ แต่วัดไชยกับวัดสีทอง อยู่ใกล้กัน ห่างกันประมาณสัก ๑๐ เส้นเท่านั้น แต่ต้องมาเรียน หนังสือที่อุปัชฌายะ เพราะอาจารย์สอนไม่ได้

พรรษา ๑ - ๓ ท่องสวดมนต์ เรียนมูลกัจจายน์

ในพรรษาดันต้องท่องสวดมนต์ พอท่องสวดมนต์ได้แล้ว ก็ตั้งหน้าท่องสูตรมูลกัจจายน์ตลอดปีจึงจบ พอเข้าปีที่ ๒ ก็ลงมือเรียนมูลกัจจายน์ เรียนอยู่ ๒ ปีจบเพียงอาขยาต ท่านอุปัชฌายะ บอกว่าเรียนมูลให้จบเสียก่อนจึงเข้าไปกรุงเทพฯ เผลอในพรรษาที่ ๔ พระอุปัชฌายะอาพาธเป็นไข้เรื้อรังถึง ๔ เดือน บอกหนังสือไม่ได้เสีย เวลาเปล่า ครั้นออกพรรษาแล้ว พระอุปัชฌายะบอกว่า อยู่ที่นี่จะเสียเวลามากไปจะไปกรุงเทพฯ ก็เตรียมเถะ การที่จะเข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ ประการมา ๒ ปีแล้ว เมื่อท่านอุปัชฌายะเปิดโอกาสก็ดีใจ ฝ่ายบ้านเมืองเขาเตรียมจะเข้ามาส่งพระราชทรัพย์ เดือนอ้ายเขาจะยกออกจากเมืองอุบล เพี้ยมหาสงครามเป็นหัวหน้า แลเป็นคนชอบกันกับอัครโน พระอุปัชฌายะก็ฝากเขาด้วย

ไฉวาท่านอุปัชฌายะก่อนเข้ากรุงเทพฯ

เวลาจะเข้ามกรุงเทพฯ ไปทำวัตรนมัสการท่านอุปัชฌายะ
ท่านให้ไฉวาท่านำยินดี ๓ ประการ

ข้อ ๑ สั่งว่าเมื่อไปถึงกรุงเทพฯ แล้วให้ไปนมัสการพระแก้ว
มอบกายถวายชีวิตอธิษฐานตามประสงค์ฯ

ข้อ ๒ ว่าการเข้าไปอยู่บ้านใหญ่เมืองหลวง ให้สังเกตดูวัดใด
เป็นวัดใหญ่มีพระเณรมาก เขาจะบอกว่าเป็นวัดไม่ดีไม่ควรอยู่ก็ตาม
อย่าเชื่อให้ไปอยู่วัดนั้นแหละ เขามีต้อยู่ในที่นั้น เขาจึงมากให้ไป
เลือกเอา วัดใดมีพระเณรน้อย เขาจะชมว่าเป็นวัดดีควรอยู่ก็อย่าเชื่อ
มันมีชั่วอยู่ในที่นั้นมันจึ้น้อยฯ

ข้อ ๓ ว่าเมื่อเราจะไปอยู่กับท่านผู้ใด ซึ่งเราหวังว่าจะเป็น
พึ่งพาอาศัย เป็นเจ้าเป็นนาย ให้สังเกตดู ถ้านิสสัยไม่ถูกกันอย่าอยู่จะ
มีความผิดให้สังเกตดังนี้ ถ้าว่านประพุดิอย่างไร ท่านทำกิจสิ่งไร เป็น
ที่ไม่ชอบใจของเรา เราทำสิ่งไร ประพุดิอย่างไร เป็นที่ไม่ชอบใจของ
ท่าน ชื่อว่านิสสัยไม่กินกันรีบคิดไปอยู่ที่อื่น ถ้าว่านทำสิ่งไร ประพุดิ
สิ่งไร ก็เป็นที่ชอบใจเรา เราทำสิ่งไร ประพุดิสิ่งไร ก็เป็นที่ชอบใจ
ท่าน อย่างนี้ชื่อนิสสัยกินกัน อุตสาหะตั้งใจปฏิบัติอยู่ในสำนักท่าน
ไป อาจจักสำเร็จความประสงค์ของเราทุกประการฯ

การเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ ท่านอุปฌายะให้หนังสือ ๓ ฉบับ ถวายสมเด็จพระยามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ ฉบับ ๑ ถวายสมเด็จพระสังฆราช (สา) วัดราชประดิษฐ์ ยังอยู่ในตำแหน่งพระพุทโธภาจารย์ ฉบับ ๑ ถึงพระอ่อน วัดบูรณสิริมาตยาราม ซึ่งเป็นสัทธิงฯ ของท่าน ภายหลังได้เป็นพระอริยกิจ เจ้าคณะเมืองอุบลฉบับ ๑ ให้เป็นผู้นำ ถวาย ครั้นเข้ามาถึงกรุงเทพฯ แล้ว ได้พักอยู่ที่วัดบูรณสิริมาตยาราม กับท่านอ่อนชั่วคราว ท่านอ่อนเป็นผู้จัดการ ส่วนอัตตโนกับสีโห น้องชายท่านเอาไปฝากปลัดผา วัดเทพศิรินทราวาส ปลัดผาก็คือเป็นสัทธิง- วิหาริกของท่านเทวธมมีเหมือนกัน ถวายตัวเป็นอันเตวาสิกเจ้าคุณ อริยมุนี (อม) เจ้าอาวาส อีกองค์หนึ่งท่านอ่อนรับไว้ เข้ามาถึง กรุงเทพฯ เดือน ๓ เดือน ๔ ได้ไปอยู่วัดเทพศิรินทราวาส

การเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ นับว่าเป็นโชคดี ประจวบกับสมัยมีงาน พระเมรุพระนางสุนันทากุมารีรัตน์ ณ ท้องสนามหลวง มีพระเมรุใหญ่ พระเมรุทอง มีเครื่องพระราชไทยทาน แลการเล่นเต็มยศตาม แบบโบราณราชประเพณี ถ้าผู้ไม่ได้เห็นก็น่าเสียดาย ต่อนั้นมานับว่า ทรงยกเลิกงานใหญ่ในท้องสนามหลวงก็ว่าได้ คงไม่ได้เห็นงานใหญ่ เช่นนั้นต่อไปอีก

พรรษา ๔ - ๖

จำพรรษาวัดเทพศิรินทราวาส เรือนธรรมบท

เมื่ออดีตโนได้อาศัยวัดเทพศิรินทราวาสอยู่เป็นสุข ในเวลานั้นยังเป็นวัดใหม่ พระสงฆ์พึงยกมาอยู่ได้ ๔ พรรษาเท่ากับพรรษาของอดีตโน ตกลงอดีตโนอุปสมบทปีพระสงฆ์ยกมาอยู่วัดเทพศิรินทราวาสนั่นเอง ในเวลานั้นปัจจัยทั้ง ๔ บริบูรณ์ ไม่ได้ได้รับความอดขัดสนเลย ได้ตั้งหน้าเล่าเรียนโดยส่วนเดียว เจ้าอาวาสก็มีเมตตาสงเคราะห์โดยฐานะแห่งลูกศิษย์กับอาจารย์ สัตบุรุษจ้างอาจารย์ให้มาสอนธรรมบทที่ปณิอยู่ ๒ คน ตอนเช้าซื้ออาจารย์บุตรมาสอน ตอนเพลแล้วมหาดีดมาสอน

มหาดีดองค์นี้ทราบว่าเป็นเปรียญอยู่วัดบวรนิเวศ ในเวลานั้นประมาณอายุอยู่ในระหว่าง ๖๐ เป็นผู้ใหญ่แล้วหนังสือดี เขาวาท่านเสียจริต จึงต้องมาปลุกกุฏิอยู่ที่ใกล้บ้านน้องชายหลังวัดเทพศิรินทราวาสใกล้วัดจางวางพวง ดูเหมือนว่าเป็นเปรียญ ๕ ประโยค เป็นพระอยู่บ้าน อะไรท่านก็ดีทุกอย่าง เป็นแต่ท่านชอบเล่นหมากรุกเท่านั้น ส่วนอาจารย์บุตรนั้นชอบเล่นหอย เงินเดือนที่บอกหนังสือได้ไม่พอใช้หอยกินงอม ได้เรียนธรรมบทอยู่ในสำนักท่านทั้ง ๒ นี้ ปีหนึ่งได้ความรู้พอเป็นสะพาน

มีผู้บอกเล่าว่าอาจารย์บุญบอกหนังสืออยู่ที่วัดกันมาตุยารามดีมาก จึงไปขอเรียนในสำนักอาจารย์บุญ ไปพักแรมอยู่วัดกันมาตุยารามบ้างเป็นคราวๆ ยังไม่เต็มปีเผอิญอาจารย์ถูกเลือกให้เข้าไปสอนใน

พุทธปรารงค์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ ยังทรงว่าการทหารมหาดเล็ก ทรงจัดการบำรุงการ
ศึกษาที่วัดพระแก้ว ให้มีอาจารย์บอกหนังสือ ๔ อาจารย์ ตามศาลา
รายชั้นนอก ๓ อาจารย์ อาจารย์บุญบอกอยู่ในพุทธปรารงค์ ทรงจัด
ให้มีสำหรับคาวหวานถวายพระนักเรียนเข้าเพลเป็นนิตย์ ที่วัดเทพศิริน-
ทราวาส อัดตโนกับมหาสิทธิ์ที่เป็นพระญาณวิจิตรรับราชการอยู่ ณ
หอพระสมุดทุกวันนี้ พวกกันเข้าไปเรียนในพุทธปรารงค์ทุกวันสู้ทนความ
ลำบากอยู่ได้ปีหนึ่ง

พรรษา ๗ - ๘ เรียนมูลกัจจายน์ที่วัดบุบผาราม

อยู่วัดเทพศิรินทราวาสได้ ๓ พรรษา อาจารย์เห็นความลำบาก
แนะนำให้ไปอยู่กับพระสาสนโสภณ (อ่อน) เมื่อท่านยังเป็นเปรียญอยู่
วัดบุบผาราม พอปวารณาแล้วไม่ชำนาญ พระอริยมุนี (เอม) เจ้าอาวาส
วัดเทพศิรินทราวาสเป็นอธิวาสกโรถึงมรณภาพ พอจัดการทางวัด
เรียบร้อยแล้วเรียนท่านปลัดผาอาจารย์ขอลาไปอยู่วัดบุบผาราม ท่าน
ก็เห็นชอบด้วย

พระปลัดผานั้นเป็นผู้ควรเคารพอย่างยิ่ง ความเมตตาของท่าน
อุตสาหะนำอัดตโนไปฝากเจ้าคุณวิเชียรมุนี (เมตตคุ) เจ้าอาวาสแล
มหาอ่อนด้วยตนเอง อัดตโนเป็นพระผู้ใหญ่ได้ ๗ พรรษาแล้ว ไปอยู่
วัดบุบผารามเรียนหนังสือในสำนักมหาอ่อน ท่านบอกว่าแปลหนังสือ

ก็พอสมควรแล้วเรียนมูลอีกเถาะ ก็ตั้งหน้าท่องสูตรมูลอีก ที่ท่องไว้แต่ก่อนลืมหมดแล้ว กว่าจะได้ลงมือเรียนตั้ง ๓ เดือน

สูตรมูลเป็นของจำยาก ชอบลืม ชอบสงสัย เว้นไม่ท่องสัก ๓ วันจับท่องเข้าเกิดสงสัยบางแห่งขึ้นแล้ว เรียนมูลตั้งต้นแต่สนธิไปตลอดปีได้สนธิกับนามผูกหนึ่งเท่านั้น ส่วนคัมภีร์นั้นอาศัยฟังผู้อื่นท่านมาเรียนได้รู้สึกว่ามีความรู้ขึ้นพอควร เข้าปีที่ ๒ กระทรวงธรรมการประกาศว่า แล้งหน้าจะมีการสอบพระปริยัติธรรมให้ส่งบัญชีนักเรียน อาจารย์ให้เลิกเรียนมูล ให้ซ่อมประโยคธรรมบทก่อนแต่เข้าพรรษาตลอดออกพรรษาก็ไม่ได้ก็ประโยค แต่ลูกศิษย์ของท่านที่อยู่วัดบุบผาราม ท่านให้เข้าบัญชี ๓ องค์ เมื่อเข้าสอบได้ ๒ ตก ๑ ที่ได้คือ อัตตโน กับ พระราชเมธี (ท้วม) ยังเป็นสามเณร การแปลปริยัติธรรมคราวนี้แปลแต่ประโยค ๓ เท่านั้น จวนงานฉลองวัดราชประดิษฐ์ต้องเลิกงดการแปลประโยคสูงต่อไป

พรรษา ๙ เรียนจบเปรียญ ๓ ประโยคตั้งคำอธิษฐาน

เมื่อได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค อัตตโนได้ ๙ พรรษาแล้ว อายุเข้า ๓๐ แล้ว การเล่าเรียนของอัตตโนนับว่าสำเร็จลงเพียงนี้ ในระหว่าง ๕ ปีที่อัตตโนกำลังเล่าเรียนอยู่ น่ายินดีสมกับคำที่อัตตโนอธิษฐานไว้จำเพาะพระพักตร์พระแก้ว คือได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่า “ข้าพเจ้าตั้งใจจะเข้ามาเล่าเรียนเพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา

ถ้าवासนาสามารถจะเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาได้ต่อไป การเล่าเรียนของข้าพเจ้าขอให้สะดวก อย่าให้มีอุปสรรคขว้างจนถึงป่วยการการเล่าเรียน แลขอให้ข้าพเจ้าประสบพบเห็นแต่ท่านที่เป็นนักปราชญ์ อาจจักแนะนำข้าพเจ้าให้มีความรู้ความฉลาด ถ้าไม่มีवासนาในทางบำรุงศาสนาแล้ว ความปรารถนาอธิฐานนี้อย่าให้สำเร็จเลย”

พรรษา ๑๐ ตั้งใจศึกษาทางวิปัสสนาธุระ

ข้อที่ตั้งอธิษฐานไว้นี้ นับว่าสำเร็จบริบูรณ์ แต่ความรู้จะให้เชี่ยวชาญไม่ได้อยู่เอง ด้วยมาจับเรียนหนังสืออายุย่างเข้า ๒๖ แล้วรู้ได้เพียงนี้ก็นับว่าเป็นลาภอันสำคัญ แต่ที่จะเรียนต่อไปอีกหมดความอุตสาหะ คิดถึงตัวมากเห็นว่าการแปลหนังสือ พอรู้ผิดรู้ถูกได้แล้วตกลงเอาเป็นพอ ตั้งใจว่าตั้งแต่ ๑๐ พรรษานี้ไปจะศึกษาทางวิปัสสนาธุระ เข้ามาเล่าเรียนอยู่กรุงเทพฯ ๖ พรรษา อยู่วัดเทพศิรินทราวาส ๓ พรรษา อยู่วัดบุปผาราม ๓ พรรษา คิดจะไม่รับราชการต่อไป ด้วยคิดเห็นว่าความสามารถของตนจะไม่ทันแก่สมัย จึงได้ทูลลาออกไปเมืองอุบล พระอุปัชฌายะเทวธมมียังอยู่

พรรษา ๑๑

ได้ความสว่างในธรรมปฏิบัติ พอเป็นทางดำเนิน

ได้ไปอุปัฏฐากพระอุปัชฌายะอยู่วัดสีทองพรรษาหนึ่ง เป็นพรรษาที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๔๓๐ ปีกุน การที่ไปอยู่ปฏิบัติอุปัชฌายะมีประโยชน์สำคัญ อยู่กับท่านแต่ก่อนท่านก็พูดธรรมสู่ฟังบ่อยๆ แต่ไม่เข้าใจเลย ครั้นกลับไปจากกรุงเทพฯ ท่านแสดงอะไรให้ฟังเป็นที่จับใจทุกอย่าง จึงได้รู้สึกความลึกซึ้งของครูบาอาจารย์ เมื่อท่านเห็นว่าเรามีความรู้พอรับรองได้ ท่านก็ตั้งอกตั้งใจสอนจริงๆ คั้นหนึ่งๆ แนะนำอยู่ได้ตั้ง ๔ - ๕ ชั่วโมง แทบทุกคืนเว้นแต่มีกิจไปเที่ยวอื่น ได้ความสว่างในธรรมปฏิบัติในสำนักอุปัชฌายะพอเป็นทางดำเนิน

พรรษา ๑๒

จำพรรษานานหนองไหล่ รับภาระอุปัชฌายะ

พรรษาที่ ๑๒ ออกไปจำพรรษาที่บ้านหนองไหล่ ให้ปลุกกุฏิอยู่ที่ป่า มีพระเถระไปอยู่เรียนหนังสือด้วย ๗ - ๘ องค์ ถึงวันพระ ๘ - ๑๔ - ๑๕ คำ ให้พวกญาติมาประชุมฟังเทศน์รับอุโบสถเสมอ ในเวลานี้เจ้านครจำปาศักดิ์แต่งกรมการมาขอพระธรรมยุติกานิสาณิกอุปัชฌายะ ขอให้ไปตั้งคณะธรรมยุตที่เมืองนครจำปาศักดิ์ พระ

อุปชฌายะสั่งให้เข้าไปหาหรือเรื่องจะให้ใครไปตั้งคณะธรรมยุตที่นคร
จำปาศักดิ์ ตกลงหาตัวไม่ได้ อัตตโนต้องรับภาระของอุปชฌายะ
ปลายปี พ.ศ. ๒๔๓๑ นั้นเอง ต้องลงไปอยู่เมืองนครจำปาศักดิ์

พรรษา ๑๓

จำพรรษาวัดมหาธาตุอาราม นครจำปาศักดิ์

ในเวลานั้นพระยามหาอำมาตย์ (หรุ่น) เป็นข้าหลวงประจำอยู่ที่
ที่นั่น พร้อมด้วยเจ้านครจำปาศักดิ์สร้างวัดให้ใหม่ ให้ชื่อว่า วัดมหา
ธาตุอาราม มีพระเถระไปเรียนหนังสือด้วย ๑๑ - ๑๒ องค์ จำพรรษา
ที่วัดมหาธาตุอาราม เป็นพรรษาที่ ๑๓ ส่วนพระยามหาอำมาตย์กับ
เจ้านครจำปาศักดิ์พร้อมใจกันมีหนังสือเข้ามากราบบังคมทูล ขอให้
อัตตโนเป็นเจ้าคณะสังฆปาโมกข์เมืองนครจำปาศักดิ์ อัตตโนไม่ทราบ
เลย ต่อออกพรรษาแล้วเดือนยี่ได้รับท้องตราให้หาตัวอัตตโนเข้ามารับ
สัญญาบัตร ณ กรุงเทพฯ เมื่อได้รับท้องตราแล้ว ก็เป็นอันหมดปัญหา
ส่วนलग ยศ อัตตโนไม่รังเกียจ ไม่เบื่อไม่หน่าย ได้อะไรเป็นอะไรก็
ยินดีทั้งนั้น อัตตโนรังเกียจเบื่อหน่ายแต่ความรู้ความฉลาดของอัตตโน
ไม่เพียงพอเท่านั้น

พรรษา ๑๔

จำพรรษา วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพฯ

เดือน ๓ ปี พ.ศ. ๒๔๓๒ ออกจากเมืองนครจำปาศักดิ์ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๔๓๓ จึงถึงกรุงเทพฯ พักจำพรรษาอยู่วัดพิชยญาติการามกับเจ้าคุณสาสน์โสภณ (อ่อน) อาจารย์ เวลานั้นยังเป็นพระเมธาธรรมรส เป็นพรรษาที่ ๑๔ การเข้ามากรุงเทพฯ ครั้งที่ ๒ นี้ได้พาลูกศิษย์เข้ามาเล่าเรียน ภายหลังได้เป็นกำลังแก่การงานหลายคน นับว่าเป็นประโยชน์มาก

พรรษา ๑๕ - ๑๖

จำพรรษาที่นครจำปาศักดิ์

ครั้นถึง ณ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นที่พระครูวิจิตรธรรมภาณี เจ้าคณะใหญ่เมืองนครจำปาศักดิ์ ตาลิปัดแฉกทองแผ่นวด มินิตยภัตร ๘ บาท ถึงเดือน ๖ พ.ศ. ๒๔๓๔ กลับออกไปเมืองนครจำปาศักดิ์ เดือน ๘ จึงถึง เป็นพรรษาที่ ๑๕ จำพรรษาที่นครจำปาศักดิ์ พรรษาที่ ๑๖ ก็จำพรรษาที่นครจำปาศักดิ์

พรรษา ๑๓ จำพรรษาที่วัดสุปัฏนฯ

พรรษาที่ ๑๓ พ.ศ. ๒๔๓๖ ตรงกับ ร.ศ. ๑๑๒ ยกฝั่งแม่น้ำโขงตะวันออกให้แก่ฝรั่งเศส อัดตโนทูลลากลับมาจำพรรษาที่วัดสุปัฏนฯ เมืองอุบล

พรรษา ๑๔ จำพรรษาวัดพิชยญาติการาม ได้เปรียญ ๔ ประโยค

พรรษาที่ ๑๔ พ.ศ. ๒๔๓๗ อัดตโนเข้ามาจำพรรษาที่วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพฯ เข้ามาคราวนี้พาลูกศิษย์เข้ามาเล่าเรียนมาก การขึ้นล่องในสมัยนั้นเป็นการลำบากมาก เดินทางเกวียนตั้ง ๒ เดือน ๓ เดือนจึงถึง เสียเงินรัฐบาลมากต้องเกณฑ์จ้าง

การเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ คราวนี้ ลูกสมัยที่ทรงตั้งมหาหมกุฎราชวิทยาลัย อัดตโนได้เป็นกรรมการในมหาหมกุฎราชวิทยาลัยด้วย ออกพรรษาแล้วสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โปรดให้อัดตโนไปอยู่วัดเทพศิรินทราวาส เป็นผู้ช่วยหม่อมเจ้าพระศรีสุคติชาติยานวัตร ท่านเป็นสมภาร พรรษายังไม่ถึง ๑๐ รับนิสสัยพระสงฆ์ยังไม่ได้ ให้อัดตโนไปเป็นผู้รับนิสสัยพระสงฆ์ แลเป็นครูใหญ่ในโรงเรียนภาคมคธด้วย ในเวลานี้มีแปลพระปริยัติธรรมในท้องสนามหลวง

ด้วย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส รับสั่งให้อัตตโนเข้าแปลประโยค ๔ กับเขาด้วย อัตตโนก็จำใจเข้าแปลกับเขา เผลอญถูกประโยคที่ง่ายได้ดูไว้บ้างแล้ว ถูกที่ป็นผูก ๙ ขึ้นต้น “วงศ์สเถโรปี ฯ” แปลได้อย่างดี อัตตโนได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้ ๑๘ พรรษาแล้ว

พรรษา ๑๙ จำพรรษาวัดเทพศิรินทราวาส ถวายพรหมจรรย์ตลอดชีวิต

ในพรรษาที่ ๑๙ นี้ได้ช่วยหม่อมเจ้าพระศรีสุคติฯ อยู่วัดเทพศิรินทราวาสตลอดพรรษา พอออกพรรษาแล้วอัตตโนเห็นว่ากำลังร่างกายไม่พอแก่การงาน ถ้าขึ้นอยู่ไปคงเกิดโรค เพราะอาหารไม่มีรสเสียแล้ว อัตตโนไม่มีทางจะออกตัวได้อย่างไร เห็นแต่ทางลาสิกเป็นดีกว่าอย่างอื่น จึงได้ทุลลาสิก

เดือน ๑๒ ออกไปเรียนวิปัสสนาอยู่กับเจ้าคุณปัญญาพิศาลเถร (สิง) วัดปทุมวนาราม ถึงเดือนอ้ายออกไปเขาคอกตั้งหน้าเจริญวิปัสสนา ในระหว่างเดือนอ้ายนั้นนับว่าสมประสงค์ ตัดสินตนได้ คือยอมถวายตัวเป็นข้าพระรัตนตรัยอยู่ในพระศาสนาตลอดชีวิต ได้มีลิขิตเข้ามาถวายพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากรว่า ถวายพรหมจรรย์แล้ว ด้วยพระองค์ท่านคอยฟังข่าวอยู่ คือได้ทุลไว้ว่าจะออกไปหาวิเวกตรีกตรองก่อน เพราะพระองค์ท่านทรงพระเมตตามาก คอยจะทรงอุปการะอยู่

พรรษา ๒๐ จำพรรษาวัดปทุมวนาราม

ครั้นตัดสินตนได้แล้ว ก็เดินรุกขมูลต่อไป ได้ออกไปที่เยวอยู่ในแขวงเมืองนครราชสีมาตลอดแล้ง ยังเป็นห้วงพระโพธิวงศาจารย์ (อ้วน) ซึ่งยังเป็นเปรียญ เป็นครูโรงเรียนวัดเทพศิรินทราวาส แทนตัวอรรถนออยู่ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้กลับเข้ามาจำพรรษาอยู่ที่วัดปทุมวนาราม เป็นปีพรรษาที่ ๒๐ ในพรรษานี้ในงานเฉลิมพระชนมพรรษา เดือน ๑๐ กลับได้รับพัดเปรียญ ๔ ประโยค แลพัดพระครูคีนอีก คราวนี้เป็นพัดพุดตาน ตกลงเป็นอันไม่มีทางจะแก้ตัว

ครั้นออกพรรษาแล้ว คิดการจะออกไปตั้งการศึกษาเล่าเรียนที่เมืองอุบล ทั้งภาคหนังสือไทยแลภาคมคธ เตรียมแบบแผนบริบูรณ์ได้เปรียญ ๔ องค์เป็นกำลัง คือ พระมหากาฬ เปรียญเอก ๗ ประโยค มหาอ้วน เปรียญโทเทียบ ๕ ประโยค มหารัต เปรียญ ๔ ประโยค มหาล้อม เปรียญ ๔ ประโยค แลได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ออกไปตั้งตามความประสงค์

ครั้นไปถึงเมืองอุบล ก็จัดการตั้งโรงเรียนหนังสือไทยแลภาคมคธขึ้นที่วัดสุปัฏนฯ เมืองอุบล ในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้รับราชูปถัมภ์ ๘๐๐ บาท ในเวลานั้นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์ เป็นผู้ทรงช่วยอุปถัมภ์ แลทรงตั้งโยมผู้ชายของอรรถนอให้เป็นหลวงสุภโรสุประการฝ่ายสังฆการี ณ เมืองอุบลใน พ.ศ. ๒๔๔๐ ส่วนการศึกษาเล่าเรียนได้จัดตั้งวิธีสอบไล่จัดให้มีรางวัลตามสมควร ไปตั้งในระหว่างปีเดียว มีนักเรียนหนังสือไทย

มากกว่า ๑๐๐ พระณेरที่เรียนมคธไม่ต่ำกว่า ๕๐ นับว่าคิดการ
สำเร็จก่อนมณฑลทั้งปวง

พรรษา ๒๑ - ๒๒ จำพรรษาที่วัดสุปัฏนฯ

ในพรรษาที่ ๒๑ แลพรรษาที่ ๒๒ จำพรรษาอยู่ที่วัดสุปัฏนฯ
เมืองอุบล ครั้นออกพรรษาแล้ว ย่างเข้าปี พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้รับ
พระหัตถเลขาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
ดำเนินกระแสพระบรมราชโองการ ให้อัตตโนเข้ามากรุงเทพฯ

พรรษา ๒๓ จำพรรษาที่วัดบวรนิเวศวิหาร เข้าเฝ้ารัชกาลที่ ๕ และเป็นพระราชาคณะ

อัตตโนได้เข้ามากรุงเทพฯ ตามกระแสพระบรมราชโองการ
พักจำพรรษาอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร พอมาถึงสัปดาห์ ๑๐ วัน สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า นำอัตตโนเข้าเฝ้าไปรเวท ที่พระที่นั่งจักรีมหา-
ปราสาท มุขกระสันด้านตะวันออก ทรงพระราชปรารภถึงการศึกษา
เล่าเรียนที่ออกไปจัดการตั้งโรงเรียนขึ้นได้นั้น เป็นที่พอพระราชหฤทัย
สมด้วยพระราชประสงค์ แล้วพระราชทานมณฑลอีสานให้เป็น
ผู้อำนวยการคณะมณฑล แต่ยังเป็นพระครูวิจิตรธรรมภาณี

ออกพรรษาแล้วในงานฉัตรมงคล ณ วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๒ อัดตโนได้รับพระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนตำแหน่งยศ เป็นพระราชาคณะที่ พระญาณรักจิต เป็นปีพรรษาที่ ๒๓

พรรษา ๒๔ - ๒๕ จำพรรษาวัดสุปฏิปัน จัดการวางระเบียบการคณะแลการศึกษา

เสร็จราชการแล้ว เดือนยี่อัดตโนรีบออกไปเมืองอุบล จัดการวางระเบียบการคณะแลการศึกษา พระมหาทา พระมหาอ้วน พระปลัดอ่ำ ๓ องค์นี้เป็นแม่แรงช่วยแยกกันไป เพราะมณฑลนี้ใหญ่มากมีจำนวนวัด ๒,๐๐๐ เศษ มีจำนวนพระแลสามเณร ๓๐,๐๐๐ เศษ จัดการคราวแรกลำบาก เพราะยังไม่มีหลักฐาน สุดแต่เจ้าคณะมณฑลจะเห็นสมควรอย่างไร

การจัดคณะให้เป็นหมวดเป็นแขวง ไม่ใช่จัดได้ด้วยง่าย เพราะประเทศนั้นยังไม่มีเคยมีแบบมีแผน ต้องอาศัยทางราชการเป็นกำลังช่วยให้มีอำนาจ ส่วนการศึกษาให้ตั้งการศึกษาขึ้นทุกหัวเมือง บางแห่งขัดด้วยหานักเรียนไม่ได้ บางแห่งขัดด้วยหาครูผู้จะบอกหนังสือไทยไม่ได้ ถึงต้องจำหน่ายนักเรียนเมืองอุบลไปสอนตามหัวเมืองนั้นๆ หลายตำบล การที่มีเจ้าคณะมณฑลทรงตั้งคราวเดียวกันทุกมณฑล ต่างองค์ต่างออกไปจัดวางระเบียบการตามมณฑลของตนๆ แล้วทำรายงานส่งกระทรวง

ต่อมาภายหลัง จึงได้ทรงตั้งพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์
วางแบบได้เป็นการสบายแล้วฯ อัดตโนได้ช่วยกันจัดการคณะมณฑล
แต่ปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๒ ตลอดต้นปี พ.ศ. ๒๔๔๓ จำพรรษาที่วัด
สุปัฏนฯ อุบล เป็นปีพรรษาที่ ๒๔ กับพรรษา ๒๕ ตกแล้งในปีนั้นก็
ช่วยกันออกตรวจตลอดมณฑล ได้ไปตรวจแต่จำเพาะเมือง จะไปตาม
อำเภอเวลาไม่พอ

พรรษา ๒๖ จำพรรษา วัดเทพศิรินทราวาส

ย่างเข้า พ.ศ. ๒๔๔๕ อัดตโนต้องกลับเข้ามากรุงเทพฯ พัก
จำพรรษาที่วัดเทพศิรินทราวาส เป็นปีพรรษาที่ ๒๖ ด้วยในแล้งนี้
มีงานพระเมรุท้องสนามหลวง ตั้งที่โบสถ์พระแก้ววังหน้า พระศพ
กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นต้น หลายพระศพด้วยกัน

พรรษา ๒๗ จำพรรษาวัดสุปัฏนฯ ทูลลาพักราชการ ออกเจริญสมณะวิปัสสนา

เสร็จราชการแล้ว ย่างเข้าปี พ.ศ. ๒๔๔๖ เดือน ๖ กลับ
ออกไปจัดการ แลจำพรรษาที่วัดสุปัฏนฯ เมืองอุบล เป็นปีพรรษาที่
๒๗ นับแต่ได้ ๔ พรรษามาถึง ๒๗ พรรษานี้ การขึ้นล่องกรุงเทพฯ
กับอุบล เวลาขึ้นนับเป็น ๑ ล่องนับเป็น ๒ เป็นลำดับไปได้ ๑๐ เทียว
แลกำหนดในใจไว้ว่า ในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ นี้ออกพรรษาแล้วจะกลับ
เข้ามากรุงเทพฯ ทูลลาพักราชการมณฑลเพราะเหน็ดเหนื่อยมาก
ส่วนการงานก็ตั้งฐานได้แล้ว แลเห็นว่าลูกศิษย์ผู้จะรับมรดก ก็คงจะ
บำรุงการให้เป็นไปได้

เพราะเหตุนี้ออกพรรษาแล้ว ทูลลาเสด็จข้าหลวงต่างพระองค์
เข้ามากรุงเทพฯ เป็นเทียวที่ ๑๑ พักที่วัดเทพศิรินทราวาส แลได้
ทูลลาออกจากตำแหน่งเจ้าคณะมณฑล แลทูลลาไปเทียวประเทศพม่า
พักร่างกายให้สบายสักคราว ก็ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต
ตามประสงค์ ได้ตราเดินทางถึงกงสุลประเทศพม่า ตรากรมท่า
ตรามหาดไทย ตราธรรมการ เป็น ๓ ฉบับ เตรียมการจะไปประเทศ
พม่า แต่ยังเป็นห่วงพระมหาอ้วนที่รั้งคอยอยู่ทางอุบล จึงได้จัดหา
หนังสือแบบเล่าเรียน สิ่งไรยังบกพร่องได้แล้ว บรรทุกรถไฟออกไป
โคราช จัดจ้างเกวียนส่งสิ่งของออกไปให้มหาอ้วนเสร็จแล้ว เบาใจ
สิ้นห่วง

นับแต่อดีตโนออกไปจัดการศึกษาเล่าเรียนอยู่ที่เมืองอุบลแต่ พ.ศ. ๒๔๔๐ มาถึง พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็น ๖ ปี อายุอดีตโนได้ ๔๘ ปี พรรษาได้ ๒๗ พรรษา อดีตโนได้ทูลลาพักราชการคิดจะไปเที่ยวตากอากาศ แลหาวิเวกเจริญสมณะวิปัสสนา มุ่งกิจส่วนตนเป็นใหญ่ แต่ก็หาสำเร็จตามประสงค์ไม่จะไปเที่ยวประเทศพม่าในแล้งนี้เกิดขัดข้อง เผลอป่วยเท้าเดินไกลไม่ได้ อย่างพยายามทนลำบากวันหนึ่งก็เดินได้เพียง ๕๐ เส้น จึงปรึกษากับพระครูอุดมธีรคุณ (เงิน) ซึ่งยังเป็นพระอันดับเป็นปัจฉาสมณะ ในพรรษานี้ควรจะเข้าไปพักจำพรรษาที่เขาใหญ่เสียก่อน เมื่อเท้าหายออกพรรษาแล้วจึงไปพม่าก็เป็นอันตกลงกัน

อาพาธไข้ป่าจนพูดเพื่อ

พยายามเดินแต่นครราชสีมาไปเขาใหญ่เกือบเดือนจึงถึงบนเขาใหญ่ ไปพักอยู่บ้านสองพี่น้อง แต่เดือน ๔ ถึงเดือน ๖ อากาศไม่สบาย ลาพักบ้านเขาเลื่อนลงมาอยู่บ้านท่าช้าง ในต้นเดือน ๗ ให้ชาวบ้านเขาปลุกกุฏิให้บนเขาน้อยใกล้บ้านท่าช้าง คิดว่าจะเป็นที่สบาย ปลุกกุฏิแล้วได้อยู่ประมาณสัก ๑๐ วัน อดีตโนเป็นไข้ป่าจับอย่างสำคัญได้ ๓ วัน พูดเพื่อ คิดจะพูดอย่างหนึ่งกลายเป็นพูดอย่างอื่นไป ยาควินินก็หมดไม่มียาพอแก้ไข จึงใช้ให้พระครูอุดมฯ รีบไปขึ้นรถไฟไปนครราชสีมาซื้อยาควินิน เธอก็รีบไป ๒ คืนจึงกลับมาถึงหลวงประสิทธิ์ บ้านอยู่ใกล้วัดเลียบคลองปลูเป็นคนชอบกัน ทราบว่า

อรรถโนอาพาธ ก็รีบจ้างคน ๔ คนมาพร้อมด้วยพระครูอุตมา ให้มา
หามเอาอรรถโนออกไปรักษาที่บ้าน

ครั้นได้ยาควินินมาแล้วก็ฉ้น หายจับในวันนั้น รุ่งขึ้น
เป็นเดือน ๗ แรม ๕ ค่ำ ชาวบ้านท่าช้างนั้นเอง ช่วยกันทำแคร่ป่า
หามออกมาส่งรถไฟสถานีปากช่อง วันยังค่ำจึงถึง รุ่งขึ้นแรม ๖ ค่ำ
ขึ้นรถไฟไปลงภูเขาลาด ไปพักบ้านหลวงประสิทธิ์ แยกเรือนให้
หลังหนึ่งรักษาตัวอยู่ที่นั่นพอสบายหายโรค

วันพระบรมราชโองการเป็นเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส

เดือน ๘ ขึ้น ๒ ค่ำ ได้รับท้องตราเสมอธรรมจักร ดำเนิน
กระแสพระบรมราชโองการ ให้นิมนต์อรรถโนเข้าไปเป็นเจ้าอาวาสวัด
บรมนิวาส กรุงเทพฯ โดยเร็วให้ทันพระราชประสงค์ อรรถโนก็ไม่มี
ปัญหา เดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ อรรถโนเข้ามากรุงเทพฯ พักวัดเทพศิริน-
ทราวาส เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ ยกมาอยู่วัดบรมนิวาส มีกระบวนรถหลวง
๒ คัน เทียมด้วยม้าเทศเป็นเกียรติยศ ขึ้นแต่หน้าวัดเทพศิรินทราวาส
มาถึงทางรถไฟข้างสะพานยศเส หมดทางกันเพียงนั้น

พระเถระที่มาส่ง มีแต่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรสพระองค์เดียว เวลาบ่าย ๓ โมงมาถึงวัดทรงสังเสีย
เสร็จแล้วก็เสด็จกลับ พระสงฆ์ในวัดบรมนิวาสเวลานั้นมีอยู่ ๑๓ รูป
วินัยธร ชื่อเพชร เป็นผู้รั้ง ท่านทั้งหลายก็พากันแสดงความยินดี พวก

ทายกทายิกาก็พากันมาถวายดอกไม้ธูปเทียน แต่มีน้อยไม่ถึง ๑๐ คน ได้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ เป็นผู้ทรงรับรองเกื้อหนุน ทรงปวารณาด้วยปัจจัย ๔ แลทรงรับสั่งให้นายเวรเผือกข้าหลวงเก่าในพระองค์เป็นผู้ทำสำหรับเข้าเพลถวายกว่าจะมีกำลังขึ้นได้ เป็นพระเดชพระคุณอย่างลึกซึ้ง ไม่มีความร้อนใจเลย

พรรษา ๒๘ เป็นเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส ดำเนินตามหลักพุทธจริยา ๓ ประการ

ครั้นใน พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นปีพรรษา ๒๗ ได้หลลาออกจากตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลอีสาน ถึง พ.ศ. ๒๔๔๗ ปีมะโรง อายุ ๔๙ พรรษาที่ ๒๘ ได้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาสนี้ นับแต่นั้นมาถึง พ.ศ. ๒๔๖๙ นี้ ได้ ๒๓ ปี อายุของอดีตโนยังเข้า ๗๑ ปี แต่พรรษาคงได้ ๕๐ ถ้วน จะว่าอายุได้ ๗๐ ถ้วนก็ได้ฯ บัดนี้จะเล่ากิจการงานแลสุขทุกข์ในเวลาที่ได้มาอยู่เป็นเจ้าอาวาสในวัดนี้แล้วให้ฟังต่อไป

เมื่อได้เป็นสมภารโดยจำใจจำเป็นแล้วอดีตโนตั้งเจตนาใหม่ คิดจะดำเนินตามหลักพุทธจริยา ๓ ประการ คือ **อดตตถจริยา ภาตตถจริยา โลกตถจริยาฯ**

ส่วน **อดตตถจริยา** นั้น ตั้งใจจะบำเพ็ญไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา ให้เต็มรอบ ให้สมบูรณ์ด้วยลาภ, ยศ, สรรเสริญ แลความสุขฯ

ภาตตถจริยา นั้น คิดตั้งใจจะบำรุงพระสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา แลผู้ที่รู้จักเห็นกัน อัตตโนถือว่าเป็นญาติ จะให้ได้รับความรู้ความฉลาดด้วยธรรมิกอุบาย พอเป็นที่อุ้มใจแก่ตนได้ทั่วไป

โลกตถจริยา นั้น คิดตั้งใจจะบำรุงก่อสร้างถาวรวัตถุทั้งภายนอกแลภายในให้โลกได้รับความสุขต่อไป

บรรณปฏิสังขรณ์วัดบรมนิวาส

ในการประพติจรียา ๓ นั้น จะเล่าให้ฟังแต่อย่างที่สำคัญ ถ้าจะเล่าให้ละเอียดตลอดไปเห็นไม่สู้มีประโยชน์นัก จะเล่าเรื่องสถานที่ในวัดนี้ไว้ให้ฟังสักนิดหน่อย น่าสลดใจคราวหายนะ เมื่ออัตตโนมาอยู่กำลังวัดโทรม คณะหอยเขี้ยวมีกุฏิ ๕ หลัง พออาศัยอยู่ได้แต่ชำรุดทุกหลัง กุฏิใหญ่พื้นชั้นล่างทรุดกระดานโก่งอาศัยไม่ได้ พื้นชั้นบนดีแต่อัฒจันทร์ต่างเล็กซุบซู่ พระเณรอยู่ไม่ได้เป็นไข้ อัตตโนก็ออกอยู่ที่ระเบียงพอตลอดพรรษา ออกพรรษาอัตตโนไปปลุกกุฏิเล็กอยู่ต่างหาก

คณะกลางที่รื้อสร้างโรงธรรมสวณะทุกวันนี้ มีกุฏิอยู่ ๖ หลัง พอพระเณรอาศัยอยู่ได้หลังเดียว ยังพออาศัยได้มากแต่คณะกุฏิ แต่ก็ชำรุดหลายหลัง หน่าววัดมีศาลาระเบียงรอบ ๓ หลังชำรุดทุกหลังใช้การไม่ได้ คณะสวณมีศาลา ๒ หลังแต่ชำรุดอาศัยไม่ได้เหมือนกัน พระอุโบสถเชิงกลอนแลซ่อฟ้าตกลงมาหลายอัน ในพื้นพระอุโบสถทรุดเป็นแอ่งสองสามแห่ง ชุกชีพระประธานก็ทรุดเป็นแอ่งๆ

เหมือนกัน ต้องปรับใหม่ทั้งนั้น ที่ปูหินหยาบโดยรอบในกำแพง หย้า
หัวหมูขึ้นรอบแผ่นหินยาวกว่าฝ่ามือ ต้องรื้อปรับใหม่ยาปูนซีเมนต์
โดยรอบที่วัดด้านตะวันออกแลด้านใต้ ด้านตะวันตกกรกเป็นดง ไม่มี
ทางเดินไปมาหากันได้ ดูเป็นที่รำคาญใจเสียนี้กระไร แต่อัตตโนสบาย
ไม่รำคาญเห็นว่าเป็นคราวของธรรมดา

เพียรพยายามอยู่ ๓ ปี จึงสร้างถนนหลังวัดสำเร็จ

ยังมีข้อรำคาญอยู่อย่างหนึ่ง ที่วัดไม่มีทางออกต้องอาศัยเดิน
ทางรถไฟลำบากมาก แต่อัตตโนพยายามพูดขอทางออกหลังวัดที่ใช้
อยู่ทุกวันนี้ ๓ ปีจึงสำเร็จ เสียเงินมากที่ของหลวงยศเส ๒ เส้นเศษ
แต่ถนนหลวงเข้าไปเขาเรียกเอราคาราวละ ๒๐ บาท ในนั้นเข้าไปถึง
วัด วาละ ๖ บาท แต่อย่างนั้นเขาก็ไม่ยอมให้ตัดตรงๆ คดไปคดมา
เพราะเจ้าของเขาหวังที่ คิดเสียว่าพอเดินสะดวกได้เป็นแล้วกัน

สัตบุรุษช่วยกันบริจาคทรัพย์ ทั้งค่าซื้อที่แลค่าก่อสร้างเสร็จ
เป็นถนนรถเดินได้ สิ้นเงิน ๑๐,๕๐๐ บาท ได้ถวายพระราชกุศล
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนามให้
เรียกว่า **ถนนวัดนอก** เขียนป้ายติดไว้ที่ปากตรอก มีพระราชประสงค์
จะให้รักษาชื่อเดิมไว้ ด้วยวัดนี้เรียกว่า “วัดนอก” วัดบวรนิเวศ
เรียกว่า “วัดใน” เป็นคู่กันแต่เดิม แต่ไม่สำเร็จไม่มีใครเขายอมเรียก
เขาเรียกแต่ “ถนนวัดบรมนิวาส”

อรรถโนมาอยู่วัดนี้ได้ ๓ ปีแล้ว จึงได้มีถนนหลังวัดเข้าออกได้
ถนนสายนี้เป็นเหตุให้ความเจริญแก่วัดขึ้นโดยลำดับฯ

เจ้าจอมมารดาทันทิมจัดผ้าป่าบูรณะวัด

ในปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้สร้างถนนหลังวัดเสร็จแล้ว ประราภ
จะปฏิสังขรณ์พระอุโบสถแลวิหาร ชุ่มประตู่ ศาลาน้ำ ซึ่งเป็นของสำคัญ
ก่อน พอประจวบกับสมัยที่เจ้าจอมมารดาทันทิมมีประสงค์จะบำเพ็ญ
กุศลในคราวอายุ ๕๐ ปีบริบูรณ์ อาศัยเหตุนี้ท่านจึงได้ชักชวนบรรดา
ประยูรญาติช่วยจัดเป็นผ้าป่า รับกันคนละองค์ ต้องการเงินมาก
ส่วนข้าวของถวายพระที่ถูกละลัก ส่วนเงินรวมไว้ช่วยในการปฏิสังขรณ์
โบสถ์ ส่วนพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงช่วย
ไม้ขนสัก ๘ ต้น ยาวขนาด ๔ วา ส่วนโตแต่ ๙ กำขึ้นไปถึง ๑๒
กำ มาในขบวนผ้าป่าด้วย ช่างครึกครื้นเสียงนี้กระไร ในคลองหน้าวัด
ยัดเยียดหาทางเรือไปมาไม่ได้ เต็มไปด้วยเรือผ้าป่า เวลาขึ้นหน้า
วัดก็เต็มหน้าวัดไปหมด ทั้งการละเล่นเต้นรำก็สนุกสนานอยู่

ในงานผ้าป่าคราวนี้ ได้ค่าปฏิสังขรณ์ ๕,๐๐๐ บาทเศษ
ได้ขนสัก ๘ ต้น นับว่ามีกำลังพอจะลงมือปฏิสังขรณ์โบสถ์ได้แล้ว
อรรถโนได้เข้าไปทูลเรียไรพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
เมื่อยังทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระยุพราช ได้ทรงพระราชทานเงิน
๕,๐๐๐ บาท อรรถโนนับว่าเป็นผู้มั่งมี คือมีเงินตั้ง ๑๐,๐๐๐ บาท

ได้ลงมือปฏิสังขรณ์พระอุโบสถแลปรับพื้นที่ทั้งภายในแลภายนอก แล
ขุดสระน้ำ ส่วนพระระเบียงได้แก้ไขแต่เพียงไม่ให้รั่ว แลซ่อม
พระพุทธรูปที่ชำรุดบ้าง สิ้นเงิน ๑๕,๐๐๐ บาท ส่วนโบสถ์วิหาร
เป็นที่สำราญตาขึ้นแล้ว มาอยู่ได้ ๔ ปี ได้ของสำคัญ คือ ถนบกับ
โบสถ์ฯ

ออกพรรษา ออกกรุกขมูลเสมอ

การที่ได้มาอยู่เป็นเจ้าอาวาสได้อยู่สบายเพียง ๓ ปี ออก
พรรษาแล้วก็ออกกรุกขมูลเสมอฯ ส่วนการในวัดก็จัดให้มีโรงเรียน
หนังสือไทย ให้พระในวัดสอนที่หอเขียนในระหว่าง ๓ ปี มีนักเรียน
ขึ้นประมาณ ๔๐ คนเศษ ภายหลังขอครูจากกระทรวงธรรมการมา
สอน หมด रुपये มีแต่โรงเรียนทางมคออย่างเดียว การก่อสร้างก็มี
ขึ้นบ้างในปีที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๕๐ เจ้าจอมมารดาทับทิมท่านเห็นอัตตโน
ไม่มีที่อยู่ ท่านรำคาญมีศรัทธาขอสร้างกุฏิสมภารให้ คือสร้างกุฏิ
ปัทมราชนี้ให้ สิ้นเงิน ๙,๐๐๐ บาท

จัดงานศพโยมนิดามารดา

ในพรรษานี้เดือน ๑๑ ขึ้น ๕ ค่ำ โยมผู้หญิงถึงแก่กรรม เดือน ๑๑ ขึ้น ๙ ค่ำ โยมผู้ชายถึงแก่กรรม โยมผู้หญิงอายุได้ ๗๓ โยมผู้ชายอายุได้ ๗๗ นับว่าถึงแก่กรรมพร้อมกันก็ว่าได้ พระครูศีลวรคุณ สมภาร วัดสิริจันทรมิตร เขาพระงาม ลพบุรี เมื่อยังเป็นปลัดอยู่ ช่วยการมณฑล พระโพธิ์วงศาจารย์เมื่อยังเป็นพระศาสนดิลก เป็นผู้พยาบาลโยม เธอเป็นบุตรสุดท้อง เธอได้มีโทรเลขมาแจ้งความ อัตตโนได้ตอบไปว่าให้เก็บศพไว้คอย ออกพรรษาแล้วจะไป ครั้น ออกพรรษาเสร็จการฉัตรมงคลแล้วก็ออกไป เดือน ๔ ทำศพโยมเสร็จ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๔๕๑ กลับเข้ามากรุงเทพฯ

รัชกาลที่ ๕ พระราชทานสัญญาบัตร เป็นเจ้าคณะมณฑล ๓ มณฑล ภายใน ๓ ปี

ในพรรษานี้ พระญาณวราภรณ์ เจ้าคณะมณฑลจันทบุรี ลาออก รับสั่งให้อัตตโนเป็นเจ้าคณะมณฑลจันทบุรีแทน วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ รับสัญญาบัตรตำแหน่งเป็นเจ้าคณะมณฑลจันทบุรี ตกแต่งได้ออกไปตรวจตลอดมณฑล แต่ไม่มีการลำบากอะไร เพราะพระญาณวราภรณ์ได้ไปจัดการวางระเบียบไว้เรียบร้อยแล้ว

คดีอะไรก็ไม่มีเรียบร้อยดี เดือน ๗ กลับเข้ามากรุงเทพฯ เป็นปี พ.ศ. ๒๔๕๒ เสด็จพระราชมณเฑียร (ชม) เจ้าคณะมณฑลราชบุรีถึงมรณภาพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งว่า **มณฑลราชบุรีเป็นมณฑลสำคัญเห็นสมควรแต่พระญาณรักขิตเท่านั้น**

ในปีในวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนตำแหน่งเป็นพระราชาคณะ ถึงวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลราชบุรี ออกพรรษานัดมณฑลแล้ว ออกไปตรวจมณฑลราชบุรีตลอดมณฑล ในมณฑลนี้เจ้าคณะมณฑลเก่าจัดการไว้อย่างไม่สู้เรียบร้อย ออกจะมีชุกชุกหลักหลายเรื่อง อธิกรณ์ก็มีหลายคดี พระตามบึงบางยังมีอาการกระด้างกระเดื่องไม่เรียบร้อยเหมือนจันทบุรี

ครั้งกลับเข้ามาในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ เสด็จพระศาสนาโสภณ (อ่อน) เจ้าคณะมณฑลหัวเมืองกรุงเทพฯ ถึงมรณภาพลงอีก คราวนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงเห็นอีกว่าพระราชาคณะพอจะรับจัดการกับพระรามัญนิกายให้เรียบร้อยได้ ณ วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๕๓ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นเจ้าคณะมณฑลหัวเมืองกรุงเทพฯ ตกแต่งนัดมณฑลแล้ว ออกตรวจตามหัวเมืองกรุงเทพฯ ยิ่งยุ่งหนักกว่ามณฑลราชบุรี ออกไปตรวจคราวนี้มีอธิกรณ์มากกว่า ๕ เรื่อง ออกจะเป็นพวกพระรามัญโดยมาก ได้ชำระเสร็จไปทุกเรื่อง ได้ออกไปตรวจใน ๓ มณฑลนี้ มณฑลละคราวเท่านั้น ทั้ง ๓ มณฑล

ความแตกต่างในการบริหารงานพระศาสนา ของรัชกาลที่ ๕ และ รัชกาลที่ ๖

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ออกพรรษาแล้ววันที่ ๒๓ ตุลาคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าสยามปิยมหาราชเสร็จสวรรคต ชาวพสกนิกรระงมไปด้วยความโศกเศร้าทั่วพระราชอาณาจักร ไม่ได้พูดถึงการงานในหน้าที่ของตน เว้นแต่การจำเป็น ครั้น ณ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๓ นั้นเอง พระมงกุฎเกล้าเจ้าสยามเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบรัชทายาทต่อมา การก็แปรไปตามสมัย

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีสมเด็จพระสังฆราชต่อกัน ๒ พระองค์ คือ สมเด็จพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นพระสังฆราชมาก่อน ครั้นสิ้นพระชนม์แล้ว ทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช (สา) วัดราชประดิษฐ์ ครั้นสมเด็จพระสังฆราช (สา) สิ้นพระชนม์แล้ว ก็ไม่ทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช แต่มอบหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชแก่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวรราช ในรัชกาลโน้นถึงมีสมเด็จพระสังฆราชแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ไม่วางอำนาจเด็ดขาดแก่สมเด็จพระสังฆราช เป็นแต่ให้สมเด็จพระสังฆราชอนุวัตรตามการคณะ การศาสนา การศึกษาเล่าเรียนทรงเป็นพระราชธุระด้วยพระองค์ทั้งสิ้น สมเด็จพระสังฆราชเป็นแต่อนุวัตรตามพระราชประสงค์เท่านั้น

ครั้นมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงสถาปนาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวรราช เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม-

พระยาวชิรญาณวโรรสที่สมเด็จพระสังฆราชฯ แล้วทรงมอบพระราช-
ธรรมาฝ่ายพุทธจักรถวาย ให้ทรงจัดการเด็ดขาดทีเดียว พระบาทสมเด็จพระ-
พระเจ้าอยู่หัวเป็นแต่ทรงอนุวัตรตามสมเด็จพระสังฆราชเท่านั้น ใน ๒
รัชกาลดำเนินการผิดกันอย่างนี้

ไม่ต้องการคณะ ออกเที่ยวจุดธูป

ครั้นถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระ-
จุลจอมเกล้าเจ้าสยามแล้ว สมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงเริ่มจัดการ
พระศาสนา ทั้งการคณะและการศึกษาใหม่ ส่วนมณฑลหัวเมือง
กรุงเทพฯ ทรงจัดให้รวมขึ้นอยู่ในคณะหนกลางกรุงเทพฯ อัตตโนก็ไม-
ต้องการคณะต่อไป ตอนนี้อัตตโนมีกำไรในทางสมณะวิปัสสนามาก
พอตกแล้วออกเที่ยวเสมอ

ปาฏิหาริย์พระพิฆิตมารมัยมพุทธกาล

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ นั้นเอง เจ้าจอมมารดาเลื่อนมีศรัทธา
สร้างศาลาธรรมสวณะขึ้นที่คณะกลางซื่อศาลาอรุณงษ์ ซึ่งอาศัยอยู่
ทุกวันนี้ ส่วนพระประธานในศาลานั้น เป็นพระศิลาแดงชะลอมมาจาก
วัดหลุมดินเก่าเมืองราชบุรี เป็นพระประธานในโบสถ์ แต่โบสถ์เก่า

ชำระหมดแล้ว ส่วนพระก็ตกลงมาอยู่ข้างล่างชำระทั้งองค์ คงได้ดี แต่พระเศียรเท่านั้น จ้างเจ๊กล่องถ่านบรรทุกเข้ามาให้ ปีชวดวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้ยกพระขึ้นแท่นในศาลาลำดับให้เป็นองค์ ใช้ปูนซีเมนต์ประสานเร่งรีบจะให้เสร็จทันสมโภชฉลองในวันวิสาขบูชา เพ็ญวันวิสาขะตกเดือน ๗ สำเร็จทันตามประสงค์ ได้ถวายพระนามว่า “พระพิชิตมหารัชมงคลกาล”

การสมโภชพระประธานองค์นี้ มีปาฏิหาริย์ปรากฏแก่ประชุมชนเป็นอันมาก ในเวลาปัจจุสมัยพระยืนรอบสวดปฏิจสมุบบาท เวลาสร่งน้ำอบน้ำหอมมีแสงพระรัศมีช่วงโชติขึ้นในศาลา เป็นสายคล้ายกับสายฟ้าแลบ ทำให้เกิดปิติแก่ประชุมชนนำอศรรยๆ ความเป็นจริงแต่ได้พระประธานองค์นี้มาการในวัดก็เจริญขึ้นทุกหน้าที่

การสร้างพระประธานนี้ได้คิดมา ๕ ปีแล้ว แต่แรกได้สร้างวัดเสนหานุกูลที่ใกล้พระปฐมเจดีย์ คิดว่าจะสร้างโบสถ์หล่อพระประธานขึ้นที่นั่นให้ทันได้ฉลองในปีชวดนี้เหมือนกัน ตั้งใจว่าจักไปช่วยบำรุงพระปฐมเจดีย์ด้วย แต่ไม่สะดวกเกิดขัดๆ ข้องๆ จึงได้หลีกไปเสียทางอื่น ครั้นถึงปีชวดได้สร้างพระประธานองค์ที่ศาลาธรรมสวณะนี้ขึ้น ก็คิดว่าสมประสงค์ แต่ยั้งรู้สึกในใจว่าน้อยนัก ไม่พอแก่ที่ได้คิดไว้ในเบื้องต้น ด้วยเหตุอะไรจึงได้คิดจะก่อสร้างที่ระลึกไว้ให้สำเร็จในปีชวดนี้ ด้วยในปีชวด พ.ศ. ๒๔๕๕ นี้ เป็นปีถึง ๕,๐๐๐ แห่งพุทธกาล นับแต่วันตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธโธมา ควรเราผู้เป็นปัจฉิมสาวกจะสร้างเจดีย์สถานจาริกไว้เป็นที่ระลึกอย่างสำคัญสักขึ้นหนึ่ง อันนี้เป็นความคิดเดิมคิดมาได้ ๕ ปี

ออกเที่ยวจรดงคัลพนบุรี สร้างวัดสิริจันทรนิมิตร

ครั้นฉลองสมโภชพระประธานในเดือน ๗ กลางเดือนเสร็จแล้ว ได้พาพระครูปลัดอำออกไปเที่ยวแขวงเมืองลพบุรี เพราะเป็นตำบลมีถ้ำมีเขามาก จึงไปได้ถ้ำเขาบ่องาม ที่สร้างวัดสิริจันทรนิมิตรอยู่บัดนี้ วังไม่มีพระสงฆ์ไปอาศัย แลเป็นสถานที่ชอบใจเห็นเป็นมงคลสถาน ปากถ้ำนั้นเป็นเงื้อมเป็นปากมังกร ผินหน้าสู่ทิศตะวันออก เวลาบ่ายได้รับเงาภูเขาเย็นสบายดี เชื่อว่าในบริเวณตรงหน้ามังกรนี้คงจะมีความเจริญสืบไปในเบื้องหน้า เวลานี้ก็เจียบสงัดดี ห่างหมู่บ้านประมาณ ๕๐ เส้น พอไปบิณฑบาตมาฉันได้ ก็ตกลงจับที่เป็นเจ้าของถ้ำทีเดียว พระครูปลัดเธอก็ชอบใจขอลาออกจากตำแหน่งพระครูปลัด ขอจำพรรษาอยู่ที่ถ้ำนี้ อัดตโนก็ดีใจ คิดว่าออกพรรษาแล้วจะได้มาอยู่ด้วยกัน ส่วนอัดตโนกลับเข้ามาจำพรรษากรุงเทพฯ

เดือน ๑๑ ปวารณาแล้ว ได้รับจดหมายพระครูปลัดหารือมาว่า พระพุทธรูปเก่าซึ่งปรักหักพังเกลื่อนกลาดเป็นที่รำคาญมาก อยากจะเก็บรวมแล้วก่อเป็นพระกัจจายน์องค์เชื่องๆ ให้เป็นที่บรรจุพระที่ขำรุจะเห็นอย่างไร อัดตโนคิดเห็นว่า พระกัจจายน์เป็นสาวก พระพุทธรูปเป็นพระพุทธรูปเจ้าเห็นไม่เหมาะ พอเสร็จพระกฐินแล้ว เดือน ๑๒ ข้างขึ้นก็รีบออกไปปรึกษากันควรจะสร้างพระใหญ่ ส่วนพระกัจจายน์เอาไว้ที่หลังก็ตกลงกัน จึงพากันเลือกหาที่ เห็นว่าที่ถ้ำนี้เป็นศิระชะมังกร ภูเขานี้เป็นหางมังกร ควรจะสร้างเหนือคอมังกรนี้แหละ จะได้มีเดชานุภาพมาก มีหินก้อนใหญ่รับพระชาณุอยู่สองก้อน

ทิศใต้ก้อนใหญ่ ทิศเหนือก้อนย่อมหน่อย แต่ก็พอกันไม่ให้ทรุดลงไปได้
วัดดูที่ก็พอจะได้ ๑๐ วาเศษ คิดว่าจะทำเพียงหน้าตัก ๑๐ วาเท่านั้น
ครั้นลงมือทำกลายเป็น ๑๑ วา เพราะขยายออกตามก้อนหิน

ตั้งสัตยาธิษฐานสร้างพระใหญ่ เจ้าพระงาม

ครั้นตกลงกันแล้ว อัดตโนก็ตั้งเครื่องสักการะตั้งสัตยาธิษฐาน
ว่า คิดจะทำการอย่างนี้จะสะดวกหรือไม่ จะสำเร็จหรือไม่ ขอ
นิมิตต่อเทวนิกาย ในคืนวันนั้นจวนสว่างนิมิตไปว่า ได้ว่ายน้ำไปตาม
กระแสน้ำดำบลหนึ่ง น้ำเขียวเต็มที แต่มีเสาสำหรับเกาะพักแรง
ไปเป็นระยะๆ ในที่สุดไปเจอโรงทหารอยู่ริมน้ำ วายแวะเข้าไปขอ
อาศัยขึ้น ทหารก็ดีใจให้อนุญาตจึงขึ้นไปในสนามทหาร เห็นเป็น
ถนนใหญ่เลยเดินเลยไป เป็นบ้านเป็นเมืองใหญ่โตในที่นั้น ก็พอดีนพอดิ
รำพึงถึงนิมิตจะอธิบายว่าอะไร ? ทำไมจึงมาเกี่ยวข้องกับกองทหาร
แปลไม่ออก รู้แต่ว่าการคงสำเร็จตามประสงค์เพราะไม่มีเหตุขัดข้องก็
ดีใจ

ครั้นเดือน ๑๒ ขึ้น ๕ ค่ำ จะกลับเข้ามานครุงเทพฯ ได้ตั้ง
สัตยาธิษฐานอีก คราวนี้ขอเทวนิกายจงบันดาลให้เห็นการที่จักสร้าง
พระใหญ่ตามนิมิตนั้น ถ้าจะสำเร็จข้าพเจ้าเข้าไปกรุงเทพฯ คราวนี้
จะไปบอกบุญพวกสัตบุรุษให้ได้เงินอย่างน้อย ๕,๐๐๐ บาท ในภายใน
๕ วัน ๗ วัน จะเชื่อได้ว่าการจะสำเร็จเป็นแน่ จะได้เรียกลูกจ้างออก

มาทำในเดือนนี้ให้สำเร็จเป็นพระกัณฺฐก เป็นเกียรติยศแก่พระพุทธศาสนา ถ้าจะไม่สำเร็จในภายใน ๕ วัน ๗ วัน นี้อย่าให้ได้เงินเลยฯ แล้วกลับเข้ามากรุงเทพฯ มาเล่าความประสงค์ให้สัตบุรุษฟัง เจ้าจอมมารดาเลื่อนมีศรัทธาช่วย ๒,๐๐๐ บาท แม่ชีอุบาสิกาเชื่อง อุบาสิกาซ่ง ให้คนละ ๑,๐๐๐ บาท เวลานั้น ส่วนอัตตโนเองไวยาวัจกรเก็บไว้มีอยู่บ้าง ผู้อื่นช่วยอีกบ้างรวมเป็น ๑,๐๐๐ บาทเศษ ยังไม่ถึง ๕ วัน มีเงินถึง ๕,๐๐๐ บาท สมกับสัตยาธิฐานแล้วสิ้นความสงสัย จึงเรียกเจ๊กกวางตั่งช่างไม้ให้ไปผูกโครง เจ๊กแต่จิวเป็นช่างก่อออกไปพร้อมกัน

เดือน ๑๒ แรมค่ำ ๑ พาเจ๊กออกไป แต่โครงเหมาเจ๊กกวางตั่ง ๔,๐๐๐ บาท ให้แล้วในกึ่งเดือน เดือนอ้ายขึ้น ๔ ค่ำ เวลาโม่งเช้า ก่อฤกษ์นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ กำหนดร้อยหนึ่งขึ้นไปชาวบ้านมาช่วยเลี้ยงพระมากกว่า ๕๐๐ การก่อเหมาเจ๊กแต่จิว ๖,๐๐๐ บาท ว่าให้ทันได้สมโภชเดือน ๔ เพ็ญ แต่ก็ไม่สำเร็จทำงาน ๓ เดือนไม่มีหยุดเลย ได้เหนือบั้นเอวขึ้นไปนิดหน่อย เงินค่าเหมา ๖,๐๐๐ บาทก็หมด ต้องเหมาให้ทำต่อขึ้นไปอีก ๕,๐๐๐ บาท ยังต้องเดิมอีก ๓,๐๐๐ บาท สามปีจึงสำเร็จบริบูรณ์ แต่การฉลองสมโภชต้องทำแต่ปีต้นตลอดมาทั้ง ๓ ปี ให้มีบ้องไฟใหญ่มาจุตบูชาสมโภชทุกบ้าน บ้านใดสามารถจะทำได้ในงานคราวหนึ่งก็ไม่ต่ำกว่า ๔๐ กระบอก ทั้ง ๓ ปี ต่อนั้นมาให้วันบ้องไฟ ๒ ปี ปีที่ ๓ จึงให้มีบ้องไฟเพราะเป็นการยาก หามมากี่ลำบากบ้านอยู่ไกล จึงได้เป็นธรรมเนียมมาจนถึงทุกวันนี้

การสมโภชคราวหนึ่งได้มีมหาชนผู้มีศรัทธาบริจาคทรัพย์ไม่ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท การจึงสำเร็จ ถ้าจะว่าไปโดยความจริงการสร้างพระใหญ่นี้ เกี่ยวด้วยความเป็นเองโดยมากจึงสำเร็จได้ สิ้นเงิน ๖๐,๐๐๐ บาทเศษ นับแต่แรกสร้างปีชวด พ.ศ. ๒๔๕๕ มาถึง พ.ศ. ๒๔๖๙ ปีชานี้ได้ ๑๕ ปี ในปีชานี้ได้ลงมือปฏิสังขรณ์ใหม่ผูกมัดเหล็กเทคอนกรีตขึ้นไปแต่พื้นดินตลอดถึงพระเศียร สิ้นปูนซีเมนต์ ๔๐๐ ถัง คราวนี้ได้ทำให้แข็งแรงและเรียบร้อยดีขึ้นกว่าเก่า ทำอยู่ ๗ เดือนจึงสำเร็จสิ้นเงิน ๑๖,๐๐๐ บาท แลได้สร้างพระกัจจายน์ด้วย สร้างวิหารพระกัจจายน์ด้วย พระกัจจายน์หน้าตัก ๑๑ ศอก สูง ๓ วา อยู่ข้างล่างเคียงพระอุโบสถ ทั้งพระกัจจายน์แลวิหารสิ้นเงิน ๕,๐๐๐ บาท ในปีเดียวกัน ในเดือน ๔ ปีนี้ทำการฉลองสมโภชเป็นการใหญ่ฯ

ในรัชกาลที่ ๖ เจริญยิ่งด้วยลาภแลยศ ทั้งการก่อสร้างแลปฏิสังขรณ์

ในรัชกาลที่ ๖ อุตตโนมีความเจริญยิ่งด้วยลาภแลยศ ทั้งการก่อสร้างในวัดบรมนิวาสแลที่อื่นๆ คือ วัดศิริจันทรมิตร เขาพระงาม แลปฏิสังขรณ์โบสถ์แลวิหารคดวัดบวรเมศร์ นี้อสิ้นเงิน ๔,๐๐๐ บาท เศษ แลไปช่วยเขาสร้างมณฑปพระบาท ที่วัดกลางบ้านแปง อำเภอยะรัง แขวงเมืองสิงห์ด้วย ส่วนในวัดบรมนิวาส จะบอกไว้แต่ของสำคัญ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์ มีพระประสงค์อยากสร้างถาวรวัตถุไว้ในวัดนี้สักสิ่งหนึ่ง เพื่ออุทิศพระราชกุศลถวาย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อดตโนได้ถวายพระพรขอให้
ทรงสร้างหอรบขังและตัวระขัง หอให้สูงไม่ต่ำกว่า ๑๐ วา ระขังไม่ให้
ต่ำกว่า ๙ กวา ทรงเห็นชอบด้วย ทรงสร้างสำเร็จบริบูรณ์ ทั้งหอและ
ตัวระขังสิ้นเงิน ๕,๘๐๐ บาทฯ

สุน ทังสุภุตติ อุบาลีกาเป็นผู้มีสัทธากล้าแข็ง บริจาคทรัพย์
รวม ๓๕,๐๐๐ บาท สร้างโรงเรียนสุนวิทยานุกูลขึ้นแล้วเสร็จบริบูรณ์
เต็มที่ สำหรับให้พระสงฆ์สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม แลเมื่อ
สร้างโรงเรียนนี้ขึ้นได้แล้ว นำความสะดวกให้แก่พระสงฆ์สามเณรได้
รับความผาสุกในการเล่าเรียนพระปริยัติธรรมเป็นอันมาก นับเป็นสิ่งที่
สำคัญของวัดอย่างหนึ่ง แลทั้ง สุน ทังสุภุตติ อุบาลีกายังได้ช่วยเหลือ
ในการปฏิสังขรณ์ต่างๆ แลอุดหนุนจนเจือพระสงฆ์สามเณรในวัดนี้ที่
ขาดแคลน ให้ได้รับปัจจัยทั้ง ๔ ตามสมควรอยู่เสมอมิได้ขาด นับว่า
เป็นทายาทที่มีอุปการคุณแก่พระสงฆ์แลสามเณรในวัดนี้ผู้หนึ่ง

พรรษา ๓๙ ถูกถอดสมณศักดิ์ไม่กี่เดือน
ได้รับพระราชทานอภัยโทษเลื่อนสมณศักดิ์

ส่วนบรรดาศักดิ์ถึงปีชาล วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗
ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนตำแหน่งเป็นพระเทพโมลี ครั้น
ถึงปี พ.ศ. ๒๔๕๘ พรรษาที่ ๓๙ ปลายปีถูกถอดลดยศ ออกจาก
ตำแหน่งพระเทพโมลี จะเล่าเรื่องการถูกถอดไว้ให้ลูกศิษย์ฟังนิตน่อย

พอกันสงสัย คือในสมัยนั้นเพิ่งเกิดมหาสงครามในประเทศยุโรปใหม่ๆ
ออตโตได้คิดแต่งหนังสือแทนจดหมายเหตุชี้โทษแห่งทิวเขาขึ้นเรื่องหนึ่ง
ให้ชื่อว่า “ธรรมวิจานุสาส” แจกในงานศพ ม.ร.ว.หญิงดวงใจ
ปราโมช ณ อยุธยา ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพ
แต่หนังสือนั้นขัดข้องต่อรัฐประศาสน์นโยบายของประเทศเป็นเหตุไม่ต้อง
ด้วยพระราชนิยม เมื่อทรงทราบจึงมีพระบรมราชโองการรับสั่งให้
ถอดจากสมณศักดิ์ ให้นำตัวไปกักไว้ที่วัดบวรนิเวศวิหาร

ครั้นเมื่อพรรษาที่ ๔๐ ตรงกับวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๙
ทรงพระราชทานอภัยให้ออตโตพ้นจากโทษ แล้วทรงพระกรุณาโปรด
พระราชทานตำแหน่งสมณศักดิ์ ให้เป็น พระธรรมธีรราชมหามุนี มี
ตำแหน่งเสมอกับพระราชาคณะชั้นเทพ

พรรษา ๔๖ จำพรรษามนเภาพระธาตุ จอมทอง เมืองเชียงใหม่

ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ออตโตลาไปเที่ยวหาที่วิวเก เลย
ไปนมัสการพระธาตุจอมทองในอาณาเขตเมืองเชียงใหม่ ในเขตแดน
อังกฤษ เผอญติดฝนชุกจะกลับมาจำพรรษากรุงเทพฯ ไม่ทัน ต้อง
จำพรรษาอยู่บนเขาพระธาตุจอมทองตลอดไตรมาส เป็นปีพรรษาที่
๔๖ ออกพรรษาแล้ว เจ้าฟ้าหลวงเมืองเชียงใหม่จัดให้ข้าราชการมา
อาราธนารับเข้าไปเมืองเชียงใหม่

การไปเมืองเชียงตุงจะเล่าให้ลูกศิษย์ฟังพอได้ใจความสักหน่อย การไปคราวนี้ได้ทุลลาแต่สมเด็จพระสังฆราชเจ้าว่า จะไปเที่ยวทางเหนือ มิได้ลาทางราชการ ที่ไปนมัสการพระธาตุจอมยองเป็นความคิดใหม่ เพราะอยู่นอกพระราชอาณาเขต แต่อัตตโนระวังรักษาธาตุคงตรวจอย่างเต็มที่ ไม่ให้ใครรู้ว่าเป็นพระมีฐานันดรศักดิ์เพื่อจะรักษาพระราชเกียรติยศ แต่อย่างนั้นเจ้าฟ้าหลวงเมืองเชียงตุงยังทรงทราบ

อัตตโนไปถึงเดือน ๗ พอเดือน ๘ ได้รับจดหมายของเจ้าฟ้าเชียงตุงซึ่งให้ข้าราชการนำมา ในจดหมายนั้นมีใจความว่าทรงยินดีที่ได้ทราบว่าอัตตโนเข้ามาในอาณาเขต บัดนี้พระองค์ท่านกับทั้งพระราชมารดา ขอรารธนาเข้าไปจำพรรษาที่เมืองเชียงตุง เพื่อจะได้รับโอวาทดังนี้ อัตตโนได้ตอบไปว่าจวนเข้าพรรษาแล้ว ฝนชุกไปไม่ได้ ระยะทางก็ไกลถึง ๘ คืบ จึงต้องจำพรรษาอยู่ที่นั่น ในพรรษานี้ได้เจริญสมณะวิปัสสนาอย่างพอใจ เป็นที่วิเวกสำราญจริง ครั้นออกพรรษาแล้ว ถึงเดือน ๑๒ ได้รับจดหมายเจ้าฟ้าเชียงตุงให้ข้าราชการนำมาพร้อมด้วยพาหนะให้มารับที่เดียว เดือน ๑๒ ข้างแรม จึงได้ไปเมืองเชียงตุง พวกอัตตโนที่ไปด้วยกันพระ ๓ รูป คฤหัสถ์ ๒ คน เป็น ๕ คนด้วยกัน

เมืองยองอยู่ตรงตะวันออกของเมืองเชียงตุง ไปแม่น้ำโขงวันเดียวถึง ถ้าจะไปสิบสองปันนา ๒ วันถึงเขต ถ้าไปเชียงตุงต้อง ๙ วันจึงถึง ทางลำบากกันดารมีแม่น้ำลำคลองที่ข้ามไม่ต่ำกว่า ๖๐ ตำบล ไปตามระหว่างซอกเขาคดๆ เลี้ยวๆ ไปอย่างนั้นเอง ในระยะทาง ๙ วันนั้นจะหาที่ราบเดินสบายสัก ๑๐๐ เส้นก็ไม่ค่อยจะมี

ต้องขึ้นๆ ลงๆ กันรำไป แต่ที่פקแลอาหารไม่ลำบาก เขาสั่งจัดไว้
คอยรับทุกระยะ ต้องเทศน์ให้เขาฟังทุกระยะที่פקตลอดทางจนถึง
เมืองเชียงตุง น่ายินดีการที่เจ้าฟ้าหลวงเมืองเชียงตุงสั่งจัดการรับรอง

พอจวนถึงเมืองมีข้าราชการแลพลเมืองตั้งเครื่องสักการะ แล
พากันมาดูเต็มไปทุกแห่งทุกหน ท่านจัดที่ให้פקวัดหัวโข่ง แปลว่า วัด
หน้าสนาม นั่นเอง อะไรก็ดีทุกอย่างเสียแต่หนาวอย่างเดียว หนาวจน
ต้องผิงไฟวันยังค่ำ พักอยู่ที่เมืองหลวงนั้น ๑๕ วัน ในเวลาพักอยู่นั้น
ได้แสดงธรรมตามบ้านตามวัดแลในวังเจ้าฟ้าหลวงด้วย แทบทุกวันทั้ง
หนาวๆ อย่างนั้นเอง เจ้าฟ้าหลวงแลพระราชมารดา พระราชเทวี
แสดงความเลื่อมใสมาก

ปรึนปรุงการปฏิบัติพระวินัย และการปกครองคณะสงฆ์เมืองเชียงตุง

เจ้าฟ้าหลวงเมืองเชียงตุงองค์นี้ทรงพระนามว่า “สมเด็จพระ-
เชษฐาธิราชบพิตรมหาจักรีบรมราชูปถัมภ์” ศิริสุธรรมสีหเมขมณีนีปวรเสฐฐา
ราชาภุมินทรรินทาเขมาธิปติราชเจ้า” มีพระชนม์ก็จวนจะถึง ๕๐
เป็นคนมีศรัทธา สนใจในทางธรรมปฏิบัติมาก วันพระ ๘ ค่ำ
๑๔ - ๑๕ ค่ำ มีพระดำหนักวิเวกรักษาอารมณฺ์ พระราชมารดาก็ออก
จะเข้าใจในทางสมณะมีอุคคหปฏิภาคพอควร

ข้อสำคัญในเวลาที่ไปพักอยู่ที่เมืองเชียงตุง อัดตโนได้มีหนังสือ ถวายชี้แจงเรื่องการบำรุงพระศาสนา มีใจความว่าต้องอาศัยพระราชา เป็นหลัก พระสงฆ์สามเณรในประเทศนี้ปฏิบัติยังบกพร่องในทางวินัย มาก ไม่ใช่พระเจ๊ก พระญวน เป็นพระสำเร็จด้วยอุตตฤตฤตฤตฤตฤตฤต รักษาปาฏิโมกข์สังวรศีลด้วยกัน ควรจะแก้ไขให้เหมือนเขา อย่าง ประเทศพม่า ลังกา สยาม เขมร เขาลงกันทั้งนั้น ที่อุจาดมากพระเณร ไปทางใด สะพายดาบพกมีด กินอาหารไม่มีเวลา ให้อาหารพระสวดมนต์ ก็ไม่มีหลัก ใครได้อย่างใดก็ให้อาหารไปสวดไปอย่างนั้น เหล่านี้เป็นตัวอย่าง บ้านเมืองเนื่องกันกับนานาประเทศแล้ว ควรจะทรงดำริจัดให้ทันเขา จะได้เต็มเกณฑ์ศาสนาอุปถัมภ์ จะเป็นพระราชาบุคคลอย่างสูงสุด

ทรงรับสั่งว่า ทรงพระดำริอยู่เสมอ ขาดผู้เป็นหัวหน้าฝ่ายพระ ศาสนา ฝ่ายอาณาจักรจะทรงเป็นพระธุระเต็มที่ อัดตโนได้แนะนำ ให้ค่อยแก้ไขไปทีละน้อย ขอให้คัดพระเณรส่งเข้าไปศึกษาเล่าเรียน ในกรุงเทพฯ อัดตโนจะช่วยเป็นธุระสั่งสอน จะได้เป็นกำลังในการ สั่งสอนต่อไป ทรงเห็นชอบด้วยทุกประการ จึงได้ทรงจัดให้พระเณร เข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ พร้อมกับอัดตโน ๖ รูป ภายหลังได้ส่ง เพิ่มเข้ามาอีก ได้เป็นนักธรรมตรี นักธรรมโท ขึ้นบ้างแล้ว นักธรรมตรี ได้ออกไปช่วยการศึกษาของคหบดีแล้ว ยังกำลังเรียนอยู่กรุงเทพฯ หลายองค์ ทุกวันนี้การปกครองคณะสงฆ์ก็ทรงจัดให้เข้าระเบียบได้ แล้ว นับว่าก้าวหน้าขึ้นสู่ความเจริญทันสมัย

เจ้าฟ้าหลวงองค์นี้นับว่าเป็นอัครศาสนูปถัมภ์ เมื่ออัดตโน ลากลับกรุงเทพฯ ทรงอาลัย ทรงจัดพาหนะให้คนมาส่งถึงเมือง

เชียงราย ทั้งคำรถเข้ามากรุงเทพฯ ทรงจัดถวายมาเสร็จ เป็นพระเดช
พระคุณมาก ส่วนอรรถโนไปเที่ยวคราวนี้ ก็นับว่าเป็นคุณเป็นประโยชน์
ส่วนตัวแลประโยชน์ส่วนญาติคือผู้ที่ได้พบได้เห็น แลเป็นประโยชน์
ส่วนพุทธศาสนาตามกำลังความสามารถฯ เล่าให้ฟังไว้เพียงย่อๆ
การไปเที่ยวเมืองเชียงตุง คือไปก็สุข มาก็สุข อยู่ที่ไหนก็
สุข เพราะอรรถโนปฏิบัติถึงพระพุทธรูปบูชาว่า “สุดโต” ครั้น
อรรถโนกลับจากเชียงตุงมาถึงกรุงเทพฯ แล้ว วันที่ ๙ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนตำแหน่งเป็น
พระโพธิวงศาจารย์ เทียบที่พระราชอาคันตุกะชั้นธรรม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จงานผูกพัทธสีมา วัดเขาพระงาม

ครั้นในปลาย พ.ศ. นั้น อรรถโนกำหนดการจะผูกพัทธสีมา
ที่วัดเขาพระงาม จังหวัดลพบุรี ในเดือน ๔ เพ็ญ เวลานั้นพระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับอยู่ ณ พระราชวัง
สนามจันทร์ นครปฐม ทรงกำหนดเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร
สวนสนามปืนใหญ่ ที่กรมสนามปืนใหญ่ จังหวัดลพบุรี กำหนดเสด็จ
ข้างแรมเดือน ๓ ครั้นได้ทรงทราบจากเจ้าพระยายมราชว่า อรรถโน
จะมีการผูกพัทธสีมาที่วัดเขาพระงามในเดือน ๔ เพ็ญเป็นการใหญ่
จึงทรงรับสั่งกับเจ้าพระยายมราชว่า จะเสด็จไปทรงช่วยอรรถโน

แล้วให้ตั้งการกำหนดเดิมเสีย ทรงกำหนดเสด็จสนามปืนใหญ่ต่อ ณ
วันเดือน ๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำให้เหมาะกับงานของออตโตโน ทรงประทับแรม
ณ สนามปืนใหญ่

รุ่งขึ้นวันกลางเดือนเวลาบ่าย ๒ โมง เสด็จพระราชดำเนินไป
ที่วัดโดยกระบวนรถยนต์พระที่นั่ง พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์แล
เสวกามาตย์มีสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข แลสมเด็จพระเจ้า
พี่ยาเธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต แลเจ้าพระยายมราช
เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี ในกระบวนผู้ตามเสด็จมากพระองค์
มากท่านด้วยกัน ส่วนราษฎรหญิงชายซึ่งมาในงานนั้นก็มากล้นหลาม
เต็มไปในบริเวณวัดแลถนนหนทาง ตำรวจภูธรได้ต้อนออกพอเป็นช่อง
รถพระที่นั่งเดินได้เท่านั้น

ครั้นรถพระที่นั่งถึงแล้ว ก็เสด็จเข้าไปประทับในพระอุโบสถ
ทอดพระเนตรวิष्ณุภักตสีมา แล้วทรงรับสั่งถึงการวัดแลวิष्ณุภักตสีมา
ทรงสำราญพระราชหฤทัย แล้วทรงพระราชทานเงินช่วยในงานนั้น
๒๐๐ บาท ทรงประทับอยู่พอสมควรแล้วเสด็จออกไปประทับ ณ
ปะรำ ทรงจุดฝักแค ทอดพระเนตรบ้องไฟใหญ่ ซึ่งเอาขึ้นร้านไว้ถวาย
ให้ทอดพระเนตร ๔ กระบอก บ้องไฟขึ้นสูงพอได้ทอดพระเนตรแต่
๒ กระบอก อีกกระบอก ๑ แตก อีกกระบอก ๑ ชนวนตายด้าน
พอได้เวลารถไฟจะออกก็รีบเสด็จกลับ

การที่เสด็จพระราชดำเนินไปในงานคราวนี้ ออตโตโนถือว่า
เป็นการพระราชทานเกียรติยศแก่ออตโตโน เป็นมหามงคลอันสูงสุด
สำหรับตัวของออตโตโน แม้ได้รับพระราชทานตำแหน่งยศก็มีความยินดี

ล้นเหลือ แต่ว่าความปลื้มหรือความเอิบอímในใจ ก็ยังไม่เท่าได้รับเสด็จในงานสำคัญคราวนี้ เพราะเห็นว่าตำแหน่งยศจะทรงพระราชทานแก่ท่านผู้ใดก็ได้ ส่วนจะเสด็จในงานของเอกชนเช่นคราวนี้ เชื่อว่าแต่เสด็จครองราชย์อยู่ ๑๕ ปี คงจะมีแต่คราวเดียวเท่านั้น ข้อนี้อธิบายให้อัตตโนระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณอย่างล้นพ้น ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ยังทรงพระกรุณาตั้งพระครูปลัด (อ่ำ) เจ้าอาวาสนั้นให้เป็นพระครูศีลวรคุณ ตำแหน่งเจ้าอาวาส แลทรงพระราชทานนามวัดเขาพระงามให้เรียกว่า “วัดสิริจันทรนิมิตร”

เอตทัคคะในทางสัญญาบัตร

ต่อไปก็ยิ่งเพิ่มความยินดีของอัตตโนให้มากขึ้นอีกหลายเท่า ครั้นถึงวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนตำแหน่งเป็น พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เจ้าคณะรองอรัญญวาสี สิ้นรัชกาลที่ ๖ ในสกนี้ ในรัชกาลที่ ๕ อัตตโนได้รับพระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์ ๓ ตำแหน่ง สัญญาบัตรตำแหน่งเจ้าคณะมณฑล ๔ มณฑล ในรัชกาลที่ ๖ ในระหว่าง ๑๕ ปี ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์ ๔ ตำแหน่ง รวม ๒ รัชกาล เป็น ๑๑ ตำแหน่ง เห็นจะเป็นเอตทัคคะในทางสัญญาบัตรได้คนหนึ่งกระมัง ?

การนำเพ็ญตามหลักพุทธจริยา ๓ ประการ ของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

นับแต่ได้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส ๒๓ พรรษา ในศก
ที่ทำบุญอายุครบ ๗๐ ปีนี้ คงเป็นอันจำพรรษาในวัดบรมนิวาสแต่
๒๑ พรรษา ไปจำพรรษาวัดบวรนิเวศวิหาร ๑ พรรษา แลที่แขวง
เมืองเชียงตุง ๑ พรรษา การที่เล่ามาให้ฟังตลอดเรื่อง ได้เล่าทางลาม
แลยศ แลกิจจานุกิจให้เห็นว่าอัตตโนมีความสุขสบาย เจริญด้วยลาม
แลยศโดยลำดับแต่อุปสมบทมาตลอดอายุได้ ๗๐ ปีบริบูรณ์

อตตตถจริยา

ตอนนี้จะเล่า **อตตตถจริยา** ในทางธรรมปฏิบัติไว้สู่ฟังอีกโสด
หนึ่ง คือในระหว่างอัตตโนมีอายุ ๓๐ ปีล่วงแล้ว อัตตโนมีความ
จับใจพระพุทโธวาทข้อที่ว่า **อตตา หิ อตตโน นาโถ** ตนแลเป็นที่
พึ่งแก่ตน เมื่ออัตตโนยังไม่ฉลาด ก็ถือว่าร่างกายจิตใจนี้เองเป็นตน
จึงได้ตั้งหน้าศึกษาเล่าเรียนพากเพียรรักษาตนให้ตั้งอยู่ในสุจริต
ทุกเมื่อ มีหิริโอตตปปะระจำตัวอยู่เสมอ ครั้นภายหลังได้ศึกษาธรรม
หนักขึ้น ได้อาศัยหนังสือสังฆิตโตวาทของเจ้าคุณสมเด็จพระวันรัต (ทับ
พุทธสิริ) วัดโสมนัส แสดงว่า “เปล่า ไม่มีใครเกิด ไม่มีใครแก่ ไม่มีใคร

ตาย นามรูป ธาตุ ชันธ์ อายตนะ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปต่างหาก” ดังนั้นก็ตั้งใจปฏิบัติตาม แต่เกิดความลังเลไม่แน่ใจ เพราะผิดกับความเห็นเดิมไป แต่เดิมเห็นว่าร่างกายจิตใจเป็นตน คือ นามรูป ธาตุ ชันธ์ อายตนะนั่นเอง

ครั้นมาพิจารณาตามตำราของท่านว่าไม่ใช่ตน ยิ่งเกิดความสงสัยใหญ่โตขึ้น แต่ก็คงเชื่อว่า นามรูป ธาตุ ชันธ์ อายตนะ เป็น **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** อยู่ตามท่านนั่นเอง แต่ติดอนัตตาอยู่ประมาณ ๑๐ ปี เมื่อสังเกตดูผล คือ ความสงบบราคะ โทสะ โมหะ ก็ไม่สู้จะมีอำนาจอะไรนัก ใจก็จางออกจากตำรา ยึดไตรสิกขา เชื่อแน่ว่าท่านที่เดินตามไตรสิกขาได้สำเร็จมรรคผล นับด้วยแสนด้วยโกฏิเป็นอันมาก เราจะมายึดมั่นใน **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** อยู่เพียงเท่านี้ จะถือเอาว่าเป็นปัญญาก็ยังกระไรอยู่ จะเสียเวลามากไป แต่นั่นก็ตั้งหน้าเจริญสติเพื่อจะให้เป็นองค์สัมมาสมาธิ แต่วิธีคุมใจเป็นของลำบากมาก เพราะเป็นผู้เกี่ยวอยู่ในหมู่ในคณะ พรั่งพร้อมอยู่ด้วยลาภแลยศ แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมีความปลีกออกหากายวิเวกได้บ้างบางสมัย

เนื้อความในธรรมนิยามสูตร ทำให้เกิดความฉลาดขึ้นมาก เหตุที่ท่านวางท่ากระเหี่ยงไว้ ทำให้เกิดวิจิกิจฉาขึ้นมาก ที่แสดงว่าสังขารทั้งสิ้นไม่เที่ยง สังขารทั้งสิ้นเป็นทุกข์ ธรรมทั้งสิ้นเป็นอนัตตา ทำไมจึงไม่แสดงว่าสังขารทั้งสิ้นเป็นอนัตตา เกิดความสงสัยว่า สังขารกับธรรมนี้จะต่างกันอย่างไร? สังขารก็ชื่อว่าธรรม ส่วนธรรมจะต่างกับสังขารอย่างไร? คงได้ความตามนัยอัคคัปปาสาทสูตรที่ว่า **สงขตา วา อสงขตา วา วิราโค เตสํ อคคมกขา ยติ** สังขตธรรมก็ดี อสังขตธรรม

ก็ดี ผู้รู้จริงย่อมกล่าวว่า วิราคะธรรมประเสริฐกว่าธรรมทั้งหลาย เหล่านี้ ดังนั้นคิดจัดเอาตามชอบใจ

สงขตา วา คิดจัดเป็นสังขารโลก ได้แก่ จิต เจตสิก รูป ๓ ประเภท เป็นอนุปาทินนสังขาร

อสสงขตา วา เป็นสังขารธรรม ได้แก่ นิพพานกับบัญญัติธรรม ทั้งสิ้น เป็นอนุปาทินนสังขาร

ที่ว่า **สพเพ ธมมา อนตตา** นั้น ท่านหมายถึง สังขตธรรม แลอสังขตธรรมเป็นอนัตตา แต่มีวิเศษต่างกัน ส่วนสังขตธรรมนั้น อาจดับจากตัวได้ ตามนัยที่ว่า **เตสํ รูปสโม สุโข** ความเข้าไปประจับสังขารเหล่านั้นเป็นสุข คือเป็นของไม่มีอยู่แต่เดิม จึงระงับดับได้ ส่วนอสังขตธรรมนั้น ชีวิตยังมีอยู่ดับไม่ได้ เพราะเป็นของมีอยู่แต่เดิม เป็นแต่อนัตตา คงเป็นธรรมอยู่ตามหน้าที่ คงได้ความว่า ตนเป็นธรรม ธรรมเป็นตน จึงเป็น **อตตทิปา ธมมทิปา อตตสรณา ธมมสรณา** ตรงกับวัฏกสิสูตรว่า **โย ธมมํ ปสฺสตี โส มํ ปสฺสตี** ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ดังนี้

เมื่อปฏิบัติจนเห็นตัวเป็นธรรม เห็นธรรมเป็นตัวแล้ว ก็เห็นคุณ เห็นประโยชน์ ในร่างกายจิตใจทุกแผนกที่ว่า **อตตา หิ อตตโน นาโถ** ตนเป็นที่พึ่งแก่ตน ก็ได้ความชัดเจนขึ้น

แต่ก่อนเห็นร่างกายจิตใจนี้เป็น **อนิจจัง ทุกขํ อนตตา** เป็น **อสุจิ** เป็น **อสุภํ** หาแก่นสารมิได้ เมื่อสังขารดับแล้ว **อนิจจัง ทุกขํ อนตตา อสุจิ อสุภํ** ดับไปตามกันหมด ยังเหลืออยู่แต่ธรรมซึ่งเป็น

ของวิเศษให้เราได้พึงพาอาศัยอยู่เป็นสุขทุกวัน ร่างกายจิตใจนี้กลายเป็นแก้วสารพัดนึกสำหรับตัวเราทั้งสิ้น จะจำแนกให้ดู

คำที่ว่า ร่างกายจิตใจนั้น ได้แก่ สกกลายทั้งสิ้น คือ ตา หู จมูก ปาก ทวารหนัก ทวารเบา มือ เท้า อวัยวะน้อยใหญ่ทั้งปวง ล้วนแต่เป็นสมบัติอันประเสริฐสำหรับตัวเราแต่ละอย่างๆ ล้วนแต่ของเป็นเอง สำเร็จมาด้วยปัญญาภิสังขารทั้งสิ้น จึงได้บริบูรณ์เช่นนี้ ถึงแม้เราจะเป็นคนฉลาด เป็นช่างวาดช่างเขียนจะตกแต่งเพิ่มเติมให้ดีขึ้นไปอีกก็ไม่ได้ ได้มาอย่างไคร้จะต้องอาศัยใช้สอยกันไปจนวันตาย แต่งได้แต่เพียงให้ประพุดดีประพุดชั่วเท่านั้นเอง ที่จะแต่งให้สูงให้ต่ำ ให้ดำให้ขาว ให้มีอายุยืนไม่รู้จักตายแต่งไม่ได้ฯ

ที่ว่าร่างกายจิตใจเป็นแก้วสารพัดนึกนั้น พึงพิเคราะห์ดู เรามีตาก็จะดูอะไรก็ได้ เรามีหูก็จะฟังอะไรก็ได้ เรามีจมูกก็จะรู้กลิ่นอะไรก็ได้ เรามีปากมีลิ้นก็จะรู้รสอะไรก็ได้ นึกอยากจะพูดอะไรก็ได้ นึกอยากจะกินอะไรก็ได้ เรามีมือก็จะทำอะไรก็ได้ เรามีเท้าก็จะเดินไปทางใดก็ได้ เรามีจิตมีใจ นึกอยากจะนอนนึกจะตริตรองอะไรก็ได้สมประสงค์ ผู้รู้ตนว่าเป็นของวิเศษอย่างนี้ ย่อมเป็นเหตุให้ได้ความสุข คือใช้ตามหน้าที่ไม่ให้อวดอวด เหล่านั้นเป็นข้าศึกแก่ตน

นิสัยของผู้ไม่ฉลาดย่อมให้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นวัตถุภายในของตนเป็นข้าศึกแก่ตน คือเกิดปฏิฆะโทมนัสยินดียินร้าย เพราะวัตถุของตน นิสัยของผู้ฉลาดย่อมไม่ให้วัตถุพิเศษของตนเป็นข้าศึกแก่ตน อารมณ์ที่ผ่านไปผ่านมาเลือกเอาแต่ส่วนที่เป็นประโยชน์

ส่วนที่จักเป็นโทษปล่อยให้ผ่านไปเสีย ไม่รับไม่เก็บเข้ามาไว้ คือหัดชำระวัดฤภายในนี้ให้ผ่องใส สมกับที่ว่าเป็นแก้วสารพัดนึกอยู่ทุกเมื่อ อาศัยความหัดบ่อยๆ สติก็แก่ขึ้น วัดฤภายในก็ปราศจากโทษ คือไม่เป็นข้าศึกแก่ตน ให้ความสุขแก่ตนทุกอิริยาบถ จึงสมกับพุทธโอวาทที่ทรงสั่งสอนไว้ว่า **อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ** ตนแลเป็นที่พึ่งแก่ตน

ถ้าว่าโดยสมมุติสกลกายนี้เองเป็นตน ถ้าว่าโดยสภาพสกลกายนี้เองเป็นธรรม ที่ว่า **อตุตฺตรณา ธมฺมสฺรณา** ให้มีตนเป็นที่ระลึก ให้มีธรรมเป็นที่ระลึกนี้ คือให้เห็นว่าตนเป็นธรรม ธรรมเป็นตน ความรู้ธรรมเป็นพุทธะ สกลกายที่ทรงคุณความดีไว้เป็นธรรม ความประพฤติให้คุณความดีมีขึ้นในตนเป็นสังฆะ ผู้ที่มีพุทธะ ธรรมะ สังฆะในตนอย่างนี้ ชื่อว่าผู้ถึงไตรสรณาคมนในชาตินี้ ตลอดชาติก็ไม่มีทุกข์ ถ้ายังมีภพชาติต่อไปก็จักได้รับความสุขต่อไป ถ้าถึงพระไตรสรณาคมนอย่างสูงก็สิ้นภพสิ้นชาติสำเร็จพระนิพพานทีเดียว

ตัวของออตฺตโนทุกวันนี้ได้สำเร็จแต่เพียงพระไตรสรณาคมนเท่านั้น แต่ลักษณะของพระไตรสรณาคมนั้น มีต่ามีสูงเป็นชั้นๆ คือ ชั้นศีล ชั้นสมาธิ ชั้นปัญญา ชั้นวิมุตติ ชั้นวิมุตติญาณทัสสนะ สุดแต่ว่าสนาของใครจะถึงได้ในชั้นใด จะต้องได้รับผล คือความสุขตามขั้นตามภูมิของตนทั้งนั้น

เล่าความประพฤดิธรรมไว้ให้ศิษยานุศิษย์ฟัง เพื่อให้พากันมีที่พึ่ง อย่าเป็นคนล้มเหลว ยึดให้มันคั่นให้ตาย อย่างมงายเชื่อเกจิอาจารย์ที่สอนนอกรัตนอกทาง ดังพวกที่สอนว่า ให้ทาน รักษาศีล เจริญสมณะ วิปัสสนา ไหว้พระสวดมนต์ ประพฤติพรหมจรรย์ เว้นเมถุน เว้นข้าวคั่ว

เหล่านี้เป็นกิเลสตัณหาทั้งนั้น การไม่ทำอะไรนั้นแลเป็นอันหมดกิเลส ตัณหา สอนอย่างนี้เป็นลักษณะแห่งอภิญญาวิชญ์ ถือว่าความไม่ทำเป็น ความบริสุทธิ์ เป็นมิจฉาทิฏฐิ อย่าพากันหลงเชื่อ ถ้าใครหลงเชื่อจะ พากันจนทั้งชาตินี้ชาติหน้า นิพพานเช่นนั้นเป็นนิพพานของอวิชชา อย่าพากันหลงไหลไปตามเขาๆ

ส่วนนิพพานของพระพุทธเจ้าเป็นพระนิพพานอันมั่งมี ที่เรียกว่า นิพพานสมบัติ คือ ทาน, ศีล, เนกขัมมะ, ปัญญา, วิริยะ, ขันติ, สัจจะ, อธิษฐาน, เมตตา, อุเบกขา, แลโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ มีสติปัญญา เป็นต้น มีอภิญญาคัมภีระเป็นที่สุด เหล่านี้เป็นนิพพาน สมบัติ ถ้าไม่มีสมบัติเหล่านี้จะถึงนิพพานของพระพุทธเจ้าไม่ได้เลย

นิพพานของพระพุทธเจ้าเป็นนิพพานของวิชา ให้ตรวจดู นิพพานสมบัติอย่างที่เราเห็นนี้ มีในตนเต็มรอบหรือยัง ถ้าไม่เต็ม รอบยังเป็นคนจนอยู่ไปนิพพานไม่ได้ เปรียบเหมือนคนจนจะไปทางรถ ทางเรือที่ไกลไม่ได้ เพราะจนไม่มีเงินให้ค่าจ้างค่าโดยสารเขา ถ้าตรวจ ในตัวเห็นว่านิพพานสมบัตินี้ในตัวเต็มรอบแล้ว นับว่าเป็นคนมั่งมี อาจจักถึงพระนิพพานได้ เปรียบเหมือนคนที่มีเงินอยากไปทางใด ก็ จ้างเขาไปสำเร็จทุกประการ พระนิพพานไม่ใช่สถานที่อันบุคคลผู้ไร้อริยทรัพย์จะไปได้ พวกมิจฉาทิฏฐิเหล่านั้นเป็นคนจน ก็ไปได้แต่นิพพานจนๆ คือ นิพพานอนัตตา นิพพานอวิชชาเท่านั้น

พวกเราเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ต้องประพฤติตนให้มั่งมี เหมือนพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านบริบูรณ์ด้วยลาภ ด้วยยศ ด้วย ความสรรเสริญ แลด้วยความสุข พระพุทธศาสนากว่า ๒,๐๐๐ ปีนี้

ไม่ได้ตั้งมั่นถาวรมาด้วยความจนเลย ตั้งมั่นถาวรมาได้ด้วยความมั่งมี โดยแท้ แม้ตัวของอัตตโนผู้แนะนำท่านทั้งหลาย ก็หัดเดินตามจรรยาของพระพุทธเจ้า จึงบริบูรณ์ด้วยลาภ แลยศ แลความสรรเสริญกับความสุข เป็นผู้มั่งมีทั้งสมบัติภายนอก แลสมบัติภายใน ตลอดจนอายุ ๗๐ ปี ณ บัดนี้ฯ

เมื่อท่านทั้งหลายได้อ่านประวัตินี้แล้ว พึงเพ่งดูจรรยาของอัตตโนที่ได้ประพฤติมาแล้ว ส่วนที่อัตตโนตั้งอกตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และประพฤติปฏิบัติให้ตรงต่อธรรมวินัย แลปฏิบัติราชการตามหน้าที่ไม่ให้เสียหายจนเจริญด้วยยศฐานาศักดิ์ ส่วนธรรมวินัยก็ตั้งอกตั้งใจดำเนินสมณะและวิปัสสนา จนรู้จักสังขารแลวิสังขาร หรืออุปาทินนสังขาร แลอนุปาทินนสังขารโดยชัดใจได้ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง นับว่ามีสละสลวยโดยสิ้นสงสัย ส่วนนี้เป็น **อตตตถจริยา** ประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่ตนฯ

ภาตตถจริยา

ที่ได้รักษาหมู่คณะ แนะนำสั่งสอนให้พระสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ได้รับความฉลาด ได้ที่พึ่งแก่ตน ฝ่ายพระสงฆ์ก็มี ความเจริญด้วยลาภแลยศ จะนับลูกศิษย์ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นที่วางใจได้ให้ฟัง

๑. พระโพธิวงศาจารย์ (อ้วน) เจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา

๒. พระสาสนดิลก (เสน) เจ้าคณะมณฑลอุดร

๓. พระราชขมุนี (สี) วัดนิเวศธรรมประวัติ
 ๔. พระเมธาธรรมรส (เสาร์) เจ้าอาวาสวัดพิชัยญาติการาม
 ๕. พระปัญญาพิศาลเถร (หนู) วัดปทุมวนานาม
 ๖. พระอมราภีรักขิต (ชัย) วัดบรมนิวาส
- เป็นพระราชาคณะ ๖ รูป

ส่วนเป็นพระครู

๑. พระครูปลัดนิพัทธ์โพธิพงษ์ (ข้า) วัดบรมนิวาส
 ๒. พระครูอุดมธีรคุณ (เงิน) เจ้าอาวาสวัดสัตตนาถปรีวัตร
- จังหวัดราชบุรี
๓. พระครูวาทีวรคุณ (เพ็ง) เจ้าคณะรองจังหวัดปราจีนบุรี
 ๔. พระครูสีจันทรคุณ (สีจันท์) วัดนรนาถสุนทริการาม
 ๕. พระครูศีลวรคุณ (อ่ำ) วัดสิริจันทรมิตร จังหวัดลพบุรี
 ๖. พระครูพิเศษสุดคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ จังหวัดขอนแก่น

๗. พระครูสีลสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรมงคล

เป็นพระครู ๗ รูป

ที่เป็นเปรียญแต่ ๓ ประโยค ถึง ๖ ประโยคก็มีมากด้วยกัน
ส่วนนี้เป็นบริษัทยายใน

บริษัทภายนอกนั้นก็มิเป็นอันมาก และได้แนะนำให้ทำบุญภายนอก คือบริจาคทานแลชักชวนให้ก่อสร้างถาวรวัตถุไว้ในพระพุทธศาสนา คือ สร้างพระพุทธรูป สร้างหนังสือ สร้างกุฏิ สร้างศาลา สร้างโรงเรียน สร้างสระน้ำบ่อน้ำ ผู้มีมากให้ทำมาก ผู้มีน้อยให้ทำน้อย ต่างคนก็ต่างทำถาวรวัตถุตามความพอใจของตน เกิดปิติปราโมทย์ได้ความอบอุ่นใจในโคศรัภย์อันตนฝังไว้ ส่วนบุญภายในก็ได้แนะนำสั่งสอนให้พากันผ่นผัน โลภะ โทสะ โมหะ ให้เบาบาง ชี้ให้รู้จักลักษณะพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ให้มีพระไตรสรณาคมน์เป็นที่พึ่ง แลการที่เทศน์สั่งสอนตลอดไปทั่วทุกหนทุกแห่ง ส่วนนี้เป็น **वादตถจริยา** ประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่ญาติ คือบรรดาคนที่ได้เห็นกัน รู้จักกัน ชื่อว่าญาติทั้งสิ้น

โลกตถจริยา

ส่วนที่อดีตโนที่ได้ทำการก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ซึ่งเป็นภายนอก มีการบำรุงวัด เป็นต้น ส่วนภายใน คือ ได้แต่งหนังสือธรรมแลหนังสือสุภาสิตของเก่าบ้าง ของแต่งขึ้นใหม่บ้าง ทั้งภาคไทยแลภาคลาว ซึ่งพระยาธรรมาการพิสัย (เปา มลินทสุต) ซึ่งได้รวบรวมพิมพ์ขึ้นอย่างละ ๑,๐๐๐ ฉบับ มากกว่า ๒๐ เรื่อง สำหรับแจกในงานทำบุญอายุครบ ๗๐ คราวนี้ แต่จะได้รับแจกจำเพาะผู้ที่นับถือ แลผู้รับช่วยทำบุญไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ บาทขึ้นไป เพราะเห็นว่าท่านจำพวกนี้เคารพนับถือจริง ได้หนังสือไปแล้วก็คงจะตรวจตรง

เหตุที่มีความเลื่อมใสอยู่แล้ว ส่วนที่สร้างถาวรวัตถุไว้นี้ เป็นส่วน
โลกุตตจริยา ประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่โลกา

การที่ประพฤติจรรยา ๓ ประการนั้นก็หมายจะตามเสด็จ
พระบรมศาสดา แต่คุณสมบัติต่างกัน ส่วนบรมครูท่านมีบุญใหญ่
จรรยาทั้ง ๓ ประการของท่านก็ใหญ่ ส่วนพวกเรามีบุญน้อยเพียง
แต่เป็นสาวก จรรยา ๓ ประการของพวกเราก็น้อยตามสมควรแก่
คุณสมบัติของตน ลูกศิษย์ของเราควรพึงตั้งใจดำเนินตาม ความดี
เหล่านั้นเป็นของกลาง ใครจะเอาไปไหนไม่ได้ ใครเกิดขึ้นมาปฏิบัติได้ก็
จักได้รับผลคือความดีอย่างนี้ตลอดกัปตลอดกัลป์

เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่มนต์ท่านเจ้าคุณ
พระอุบาลีฯ มาอยู่ปรนปรุณวัดเจติยหลวง

(จากหนังสือประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ)

ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เคยไปจำพรรษาที่เชียงตุง
(พ.ศ. ๒๔๖๕) ได้ไปแสดงธรรมโปรดเจ้าผู้ครองนครเชียงตุงจนเลื่อมใส
ถวายตนเป็นศิษย์อุปัฏฐาก เป็นเหตุให้ทางสำนักนครเชียงตุงประพฤติ
ธรรมกันโดยทั่วหน้า แม้ปัจจุบันเชื้อพระวงศ์นครเชียงตุง เจ้านาย
ชั้นผู้ใหญ่ ก็ยังคงปฏิบัติธรรมกันอยู่ ในครั้งนั้นนอกจากท่านเจ้าคุณ
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ จะได้โปรดเจ้านายวงศ์นครเชียงตุงแล้ว
ท่านยังได้ปรับปรุงการปฏิบัติพระวินัยของพระสงฆ์ในเชียงตุงให้ดีขึ้น

หลายอย่าง ตามคำขอร้องของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่

เมื่อท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ กลับจากเชียงใหม่แล้ว ท่านได้ขึ้นไปพักภาวนาอยู่ที่ดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ประจวบกับสมัยนั้น วัดเจดีย์หลวง ในตัวเมืองเชียงใหม่ กำลังทรุดโทรม หาพระผู้เป็นหลักไม่ได้ ประชาชนก็เหินห่างจากวัด เพราะพระภิกษุสามเณรประพฤติตนไม่เหมาะสม ทางฝ่ายบ้านเมือง มีเจ้าแก้ววรัฏฐ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ พร้อมด้วยเจ้าพระยามุขมนตรี (อาบ เปาโรหิต) สมุหเทศาภิบาลมณฑลพายัพ จึงได้ปรึกษากันว่า จะหาพระเถระผู้ใหญ่ที่ไหน เพื่อจะได้นิมนต์มาอยู่ที่วัดเจดีย์หลวง เพื่อจะได้ขอให้ท่านช่วยปรับปรุงวัดและพระภิกษุสามเณรให้เข้ารูปเข้ารอยขึ้น

ทางฝ่ายบ้านเมืองเห็นพ้องกันว่า สมควรจะอาราธนานิมนต์ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) วัดบรณนิवास กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นพระมหาเถระ สมณศักดิ์ฐานันดรสูงชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ องค์ท่านมิได้สูงแต่สมณศักดิ์เท่านั้น แต่ยังสูงส่งด้วยคุณธรรม ศีลาจารวัตร พร้อมทั้งความรู้ความสามารถในการเทศนาเผยแผ่ การปกครอง การบริหารหมู่คณะ โดยเฉพาะด้านการศึกษา จึงเป็นที่เคารพนับถือของเจ้าบ้านผ่านเมือง พระพุทธศาสนิกชน ทั้งในกรุงเทพฯ เชียงใหม่ เชียงตุง และทางภาคอีสาน จึงได้เตรียมมอบหมายให้ผู้เดินทางไปนิมนต์ ประจวบกับขณะนั้นได้ทราบข่าวว่าท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ พักวิเวกอยู่ที่ดอยสุเทพ จึงได้พากันไปกราบและเรียนให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งนิมนต์ให้ท่านมาจำพรรษา

๒ เจ้าแก้ววรัฏฐ์ เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๙ แห่งราชวงศ์ทิพย์จักราธิวงศ์ และองค์สุดท้ายแห่งนครเชียงใหม่

ที่วัดเจติยหลวง เพื่อจะได้ปรับปรุงวัดให้เรียบร้อย และเรียกศรัทธา
ของประชาชนให้กลับคืนมา

แต่การนิมนต์ครั้งนั้นเป็นการนิมนต์ท่านแบบไม่เป็นทางการ
ทำนองเกริ่นให้ท่านรับทราบ และท่านเจ้าคุณฯ ก็ยังไม่ได้ตอบรับ
แต่ประการใด เพียงบอกว่า ท่านจะขอรับไว้พิจารณาต่อเมื่อกลับถึง
กรุงเทพฯ แล้วจะพิจารณาอีกครั้ง

พ.ศ. ๒๔๗๐ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ

รับนิมนต์จำพรรษาวัดเจติยหลวง

(จากหนังสือประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ)

เมื่อท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ พักภาวนาอยู่ดอยสุเทพพอสสมควร
แล้ว ก็เดินทางกลับลงไปกรุงเทพฯ หลังจากท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ กลับ
กรุงเทพฯ แล้ว ประมาณเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๐ ทางเชียงใหม่
ได้ติดต่อนิมนต์มาเป็นทางการพร้อมทั้งนิมนต์ด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง
โดยเจ้าแก้วนรวิธมาด้วยตนเอง การติดต่อนิมนต์จึงสำเร็จไปด้วยดี

เมื่อท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้รับนิมนต์ทางเชียงใหม่แล้ว ท่าน
ได้เลือกผู้ที่จะติดตามไปกับท่านอย่างพิถีพิถัน เพราะค่าใช้จ่ายในการ
เดินทางสูงมาก เพราะเหตุนี้เองจึงเอาไปได้ในจำนวนจำกัด ในที่สุด
ท่านได้เลือกหลวงปู่แหวนให้ขึ้นไปด้วย ยังความดีใจอย่างสูงแก่หลวงปู่
แหวน เพราะไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะได้รับการไว้วางใจจากท่านเจ้าคุณ

อุบาสีฯ ถึงขนาดนั้น

การนั่งรถไฟไปเชียงใหม่สมัยนั้นไม่มีความสะดวกสบายเหมือนสมัยนี้ และช้ากว่าสมัยนี้มาก แต่ก็ไม่มีพาหนะหรือการเดินทางอย่างอื่นที่จะสะดวกสบายไปกว่านี้

เมื่อรถไฟถึงสถานีเชียงใหม่แล้ว มีรถมารับท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ หลายคัน เมื่อคณะที่ไปขึ้นรถที่มารับหมดแล้ว รถได้เคลื่อนไปยังวัดเจติยหลวงอันเป็นที่พัก

ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ เป็นพระอุปัชฌาย์
หลวงปู่แหวน หลวงปู่ตื้อ คราวญัตติเป็นธรรมยุต
(จากหนังสือประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ)

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ นี้เอง ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ได้พิจารณาเห็นว่า หลวงปู่แหวนมีความตั้งใจในการประพฤติปฏิบัติ มีความวิริยะ อุตสาหะ ประารถความเพียรสม่ำเสมอไม่ย่อท้อ มีข้อวัตรปฏิบัติดี เหมาะสมตามสมณสาธูป มีอุปัชฌาย์วัตรและอาจารย์วัตรดี สม่ำเสมอปลาย มีธำมศัยไม่ขึ้นไม่ลง และมีความคุ้นเคยกันมานาน

วันหนึ่งท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ได้พูดกับหลวงปู่แหวนว่า

“อยู่ด้วยกันมานานมาแล้ว ควรจะได้ญัตติเสีย เพื่อจะได้เข้าร่วมสังฆกรรมกันได้ ไม่ต้องคอยบอกปารีสุทธิในวันอุโบสถเหมือนเช่นทุกวันนี้”

ครั้งแรกหลวงปู่กราบเรียนท่านเจ้าคุณฯ ว่า ขอเวลาปรึกษาเพื่อน คือ หลวงปู่ตื้อ ดูก่อน

ในช่วงนั้น หลวงปู่ตื้อ ยังท่องธุดงค์อยู่ตามลำพัง ยังไม่ได้ขึ้นไปเชียงใหม่ แต่ด้วยเหตุผลของท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ท่อธิบายให้ฟังในขณะนั้น ท่านจึงตัดสินใจยุติเป็นพระธรรมยุตที่พัทธสีมา วัดเจดีย์หลวงนั่นเอง โดยมีพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) เป็นพระอุปัชฌาย์ มีพระครูศรีพิศาลสารคุณเป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครูณพิสิพิศาลคุณ (ทอง โขสฺสีโต) เป็นพระอนุสาวนาจารย์

การที่ท่านหลวงปู่แหวนจะยังไม่ยอมยุติเป็นพระธรรมยุต โดยจะปรึกษาหารือเพื่อนเสียก่อนนั้นอาจจะเป็นเพราะถ้าท่านตัดสินใจไปคนเดียวภายหลัง อาจถูกเพื่อนตำหนิเอาไว้ว่าจะทำอะไรไม่ปรึกษากันก่อน เพราะหลวงปู่ตื้อเป็นสหธรรมิกที่เคยท่องเที่ยวไปไหนมาไหนด้วยกันเกือบจะทุกแห่ง เมื่อมีเหตุที่จะต้องทำอะไรที่สำคัญ จำเป็นอยู่เองที่จะต้องขอความเห็นจากผู้ที่คุ้นเคยหรือรู้จักอภัยภัยกันดีก่อน อีกอย่างหนึ่งขณะนั้นองค์หลวงปู่เองก็อยู่ในชั้นพระผู้ใหญ่พอสมควรแล้ว เพราะท่านมีพรรษาได้ประมาณ ๒๐ พรรษา ซึ่งพระที่มีพรรษานั้นจะทำอะไรก็ต้องมีความรอบคอบพอสมควร แต่ด้วยความเคารพในท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ และด้วยเหตุด้วยผลของท่านที่ได้กรุณาชี้แจงถึงการต้องยุติเปลี่ยนคณะใหม่ จึงยอมตกลงยุติเป็นพระธรรมยุต

ซึ่งในสมัยนั้นพระฝ่ายมหานิกายที่เป็นพระเถระมีอายุพรรษา
มาก ยอมตนเป็นศิษย์อบรมธรรมปฏิบัติอยู่กับหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต
นั้นมีจำนวนมาก ซึ่งท่านเหล่านั้นเป็นพระฝ่ายปฏิบัติ มีลูกศิษย์ลูกหา
มากมายอยู่มาจนปัจจุบันนี้มากหลายองค์ บางองค์แม้ขอญัตติใหม่
เพื่อเป็นพระธรรมยุต แต่ท่านหลวงปู่มั่นไม่อนุญาต โดยท่านให้
เหตุผลว่า **มรรคผลนิพพานไม่ได้ขึ้นอยู่กับคณะนิกาย แต่มรรคผล
นิพพานขึ้นอยู่กับ การประพฤติปฏิบัติของบุคคลนั้นๆ** ผู้มีความตั้งใจ
จริงแล้ว ท่านให้ไปช่วยสั่งสอนหมู่คณะจนตั้งเป็นหลักฐานปักแผ่นมา
ถึงปัจจุบันนี้ก็มี

หลวงปู่ตื้อ อจลธมโม ภายหลังก็ได้ญัตติเป็นพระธรรมยุต
เหมือนกับหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ ที่วัดเจติยหลวงเช่นกัน เมื่อปี พ.ศ.
๒๔๗๑ โดยท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครู
ศรีพิศาลสารคุณ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูพนัสพิศาลคุณ
(ทอง ไชสิทธิ์) เป็นพระอนุสาวนาจารย์

ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ เผยแผ่พระพุทธศาสนาทางภาคเหนือ

การจำพรรษาที่วัดเจติยหลวงของท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ในระยะแรกนั้น นอกจากท่านได้อบรมพระเณรให้เคร่งครัดในพระวินัย และถือธุดงค์วัตร โดยท่านได้พาหมู่คณะออกเที่ยวธุดงค์วิเวกในอำเภอกลัศเคียงแล้ว ท่านยังทำประโยชน์สงเคราะห์อบรมธรรมแก่ชาวเมืองนครเชียงใหม่และอำเภอกลัศเคียง

กาลต่อมาเมื่อท่านดำริจะเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวป้าชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ตามป่าเขาตอยสูงทางภาคเหนือ ท่านจะต้องอาศัยพระสงฆ์ที่ออกประพฤติปฏิบัติธรรมตามป่าเขาตอยสูง ซึ่งในสมัยนั้นมีจำนวนน้อยมาก มีแต่พระธุดงค์กรรมฐาน โดยเฉพาะสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ซึ่งท่านสนิทคุ้นเคย ท่านจึงปรารภนิมนต์หลวงปู่มั่นขึ้นเชียงใหม่ ประกอบกับช่วงนั้นหลวงปู่มั่นท่านอยู่อบรมพระศิษย์กองทัพนครที่ภาคอีสาน หลวงปู่มั่นเองท่านทราบดีว่าขณะนั้นท่านยังไม่บรรลุธรรมขั้นสูงสุด ท่านมักรำพึงเสมอว่า “กำลังเราไม่พอ กำลังเราไม่พอ” จึงคิดปลีกวิเวกจากหมู่คณะ เมื่อท่านส่งโยมมารดาแล้ว ท่านได้เดินธุดงค์เข้ากรุงเทพฯ และตั้งใจขึ้นภาคเหนือเพื่อบำเพ็ญธรรมขั้นแตกหัก เมื่อท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้นิมนต์ท่านขึ้นเชียงใหม่ ท่านจึงตอบตกลงรับนิมนต์ทันที

พ.ศ. ๒๔๓๒ ท่านเจ้าคุณอุบาลี นิมนต์
หลวงปู่่มั่นขึ้นเชียงใหม่

(จากประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ)

ท่าน (หลวงปู่่มั่น) เข้าพักวัดปทุมวัน (วัดปทุมวนาราม) ท่านว่า การขึ้น - ล่องระหว่างกรุงเทพฯ กับภาคอีสานท่านขึ้น - ล่องเสมอ บางเที่ยวขึ้นรถไฟไปลงเอาที่สุทรรถไฟไปถึง เพราะแต่ก่อนรถไฟยังไม่ถึงที่สุดทาง บางเที่ยวก็เดินธุดงค์ไป - มาเรื่อยๆ ก็มี เวลาท่านพักและจำพรรษาที่วัดปทุมวัน ได้มาศึกษาอรรถธรรมกับท่านเจ้าคุณพระอุบาลี ที่วัดบรมนิวาสเสมอ ออกพรรษาแล้ว หน้าแล้งท่านเจ้าคุณอุบาลี จะไปเชียงใหม่ ท่านนิมนต์ท่านอาจารย์ไปเชียงใหม่ด้วย ท่านเลยไปเที่ยวทางเชียงใหม่กับท่านเจ้าคุณอุบาลี

ขณะนั่งรถไฟไปเชียงใหม่ ท่านเล่าว่า ท่านเข้าสมาธิภาวนาไปเรื่อยๆ เกือบตลอดทาง มีพักนอนบ้างก็เวลารถไฟออกจากกรุงเทพฯ ไปถึงลพบุรี พอถึงอุตรดิตถ์ รถจะเริ่มเข้าเขา ท่านก็เริ่มเข้าสมาธิภาวนาแต่บัดนั้นเป็นต้นไป จนจะถึงสถานีเชียงใหม่ถึงได้ถอนจิตออกจากสมาธิเพราะขณะจะเริ่มทำสมาธิภาวนา ท่านตั้งจิตไว้ว่าจะให้จิตถอนออกจากสมาธิต่อเมื่อรถไฟจนเข้าถึงตัวเมืองเชียงใหม่ แล้วก็เริ่มปฏิบัติหน้าที่ภาวนาต่อไป โดยมีได้สนใจกับอะไรอีก

ขณะนั่งทำสมาธิไม่นานประมาณ ๒๐ นาที จิตก็รวมลงสู่ความสงบถึงฐานของสมาธิอย่างเต็มที่ จากขณะนั้นแล้วก็ไม่ทราบว่ารถไฟวิ่งหรือหาไม่ มีแต่จิตที่แน่วลงสู่ความสงบระงับตัวจากสิ่ง

ภายนอกทั้งมวล ไม่มีอะไรปรากฏ แม้ที่สุดกายก็ได้หายไป ในความรู้สึกเป็นจิตที่ดับสนิทจากการรับรู้และรบกวนจากสิ่งต่างๆ เป็นเหมือนโลกธาตุไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย ประหนึ่งได้ดับไปพร้อมกับความคิดปรุงและความสำคัญรับรู้ต่างๆ ของขันธโดยสิ้นเชิง ขณะนั้นเป็นความรู้สึกว่ากายหายไป รถไฟและเสียงรถหายไป ผู้คนโดยสารในรถไฟหายไป ตลอดสิ่งต่างๆ ที่เคยเกี่ยวข้องกันกับจิตได้หายไปจากความรู้สึกโดยสิ้นเชิง สิ่งที่เหลืออยู่ในเวลานั้นก็น่าจะเป็นสมาธิสมาบัติอย่างเดียวเท่านั้น เพราะในขณะนั้นมิได้สำคัญตนว่าอยู่ในที่เช่นไร จิตทรงตัวอยู่ในลักษณะนี้ตลอดมาแต่ ๒๐ นาฬิกาเริ่มสมาธิจนถึงซานเมืองเชียงใหม่ จึงได้ถอนตัวออกมาเป็นปกติจิต ลืมตาขึ้นมองดูสภาพทั่วไปก็พอดีเห็นตึกกรมบ้านช่องชาวคาตาคไปทุกทิศทุกทาง จากนั้นก็เริ่มออกจากที่และเตรียมจะเก็บสิ่งของบริวาร มองดูผู้คนในรถรอบๆ ข้าง ต่างพากันมองมามันย่นตาจับจ้องมองดูท่านอย่างพิศวงสงสัยไปตามๆ กัน รู้สึกจะเป็นที่ประหลาดใจของคนในรถไฟทั้งขบวน นับตั้งแต่เจ้าหน้าที่รถไฟลงมาไม่น้อยเลย มาทราบได้ชัดเจนเอาตอนท่านจะขึ้นสิ่งของบริวารลงจากรถ

ขณะที่รถจะถึงที่ เจ้าหน้าที่รถไฟต่างมาช่วยขนสิ่งของลงรถ ช่วยท่านด้วยสืหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ทั้งที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนเลย ทั้งคนโดยสารและเจ้าหน้าที่รถไฟต่างยืนมองท่านจนวาระสุดท้ายอย่างไม่กระพริบตาไปตามๆ กัน แม้ก่อนจะลงจากรถก็มีเจ้าหน้าที่รถไฟและคนโดยสารมาถามท่านว่า ท่านอยู่วัดไหน และท่านจะเดินทางไปไหนต่อไป ท่านก็ได้ตอบว่า ท่านเป็นพระอยู่ตามป่า ไม่ค่อยมีหลักฐานวัดวาแน่นอนนัก และตั้งใจจะมาเที่ยววิเวกตามเขาแถบนี้ เจ้าหน้าที่

รถไฟและผู้โดยสารบางคนก็ถามท่านด้วยความเอื้อเฟื้อเลื่อมใสว่า ขณะนี้ท่านจะไปพักวัดไหนและมีผู้มารับหรือตามส่งหรือยัง ท่านแสดงความขอบคุณเจ้าหน้าที่รถไฟและเรียนว่ามีผู้มารับเรียบร้อยแล้ว เพราะท่านไปกับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ซึ่งเป็นพระผู้ใหญ่และเป็นที่เคารพเลื่อมใสของชาวเมืองเป็นอย่างยิ่ง นับแต่เจ้าผู้ครองนครลงมาถึงพ่อค้าประชาชน

ขณะนั้นปรากฏว่ามีผู้คนพระเถระ ไปรอรับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ อยู่คับคั่ง แม้รถยนต์ซึ่งเป็นของหายากในสมัยนั้น แต่ก็ปรากฏว่ามีรถไปรอรับอยู่หลายคัน ทั้งรถข้าราชการและพ่อค้าประชาชน รับท่านเจ้าคุณฯ จากสถานีมาวัดเจดีย์หลวง

เมื่อประชาชนทราบว่าท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ มาพักที่วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ ต่างก็มาราชนมัสการเยี่ยมและฟังโอวาทท่าน ในโอกาสที่ประชาชนมามากนั้น ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้อาราธนาท่านพระอาจารย์มั่นเป็นองค์แสดงธรรมให้ประชาชนฟัง ปรากฏว่าท่านแสดงธรรมไพเราะเพราะพริ้งจับใจท่านผู้ฟังมากมาย ไม่อยากให้จบลงง่ายๆ เทศน์กัณฑ์นั้นทราบว่าท่านเริ่มแสดงแต่ต้นอนุพุทธิกถาขึ้นไปเป็นลำดับจนจบลง ในท่ามกลางแห่งความเสียดายของพุทธศาสนิกชนที่กำลังฟังเพลิน พอเทศน์จบลงท่านลงมาราชนมัสการพระเถระแล้วหลีกออกไปหาที่พักผ่อนตามอัธยาศัย

ขณะนั้นท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้กล่าวชมเชยธรรมเทศนาของท่าน ในท่ามกลางบริษัทว่า ท่านมันแสดงธรรมไพเราะมาก หาผู้เสมอเหมือนได้ยาก และแสดงธรรมเป็นมุตโตทัย คือแดนแห่งความหลุดพ้น ที่ผู้ฟังไม่มีที่น่าเคลือบแคลงสงสัย นับว่าท่านแสดงได้อย่างละเอียดลออดีมาก แม้แต่เราเองก็ไม่อาจแสดงได้ในลักษณะแปลกๆ และชวนให้ฟังเพลินไปอย่างท่านเลย สำนวนโวหารของพระรัตนวงกรรมฐานนี้แปลกมาก ฟังแล้วทำให้ได้ข้อคิดและเพลินไปตาม ไม่มีเวลาอึดพอและเบื่อ่ายเลย

ท่านเทศน์ในสิ่งที่เราเหยียบย่ำไป - มาอยู่นี้แล คือสิ่งที่เราเคยเห็นเคยได้ยินอยู่เป็นประจำแต่ไม่ได้สนใจคิดและนำมาทำประโยชน์ เวลาท่านเทศน์ผ่านไปแล้วถึงระลึกได้ ท่านมันท่านเป็นพระกรรมฐานองค์สำคัญที่ใช้สติปัญญาตามทางมรรคที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้จริงๆ ไม่นำมาเหยียบย่ำทำลายให้กลายเป็นโลกๆ เลวๆ ไปเสีย ดังที่เห็นๆ กัน ท่านเทศน์มีบทหนักบทเบาและเน้นหนักลงเป็นตอนๆ พร้อมทั้งการคลี่คลายความสลับซับซ้อนแห่งเนื้อธรรมที่ลึกลับ ซึ่งพวกเราไม่อาจแสดงได้ออกมาอย่างเปิดเผย และสามารถแยกแยะธรรมนั้นๆ ออกมาชี้แจงให้เราฟังได้อย่างถึงใจ โดยไม่มีปัญหาอะไรเลย นับว่าท่านฉลาดแหลมคมมาก ในเชิงเทศนาวิธีซึ่งหาตัวจับได้ยาก อาตมาแม้เป็นอาจารย์ท่าน แต่ก็ยกให้ท่าน สำหรับอุบายต่างๆ ที่เราไม่สามารถซึ่งมีอยู่เยอะเยาะ

เฉพาะท่านนั้นท่านสามารถจริง อาตมาเองยังเคยถามปัญหาขัดข้องใจที่ตนไม่สามารถแก้ได้โดยลำพังกับท่าน แต่ท่านยังสามารถแก้ได้อย่างคล่องแคล่วว่องไวด้วยปัญญา เราพลอยได้คติจากท่านไม่มีประมาณ อาตมาจะมาเชียงใหม่จึงได้นิมนต์ท่านมาด้วย ซึ่งท่านก็เต็มใจมาไม่ขัดข้อง ส่วนใหญ่ท่านอาจเห็นว่าที่เชียงใหม่เรามีป่ามีภูเขา มาก สะดวกแก่การแสวงหาที่วิเวก ถึงได้ตกลงใจมากับอาตมาก็เป็นได้ เป็นแต่ท่านมิได้แสดงออกเท่านั้นเอง พระอย่างท่านมันเป็นพระที่หาได้ยากมาก อาตมาแม้จะเป็นผู้ใหญ่กว่าท่าน แต่ก็เคารพเลื่อมใสธรรมของท่านอยู่ภายใน ท่านเองก็ยิ่งมีความอ่อนน้อมถ่อมตนต่ออาตมามาก จนละอายท่านในบางคราว ท่านพักอยู่ที่พอสสมควรแล้ว ก็ออกแสวงหาที่วิเวกต่อไป อาตมาก็จำต้องปล่อยตามอัธยาศัยท่าน ไม่กล้าขัดใจ เพราะพระจะหาแบบท่านมันนี้รู้สึกละอายจะหาได้อย่างยิ่ง เมื่อท่านมีเจตนามุ่งต่อธรรมอย่างยิ่ง เราก็ควรอนุโมทนา เพื่อท่านจะได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ตนและประชาชน พระ - เณร ในอนาคตอันใกล้

ท่านผู้ใดมีข้อข้องใจเกี่ยวกับการอบรมภาวนาก็เชิญไปศึกษาได้ถามท่าน จะไม่ผิดหวังแน่นอน แต่กรุณาอย่าไปขอตะกรุด วิชา คาถาอาคมอยู่คงกระพันชาตรี ความแคล้วคลาดปลอดภัยต่างๆ ที่ผิดทางจะเป็นการไปรบกวนท่านให้ลำบากโดยมิใช่ทาง บางทีท่านอาจใส่ปัญหาเจ็บแสบเอาบ้างจะว่าอาตมาไม่บอก เพราะท่านมันมิใช่พระประเภทนั้น ท่านเป็นพระจริงๆ และสั่งสอนคนให้เห็นผิดเห็นถูก เห็นชั่วเห็นดี และเห็นบาปเห็นบุญจริงๆ มิได้สั่งสอนออกนอกกลุ่ม นอกทางไปจากคลองธรรม ท่านเป็นพระปฏิบัติจริงและรู้ธรรมตามที่

พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้จริงๆ

เท่าที่ได้สนทนาธรรมกับท่านแล้วรู้สึกได้ข้อคิดอย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งใครๆ ไม่อาจพูดได้อย่างท่านเลยเท่าที่ผ่านมาในสมัยปัจจุบัน อาตมาเคารพเลื่อมใสท่านมากภายในใจโดยที่ท่านไม่ทราบ ว่าอาตมาเคารพท่าน ถ้าท่านไม่ทราบด้วยญาณเอง เพราะมิได้พูดให้ท่านฟัง ท่านเป็นพระที่น่าเคารพบูชาจริงๆ และอยู่ในข่ายแห่งบุญญกเขตต์ดั่ง โลกัสสะ ขึ้นใดชั้นหนึ่งแน่นอน ไม่สงสัย แต่ท่านเองมิได้แสดงตัวว่าเป็นพระที่ตั้งอยู่ในธรรมขั้นนั้นๆ หากพอรู้ได้ในเวลาสนทนากันโดยเฉพาะไม่มีใครเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย

อาตมาเองเชื่อว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยธรรมขั้นสามอย่างเต็มภูมิทั้งนี้ทราบจากการแสดงออกแห่งธรรมที่ท่านรู้เห็น แม้ท่านจะไม่บอกภูมิที่บรรลุว่าภูมินั้นๆ แต่ก็ทราบได้อย่างไม่มีข้อสงสัย เพราะธรรมที่ท่านแสดงให้ฟัง เป็นธรรมในภูมินั้นๆ แน่นอน ไม่ผิดกับปรีชาที่แสดงไว้ ท่านเป็นพระที่มีความเคารพและจงรักภักดีต่ออาตมามากตลอดมา ไม่เคยแสดงอาการปฏิกิริยากระด้างวางตัวเย่อหยิ่งแต่อย่างใดให้เห็นเลย นอกจากวางตัวแบบผ้าขี้ริ้ว ซึ่งเห็นแล้วอดเลื่อมใสอย่างจับใจไม่ได้ทุกๆ ครั้งไปท่านนั้น นี่เป็นคำของเจ้าคุณอุบาลีฯ กล่าวชมเชยท่านพระอาจารย์มั่นในที่ลับหลังให้ญาติโยมและพระเถรฟังหลังจากท่านแสดงธรรมจบลงแล้วหลีกไป พระที่ได้ยินคำชมเชยนี้แล้วนำไปเล่าให้ท่านฟัง ท่านจึงนำเรื่องนี้มาเล่าให้คณะลูกศิษย์ฟังเวลามีโอกาสดีๆ คำว่า “มุตโตทัย” ที่มีในชีวิตประวัติดียของท่าน ซึ่งพิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพท่าน ก็เป็นนิมิตตกนามไปจากคำชมเชยของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ครั้งนั้นสืบต่อมา

กองทัพธรรมศิษย์หลวงปู่มั่นทำประโยชน์ อย่างใหญ่หลวงทางภาคเหนือ

ความปรารถนาของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นความจริงประจักษ์ชัดขึ้นมา กล่าวคือเมื่อหลวงปู่มั่นเที่ยววิเวกในที่สงบสงัด เพื่อบำเพ็ญธรรมขั้นแตกหักตามป่าเขาในเขตจังหวัดเชียงใหม่ จนประสบธรรมปิติบรรลุธรรมขั้นสูงสุด จากนั้นมาท่านไม่เคยกล่าวเลยว่า “กำลังเราไม่พอ”

ต่อมาพระศิษย์กองทัพธรรมสมัยที่ท่านอบรมอยู่ภาคอีสานได้ออกติดตามท่าน และอยู่บำเพ็ญธรรมตามป่าเขาตามดอยสูงต่างๆ ทางภาคเหนือ อาทิเช่น หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี หลวงปู่พรหมจิริบุญไธ หลวงปู่อ่อน ญาณสิริ หลวงปู่ชอบ ฐานสโม หลวงปู่ขาว อนาลโย หลวงปู่ฝั้น อาจาโร หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ หลวงปู่ตื้อ อจลธมฺโม ท่านพ่อลี ธมฺมธโร หลวงปู่สิม พุทฺธจาโร หลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท ฯลฯ ซึ่งหลวงปู่มั่นได้สั่งให้พระศิษย์แยกย้ายกันภวนาตามป่าเขาตามดอยสูงต่างๆ กองทัพธรรมศิษย์พระอาจารย์มั่นได้บำเพ็ญตนและประโยชน์แก่ชาวป่าเขาเขาเผ่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ตามดอยสูง เช่น มูเซอ กะเหรี่ยง แม้ว เย้า ฯลฯ

สำหรับหลวงปู่มั่นท่านเองก็ไม่ชอบอยู่กับที่นานๆ ท่านได้ออกเดินธุดงค์แล้วก็เอาเด็กๆ มาบวชได้จำนวนไม่น้อย ให้มาศึกษาเล่าเรียน พร้อมทั้งจำพรรษาที่วัดเจติยหลวงนั้น ท่านมองเห็นด้วย

ญาณของท่านว่า เด็กเหล่านี้จะบวชไม่สึกแน่ๆ เลยเอาเด็กเล็ก
เด็กน้อยมาศึกษาเล่าเรียนทางธรรม จนเป็นพระเถระผู้ใหญ่ก็มาก ซึ่ง
อดีตเคยส่งมาที่วัดเจติยหลวง

พระพุทธศาสนาทางภาคเหนือเจริญรุ่งเรืองอย่างเห็นได้ชัด
ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ ในด้านวัตถุ วัดป่า เสนาสนะป่า สาย
หลวงปู่มั่น ที่ตั้งอยู่ตามป่าเขาตอยสูงเกิดขึ้นมากมาย และในกาลต่อมา
เหล่าบรรดาสาธุศิษย์ได้ร่วมกันสร้างพระวิหาร - เจติย์บุรพาจารย์ เพื่อ
เป็นการน้อมรำลึกบูชาคุณบูรพาจารย์พระกรรมฐานที่เคยอยู่จำพรรษา
ทางภาคเหนือ ในด้านจิตใจ บรรดาพระศิษย์หลวงปู่มั่นเจริญอกงาม
ในธรรมปฏิบัติ นับแต่ธรรมเบื้องต้นจนถึงธรรมขั้นสูงสุด ต่างช่วยกัน
วางรากฐานสืบทอดข้อวัตรปฏิบัติปฏิบัติพาพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น
ชาวเมืองชาวป่าชาวเขาที่ได้รับการอบรมจากกองทัพธรรม ต่างก็มี
ความมั่นคงในการนับถือพระพุทธศาสนา ใฝ่ใจในการบำเพ็ญทาน รักษาศีล
เจริญเมตตาภาวนา บ้างก็ออกบวชศึกษาเล่าเรียนปฏิบัติธรรม
ทำให้สยามประเทศในขณะนั้นซึ่งมีภัยต่างๆ รอบด้าน ทั้งจากการ
รุกรานของประเทศมหาอำนาจ และจากการเผยแพร่ลัทธิต่างศาสนา
กลับมาสงบร่มเย็นภายใต้พระบวรพุทธศาสนาได้อย่างน่าอัศจรรย์

นับว่าท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ผู้ริเริ่มเผยแผ่พระพุทธศาสนาทาง
ภาคเหนือ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และพระศิษย์กองทัพธรรม ได้สร้าง
คุณูปการที่เป็นคุณประโยชน์ต่อชาติ ศาสนา อย่างอนเอนอนันต์

หลวงปู่มั่นแก้ความปรารณาพุทธุภูมิ ของท่านเจ้าคุณอุบลีฯ

(จาก กัณฑ์เทศน์เช้า พุทธเถรวาท

โดย พระอาจารย์สงบ มนสฺสนโต วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๔๒)

เรายกเรื่องของหลวงปู่มั่นไง อาจารย์มหาบัวเล่าให้ฟัง หลวงปู่มั่นเป็นพระโพธิสัตว์มาก่อน ตั้งใจเป็นพุทธุภูมิ ปรารณา เป็นพระพุทเจ้า แล้วท่านก็มาภาวนาของท่าน หลวงปู่มั่นเล่าให้อาจารย์มหาบัวฟัง อาจารย์มหาบัวมาเล่าให้ลูกศิษย์ฟังประจำ เวลาจะคิดย้อนกลับไปวิปัสสนา ทำความสงบได้ ความสงบนี้ใครก็ทำได้ ความสงบของใจพื้นฐานเดิมมีอยู่แล้ว พระโพธิสัตว์ก็ทำความสงบได้ อยู่ในฌานโลกีย์ แต่ไม่สามารถยกขึ้นวิปัสสนา นี่เป็นปุถุชน แล้วทำบุญกับปุถุชน กับทำบุญกับผู้ที่สิ้นกิเลส เนื่อนาบุญ คนๆ หนึ่งเราทำบุญกับดินที่ไม่สมบูรณ์กับดินที่สมบูรณ์ เราหว่านพืชอันไหน มันจะได้มากกว่ากัน

อันนี้พระพุทเจ้าพูดนะ พระพุทเจ้าบอกไว้ในพระไตรปิฎก แล้วหลวงปู่มั่นเล่าให้อาจารย์มหาบัวฟังว่า “เวลาจะย้อนกลับนะ พอจิตมันสงบ คือจะย้อนวิปัสสนานี้มันเสียดาย มันอาลัยอาวรณ์กับสมบัติเดิมที่เราสะสมบารมีมา มันไม่ทำ พอจะย้อนกลับวิปัสสนา มันล่งเล มันสงสัย มันเสียดาย มันอาลัยอาวรณ์ มันขยอกใจๆ”

ท่านแก่อยู่นาน หลวงปู่ฉันนี่ท่านปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้ามาก่อน ท่านเป็นพระโพธิสัตว์ใจ เป็นพุทธภูมิ ถึงอยู่ที่อุบลฯ อยู่บ้านนอกก็เป็นหัวหน้าของคน ในวัยรุ่นก็เป็นหัวหน้าของวัยรุ่น เป็นหัวหน้าคน ไปเที่ยวไหนก็เฮฮากันไป นี่พระโพธิสัตว์ แต่พอบวชเป็นพระแล้วหลวงปู่เสาร์ไปเอาออกมา มาบวชเป็นพระให้ได้ แล้วตัวเองจะแก้ไขตัวเอง พอจะยกขึ้นวิปัสสนา มันเสียว มันอาลัยอาวรณ์ในอาลัยอาวรณ์ เห็นไหม ถึงบอกพระโพธิสัตว์นี่คือปุณฺณ ปุณฺณคือคนที่มิกิเลสอยู่ เหนื่อนั้นยังไม่สมบูรณ์ ถึงว่าท่านจะเป็นโพธิสัตว์นะ ท่านปรารถนาจะช่วยโลกก็เป็นปุณฺณ กับทำบุญกับพระอรหันต์ นี่ในพระไตรปิฎกว่าไว้อย่างนั้น

ฉะนั้น คำสอนในหนังสือของเขานั้นเป็นความเห็นของเขา เป็นความเห็นของครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์เขาเห็นอย่างนั้นไง ครูบาอาจารย์ของเขาคือฝ่ายมหายานเห็นอย่างนั้น ความเห็นของอาจารย์วาท ไม่ใช่ว่าความเห็นของศาสดา แล้วอะไรจะมาขัดกับความเห็นของศาสดาได้ละ เออ... พุติให้เขาฟังเมื่อวาน

เราก็อ่าน เมื่อก่อนเราก็สงสัยมาก่อน นี่เวลาท่านพูดถึงบอกว่าเวลาเราอ่านหนังสือไป อ่านตำราไป อ่านแผนที่ไปเราก็กังเลสงสัยไป แล้วเจอแผนที่ปลอมอีกต่างหาก แผนที่เทียบเคียง แผนที่ไม่ใช่แผนที่จริง อ่านแล้วยังหลงทาง

บอก “ไม่จริง ทำบุญกับพระพุทธเจ้า ทำบุญกับพระอรหันต์ ได้บุญมากกว่า” เขาหลงใจ เอาเหตุผลมายกจนเขาหลงใจ นี่เขาก็ศึกษามาขนาดนี้ อยู่กับครูบาอาจารย์มาอย่างนี้ละ แต่ในเมื่อหนังสือนี้

เขียนมาในของฝ่ายมหายาน เขาเชื่อทันทีเลย เห็นใหม่ ว่าพระพุท
แต่พระพุทมันก็ผิด พระพุทเพราะพระองค์นั้นยังไม่รู้แจ้ง ยังไม่รู้จบ
มันก็ผิด เห็นใหม่

ถึงว่าปัญญาของผู้ที่เห็น มีครูบาอาจารย์ชี้แนะถูกต้องดีมาก
ดูอย่างเช่นหลวงปู่มนะท่านเป็นของท่านเองมาก่อน ในหัวใจทุกขียาก
อย่างไรมาก่อน นี่อาจารย์เล่าให้ฟัง เวลาหลวงปู่มนะท่านไปเอาเจ้าคุณ
อุบาลีฯ ที่วัดเจติยหลวงก็อย่างนี้ เถียงกันอยู่อย่างนั้นะ **ทุกขณะ เกิดตาย
นี่ทุกขมาก ทุกขมาก** เพราะเจ้าคุณอุบาลีฯ นี่ก็เป็นพุทธุมฺมิ หลวงปู่
เสาร์ก็ปัจเจกภูมิ หลวงปู่มนะไปแก้ได้หมด คนที่จะแก้ได้ต้องผ่านจาก
ความเห็นผิดนั้นมาก่อน ผ่านอุปสรรคนั้นมาก่อน แล้วไปแก้ได้หมด
จนเจ้าคุณอุบาลีฯ กลับมาวิปัสสนา แล้วในประวัติหลวงปู่แหวน เจ้าคุณ
อุบาลีฯ พุทเอง เจ้าคุณอุบาลีฯ นี่เป็นผู้ที่ว่าเป็นนักปราชญ์ของเมืองไทย

พระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ปรารณาพุทธุมฺมิ ปัญญา
กว้างขวางมาก เทศน์ทีหนึ่งในกรุงเทพฯ จะรำลือไป ๓ วัน ๗ วัน
ครูบาอาจารย์เล่าให้ฟังนะ ถ้าท่านเทศน์ทีหนึ่ง พวกสามล้อถีบ
สมัยนั้นมีสามล้อถีบ สามล้อถีบจะจำคำพูดท่านไปพูดเล่นกันอยู่เป็น
อาทิตย์เลย ถ้าท่านเทศน์ทีหนึ่งนะ นี่ปัญญาขนาดนั้น หลวงปู่มนะ
บอกว่า **“ทุกขณะ เกิดตายนี่ทุกขณะ”** ที่วัดเจติยหลวง เอาจน
เจ้าคุณอุบาลีฯ ค่อยหันกลับมาวิปัสสนา ขนาดข้างนอกสอนเข้ามา
ข้างในมันก็ต้องอาลัยอวรณ์เหมือนกัน ข้างในตัวเองมีสมบัติอยู่
ตัวเองต้องอาลัยอวรณ์สมบัตินั้น

แต่เวลานั้นวิปัสสนาพ้นไปแล้ว เจ้าคุณอุบาลีฯ พุดไว้ในประวัติ หลวงปู่แหวนฯ “ความรู้ของปริยัติเหมือนกับแผ่นดิน ความรู้ของวิปัสสนาเหมือนกับแผ่นฟ้า ความห่างไกลกัน การศึกษาสุดมย ปัญญากับภาวนามยปัญญา ห่างกันราวฟ้ากับดิน” ความเห็นใจ ความเห็นของเจ้าคุณอุบาลีฯ เมื่อก่อน

เจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์นี้มีชื่อเสียงมากนะ ไปอ่านในคำเทศน์ของท่านในใบลานสิ เวลาเทศน์นี้เรายังเคยเทศน์เลย เมื่อก่อนเทศน์นี้อ่านใบลานของท่าน จะเลือกใบลานที่ดีๆ ของท่าน เทศน์ที่วัดของท่านจะเยี่ยมยอดมาก เวลาเทศน์ที่ขนาดนั้น

แต่ท่านพูดเอง ท่านพูดเองอยู่ในประวัติหลวงปู่แหวนฯ ไปเปิดดูสิ เราเจอ เจ้าคุณอุบาลีฯ บอกว่า “ความรู้ของปริยัติเหมือนกับแผ่นดิน ความห่างนะ แต่ความเห็นของวิปัสสนา การประพฤติปฏิบัติ ปฏิเวธ นี่ห่างกันราวฟ้ากับดิน แผ่นฟ้าเฝ้า ฟ้ากับดิน”

นี่เจ้าคุณอุบาลีฯ พ้นไป พ้นไปเพราะอะไรละ ? เพราะว่าท่านเกิดมาร่วมชาติกับหลวงปู่มั่น เห็นไหม หลวงปู่มั่นผ่านไปก่อน หลวงปู่มั่นต้องมีอาชาไนยกว่าถึงแก้ไขความเห็นตัวเอง ดัดนิสัยของตนเองได้ ดัดความเห็นภายในนี้ยากมาก “อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ตนดัดตนนี้แสนยาก เรามีลูกใช้ไหม เราพยายามบังคับมัน ลูกมันก็ยังเถียงอยู่ แต่นี้เราดัดตนเอง แล้วหลวงปู่มั่นดัดตนเองก่อน

ท่านเล่าให้ฟัง เราซึ่งมาก เพราะอาจารย์มหาบัวเล่าต่อบอกว่า “โอโฮ เวลาย้อนกลับไปเนิ่นน้อาลัยอาวรณ์” อาลัยสมบัติเดิมของตัวเอง แต่ก็พยายามคิดพิจารณาดูแล้วมันทุกข์ใจ พิจารณาจนพ้นไป พ้นไปได้อ่อน ถึงไปแก้คนอื่นได้ นี่เพราะปัญญาบารมีขนาดนั้นไง ขนาดที่ว่าตัวเองก็ต้องแก้ของตัวเองได้แล้ว ถึงแก้ของคนอื่นได้สบายๆ แล้วถ้าพูดถึงพระอย่างสาวกะ แล้ววิปัสสนาขึ้นมา จะรู้ตรงนี้ได้อย่างไร

เป็นสาวกะนะ เป็นสาวกนี่เฉพาะแก้กิเลสตัวก็ทุกข์แสนทุกข์ อยู่แล้ว แล้วยังไปแก้กิเลสของพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์มันก็ต้องกิเลสหมากกว่า กิเลสหมากกว่า ว่าอย่างนั้นเลยนะ กิเลสต้องมากกว่า ปุณฺณธรรมดาเนาะ กับสาวกะวิสัยใช้ไหม สาวกะก็ทุกข์อยู่แล้ว พระโพธิสัตว์นี่ปรารถนาพุทธภูมิ บารมีใหญ่มาก แต่ก็ต้องทุกข์มาก เพราะความยึดมั่นมันมากกว่า เห็นไหม แต่ท่านบอกว่าทำบุญกับพระโพธิสัตว์จะมากกว่าทำบุญกับพระอรหันต์ เป็นไปไม่ได้ ! เถียงหัวชนฝาเลย เราเอาเหตุผลมาอ้างให้เขาจนเขายอมรับ

นี่ศาสนาสอนอย่างนั้น มีปัญญา พระพุทธเจ้าสอนอย่างนั้น นี่ทาน ศีล ภavana เราให้มีทานก่อน ทานก็ทานที่ใจนั้นนะ ภาวาสะ เห็นไหม ภาชนะที่ใจเกิดขึ้น ดำริเกิดขึ้น นี่มันละเอียดตรงนั้น แต่มันละเอียดอ่อนจนเรามองไม่เห็นใจ ถึงไม่มีใครรู้จักตนเลย รู้จักแต่คนอื่น มองเห็นแต่ข้างนอก ดวงตาทุกดวงตาส่องออก ดวงตาทุกดวงตาไม่เห็นดวงตาของตัวเอง ต้องหากระจกมาส่องเข้าไปจนเห็นหน้าของตัวเอง ดวงตานี้ไม่เคยเห็นหน้าของตัวเองเลย เห็นแต่เรื่องของคนอื่น กระจกเท่านั้น

ธรรมะก็เหมือนกัน ธรรมะเหมือนกระจกย้อนกลับมา เหมือนกระจกเพราะมันเป็นสิ่งกระทบเข้ามา แต่ถ้าเราทำขึ้นมาแล้ว ดวงตานั้นดวงตาเห็นธรรม ดวงตาย้อนกลับภายใน ดวงตาเห็นกิเลสทั้งหมด ไม่ใช่กระจก กระจกนี้มันธรรมของพระพุทธเจ้าไง กุ้ย้มมา ธรรมพระพุทธเจ้าคือศึกษาเล่าเรียนมา เห็นไหม ถึงบอกปริยัตินี้เหมือนกับแผ่นดิน แต่พอปฏิบัติแล้วเหมือนแผ่นฟ้า แผ่นฟ้าเพราะอะไร ? มันเว้งว้างไปหมด มันรู้ไปหมด

นี่ก็เหมือนกัน ธรรมะมันเกิดขึ้นแล้ว ดวงตาสว่าง ดวงตาเห็น ดวงตาย้อนกลับ ดวงตาเห็นทั้งหมดเลย ถึงว่ามันถึงแก่ทุกข์ได้จริงใจ ถึงว่าศาสนาพุทธเรานี้ประเสริฐมาก เยี่ยม เยี่ยมจริงๆ เลย ถึงบอกว่ามีวาสนา ทุกคนมีวาสนานะ เกิดมาพบพุทธศาสนา

หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท เป็นพ่อแม่ครูอาจารย์สำคัญอีกองค์หนึ่ง ที่ได้เมตตาเล่าให้พระศิษย์ฟังว่า หลวงปู่มันได้แก้ความปรารถนา พุทธภูมิของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ในพระอุโบสถวัดเจติยหลวง โดยย่ำเหตุผลว่า “การเกิดทุกข์นะ เกิดซ้ำเกิดชากนี้ทุกข์นะ” จนท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ยอมรับเห็นชอบตามและเร่งเจริญวิปัสสนา จนสมประสงค์

การบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดเจดีย์หลวง และจัดการศึกษานครเชียงใหม่

(จากหนังสือประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ และ
หนังสือสมโภชพระวิหารหลวง วัดเจดีย์หลวง)

ตามประวัติวัดเจดีย์หลวง นับแต่เจ้าแก้ววรรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ และเจ้าพระยามุขมนตรี (อาบ เปาโรหิต) สมุหเทศาภิบาลมณฑลพายัพ ท่านเป็นผู้มีคุณแก่ชาวเหนือ ได้กราบบารอานาณินต์ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ไปพักจำพรรษา เพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์วัดเจดีย์หลวงเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๐ และ เพื่อจัดการด้านการศึกษาในนครเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองใหญ่มีผู้คนมาก แต่การศึกษายังไม่แพร่หลายเท่าไรนัก เพื่อให้เกิดเป็นตัวอย่างแก่ชาวเมืองเชียงใหม่ต่อไป โดยในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ท่านทั้งสองทราบที่ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ มีความสามารถเป็นเลิศในด้านจัดการศึกษา จึงได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลขอท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ จากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗

ซึ่งท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้รับอาราณานินต์และรับภาระเป็นเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๑ - ๒๔๗๔ โดยทำการรวม ๓ สังฆาวาส เข้ากับ ๑ พุทธาวาส เป็นอันเดียวกัน (ยกเว้นสังฆาวาสพันเตาที่แยกไปเป็นวัดพันเตา) เรียกชื่อ “วัดเจดีย์หลวง” ตามโบราณเรียกขานกัน

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้บูรณะปฏิสังขรณ์และพัฒนาวัด มีการรื้อถอนสิ่งปรักหักพังแผ้วถางป่าที่ขึ้นคลุมเสนาสนะโบราณสถานต่างๆ

แล้วสร้างเสริมเสนาสนะใหม่ เช่น กุฏิ ศาลา พระวิหาร จนเป็นวัดที่สมบูรณ์มีภิกษุสงฆ์สามเณรอยู่ประจำ ท่านได้สอนพระภิกษุสามเณรทั้งปริยัติและอบรมปฏิบัติภาวนา การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมภายในวัดเจติยหลวงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง กาลต่อมาได้มีการจัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมจนกลายเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งองค์หลวงตามหาบัวญาณสัมปันโน ก่อนออกธุดงค์ปฏิบัติธรรมก็เคยเรียนปริยัติที่สำนักเรียนแห่งนี้ นอกจากนี้วัดเจติยหลวงยังเป็นศูนย์กลางพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่นทางภาคเหนือ พระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่นที่ขึ้นไปเที่ยวธุดงค์กรรมฐานตามป่าเขาในเขตจังหวัดเชียงใหม่ก็มักไปพักที่วัดเจติยหลวงเสมอ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ วัดเจติยหลวงได้รับการเลื่อนฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร เป็นวัดเจติยหลวงวรวิหาร และในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับยกย่องเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง

วัดเจติยหลวงในสมัยท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้เจริญรุ่งเรืองตามลำดับจนถึงปัจจุบัน ดังข้อมูลบางตอนจากหนังสือประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ บันทึกไว้ดังนี้

“การไปจำพรรษาอยู่วัดเจติยหลวงของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ครั้งนั้น ท่านได้เทศนาสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกาของวัด และได้นำพระภิกษุสามเณรทำความสะอาดวัดจนดูสะอาดเรียบร้อย นอกจากนี้เวลากลางคืนท่านก็อบรมทุกคน ซึ่งทำให้ได้ผลตามความประสงค์ของทางการทุกประการ คือ พระภิกษุสามเณรก็ประพฤติดีขึ้น วัดดูสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น มีอุบาสก อุบาสิกา และประชาชนมาทำบุญฟังธรรมกันมากขึ้น

เมื่อออกพรรษาแล้วท่านก็พาหมู่คณะออกวิเวก ตามเขตอำเภอ ไกลเคียง บางครั้งในฤดูแล้งท่านก็ลงไปทำธุระที่กรุงเทพฯ พอใกล้วันเข้าพรรษาท่านก็กลับขึ้นมาจำพรรษาอยู่เชียงใหม่ ทำให้วัดเจดีย์หลวงได้รับการสนับสนุนจากประชาชน เช่นที่เคยเป็นมาแล้วในอดีตที่ผ่านมา”

ประวัติการอาพาธของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

ปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ในวัยอันชราภาพอายุ ๗๕ ปี ขณะจำพรรษาที่วัดเจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่ เกิดมีโรคประจำตัว ๒ อย่างขึ้น โดยต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๓ เกิดโรคปัสสาวะพิการ ภายในพรรษาอาการอาพาธกำเริบมาก มีหมอมารักษายาบาล อาการอาพาธทุเลาลงแต่ไม่หายขาด เมื่อออกพรรษาแล้วเดินทางกลับกรุงเทพฯ และวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๓ เกิดโรคท้องร่วงลำไส้อักเสบ รักษาไม่หายเป็นแต่ทุเลา

ปี พ.ศ. ๒๔๗๔ จำพรรษาที่วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ เกิดโรคประจำตัวขึ้นอีก ๑ อย่าง คือ เกิดอาการเจ็บปวดขาขวา เวลาเดินรู้สึกขัดๆ รวมแล้วมีโรคประจำตัวถึง ๓ อย่าง สุขภาพร่างกายของท่านก็ทรุดโทรมลงทุกวัน โดยต้นปีนี้กล้ามเนื้อที่ขาข้างขวามีอาการเจ็บปวดจนรู้สึก ซึ่งขาที่ตรงนั้นในสมัยที่ท่านยังหนุ่มเคยเป็นฝีใหญ่มากครั้งหนึ่ง และเคยถูกผ่าตัดมาแล้วครั้งหนึ่งเมื่อคราวจำพรรษาที่วัดเจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่ ต่อมาภายในพรรษาอาการเจ็บปวดกำเริบมากขึ้นและแข็ง

เป็นไต่ยาวไปตามลำขาประมาณ ๓ - ๔ นิ้ว ท่านรู้สึกเจ็บและขัดในเวลาเดิน ท่านเคยพูดว่า “นานไปขาข้างนี้จะพิการ มันจะไม่ให้เดิน”

ครั้นถึงวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้เดินทางไปแสดงธรรมที่วัดเขาสมอคอน จ.ลพบุรี โดยอุบาลีฯ เองเป็นผู้กราบอาราธนาณินต์ ท่านได้เดินทางโดยสารรถไฟไปและพักแรมอยู่หนึ่งคืน รุ่งขึ้นวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ พวกสัตบุรุษพากันมาประชุมประมาณ ๓๐๐ เศษ เพื่อฟังธรรม ท่านเตรียมขึ้นธรรมาสน์ ธรรมาสน์นั้นเป็นรูปมณฑปแบบโบราณสูงประมาณ ๓ ศอกเศษ บันได ๕ ชั้น ท่านก้าวขาเข้าประตูธรรมาสน์ ขาข้างขวาซึ่งพิการอยู่ก่อนนั้น กระแทกกับปุ่มหัวเม็ดทรงมันท์ กระตุกขาตรงกับที่พิการนั้นหัก ท่านมีสติรู้สึกตัวได้ดี ไม่ได้เป็นลมหรือพลัดตกธรรมาสน์ พอรู้ว่าขาหักแล้ว ท่านก็ข่มเขมณและเมตตาแสดงธรรมจนจบ จากนั้นก็นั่งอยู่บนอาสนะในธรรมาสน์ พวกสัตบุรุษเห็นว่าการแสดงธรรมจบแล้วแต่ท่านยังไม่ลงจากธรรมาสน์ ก็เข้ามากราบเรียนถามท่าน ท่านจึงได้ประกาศแก่คณะสัตบุรุษว่า “ขาของฉันทหักแล้ว”

พวกชาวบ้านได้ช่วยกันพยุงท่านลงจากธรรมาสน์ จัดการหาน้ำมันเข้าเผือกตามแผนโบราณ เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว อาราธนาท่านกลับกรุงเทพฯ เพื่อจะได้ไปรักษาที่โรงพยาบาล ได้โดยสารเรือกลับไปวันนั้น ในระหว่างเดินทางท่านมีทุกข์เขมณามาก จึงได้ให้หมอจีน ซึ่งอยู่เกาะเลื่อนเป็นผู้รักษา โดยรับหมอจีนมาในเรือด้วย อาการเจ็บปวดของท่านทุเลาลงจึงไม่ไปโรงพยาบาล ตรงไปวัดบรมนิวาสที่เดียว ถึงวัดเวลาเที่ยงวันเศษของวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๔

เมื่อศิษยานุศิษย์ทั้งพระและฆราวาสทราบเรื่อง ต่างพากันมาเยี่ยมอาการอาพาธเป็นจำนวนมาก และได้ถวายจตุปัจจัยเพื่อเป็นกำลังใจในการรักษาพยาบาลบ้าง ปวารณาไว้บ้าง มีเจ้านายบางพระองค์ได้เสด็จเยี่ยมถึงที่อยู่ของท่าน สำหรับการรักษาของหมอจีนไม่มีหลักพอจะเชื่อถือได้ว่าโรคจะหายได้โดยวิธีนี้จึงได้งดเสีย และได้มอบให้นายแพทย์โรงพยาบาลเป็นผู้รักษาต่อไป

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๔๗๔ นายแพทย์โรงพยาบาลได้มาทำการดื่งกระดูกขาให้เข้าที่และเข้าเฝือกเรียบร้อยดีแล้ว ภายหลังได้นำเครื่องเอ็กซเรย์มาถ่ายภาพกระดูกที่หัก ๔ - ๕ ครั้ง นายแพทย์ลงความเห็นว่ “ตรงที่กระดูกหักนั้นมีเชื้อโรค กระดูกผุไม่มียาง ยากที่จะแก้ไขให้ดีขึ้น” ต่อมาหมอไทยมารักษาโดยใช้วิธีอย่างเดียวกันกับหมอจีน ตอนนี้อาการดีขึ้นโดยลำดับเข้าใจว่าจะหาย จึงได้ให้รางวัลหมอและส่งกลับ

ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เกิดโรคประจำตัวแทรกขึ้นอีก ๑ อย่าง คือ อาการปวดที่บั้นเอวสันหลัง ในวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๔๗๕ ขาที่เข้าใจว่าหายดีแล้วนั้นกลับมามีอาการปวดอีก สาเหตุจากที่ท่านพลิกองค์ท่านเอง ครั้งนี้ได้อบรมให้หมอจีนคนหนึ่งมารักษา วิธีของหมอนี้ทำให้น่าทุเรศมาก ไม่ได้รับผลดีอะไรเลย กลับทำให้มีอาการเจ็บปวดมากขึ้น เพราะดื่งกระดูกซึ่งเกยกันอยู่นั้นให้เข้าที่เดิมไม่ได้ จึงสั่งให้เลิกเสีย และให้แพทย์โรงพยาบาลเป็นผู้รักษาฝ่ายเดียว โดยมีบุรุษพยาบาลมาประจำอยู่หนึ่งคน ส่วนอาการของท่านมีแต่ทรงกับทรุดลงโดยลำดับ และมีอาการปวดที่บั้นเอวสันหลังเป็นโรคแทรกขึ้นมาประจำอีก ส่วนอุจจาระธาตุก็คงพิการอยู่ตามเดิมนับแต่กระดูกหลุดครั้งที่สอง

พยายามมาเป็นเวลา ๑ เดือนกับ ๑๓ วัน มีอาการดีขึ้นบ้างเล็กน้อย

วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ลงเรือไปจังหวัดราชบุรี ในระหว่างนี้อาการไข้กำเริบหนักขึ้น จึงจัดการกลับกรุงเทพฯ ถึงวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ รวมเวลาไปกลับ ๔๘ วัน มีหมอจีนมา รักษาไข้ราว ๔ - ๕ วัน ไม่ได้ผลดีจึงสั่งเลิก อาการยิ่งทรุดหนักลง และเกิดมีเนื้องอกที่หน้าอกทำพิษขึ้นอีก นายแพทย์มาจัดการผ่าตัด เอาเนื้อร้ายออก โลหิตออกมากจนนำวิตก แต่สำหรับท่านเองมิได้ แสดงอาการวิปริต แสดงอาการอดทนต่อสู้กับทุกขเวทนาอันเป็นที่ นำหวาดเสียวได้อย่างองอาจ แม้เหล่าชนผู้นั่งดูยังพากันครั่นคร้าม โทมัสสแทนท่าน ขอนี้ส่อให้รู้ว่า ท่านมีกำลังใจดีพอ จนแสดงให้เห็น เป็นคติของผู้ที่ได้เห็นเป็นอย่างดี เมื่อแผลหายแล้วมีอาการหอบ แทรกแซงเข้ามาอีก ถึงเดือน ๘ มีอาการบวมมากขึ้นทั่วทั้งองค์ ส่วน โรคอื่นๆ ซึ่งมีประจำอยู่ก็กำเริบขึ้น

ในระหว่างที่อาพาธนี้ ท่านได้ทำกรณียกิจสมณูมิแห่งบัณฑิต คุรเป็นทีฏฐานุคติแห่งศิษย์หลายประการ มีอาทิเช่น ได้นำหมู่สงฆ์ ในวัดบรมนิวาส ทำอุโบสถสังฆกรรม ณ ที่อยู่ของท่าน (หอเขียว) โดยท่านได้แนะนำให้สงฆ์ทั้งปวงเข้าใจว่า วัดบรมนิวาสนี้เป็นมหาสีมา อาศัยหลักคือ ท่านได้สดับมาจากมหาเถรผู้ใหญ่บอกเล่ามาโดยลำดับ อย่างหนึ่ง และมีหลักศิลาฝังอยู่ตามมุมวัดทั้ง ๔ ทิศ เป็นนิมิต เครื่องหมายอย่างหนึ่ง ขอนี้ชื่อว่าท่านทำให้เป็นเนติแบบแผนเป็น อย่างดี เพราะเป็นเหตุให้ตัดความสงสัย อันจะพึงเกิดขึ้นเป็นความ ยุ่งยากแก่สงฆ์ภายหลัง ชื่อว่าเป็นผู้ไม่มีความลับในกำมือ

ท่านให้อุปสมบทกุลบุตรที่มหาสีมานี้ ๒ ครั้ง ในพัทธสีมา ๑ ครั้ง โดยท่านเป็นพระอุปัชฌาย์ให้อุปสมบทกุลบุตรหลายคนเหมือนกัน และได้แสดงธรรมเทศนาให้พุทธบริษัทฟังเป็นพิเศษในวันธรรมสวนะ ณ ที่อยู่ของท่าน (หอธรรมวิจารณ์) หลายครั้ง ถิ่นที่ต้นยก พระพุทธอุทาน ที่ทรงเปล่งคราวประทับอยู่ ณ คงไม่มัจฉินทร์ขึ้นแสดงว่า สุโข วิเวโก ฌฏฐสส สุตมมสส ปสสโตฯ อพยาขณํ สุขํ โลก ปาณญเตสุ สลณโณ. สุขา วิราคตา โลก กามานํ สมตักโก. อสมีมานสส วินโย เอตํ เว ปรมํ สุขํ ความสัจเป็นสุขของบุคคลผู้ยินดีแล้ว มีธรรมอันได้สดับแล้ว เป็นผู้เห็นอยู่ซึ่งญาณุตถญาณทัสสนะ รู้เห็นสรรพสังขารตามเป็นจริงอย่างไร ความเป็นบุคคลไม่มีความเบียดเบียนต่างๆ คือความสรวมในสัตว์ทั้งหลาย เป็นสุขในโลก ความที่สัตว์เป็นผู้มีราคะอันปราศแล้ว คือความล่วงกามทั้งหลายเสียได้ด้วยประการทั้งปวงเป็นสุขในโลก ความนำเสียซึ่งอสมิมานะให้พินาศได้เป็นสุขอย่างยิ่ง

ส่วนใจความที่อธิบาย ยกวิเวก ๓ คือ กายวิเวก จิตตวิเวก อุปธิวิเวกฯ กายวิเวก คือ ความสัจทางกาย จิตตวิเวก คือ ความสัจทางใจ อุปธิวิเวก คือ ความสัจจากกิเลสอันเป็นอุปธิฯ พอเทศน์จบลงแล้วท่านยังได้พิจารณาไว้ว่า “ไม่เฉพาะแต่จะมีเครื่องไทยทานเครื่องกัณฑ์จึงจะเทศน์ได้ เพราะพวกท่านทั้งหลายต่างก็พากันมีความรู้ที่อยู่แก่ใจพอแล้ว ถ้าหากเห็นเป็นโอกาสเหมาะ ให้พากันมาประชุมฟังเพื่อจะได้เพิ่มพูนความรู้ให้มากขึ้น จะได้เป็นศรีแก่ตน ฉะนั้นยินดีจะแสดงให้ฟังเสมอไม่มีความรังเกียจเลย เพราะอายุสังขารก็ปรากฏอยู่เช่นนี้ ไม่มีเครื่องหมายนายประกัน ให้ถือว่าเป็นฐานกันเอง ประหนึ่ง

ศิษย์กับอาจารย์เท่านั้น”

โอวาทนี้ย่อมเป็นคุณเครื่องส่องให้เห็นน้ำใจอันดีงามของท่าน เพื่อจะแสดงสังคหัตถุธรรมให้ปรากฏคือท่านแสดงธรรมให้ฟัง สำเร็จเป็นธรรมทานนับเข้าในทาน ข้อต้นกล่าวแต่สัมมาปาสาจา คือวาจาเป็นดุจบ่วงเหนี่ยวน้ำใจของปวงชนให้อาจหาญรื่นเริงอยู่เสมอ นับเข้าในปิยวาจา วาจาเป็นที่น่ารัก วาจาเป็นที่ควรฟังไว้ในหีบคือหทัย เป็นการศึกษา ๒ ท่านเองแม้จะอาพาธได้รับทุกขเวทนาถึงเพียงนี้ ก็มิได้เบื่อหน่ายในการที่จะทำประโยชน์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อมองเห็นประโยชน์อันดีงามจักเกิดมีก็รีบทำโดยทันที นับเข้าในอัตถจริยา ข้อที่ ๓ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ ท่านเป็นผู้หนักในสัมมาปฏิบัติศีลธรรมไม่แสดงอาการสูงๆ ต่ำๆ มีอาการสม่าเสมอเป็นอันดี เป็นที่สมาคมของคนได้ทุกชั้นผู้ที่มาสู่สำนักของท่านแล้วก็เยือกเย็น ผู้ที่ยังไม่มาก็ปรารถนาจะมานับเข้าในสมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนสม่าเสมอ สมกับคำที่ท่านพูดว่า “ถ้าเราสงบอยู่เย็นเป็นสุขแต่ผู้เดียวแล้ว ก็ชื่อว่าเป็นสุขทั้งโลก”

กรณีท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ขณะขาหักยังแสดงธรรมจนจบนั้น ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ สามารถแยกเวทนากับจิตได้โดยใช้ขันติ ความอดทนอย่างแรงกล้าข่มเวทนา

กรณีนี้ครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่ผ่านการอบรมปฏิบัติธรรม มาอย่างโชกโชนแล้วสามารถทำได้ เช่น กรณีหลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท ท่านเคยเล่าให้พระศิษย์ฟังว่า เมื่อครั้งท่านจำพรรษาที่วัดอโศการาม จ.สมุทรปราการ เกิดอาพาธที่เท้าข้างหนึ่งจนออกเดินบิณฑบาต ไม่ได้ เหตุเพราะท่านไปแบกยกหินก้อนใหญ่ จนเกิดอาการ เจ็บปวดจนหลังเสียตั้งแต่นั้นเວລາลงไปถึงเท้า และไม่สามารถ บังคับระบบประสาทเส้นเอ็นที่เท้าได้ เวลาเดินจะกะเผลก เท้าจะ บิดตะแคง นิ้วเท้าจะคดงอกระทบไปกับพื้น

คราวหนึ่งท่านถูกวิงวอนขอร้องให้ออกบิณฑบาต ทั้งๆ ที่ อาการเจ็บปวดที่เท้าก็ยังไม่หายทุเลาลง แต่ด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง และเหนือกว่า ท่านจึงฝืนเดินพร้อมพูดว่า “ไอ้ขันธหามึงจะแน กว่ากูหรือ” จากนั้นท่านก็เดินบิณฑบาตอย่างปกติเหมือนกับว่า ไม่มีอาการเจ็บปวดใดๆ มารบกวน จนกระดุกนิ้วเท้าข้างที่คดงอ ทั้ง ๔ นิ้วก็หัก ท่านจึงบอกกับลูกศิษย์ว่า “กระดุกนิ้วเท้ามันหัก แล้ว” ซึ่งแม้ชี้อยู่ในเหตุการณ์ก็ต่างพากันร้องไห้

โอวาทท่านเจ้าคุณอนาสีฯ กล่าวเตือนใจ พุทธบริษัทที่มาเยี่ยมเยียน

สำหรับโอวาทที่ท่านกล่าวเตือนใจพุทธบริษัทที่มาเยี่ยมเยียน นั้นมีใจความว่า “ธรรมดาการเยี่ยมคนป่วย ถ้าคนป่วยแสดงอาการ ทุกข์โทมนัสเพราะเวทนาครอบงำใจ ผู้มาเยี่ยมจึงควรเศร้าโศกเสียใจ นี้ผู้ป่วยก็ยังแสดงอาการเบิกบานสำราญใจดี ก็ควรจะร่าเริงอยู่เช่นเดียวกัน ถ้าใครแสดงความเสียใจ ผู้นั้นชื่อว่าพลาดจากคำสอนของ พระพุทธเจ้า ต่างว่าฉันถึงมรณภาพลงจริงๆ ก็ขอให้เหล่าพุทธบริษัท พากันมีสติingatที่ แสดงอาการยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นปกติ อย่ามีการร้องไห้ ร่ำไร จะเป็นพอใจของฉันมาก”

ครั้นถึงวันสงกรานต์ที่พุทธบริษัทเคยทำประจำปี วันนั้นมีอาการ ไข้หนัก ก็ยังมีอุตสาหะระงับทุกขเวทนาไว้รับน้ำสงกรานต์ ให้โอวาท เพื่อเป็นเครื่องรักษาหัวใจ ปลุกความเชื่อความเลื่อมใสให้มั่นคง เป็นครั้งสุดท้ายโดยย่อว่า “ฉันมีความยินดีที่พากันมาสงกรานต์ฉันตาม ประเพณีที่เคยทำมา นับว่าเป็นกุศลชั้นอันยิ่งใหญ่ ขอให้พากัน ทำสัจจะที่พึงของตนให้จงได้ อย่าปล่อยให้โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นตัวมารเข้าครอบงำใจจะเสียที ให้แสวงหาความดีภายใน อย่า แสวงหาความดีภายนอก พยายามชำระมลทินทางใจของตนให้สะอาด ด้วยความไม่ประมาท จึงจะชื่อว่าได้สัจจะที่ดีจริง แล้วอำนวย จตุรพิธพรให้พอสมควรแก่กาล

กิจส่วนท่าน ท่านเป็นผู้หนักในเหตุในผล ท่านเคยพูดเสมอว่า “ความเจ็บปวดทั้งหลายซึ่งเป็นตัวทุกข์เวทนານี้ แม้จะมีกำลังแรงกล้าอย่างไรก็ดี ก็ไม่สามารถทำจิตของเราให้ผิตปกติไปได้” กล่าวสรรเสริญกำลังใจที่ได้ฝึกหัดอบรมมาแล้วว่า “เราไม่เสียทีที่ได้พยายามทรمانอบรมจิต ทั้งวิธีที่อยู่ทอไว้ คอยต่อสู้กับทุกข์เวทนา ซึ่งเป็นพลรบอันมีกำลังแรงกล้า แลเป็นอาวุธที่มีพิษอันร้ายกาจของพระยามัจจุราช ก็ได้เข้าประจัญบานกันอย่างถึงใจ นับว่าเรามีชัยทุกๆ คนที่ได้เกิดมาในโลกจะต้องได้ประสบทุกข์เวทนาอย่างนี้ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นสานุศิษย์ทั้งหลายให้ดูข้าเป็นเยี่ยงอย่าง แล้วอย่าได้พากันประมาท ให้พากันอดุส่าห์ฝึกหัดอบรมจิต สังสมกำลังใจจิตใจให้มาก จะได้นำออกใช้ในคราวจำเป็น เช่น มีทุกข์เวทนาหรือเหตุแห่งทุกข์อย่างอื่นเกิดขึ้น จะได้ต่อสู้กันอย่างองอาจ ตรงกับคำว่าเป็นศิษย์มีครู ให้ทำตนเป็นผู้คงที่จักไม่เสียคน” นี่เป็นโอวาทที่ท่านพร่ำสอนโดยสังเขป

เพราะเหตุที่ท่านให้โอวาทพร่ำสอนอยู่อย่างนี้ สานุศิษย์ฝ่ายบรรพชิตต่างก็พากันมีความชื่นชมโสมนัสต่อข้อสัมมาปฏิบัติธรรมแลโอวาทานุสาสนีของท่าน ตั้งใจพยายามท่านอย่างเต็มอกเต็มใจไม่มีความรังเกียจ แม้องค์ท่านเองก็ได้แสดงความพอใจฝากไว้ว่า “ฉันมีความยินดีแลพอใจเป็นอย่างยิ่ง ในการที่พวกเธอทุกๆ รูปพากันออกกำลังกายแลกำลังใจ มีฉันทะเป็นอันเดียวกัน มาปฏิบัติฉันให้ได้รับความสุข แม้ต้องอดหลับอดนอนทั้งกลางวันทั้งกลางคืนก็ไม่มีความท้อถอย นี่เป็นการปฏิบัติชอบยิ่งของพวกเธอ แต่การปฏิบัติฉันทะนี้ อย่าพา

กันเข้าใจว่า จะเอาชีวิตร่างกายของฉันทไว้ ให้พากันตั้งใจว่าปฏิบัติบูชาคุณเพื่อเอาส่วนบุญกุศลเท่านั้น แลจงพากันมีความสุขความเจริญในพระพุทธศาสนาทุกๆ คนเถิดฯ”

พ.ศ. ๒๔๗๔ หลวงปู่มั่น
เขียนอาการอาพาธท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ
(จากหนังสือชีวประวัติพระอาจารย์ลี ธมฺมธโร)

ในปีพรรษาที่ ๓ ก็เห็นว่าเรา (ท่านพ่อลี) ต้องออกจากพระนครแน่ๆ ถ้าพระอุปัชฌาย์ยังหวงห้ามกีดกันอีก เห็นจะต้องแตกกัน ในคราวนี้ มิฉะนั้นก็ขออำนาจคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกจงช่วยข้าพเจ้าโดยทางอื่น

วันหนึ่งเวลากลางคืนนอนหงายดูหนังสือพร้อมภาวนา พอเคลิ้มหลับได้เห็นพระอาจารย์มั่นมาดูล่า “ท่านอยู่ทำไมในกรุงเทพฯ ไม่ออกไปอยู่ป่า” ก็ได้ตอบท่านว่า “พระอุปัชฌาย์ไม่ยอมให้ไป” ท่านตอบคำเดียวว่า “ไป” จึงได้ตั้งจิตอธิษฐานถึงท่านว่า “เมื่อออกพรรษาแล้ว ขอให้ท่านมาโปรดเราเอาไปให้จงได้”

ต่อมาไม่กี่วัน เจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ วัดบรมนิवास เกิดอาพาธขาหัก พระอาจารย์มั่นก็ได้เดินทางมานมัสการเยี่ยมเจ้าคุณอุบาลีฯ วันหนึ่งคุณนายน้อยมารดาเจ้าคุณมุขมนตรีได้ถึงแก่กรรม เจ้าภาพได้กำหนดการฌาปนกิจที่วัดเทพศิรินทราวาส คุณนายคนนี้

ได้มีอุปการะแก่พระอาจารย์มั่น สมัยที่อยู่ จ.อุดรธานี ท่านได้ตั้งใจมาในงานศพนี้ด้วย เรากับพระอุปัชฌาย์ก็ได้รับนิมนต์ไปในงานฌาปนกิจครั้งนี้ด้วย ได้ไปพบพระอาจารย์มั่นบนเมรุเผาศพ มีความดีใจอย่างยิ่ง แต่ไม่มีโอกาสได้สนทนากับท่านแม้แต่คำเดียว จึงได้เข้าไปถามท่าน เจ้าคุณอมราภริรักษ์ วัดบรมนิวาส ท่านก็เล่าให้ฟังว่า พระอาจารย์ได้มาพักอยู่ที่วัดบรมนิวาส จึงได้ลาพระอุปัชฌาย์ไปแวะวัดบรมนิวาส เพื่อพบพระอาจารย์มั่น

นับแต่อุปสมบทล่วงแล้วได้ ๔ พรรษา เพิ่งจะได้มาพบท่านอีกในคราวนี้ ก็ได้เข้าไปกราบไหว้ ท่านก็เมตตาแสดงธรรมให้ฟังว่า **ชีนา ขาดิ วุสิตัง พรหมจริยัณติ** แปลได้ใจความสั้นๆ ว่า พระอริยเจ้าชีนาสพทั้งหลาย ท่านทำตนให้เป็นผู้พ้นจากอาสวะแล้วมีความสุข นั่นคือ พรหมจรรย์อันประเสริฐ จำได้เพียงเท่านั้น แต่รู้สึกที่เราไปนั่งฟังคำพูดของท่านเพียงเล็กน้อย ใจหนึ่งเป็นสมานิตึกว่าเรานั่งทำคนเดียวมากมาย ในที่สุดท่านก็สั่งว่า คุณต้องไปกับเราในคราวนี้ ส่วนอุปัชฌาย์นั้นเราจะไปเรียนท่านเอง สนทนากันได้เพียงเท่านั้นแล้ว ได้ลากลับวัดสระปทุม (วัดปทุมวนาราม)

ได้เล่าเรื่องที่ได้ไปพบพระอาจารย์มั่นให้พระอุปัชฌาย์ฟัง ท่านก็นั่งฟังแล้วนิ่งอยู่ วันรุ่งขึ้นพระอาจารย์มั่นได้ไปที่วัดสระปทุม แล้วพูดกับพระอุปัชฌาย์ว่า จะให้พระรูปนี้ติดตามไปด้วยในเมืองเหนือ พระอุปัชฌาย์ก็อนุญาติ จึงได้จัดแจงเตรียมบริวารของตน ล่าลาสิ่งเสียเพื่อนฝูงและศิษย์ ได้ถามลูกศิษย์ถึงมูลค่าปัจจัยในการเดินทาง ได้รับตอบว่าเหลือเพียง ๓๐ สตางค์ เฉพาะค่ารถจากวัดสระปทุมไป

ถึงสถานีหัวลำโพงจะต้องจ่ายถึง ๕๐ สตางค์ คิดแล้วค่ารถจากวัดไป
ถึงสถานีหัวลำโพงก็ไม่พอเสียแล้ว จึงได้กราบเรียนให้พระอาจารย์มั่น
ทราบ ท่านก็รับรองว่าจะจัดการให้

ก่อนจะถึงกำหนดเวลาประชุมเพลิงคุณนายน้อย ๑ วัน ท่าน
ได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมที่บ้านเจ้าพระยามุขมนตรี เจ้าภาพได้ถวาย
ผ้าไตร ๑ ไตร น้ำมันก๊าด ๑ ปิบ และเงิน ๘๐ บาท ท่านเล่าให้ฟัง
ว่าผ้าไตรได้ถวายพระวัดบรมนิวาส น้ำมันก๊าดถวายพระมหาสมบุรณ์
ปัจจัยได้แจกจ่ายแก่ผู้ไม่มี เหลือไว้พอตีค่ารถ ๒ คน คือ เรากับท่าน
เมื่อได้พักผ่อนพอสมควรแล้ว เจ้าคุณอุบาสักคุณูปมาจารย์ก็ให้ท่าน
กลับขึ้นไปเมืองเหนือ ได้เดินทางขึ้นไปพักอยู่ที่วัดศัลยพงศ์^๓ จ.อุตรดิตถ์
ก่อนที่จะขึ้นรถด่วนที่สถานีหัวลำโพง ได้พบแม่จ้อ เนตรจันทน์ ซึ่งจะ
ได้ลงมาในงานฌาปนกิจศพคุณนายน้อยหรืออย่างไรไม่ทราบ แม่จ้อ
เคยเป็นศิษย์พระอาจารย์มั่น จึงได้รับเป็นโยมอุปฐาก ขณะเดินทาง
ในรถไฟไปตลอดทาง เมื่อเดินทางถึง จ.อุตรดิตถ์แล้ว ได้ไปพัก
อยู่ที่วัดศัลยพงศ์หลายวัน แล้วได้ออกไปพักอยู่ในป่าละเมาะแห่งหนึ่ง
ห่างจากกุฏิเป็นที่เงียบสงัดวิเวกทั้งเวลากลางวันและกลางคืน

๓ วัดศัลยพงศ์ ท่านเจ้าคุณอุบาสัก วัดบรมนิวาส เป็นผู้ริเริ่มก่อสร้างเป็นองค์แรก

พระศิษย์หลวงปู่ฉันเขียนอาการอาพาธท่านเจ้าคุณอุบลี จากหนังสือประวัติหลวงปู่ฉัน อาจาโร

เดือนถัดมา คือเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ท่านเจ้า
ประคุณสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะชั้นเจ้าคณะรองหิรัญบัฏ หรือรองสมเด็จพระราชา
คณะ ในพระราชทินนามที่ พระพรหมมุนี เจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา
ท่านได้บังเกิดมีความสังเวชสลดใจ โดยได้ทัศนการณ์เห็นท่านเจ้าคุณ
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ
ป่วยหนัก ระลึกถึงตัวเองว่าไม่มีกัลยาณมิตรที่ดีทางฝ่ายวิปัสสนา จึง
ใคร่จะหาที่พึ่งอันประเสริฐต่อไป ดังนั้น จึงตกลงใจต้องไปเอาหลวงปู่
สิงห์ และ พระอาจารย์มหาปิ่น ซึ่งกำลังออกเที่ยวรุดงค์ไปจังหวัด
ขอนแก่น มาเป็นกัลยาณมิตรที่ดีให้จงได้

เมื่อตกลงใจแล้วก็เดินทางไปโดยฐานะเป็นเจ้าคณะตรวจการ
ครั้นไปถึงจังหวัดขอนแก่นแล้วถามได้ทราบความว่า หลวงปู่สิงห์ และ
พระอาจารย์มหาปิ่นกำลังออกไปเทศนาสั่งสอนประชาชนอยู่อำเภอน้ำ
พอง ก็โทรเลขถึงนายอำเภอก็ให้ไปอาราธนาหลวงปู่สิงห์ และ
พระอาจารย์มหาปิ่น เอรถยนต์มาส่งถึงจังหวัดขอนแก่นในวันนั้น

เมื่อหลวงปู่สิงห์ พระอาจารย์มหาปิ่น มาถึงจังหวัดขอนแก่น
แล้ว ท่านบอกว่าจะเอาไปอยู่ด้วยที่จังหวัดนครราชสีมา เพื่อปรึกษา
หารือกันด้านวิปัสสนาและอบรมสมณวิปัสสนาแก่พุทธบริษัททั้งหลาย
ด้วย เพราะได้เห็นท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท)

ป่วยขาหักเสียแล้ว ท่านสลดใจมาก

และในปีนั้นเอง พ.ต.ต.หลวงชาญนิยมเขต ได้ถวายที่ดินหลัง
สถานี่รถไฟ จำนวน ๘๐ ไร่เศษ ให้สร้างเป็นวัด ซึ่งต่อมาก็คือ วัดป่า
สาละวัน นั่นเอง หลวงปู่สิงห์จึงได้เรียกลูกศิษย์ที่อยู่ทางขอนแก่นลงไป
เมื่อคณะศิษยานุศิษย์มาถึงนครราชสีมา ก็ได้ออกเดินทางไปพักที่สวน
ของคุณหลวงชาญนิยมเขต

รุ่งขึ้นจากวันที่มีการถวายที่ดิน หลวงปู่สิงห์ ขนตยาคโม และ
พระอาจารย์มหาปิ่น ปัญญาพโล ก็เดินทางเข้ากรุงเทพฯ โดยเดินทาง
ร่วมมากับพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร ซึ่งเป็นการเข้ากรุงเทพฯ เป็น
ครั้งแรกของท่านพระอาจารย์ฝั้น เพื่อเข้ามาเยี่ยมอาการป่วยของท่าน
เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) ที่วัดบรมนิवास
เมื่อถึงกรุงเทพฯ ก็ได้เข้าพักอยู่ที่วัดบรมนิवास ตั้งแต่เดือน ๓ จนถึง
เดือน ๖ ในระหว่างนั้นท่านก็ได้ฝึกสอนพุทธบริษัทวัดบรมนิवास
ให้นั่งสมาธิภาวนา และได้ไปฝึกสอนพุทธบริษัทวัดสัมพันธวงศ์ให้นั่ง
สมาธิภาวนา มีประชาชนพุทธบริษัทมาสดับตรับฟังและฝึกหัดนั่ง
สมาธิเป็นอันมากทั้ง ๒ สำนัก

หลวงปู่แหวนไปเฝ้าพยานาลท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

(จากหนังสือประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ)

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ขณะที่หลวงปู่แหวน จาริกภาวนาอยู่ในป่าเขตจังหวัดเชียงใหม่ ได้ข่าวการอาพาธของท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) ที่วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ

จากการบอกเล่าของครูบาอาจารย์บอกว่า ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ท่านประสบอุบัติเหตุ เมื่อขึ้นธรรมาสน์เทศน์ ขาของท่านไปขัดกับพนักของธรรมาสน์ กระดูกขาของท่านเลยหัก แต่ท่านไม่แสดงอาการเจ็บปวดให้เห็น ยังคงแสดงธรรมไปตามปกติจนจบ แล้วท่านก็ลุกขึ้นไม่ได้ ทุกคนจึงรู้ว่าท่านขาหัก แต่สามารถข่มเวทนาโดยไม่แสดงอาการเจ็บปวดให้ใครรู้เลย

เมื่อหลวงปู่แหวนทราบเรื่อง ในฐานะที่เป็นศิษย์ ท่านจึงประสงค์จะเดินทางลงมากรุงเทพฯ เพื่อเยี่ยมอาการและถวายเป็นอุปัฏฐากรับใช้

ตามบันทึกในประวัติหลวงปู่แหวนบอกว่า ช่วงนั้นหลวงปู่มั่นอยู่ที่จังหวัดอุดรดิตถ์ จึงลงมาราบเรียนให้หลวงปู่มั่นทราบเรื่อง แล้วท่านก็เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ต่อไป

หลวงปู่แหวนได้พักอยู่ในกรุงเทพฯ เพื่อพยาบาลท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ นานถึง ๑ เดือน เห็นอาการท่านดีขึ้นมากแล้ว จึงกราบลาท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ กลับเชียงใหม่ ด้วยมีเหตุขัดข้องเรื่องอาหาร

เพราะบิณฑบาตได้อาหารไม่เพียงพอ หลวงปู่เล่าว่า กลายเป็น
กรรมฐานแมวบ้าง กรรมฐานอึ้งบ้าง คือวันไหนอาหารน้อยก็
กรรมฐานแมว เพราะเวลาแมวกินข้าวก็ค่อยๆ เลียเอา กินน้อยๆ
กลัวอาหารจะเปื้อนปาก วันไหนไม่ได้อาหารก็อด เป็นกรรมฐานอึ้ง
การกล่าวเช่นนั้นเป็นคำอุปมาเปรียบเทียบกับ ไม่ได้หมายความว่าแมว
หรืออึ้งปฏิบัติกรรมฐาน หลวงปู่กล่าวว่า “สัตว์ทั้งหลายเว้นมนุษย์
แล้ว เป็นอันไม่มีโอกาสได้ปฏิบัติธรรม เพราะวิบากของสัตว์นั้น
ไม่อำนวย”

เหตุการณ์วันก่อนมรณภาพ

ถึงวันพระราชทานเพลิงท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ มรณภาพด้วยอาการสงบในอิริยาบถนั่ง ณ
กุฏิเขียว วัดบรมนิวาส เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ คำนวณ
อายุได้ ๗๗ ปี พรรษา ๕๕ โดยก่อนวันมรณภาพมีเหตุการณ์สำคัญ
ดังนี้

วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ นั่ง
เป็นพระอุปัชฌาย์

คุณสุดใจ สุภสร หลานชายได้บวชและปรณณิบัติรับใช้ท่าน
เคยเล่าให้ฟังว่า ท่านสั่งให้คนหามท่านไปนั่งเป็นพระอุปัชฌาย์ในโบสถ์

วัดบรมนิวาส ข้างหลานชายทั่วถึงว่า ขอให้พระรูปอื่นไปทำหน้าที่แทนก็ได้ ท่านดุหลานทันทีว่า “มึงเข้าใจว่ากูจะไม่ตายยังงั้นหรือ ก่อนตายควรทำประโยชน์เท่าที่จะทำได้จึงจะชอบ” หลังจากนั้นอีก ๗ วัน ท่านก็มรณภาพ

วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะศิษย์หล่อรูปเหมือนถวายพร้อมกล่าวทำวัตรขอขมา

ฝ่ายคณะสัปบุรุษทั้งหลาย ทั้งที่อยู่ในกรุงเทพฯ แลอยู่ในมณฑล จังหวัดต่างๆ ที่พากันมีความปีติยินดีต่อคุณธรรมของท่าน ได้พากันสละทุนทรัพย์เพื่อพยาบาลท่าน แลหล่อรูปแทนองค์ของท่านไว้เพื่อสักการบูชา รูปนั้นสำเร็จด้วยโลหะธาตุ แลมีลักษณะสมส่วนกับองค์ของท่าน หล่อ ณ วันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ขอนี้ นับว่าเป็นนิมิตเครื่องหมายคุณความดีของท่านด้วย แลเป็นเครื่องหมายว่าคณะสัปบุรุษทั้งหลาย ต่างพากันปลูกศรัทธาเลื่อมใส มีใจมั่นคงแสดงกตัญญู กตเวทิตาธรรม แลคารวะธรรมให้ปรากฏ นับว่าเป็นเนติอันดีงามประเภท ๑ ส่วนนายช่างหล่อทำรูปสำเร็จเรียบร้อยดีแล้วได้นำมาในคืนวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. นี้ เวลาประมาณ ๔ ทุ่มเศษ

การหล่อรูปเหมือนพ่อแม่ครูอาจารย์ ผู้คนส่วนใหญ่ในสมัยนั้นล้วนมีความเห็นว่า หากท่านยังมีชีวิตอยู่แล้วหล่อรูปเหมือนท่านไว้จะเป็นการแข่งให้ท่านตายไวๆ เป็นกลางไม่ดี และไม่นิยมทำ แต่สำหรับท่านเจ้าคุณอุบาลี กลับมีความเห็นว่า “หากท่านตายไปแล้วรูปเหมือนที่หล่อจะเหมือนองค์จริงหรือไม่ และจะทราบได้อย่างไรว่า

ท่านพึงพอใจหรือไม่” ดังนั้น เมื่อคณะศิษยานุศิษย์ได้ร่วมกันหล่อรูปแทนองค์ท่านมาถวาย ท่านได้เห็นรูปแล้วเหมือนองค์ท่านมาก ท่านก็แสดงอาการให้เห็นว่าเป็นที่พอใจ จึงได้ให้รางวัลแก่นายช่างด้วยตนเอง^๔

ต่อจากกาลนี้คณะสงฆ์มีพระเถรานุเถระเป็นประธาน ได้ขอขมาโทษท่านตามสมณวัตร ท่านก็ได้อภัยโทษแลให้ศีลให้พรตามควร วันนี้เป็นวันเข้าปุริมพรรษา พอรุ่งขึ้นก็เป็นวันมรณภาพ วันเช่นนี้ตามปกติพระสงฆ์ต่างวัดได้เคยพากันมาทำวัตรท่าน ได้มีพระสงฆ์มาทำวัตรท่านเป็นอันมาก แต่ได้ผลตรงกันข้าม คือกลายเป็นการมาบูชาศพท่านไป

อาการก่อนหน้าวันมรณภาพ ท่านหยุดฉันหมาก ๒ - ๓ วัน ตามปกติเคยฉันอยู่เสมอ ท่านเคยสั่งไว้ให้เป็นที่สังเกตว่า “ถ้าวันใดไม่ฉันหมากให้เข้าใจว่าไม่สบายมาก” ส่วนอาหารนั้นฉันได้แต่นมแลแป้ง ในวันจะมรณภาพไม่ฉันอะไรเลย

ในตอนเช้าวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. นี้ ท่านพูดว่า “วันนี้ไม่ต้องฉันก็ได้” เท่าที่สังเกตอาการของท่าน แสดงให้เห็นว่ามีอาการสงบดี แม้ถึงนายแพทย์ตรวจดูอาการแล้วก็รับรองว่า อาการดีขึ้น เวลาว่างไปได้ ๑๑.๓๐ น. (เช้า ๕ โมง ๓๐ นาที) ท่านถามผู้ปฏิบัติอยู่ใกล้ชิดว่า “เวลาได้เท่าไร” เมื่อได้รับตอบแล้วจึงสั่งให้ผู้พยาบาลช่วยพยุงลุกขึ้นนั่ง นั่งอยู่ได้สักครู่หนึ่ง สั่งให้พญกลงนอน คราวนี้ท่าน

๔ อนึ่ง รูปเหมือนของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ปัจจุบันประดิษฐานด้านข้างพระพิชิตมารมัยมพุทธกาล บนศาลาอรุพงษ์

มีบัญชาว่า “ทุกขเวทนามีหน้าตาอย่างนี้เทียวหรือ” (เข้าใจว่าท่านคงทำความรู้สึกองค์ท่านได้เป็นอย่างดี ตรงกับคำว่ามีชัยชนะอันยึดได้มันแล้ว) จึงสั่งให้เอาฉากกัน แล้วสั่งให้พญองค์ท่านขึ้นนั่งให้ตรง ทำอาการประหนึ่งว่าจะยกมือขึ้นมาประนมไว้ที่หน้าอก ลมอัสสาสะ ปัสสาสะก็ดับลงเพียงนี้ โดยนัยน์ตาทั้งสองข้างคงหลับสนิทอย่างนอนหลับไปตามธรรมดา ในระหว่างนี้สังต์จากการพลุกพล่านเพราะพระภิกษุสามเณรไปฉั่นเพล คงเหลือแต่พระที่ปฏิบัติประจำประมาณ ๒ - ๓ รูป แลผู้พยาบาลเพียง ๒ - ๓ คนเท่านั้น

รวมเวลาอาพาธที่เดินไปมาไม่ได้จนถึงวันมรณภาพ ๘ เดือน กับเศษ ๗ วัน

วันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. นี้ เวลา ๑๗.๐๐ นาฬิกา ได้พระราชทานน้ำสรงศพ แลได้รับพระราชทานโกศโถมีรองสองชั้น ฉัตรเบญจา ๔ ต้น ประกอบโกศเป็นเกียรติยศ เมื่อจัดการท่านเข้าโกศเรียบร้อยแล้ว ได้กำหนดการบำเพ็ญบุญถวายตามประเพณีนิยมเป็นการใหญ่ ๓ ครั้ง คือ ๗ วันต้น คณะบรรพชิตทำถวาย ๕๐ วัน คณะอุบาสิกาทำถวาย ๑๐๐ วัน คณะอุบาสกทำถวาย ส่วน ๗ วัน ในระหว่างๆ ได้มีคณะศิษยานุศิษย์แลคณะสัปบุรุษพากันทำถวายทุกๆ ๗ วันมิได้ขาด แลจัดดอกไม้สดเปลี่ยนหัตถ์โกศลบลูชาศพทุกๆ ๗ วัน ในระหว่างแห่ง ๗ วัน ได้มีการสวดพระอภิธรรมทุกๆ วัน คณะอุบาสิกาก็พากันจัดของมาถวายพระภิกษุ สามเณร และนำเครื่องสักการมาบูชาศพนมิได้ขาด

การกำหนดทำบุญ ๑๐๐ วันแลพระราชทานเพลิงมีรายการ
ดังนี้

วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ เริ่มพิธีสวดมนต์ ๑๐๐ วัน
แลมีเทศนา ๑ กัณฑ์

วันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ อังคารพระสงฆ์ เพลแล้ว
มีเทศน์แลบังสุกุล เวลาเย็นมีเทศน์ศราทธพรต เวลากลางคืนมีสวด
พระธรรม

วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ นี้อังคารพระสงฆ์ทั้งเข้าแล
เพล เวลา ๑๓.๐๐ นาฬิกา เคลื่อนโกศสู่เมรุซึ่งตั้งอยู่ในวัดนั่นเอง
มีเทศน์บังสุกุลตลอดไปจนกว่าจะสดับปกรณ์ของหลวง เวลา ๑๗.๐๐
นาฬิกา พระราชทานเพลิง

วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ เวลาเช้ามี ๓ หาบ เวลา
๑๐.๐๐ นาฬิกา สวดมนต์ทำบุญอุทิศ อังคารพระสงฆ์เสร็จแล้ว
มีเทศน์บังสุกุลแล้วบรรจุอัฐิ เป็นเสร็จงานฯ

๒๖

ภาคบูรพาจารย์

บูรพาจารย์ วัดบรมนิวาส

วัดบรมนิวาส เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร เป็นวัดธรรมยุตที่พระวชิรญาณเถระโปรดให้เริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๗ ประกอบด้วยพระอุโบสถ พระเจดีย์ และกุฏิ ๑๔ หลัง การก่อสร้างดำเนินมาจนกระทั่งพระวชิรญาณเถระลาผนวชและขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระองค์ตั้งใจสร้างวัดแห่งนี้ให้เป็นวัดฝ่ายอรัญวาสีหรือวัดฝ่ายปฏิบัติ คู่กับวัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งพระองค์ตั้งใจให้เป็นวัดฝ่ายคามวาสีหรือฝ่ายปริยัติ ในอดีตที่ตั้งของวัดอยู่นอกกำแพงพระนคร สภาพแวดล้อมเป็นไร่นาแบบชนบทเงียบสงบ เหมาะเป็นที่บำเพ็ญภาวนาของพระภิกษุสามเณรที่สนใจการปฏิบัติ

พระอารามได้รับการปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่อีกครั้งในสมัยที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) เป็นเจ้าอาวาส โดยเจ้าจอมมารดาทับทิม ในรัชกาลที่ ๕ และพระราชโอรสธิดา เป็นผู้สนับสนุนทุนทรัพย์ พระอารามยังมีเสนาสนะสร้างเพิ่มเติมและได้รับปฏิสังขรณ์ในสมัยเจ้าอาวาสรุ่นต่อ ๆ มาจวบจนปัจจุบัน

จุดประสงค์ขององค์ผู้สร้างวัดให้เป็นวัดฝ่ายอรัญวาสี สอดคล้องกับเจ้าอาวาส ผู้ครองวัดก็ช่วยส่งเสริมให้รุ่งเรืองต่อมาจนถึงปัจจุบัน อดีตเจ้าอาวาสที่เป็นกำลังสำคัญนั้น ได้แก่

ท่านเจ้าคุณพระอมราภิรักขิต (เกิด อดโร) อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ ๒ ท่านมีความเอื้อเฟื้อต่อพระธรรมวินัย และหวังให้การปฏิบัติหยั่งรากลึกในพระพุทธศาสนา ท่านได้รจนาหนังสือ “บุพพสิกขา-วรรณนา” ขึ้น โดยรวบรวมรายละเอียดวิธีปฏิบัติตามพระธรรมวินัยไว้อย่างพิสดาร เป็นประโยชน์อย่างมากต่อพระภิกษุที่ต้องการประพฤติให้ตรงตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไป

ในเวลาต่อมาก็มี ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ ๕ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เลิศทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ ท่านส่งเสริมกิจการทางศาสนาทั้ง ๒ ด้าน ท่านยังอยู่ในฐานะพระอาจารย์รูปหนึ่งของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ในเวลาที่ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้ยกย่องหลวงปู่มั่นในด้านการปฏิบัติให้เป็นที่ปรากฏ เพราะสังคมในสมัยนั้นวงการมณเฑียรยังไม่มีเป็น

ที่ยอมรับ ยังผลถึงความมั่นคงของคณะพระกรรมฐานจนถึงปัจจุบัน
ในวงกรรมฐานจะกล่าวถึงพระคุณท่านด้วยความเคารพอย่างสูงว่า
“เจ้าคุณปู่ใหญ่”

ท่านเจ้าอาวาสรูปต่อมา คือ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระมหา
วีรวงศ์ (อ้วน ติสโส) อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ ๖ ท่านก็สืบสานแนวทางที่
ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้วางแนวทางไว้ และอุปถัมภ์ส่งเสริมการปฏิบัติ
สืบต่อมา

วัดบรมนิวาส เป็นวัดที่ส่งเสริมทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ จึง
เป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งที่พระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น นับแต่พ่อแม่
ครูอาจารย์หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น เดินทางมาพัก มากราบฟังธรรม
ปรึกษาธรรมกับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ จวบจนพระป่าในสมัยปัจจุบันก็
มักแวะเวียนมาพักเสมอ

ทำไมท่านพระอาจารย์ทั้ง ๓ รูป ไม่พักที่วัดบรมนิวาส

ท่านพระอาจารย์หนู จิตปญโญ ท่านพระอาจารย์เสาร์
กนตสีโล และท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต เป็นศิษย์วัดไหน และ
สาเหตุที่พระอาจารย์หนู จิตปญโญ ได้รับอาราธนามาเป็นเจ้าอาวาส
ที่วัดปทุมวนาราม

เรื่องนี้ท่านพระอาจารย์มันได้เมตตาเล่าไว้หลายครั้งหลายคราและหลายปี ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมและอบรมกัมมัฏฐานระยะที่ ๒ ของพระอาจารย์ทั้ง ๓ รูปนั้น ท่านได้มาศึกษาที่กรุงเทพมหานคร โดยมีท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) วัดบรมนิวาส เป็นพระอาจารย์ แต่ทำไมท่านพระอาจารย์ทั้ง ๓ รูป ไม่พักที่วัดบรมนิวาส แต่มาพักที่วัดปทุมวนาราม ทั้งนี้เพราะทั้ง ๓ รูปมีความผูกพันกับวัดปทุมวนาราม

วัดปทุมวนารามนี้เป็นพระอารามที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ผู้ทรงเป็นต้นวงศ์คณะธรรมยุต ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๐

พร้อมทั้งได้ทรงอาราธนาเจ้าอธิการกำ จากวัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเป็นสัทธีวาทิกของพระองค์สมัยที่ทรงผนวช มาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดปทุมวนาราม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูเจ้าอาวาสพระอารามหลวงวิปัสสนาที่ พระครูปทุมธรรมธาดา มีพระสงฆ์จากวัดบวรนิเวศวิหารจำนวนหนึ่ง เป็นพระอนุจรมาจำพรรษาดำวย

พระอารามแห่งนี้อยู่ภายนอกพระนคร สถานที่เงียบสงบเหมาะแก่การปฏิบัติกัมมัฏฐาน เจ้าอาวาสรูปแรกและรูปต่อๆ มา มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดยโสธร มีเฉพาะท่านเจ้าอาวาสรูปที่ ๖ คือ พระธรรมปาโมกข์ (บุญม้น มนฺตาสโย) เท่านั้นที่เป็นชาวกรุงเทพมหานคร

ก่อนอุปสมบท พระธรรมปาโมกข์ท่านเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ท่านเป็นนักเรียนของโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบรุ่นแรก ท่านออกบวชในคราวที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ พระเดชพระคุณมีเชื้อคล้ายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต และท่านได้ติดตามพระอาจารย์มั่นออกธุดงค์ที่ภาคเหนือและประเทศพม่า

ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) วัดบรมนิวาส ได้ออกไปเรียนวิปัสสนาอยู่กับท่านเจ้าคุณพระปัญญาพิศาลเถร (สิงห์) เจ้าอาวาสวัดปทุมวนาราม และได้เข้ามาจำพรรษาที่วัดปทุมวนารามใน พ.ศ. ๒๔๓๙

ท่านเจ้าคุณพระปัญญาพิศาลเถร (สิงห์) เจ้าอาวาสวัดปทุมวนาราม รูปที่ ๓ เมื่อก่อนพระคุณท่านเป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดพระแท่นศิลาอาสน์ จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่ พระธรรมวิโรจน์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสต้นไปยังวัดพระแท่นศิลาอาสน์ ทรงพบท่านเจ้าคุณพระธรรมวิโรจน์ (สิงห์) ทรงเลื่อมใสในวัตรปฏิบัติ เพราะพระคุณท่านเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ปฏิบัติก็มีมาตรฐาน จึงทรงอาราธนาให้มาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดปทุมวนาราม เพราะท่านพระครูปทุมธรรมธาดา (สิงห์ อคฺคมโม) เจ้าอาวาสรูปที่ ๒ มรณภาพ วัดยังว่างเจ้าอาวาสทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเจ้าอาวาสพระอารามหลวงวิปัสสนา ที่พระปัญญาพิศาลเถร พร้อมทั้ง

พระราชทานพัดงาसान เป็นพัดยศสมณศักดิ์

พัดงาसानนี้ พระราชทานเฉพาะพระราชาคณะเจ้าอาวาสวัด
ปทุมวนาราม ซึ่งได้รับพระราชทานมี ๔ รูป คือ

๑. พระปัญญาพิศาลเถร (สิงห์) เจ้าอาวาสรูปที่ ๓
๒. พระวิสุทธินิญาณเถร (ผิว) เจ้าอาวาสรูปที่ ๔
๓. พระปัญญาพิศาลเถร (หนู จิตปญฺโญ) เจ้าอาวาสรูปที่ ๕
๔. พระธรรมปาโมกข์ (พระปัญญาพิศาลเถร บุญมั่น มนฺตาสโย)
เจ้าอาวาสรูปที่ ๖

หลังจากที่ท่านเจ้าคุณพระปัญญาพิศาลเถร (บุญมั่น มนฺตาสโย)
ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นชั้นราชในราชทินนามเดิม จึงคืน
พัดยศงาसानเล่มนั้นไปที่กรมการศาสนา หลังจากนั้นมา พัดงาसान
ก็ไม่ได้อยู่ที่วัดปทุมวนารามอีกเลย

พระอาจารย์ทั้ง ๓ จึงถือว่าเคยอยู่สำนักวัดปทุมวนาราม
แม้แต่บทนิพนธ์ชั้นระวิมุตติสะมังคีธรรมะ ที่ท่านพระอาจารย์มั่นเขียนขึ้น
ก็ยังใช้คำว่า “พระภริทตโต (หมั่น) วัดสระประทุมวัน เป็นผู้แต่ง” สมุด
เล่มนี้ปรากฏอยู่ที่พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์มั่น ภริทตโต วัดป่าสุทธาวาส
จังหวัดสกลนคร

ท่านพระอาจารย์มั่นได้เมตตาเล่าให้ฟังว่า ในฤดูแล้งปีหนึ่ง ได้
พากันจาริกไปอุตุรงค์แถวจังหวัดนครนายก วันหนึ่งเวลาว่าง ท่านพระ
อาจารย์หนู จิตปญฺโญ ได้เล่าความฝันให้เพื่อนสหธรรมิกที่ออกอุตุรงค์
ด้วยกันฟังว่า

ท่านฝันว่าได้ลอยข้ามทุ่งกว้างมุ่งหน้าสู่ทิศตะวันตก แล้วลอยต่ำลงๆ จนถึงพื้นดิน ได้มีบุรุษ ๔ คน แต่งตัวคล้ายมหาดเล็กสมัยโบราณ บนศีรษะใส่กระโຈมแหลมๆ เหมือนคนแต่งเป็นเทวดา เวลาмиขบวนแห่ขบวนใหญ่ๆ ได้นำเสลี่ยงเข้ามาหา แล้วยื่นหนังสือพระบรมราชโองการจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวาย เสร็จแล้วนิมนต์ท่านขึ้นเสลี่ยงตั้งขบวนแห่แห่นำท่านเข้าเฝ้าถวายพระพรท่านตื่นพอดี

หลังจากนั้นไม่นานก็เป็นจริงเหมือนตามฝัน ท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิญาณเถร (ฝิว) เจ้าอาวาสวัดปทุมวนารามรูปที่ ๔ มรณภาพ จึงมีพระบรมราชโองการ อาราธนา พระอาจารย์หนู จิตปญโญ มาเป็นเจ้าอาวาสวัดปทุมวนารามรูปที่ ๕ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครููปทุมธรรมธาดา พระครูเจ้าอาวาสพระอารามหลวงวิปัสสนา แล้วได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเจ้าอาวาสพระอารามหลวงวิปัสสนาในโอกาสต่อมา โดยพระราชทานพัดยศงาसानเป็นพัดยศสมณศักดิ์

ท่านพระอาจารย์มั่นได้กรุณาเล่าให้ฟังว่า การแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงที่สำคัญๆ ในสมัยนั้น เมื่อเจ้าอาวาสว่างลง หลังจากทีเลือกสรรผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสได้แล้ว ต้องเข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชฯ จะทรงพิจารณา ถ้ามีความเหมาะสมด้วยประการใดแล้ว จึงนำเข้าเฝ้าถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

วัดปทุมวนารามก็เช่นเดียวกัน เมื่อท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิญาณเถร (ฝิว) มรณภาพลง สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์

วัดราชบพิธ ได้ถวายพระพรสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าว่า วัดพุทไธสนารามเป็นพระอารามที่เกี่ยวข้องด้วยพระกัมมัฏฐาน และผู้คนที่อยู่ในบริเวณรอบวัดก็อพยพมาจากล้านช้าง ผู้ที่เป็นเจ้าอาวาสก็มาจากพระกัมมัฏฐานและมาจากมณฑลอุบลราชธานี ในครั้งนี้ก็เห็นสมควรที่จะอาราธนา พระอาจารย์หนู จิตปญฺโญ ซึ่งเป็นชาวอุบลราชธานี มาเป็นเจ้าอาวาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นดีด้วย จึงได้มีพระบรมราชโองการอาราธนา พระอาจารย์หนู มาเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๕ ดังกล่าว

พระปัญญาพิศาลเถร (หนู จิตปญฺโญ) เป็นสัทธิธรรมิกที่รักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีกับท่านพระอาจารย์เสาร์ กนตสีโล ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านพ่อลี ธมฺมธโร พระอาจารย์กงมา จิรปุณฺโญ หลวงพ่อพุทธ จานีโย

ต้นตระกูลกรรมฐาน

แสดงโดยพระราชสังวรญาณ (พุทธ จานีโย)

เนื่องในวันบูรพาจารย์ ๒ ธันวาคม ๒๕๓๙

บูรพาจารย์ หมายถึง อาจารย์ผู้เกิดก่อนเรา ท่านเกิดก่อนเรา ท่านบวชก่อนเรา ท่านสอนเรามาก่อน จึงได้ชื่อว่า พระบูรพาจารย์ อันดับของพระบูรพาจารย์ในภาคอีสาน อันดับแรก ท่านอริยกวี (อ่อน) ได้ไปอุปสมบทในสำนักของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ซึ่งสมัยนั้นพระองค์ยังทรงอุปสมบทอยู่ ยังไม่ทรงลาผนวชออกมาครอง

เมือง แล้วท่านผู้นั้นก็ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมเรียนรู้พระธรรมวินัย
แล้วก็นำธรรมวินัยซึ่งถอดแบบจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ไปประดิษฐานคณะพระกรรมฐานธรรมยุตสงฆ์ที่
วัดสีทอง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อสิ้นบุญบารมีของท่านอริยกวี (อ่อน)
ก็ตกทอดมาถึงท่านพันธุละ ซึ่งเป็นสหธรรมิกของท่าน

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ยั่งเป็นกวี นักแต่งกลอน แต่งโคลง

ถัดจากนั้นก็มาถึงยุคของพระเดชพระคุณ เจ้าพระคุณอุบาลี
คุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) เจ้าพระคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์
ท่านบริหารกิจการพระศาสนาทั้งฝ่ายปริยัติและทั้งฝ่ายปฏิบัติ ภาษา
กฎหมายเขาว่า คັນถุระ และ วิปัสสนาธุระ คันถุระ มีหน้าที่จัดการ
บริหาร ปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นผู้ตราเป็นกฎหมายสงฆ์ขึ้นมาเรียกว่าพระราช
บัญญัติคณะสงฆ์ และก็จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม คือ สอนนักธรรม
สอนบาลี สอนทั้งการปฏิบัติดั่งक्रमฐาน

เจ้าพระคุณ พระมหาเถระรูปนี้ เรียกว่า เป็นพระเถระที่
ครบเครื่อง มีทุกอย่าง ถ้าจะพูดถึงสำนวนโวหารของท่าน ท่านเป็น
ผู้ชำนาญชาญ นอกจากจะชำนาญในหลักวิชาการทางศาสนาแล้ว
ยังเป็นกวี นักแต่งกลอน แต่งโคลง อ่านแล้วฟังซาบซึ้ง หลงพ้อยังจำ
คำสอนซึ่งเป็นคำกลอนของท่าน ท่านว่าเป็นภาษาอีสาน ท่านบอกว่า

“กัมมัญฐานโจกแก้วแถวธรรมบ่เตื่องต่อ

กัมมัญฐานพ้อว่อมซี่ให้หมู่เหม็น

เขาก็กลิ้งมันแล้วกัมมัญฐานหมู่เถื่อน

ได้อาหารอิมท้องนอนมั่งนั้งธรรม”

(คำแปล กรรมฐานไปที่ไหนพระรุ่งพระรังชนแต่สิ่งของ ไม่สนใจต่อการประพฤติธรรม กรรมฐานไปโผล่ตรงนั้นตรงนี้และไปประพฤติเสียหายให้หมู่เหม็นเปื้อน คนเขาร่ำลือว่าเป็นพระกรรมฐานจอมปลอม หลอกหลวงโลก ฉันทาอาหารอิมท้องแล้วนอนเหมือนหมู ไม่สนใจข้อวัตรปฏิบัติ)

อันนี้ จำติดตาดิดใจ ปลื้มจักเทือ (สักที) อีกอันหนึ่ง ท่านว่า

“อัสจรรยปลาไหลหลดหลาด

นำอนาถหนีหน้าวังตม

ผู้เป็นสมณส์บวงศ์บ่มัว”

(คำแปล ปลาไหล ปลาหลด ปลาหลาด นำอนาถถ้ามัน เปื้อหน้าในโคลนตม ผู้เป็นสมณะก็เหมือนกัน ถ้าเปื้อหน้าในพระธรรมวินัย ก็ชื่อว่าเป็นผู้ทำลายศาสนา ไม่สามารถสืบสมณวงศ์ได้)

เพราะฉะนั้น ได้พูดมาถึงตอนที่ว่า เจ้าพระคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์เป็นพระเถระที่ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระ เจ้าพระคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ทำหน้าที่สองทาง สอนหนังสือธรรมะ สอนนักธรรม สอนบาลี สอนจนกระทั่งสมณกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน เป็นนักปฏิบัติที่ยอดเยี่ยม ขนาดขึ้นนั่งบนธรรมาสน์

พอขยับตัว ขาหัก ยังนั่งเทศน์เฉย เอาชี จนกระทั่งเทศน์จบแล้ว
ไม่ยอมลงธรรมาสน์

“อ้าว พระเดชพระคุณ ทำไมไม่ลงธรรมาสน์เสียที”

“มันจะลงได้อย่างไรเล่า ขาหักแล้ว”

แสดงว่า คุณสมบัติความเข้มแข็งของจิตใจของนักต่อสู้เช่น
เจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์นี้ หาได้ยากที่สุดในโลกนี้

ทนายธรรม นี่คือจุดเริ่มต้น ของพระอุดมกรรมฐานในสามภาคอีสาน

ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์นี้แหละ ท่านมีลูกศิษย์สององค์
องค์หนึ่งคือ สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ติสสมหาเถร) ตอนนี้นำแยกสาย
กัน สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ติสสมหาเถร) เป็นผู้ทำธุระในฝ่ายคันถธุระ
แล้วลูกศิษย์อีกองค์หนึ่งคือ พระเดชพระคุณ หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล
หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล นี้ ทำหน้าที่เฉพาะฝ่ายปฏิบัติฝ่ายเดียว

พระอุดมคิในภาคอีสานที่ออกเดินธุดงค์ไปตามหัวเมืองน้อย
เมืองใหญ่ ตามป่าตามชนบทเป็นองค์แรกเท่าที่รู้มา คือ หลวงปู่เสาร์
กนตสีโล หลังจากที่ท่านอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้วประมาณ
๖ พรรษา ก็มาได้ลูกศิษย์องค์สำคัญ คือ พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต
พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต นี่เป็นกำลังสำคัญ

ถ้าจะเปรียบเทียบผู้สอนหนังสือ หลวงปู่เสาร์สอนได้เฉพาะแต่ระดับประถมและมัธยม แต่หลวงปู่มั่นสอนถึงระดับมหาวิทยาลัยจนถึงปริญญาเอก ที่แรกหลวงปู่มั่นมาเรียนกรรมฐานกับหลวงปู่เสาร์ แต่บุญบารมีของหลวงปู่มั่นนั้น บุญวาสนาของท่านมีปฏิภาณรวดเร็ว การปฏิบัติธรรมก้าวหน้าได้ดี แล้วลงผลสุดท้ายขึ้นสมณะพระอาจารย์เสาร์ สอนพระอาจารย์มั่น ขึ้นวิปัสสนาพระอาจารย์มั่นย้อนกลับมาสอนพระอาจารย์เสาร์ อาจารย์กลับเป็นลูกศิษย์ ลูกศิษย์กลับเป็นอาจารย์ แต่ท่านก็ยังคงมีความเคารพต่อกันอย่างสุดซึ้ง ซึ่งหาความเคารพของพระภิกษุสามเณรปัจจุบันนี้เมื่อครูบาอาจารย์นั้น จะเปรียบเทียบอย่างท่านไม่ได้เลย แม้ว่าท่านจะเก่งกว่าอาจารย์ในทางภูมิจิต ภูมิธรรม ท่านก็ไม่เคยลบหลู่ดูหมิ่นอุปนิสัยอาจารย์ของท่าน เคารพปรนนิบัติอยู่จนกระทั่งมรณภาพตายจากกันไป อันนี้คือจุดเริ่มของพระรัตนตรัยในสายภาคอีสาน

หลวงปู่เสาร์ ฟังธรรมท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

พระพรหมมณี (ปู่ สุจินโณ) อดีตเจ้าอาวาสวัดบรมนิवास ท่านได้เล่าความสัมพันธ์ระหว่างท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล และ หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ซึ่งพระบูรพาจารย์ใหญ่ทั้งสาม ต่างเป็นคนจังหวัดอุบลราชธานี ต่างมีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน และต่างให้ความเคารพนับถือยกย่องภูมิธรรมของกันและกัน โดยหลวงปู่เสาร์ และ หลวงปู่มั่น ให้ความเคารพนับถือท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ในฐานะอาจารย์

เหตุที่หลวงปู่เสาร์ได้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อฟังธรรมท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เนื่องมาจากหลวงปู่มั่นท่านได้เข้าฟังธรรมปริกษาธรรมกับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ที่วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ และนำไปปฏิบัติจนได้ผลเป็นที่พึงพอใจแล้ว ท่านมีความประสงค์อยากให้หลวงปู่เสาร์ซึ่งเป็นอาจารย์ของท่าน ได้มีโอกาสเข้าฟังธรรมปริกษาธรรมกับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ บ้าง ท่านจึงได้กราบนิมนต์หลวงปู่เสาร์ ซึ่งหลวงปู่เสาร์ท่านทราบชื่อเสียงกิตติศัพท์ของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เป็นอย่างดี ท่านจึงได้ตอบรับและเดินทางเข้ากรุงเทพฯ และได้ฟังธรรมจากท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ บนศาลาอรุณงษ์ ซึ่งกาลต่อมาพระกรรมฐานศิษย์สายหลวงปู่มั่น ในยุคต้นๆ จะเดินทางมาพักและเข้ากราบฟังธรรมเยี่ยมเยียนท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เสมอ อาทิเช่น หลวงปู่สิงห์ ขนตยาคโม, หลวงปู่มหาปิ่น ปญฺญาพโล, หลวงปู่ฝั้น อาจาโร, หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ, หลวงปู่สิม พุทฺธจาโร ฯลฯ

หลวงปู่มั่นออกปฏิบัติเบื้องต้นได้ศึกษาอนรม กับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

(จากประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ
โดย ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน)

พระอาจารย์มั่น ท่านได้เที่ยวจาริกไปตามจังหวัดต่างๆ มีนครพนม เป็นต้น ทางภาคอีสาน นานพอควรสมัยออกปฏิบัติเบื้องต้น จนจิตมีกำลังพอต้านทานอารมณ์ภายในที่เคยผาดโผนมาประจำใจ

และอารมณ์ภายนอกได้บ้างแล้ว ก็เที่ยวจาริกลงไปทางภาคกลาง จำพรรษาที่วัดปทุมวัน พระนครฯ ระยะที่จำพรรษาอยู่วัดปทุมวัน ก็ได้พยายามมาศึกษาอบรมอุบายปัญญาเพิ่มเติมกับท่านเจ้าคุณ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ สิริจนโท ที่วัดบรมนิวาสมิได้ขาด

พอออกพรรษาแล้วท่านก็ออกเที่ยวจาริก ไปทางจังหวัดลพบุรี พักอยู่ถ้ำไผ่ขวาง เขาพระงามบ้าง ถ้ำสิงโตบ้าง ขณะที่พักอยู่ได้มี โอกาสเร่งความเพียรเต็มกำลัง ไม่ขาดวรรคขาดตอน ใจรู้สึกมีความ อาจหาญต่อตนเองและสิ่งเกี่ยวข้องต่างๆ ไม่พริ้นพริ้งอย่างง่ายดาย สมาธิก็มั่นคง อุบายปัญญาก็เกิดขึ้นเรื่อยๆ มองเห็นสิ่งต่างๆ เป็นอรรถ เป็นธรรมไปโดยลำดับ เวลามีโอกาสก็เข้าไปกราบนมัสการและเล่า ธรรมะถวาย และเรียนถามปัญหาข้อข้องใจเกี่ยวกับอุบายปัญญา กับ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ วัดบรมนิวาส ท่านก็ได้อธิบายวิธีพิจารณาปัญญา เพิ่มเติม ให้จนเป็นที่พอใจ แล้วกราบลาท่านไปเที่ยววิเวกทางถ้ำ สารีกา เขาใหญ่ จังหวัดนครนายก

อัครฐานเป็นที่ตั้งแห่งมรรคผลนิพพาน

เทศน์กัณฑ์นี้เกิดที่วัดปทุมวนาราม ความเดิมมีว่า หลังจาก ท่านพระอาจารย์มั่นไปเจริญสมณธรรมอยู่ที่ ถ้ำสิงโต หรือเรียกอีกชื่อ ว่า ถ้ำไผ่ขวาง ท่านพักอยู่พอสมควรแล้ว ก็กลับเข้ากรุงเทพฯ พักที่ วัดสระปทุม (วัดปทุมวนาราม) มีโอกาสก็ไปนมัสการ ท่านเจ้าคุณพระ

อุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) เล่าความเป็นไปในการปฏิบัติบำเพ็ญสมณธรรมบ้าง ตามประวัติศาสตร์และครู ได้ปรารภถึงการแนะนำสั่งสอนหมู่คณะเชิงปริกษาว่า ท่านมีวาสนาทางนี้ไหม ท่านเจ้าคุณก็รับรองว่า มี

พอกลับมาวัดสระปทุม ท่านก็พิจารณาเรื่องการแนะนำหมู่คณะเกิดความรู้อันมาจากภายในว่า **อคฺคํ จานํ มนุสฺสเสสุ มคฺคํ สตฺต วิสุทฺธิยา** ได้ความว่า ฐานะอันเลิศมีอยู่ในหมู่มนุษย์ มีแต่หมู่มนุษย์เท่านั้นที่จะดำเนินไปสู่หนทางเพื่อความดับทุกข์ได้ ท่านพิจารณาได้ความว่าการแนะนำหมู่คณะเป็นไปได้อยู่

ธรรมเทศนาเรื่องนี้ ท่านอธิบายอ้างอิงคัมภีร์เป็นพิเศษ ท่านว่า ผู้ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า หรือพระสาวกที่ดี ต้องเป็นมนุษย์เท่านั้น ทั้งอดีตนับด้วยแสนเป็นอนันต์ก็ดี ปัจจุบันก็ดี ในกาลอนาคตอันจะมาถึงก็ดี ผู้ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกที่ดี มีแต่มนุษย์เท่านั้น ส่วนเทพ อินทร์ พรหม และอบายภูมิทั้ง ๔ ก็ไม่สามารถจะมาตรัสรู้ได้ เพราะว่ากายของเทพละเอียดเกินไป กายของอบายภูมิ ๔ ก็หยาบเกินไป ส่วนมนุษย์อยู่ท่ามกลางแห่งภพทั้งสาม โดยเฉพาะกามภพ ๑๑ คือ นับขึ้นข้างบน ๖ นับลงข้างล่าง ๔ รวมเป็น ๑๐ มนุษย์อยู่ตรงกลาง รวมเป็น ๑๑

มนุษย์นี้ คือ อัครฐาน มีคุณสมบัติหรือองค์ประกอบพร้อมทุกอย่าง มนุษย์ผู้เลิศ มนุษย์ผู้ประเสริฐ มนุษย์ผู้มีความสามารถทำได้ทั้งโลกียปัญญา และโลกุตระปัญญา มนุษย์อยู่ในท่ามกลางจะขึ้นข้างบนก็ได้ จะลงข้างล่างก็ได้ นักปราชญ์ทั้งหลาย มี

พระพุทธเจ้า เป็นต้น ทรงแนะนำไว้ทั้งสองทาง

หอธรรมวิจารณ์

พระพรหมมุนี (ปู่ สุจินโณ) อดีตเจ้าอาวาสวัดบรมนิवास เล่าว่า ในเบื้องต้นแห่งการออกประพฤติปฏิบัติธรรมของหลวงปู่มั่น ท่านมักเข้ามากราบฟังธรรมและเรียนถามปัญหาเกี่ยวกับอุบายปัญญา กับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ที่วัดบรมนิवास กรุงเทพฯ เสมอ โดยท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้จัดกุฏิที่พักให้หลวงปู่มั่น และเมื่อมีโอกาสสนทนาธรรมกันตามลำพังทุกครั้งจะสนทนาธรรมกันถึงเวลาตีสอง ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ กับ หลวงปู่มั่น สนทนาปริกษารัตนธรรมกันอย่างเพลิดเพลินดื่มด่ำในธรรมะปฏิบัติของกันและกัน เวลาในการสนทนาธรรมผ่านพ้นไปอย่างรวดเร็วจนตีกตีถึงเวลาสองนาฬิกา สถานที่สนทนาธรรมของพระบูรพาจารย์ใหญ่ทั้งสองเป็นสถานที่มงคล และได้ขนานนามเพื่อเป็นอนุสติเครื่องระลึกภาพการสนทนาธรรมดังกล่าวว่า “หอธรรมวิจารณ์” ซึ่งต่อมาเป็นสถานที่จำวัดของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน ตีสไธ) และที่หอธรรมวิจารณ์นี้ปัจจุบันเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูป เจดีย์บรรจุอัฐิธาตุ รูปเหมือนภาพถ่ายของบูรพาจารย์ วัดบรมนิवास

เรื่องการไปศึกษาปัญหาธรรม พ่อแม่ครูอาจารย์พระศิษย์ หลวงปู่มั่นเล่าว่า ระหว่างที่หลวงปู่มั่นพักอยู่ที่วัดปทุมวนาราม กรุงเทพฯ ท่านได้เดินทางด้วยเท้าเปล่าไปกราบเรียนถามธรรมะกับท่านเจ้าคุณ

อุบาลีฯ ที่วัดบรมนิวาส นั้น วัดทั้งสองในสมัยนั้นอยู่กำแพงนอก
พระนคร เป็นวัดที่สร้างขึ้นเพื่อการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ตั้งอยู่
ห่างไกลชุมชนและผู้คนสัญจรไปมา ระหว่างทางเดินไปมาหาสู่กัน ตลอด
สองข้างทางสภาพบ้านเรือนมีจำนวนไม่มากและตั้งอยู่ห่างไกลกัน
สภาพแวดล้อมก็เต็มไปด้วยธรรมชาติท้องทุ่งนาในชนบท บรรยากาศ
เงียบสงบ ในขณะที่เดินท่านก็ได้พิจารณาธรรมไปตลอดสาย ครั้งหนึ่ง
เมื่อท่านได้รับอุบายปัญญาจากท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านได้กำหนด
พิจารณากาย โดยใช้ปัญญาวิปัสสนาพิจารณาไตร่ตรอง จิตของท่าน
เกิดรวมลง รู้ตามความเป็นจริงอย่างชัดเจน รู้เท่ากาย รู้เท่าเวทนา
ต่างอันต่างจริง กายอยู่ส่วนกาย เวทนาอยู่ส่วนเวทนา อีสระจากกัน
ด้วยท่านเคยปรารภนาพุทธภูมิสร้างบุญญาธิการมามากมายมหาศาล
จึงปรากฏเกิดเป็นภาพแผ่นดินทางเดินนั้นได้แยกขาดออกจากกัน
ในขณะที่จิตรวมลง จิตของท่านพาดกระแสนเข้าสู่พระนิพพาน
เป็นอกุปปธรรม ซึ่งท่านได้บรรลุอริยธรรมเบื้องต้นขึ้นโสดาบันเป็น
ปฐมฤกษ์ในอิริยาบถเดินนั่นเอง จากนั้นท่านก็เดินทางไปถ้ำสาริกา
จนครนายก เพื่อบำเพ็ญธรรมขั้นสูงต่อไป ซึ่งท่านได้บรรลุอริยธรรม
ขั้นสกิทาคามีและอนาคามีที่ถ้ำแห่งนี้

หลวงปู่มั่นกำหนดจิตดูท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

(จากประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ)

จวนจะถึงวันลงจากถ้ำ (ถ้ำสาริกา) ตอนกลางคืนราว ๔.๐๐ นาฬิกา คือ ๑๐ หุ่่ม ท่านคิดถึงท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ วัดบรมนิवास ว่าเวลานี้ท่านจะพิจารณาอะไรอยู่ จึงกำหนดจิตส่งกระแสลงมาดูท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็ทราบว่าเวลานั้นท่านกำลังพิจารณาปัจจัยการ คืออวิชชาอยู่ ท่านอาจารย์ทราบแล้วก็ตั้งจำไว้ เวลาลงมากรุงเทพฯ ได้โอกาสก็เรียนถามท่านตามที่ตนทราบมาแล้ว ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ พอได้ทราบเช่นนั้นเลยต้องสารภาพและหัวเราะกันพักใหญ่ พร้อมทั้งชมเชยว่า **“ท่านมั่นนี่เก่งจริง เราเองเป็นขนาดอาจารย์แต่ไม่เป็นที่น่าอายท่านมันเหลือเกิน ท่านมันเก่งจริง”** แล้วก็กล่าวชมเชยว่า **“มันต้องอย่างนี้ซิ ลูกศิษย์พระตลาคต ถึงจะเรียกว่าเดินตามครู พวกเราอย่าทำตัวเป็นโมฆะจากธรรมของพระพุทธเจ้าเสียหมด ต้องมีผู้ทรงธรรมท่านไว้บ้าง สมกับธรรมเป็นอภาลิโก ไม่ปล่อยยให้กาล สถานที่ และความเกียจคร้านเอาไปกินเสียหมด ธรรมจะไม่ปรากฏแก่โลก ทั้งที่พระพุทธเจ้าประกาศสอนแก่หมู่ชน ต้องทำอย่างท่านมันที่ได้ความรู้ต่างๆ มาเล่าสู่กันฟังอย่างนี้ จึงเป็นที่น่าชมเชย”**

ท่านเล่าให้ฟังว่า ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เลื่อมใสและชมเชยท่านมาก บางครั้งเวลาที่มีเรื่องราวต่างๆ ที่ท่านไม่แน่ใจว่า จะควรพิจารณาและตัดสินใจอย่างไรจึงจะถูกต้องเหมาะสม ท่านยังให้พระมานิมนต์

ท่านพระอาจารย์มัน ไปช่วยปรึกษาและมอบเรื่องราวให้ท่านไป
พิจารณาช่วยก็ยังดี พอควรแก่เวลาแล้วท่านก็เดินทางไปภาคอีสาน

จอมปราชญ์ทั้งสองฉลาดมาแต่เป็นฆราวาส

(จากประวัติท่านพระอาจารย์มัน ฐริทัตตเถระ)

เท่าที่ทราบจากครูอาจารย์ที่เคยอยู่กับท่านมาก่อนว่า ถ้ามี
เฉพาะท่านที่มีภูมิจิตใจสูงอยู่กับท่าน การวางตัวท่านก็ปล่อยตามนิสัย
ที่รู้จักท่านดีแล้ว คือแสดงกิริยามรรยาทธรรมดาสบายๆ เหมือน
ผู้ใหญ่อยู่ด้วยกัน ไม่ค่อยเข้มงวดกวดขันนัก แต่การเปลี่ยนแปลง
มรรยาท ท่านรู้สึกเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วจนตามแทบไม่ทัน อยู่
สถานที่แห่งหนึ่งเป็นอย่างหนึ่ง สถานที่แห่งหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่ง
ตามแต่เหตุการณ์ที่ควรเปลี่ยนแปลงไปตามสถานที่บุคคลนั้นๆ และ
เปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วทั้งไม่ซ้ำรอยกันเลย นับว่าเป็นเรื่องที่
แปลกประหลาดสำหรับผู้ไม่สามารถทำอย่างท่านได้ เวลาว่างโอกาสดีๆ
ท่านก็เล่านิทานให้ฟัง ซึ่งโดยมากมักขันๆ และน่าหัวเราะทั้งนั้น
จึงขอยกเรื่องท่านมาเล่าให้ท่านผู้อ่านฟังเล็กน้อย พอทราบว่า
คนๆ เดียวมีการเปลี่ยนแปลงตัวอย่างน่าอัศจรรย์

คือสมัยท่านเป็นฆราวาสกำลังแตกหนุ่ม ท่านเคยเป็นหมอลำ
หมอเพลง คราวหนึ่งท่านขึ้นไปขับลำทำเพลงประชันกันกับหญิงสาว
ซึ่งเป็นนักประชันที่มีชื่อคนหนึ่งในงานใหญ่ มีคนไปในงานนั้นเป็น

พันๆ ท่านนิกรสนุกขึ้นมาก็ขึ้นไปบนเวทีขอประชันเพลงกับหญิงคนนั้น หรือท่านอาจมีรักเขาบ้างก็ทราบไม่ได้ จึงเกิดความอึดอัดขึ้นมาอย่างคาดไม่ถึง หญิงนั้นก็ยินดีเป็นคู่แข่งกับท่าน พอเริ่มกลอนประชันยังไม่ถึงไหน ท่านก็เป็นฝ่ายแพ้กลอนเขาเข้าไปสองสามกลอนแล้ว พอดีมีเทวบุตรมาโปรดไว้ทัน คือในงานนั้น ท่านเจ้าคุณอุปาสีคุณูปมาจารย์ ซึ่งเวลานั้นท่านเป็นฆราวาสและอยู่ในวัยหนุ่มเช่นเดียวกัน แต่อายุแก่กว่าท่านอาจารย์มันบ้างก็ไปงานนั้นด้วย และเข้าฟังเพลงระหว่างท่านอาจารย์มันซึ่งเป็นชายหนุ่มกับหญิงสาวคนนั้นขับเคียงกันในเชิงกลอนต่างๆ

ท่านเจ้าคุณอุปาสีฯ เห็นทำไม่ได้การ เพราะฝ่ายเราคือท่านอาจารย์มันแพ้เขาไปหลายกลอนแล้ว กว่าตกตึกไปกว่านี้คงจะลงเวทีไม่ได้แน่ อาจจะถูกหญิงสาวคนนั้นหลอกแบบไม่มีหน้าติดตัวลงมาเลย เพราะหญิงสาวเป็นนักต่อสู้มาหลายเวทีแล้ว ส่วนคนของเราเพิ่งจะเริ่มขึ้นเวทีและก็จะไปอีกหาญสำคัญ โดดขึ้นสู้กับเสือโคร่งใหญ่ลายพาดกลอน แม้จะเป็นเสือตัวเมียมันก็มีเขี้ยวเต็มปากอย่างพอตัว แต่เสือเราแม้จะเป็นเสือตัวผู้ แต่พืชน้ำนมมันก็เพิ่งจะออกไม่กี่ซี่ ขึ้นให้สู้ต่อไปเสือตัวเมียต้องถลกหนังมันเข้าตลาดแน่ๆ อ้ายมันนี่มันไม่รู้จักเสือ มันนึกว่าแต่สาวๆ เท่านั้น แต่มันไม่รู้จักตาย เราต้องเข้าช่วยเอาหนังมันไว้ก่อนครั้งนี้ ไม่เช่นนั้นหนังมันจะเข้าตลาดแน่นอน พอคิดแล้วก็โดดขึ้นบนเวทีทำท่าว่า “อ้ายมัน อ้ายทำกูเที่ยวตามหาเมียตาย แม้มึงตกเรือนสูงๆ ลงมากองอยู่กับพื้น จะตายหรือยังก็ไม่แน่ใจเลย พอกูโผล่เข้าไปจะช่วย เขาก็ใช้ให้กูมาเที่ยวตามหาเมียตั้งแต่วันๆ จนป่านนี้ กูตามหาเมียตาย ข้างๆ ก็ยังไม่ตกท้องเลย กูจะเป็นลม

ตายอยู่เดี๋ยวนี้”

ทางอ้ายมันก็ตกตะลึง หญิงสาวก็ตกตะลึงในอุบายไปตามๆ กัน ฝ่ายอ้ายมันอดไม่ได้รับถามขึ้นมาทันทีว่า “แม่กูเป็นยังงัยจะอ้ายจันทร์” (ชื่อท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ว่านายจันทร์สมัยเป็นฆราวาส ท่านพูดกันตอนเป็นฆราวาส) ฝ่ายอ้ายจันทร์ก็ทำเป็นอิดโรยจะเป็นลมตายอยู่บนเวทีว่า “กูคิดว่าแม่มึงตายแล้ว ส่วนกูก็กำลังจะตายด้วยทั้งหัวข้าว ทั้งเป็นลม” พอจบคำอ้ายจันทร์ก็ฉุดแขนอ้ายมันทำท่าลากกันลงมาจากเวทีท่ามกลางคนเป็นพันๆ ตกตะลึงพริ้งเพริดไปตามๆ กัน แล้วพากันออกวิ่งผ่านฝูงคนไปอย่างรีบด่วน พอพ้นหมู่บ้านนั้นไปแล้วอ้ายมันก็ถามซ้ำอีกอย่างกระหายอยากทราบเป็นกำลังว่า “แม่กูไปทำอะไรถึงได้ตกเรือนจนขนาดกองกับพื้นเล่า” ฝ่ายอ้ายจันทร์ก็ตอบว่า “กูเองก็ยังไม่ทราบสาเหตุชัด พอมองเห็นและจะวิ่งเข้าไปช่วย เขาก็ใช้ให้วิ่งตามหา มึง กูก็วิ่งมานี้จะไปรู้เรื่องละเอียดลอออย่างไรเล่า” “เท่าที่มึงดูบ้างแล้ว แม่กูจะพอตายไหม” อ้ายมันถามอย่างกระวนกระวาย อ้ายจันทร์ตอบว่า “ตายหรือยังอยู่ เราก็ไปดูเองอยู่ขณะนี้ยังงัยล่ะ”

พอเลยหมู่บ้านไปไกลกว่าอ้ายมันจะไม่กล้ากลับมาคนเดียวได้อีกแล้ว (สมัยก่อนหมู่บ้านอยู่ห่างกันมาก สัตว์สี่อี่ก็ชุม ใครๆ จึงไม่กล้ามาคนเดียวในเวลาค่ำคืน) จึงเปลี่ยนกิริยาอาการทุกอย่างเสียใหม่ แล้วบอกกับอ้ายมันโดยตรงว่า “แม่มึงไม่ได้เป็นอะไรหรอก ที่กูทำทำอย่างนั้น กูหนุมึงติดกลอนอียายเมียมึงคนนั้นไม่ไหว กลัวมันจะถลกหนังมึงไปขายตลาด ซึ่งเป็นการขายหน้ากูและขายหน้าบ้านเราว่า

อายมันส์ผู้หญิงไม่ได้ ให้เขาเปิดผ้าลบลายเล่นเหมือนเสื้อตายแล้ว กูจึงได้คิดอุบายหลอกมึงและหลอกอียายเมียมึงให้มันตายใจและให้ชาวบ้านเชื่อถือได้ว่า มึงยังไม่หมดประจัญต์ แต่ต้องหนีไปเพราะเหตุสุดวิสัย แล้วฉุดมึงหนีเพื่อไม่ให้ใครเขาจับพิรุณได้ แม้อียายเมียคู่แข่งมึงก็เห็นอดตกตะลึงไปตามอุบายอันแยบคายของกูไม่ได้ มันต้องสนใจฟังและมองตามพวกเราด้วยความตกใจ และสงสารแม่มึงและมึงไปตามเรา เห็นไหม อุบายกูช่วยมึงออกจากนรกผู้หญิงคราวนี้ มึงคิดว่าแยบคายดีพอใช้ไหม”

พออ้ายจันทร์พูดจบลง อายมันส์อุทานว่า “โอโฮ น่าเสียดาย อ้ายท่านี้ทำกูถึงขนาดนี้เทียวนะ กูกำลังค้นพินพิ้นหำหั้นกับมันอย่างสนุกสนาน มึงมาฉุดกูออกจากถั่วยลาง แม่มึงทำกูอย่างฉฉฉฉ กูมิได้นึกเลยอ้ายจันทร์ กูอยากคืนไปซำมันอีก เอาหนิงเข้าตลาดในคืนวันนี้นะจันได้” อ้ายจันทร์ตอบ “โธ่ มึงจะตายกูช่วยซุบชีวิตไว้ได้แล้วมึงยังกลับทำท่าอวดเก่งอยู่อีก เดี่ยวกูจะผลักหลังกลับคืนไปให้อียายเมียมึงเอาเนื้อขึ้นเชียงเสียในคืนนี้ไม่ดีหรือ” อายมันส์ออกท่าว่า “ที่กูทำทาดิดกลอนมันบ้างพอให้มันได้ใจไปหน่อยนั้น เพราะกูเห็นมันเป็นผู้หญิงพอดกติก กูก็มัดมันเข้ากระสอบเอาไปขายกินอย่างหวานๆ ยังไงละมึงยังไม่รู้อุบายกูเป็นอุบายเสือหลอกลิงเลย”

“ถ้ามึงเก่งจริงดังที่คุยไว้ เพียงกูคิดอุบายนิดหน่อยฉุดมึงขึ้นจากนรกผู้หญิงมึงยังตกตะลึง ทั้งจะร้องห่มร้องให้ต่อหน้าเมียมึงอย่างไมเคิดอายว่าตัวเป็นผู้ชายเลย แล้วใครจะชมมึงว่าฉลาดพอจะเอาอียายเมียมึงเข้ากระสอบละ กูคิดเห็นแต่มันจะมัดมึงโยนลงเวทิต่อหน้าคน

จำนวนพันๆ เท่านั้น มึงอย่าคุยโม้ไปมาก ธิบสาธุอุบายเมตตากู ที่มีต่อมึงดีกว่า อ้ายแพ้ผู้หญิง” สุดท้ายคือนั้นทั้งอ้ายจันทร์ทั้งอ้ายมันเลยไม่ได้ดูงานตามความหมายไว้ เพราะเรื่องนี้เป็นสาเหตุให้ต้องพรากงาน

ฟังนักปราชญ์ทั้งสองโต้กันแม้สมัยท่านยังเป็นฆราวาสก็ยังรู้สึกน่าฟังมาก ถึงจะเป็นเรื่องโลกๆ แต่ก็เป็นเชิงของคนฉลาดพูดกัน จึงเป็นที่ซาบซึ้งจับใจในอุบายที่แสดงออกทุกๆ ประโยค ฟังแล้วทำให้เพลินใจประหนึ่งท่านสนทนากันอยู่ต่อหน้าเราฉะนั้น เรื่องของท่านทั้งสองโต้กันยังมีอีกเยอะ แต่เห็นว่าเท่าที่กล่าวมาก็พอเป็นคติแก่พวกเราพอสมควร อุบายของท่านทั้งสองแสดงให้เห็นได้ชัดว่ามีเค้าแห่งความฉลาดมาแต่เป็นฆราวาส ฉะนั้น เวลาบวชเป็นพระ ท่านจึงเป็นจอมปราชญ์ทั้งสององค์ในสมัยปัจจุบัน ปรากฏชื่อลือนามกระเดื่องเลื่องลือทั่วประเทศไทยว่า ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์และท่านพระอาจารย์มัน ฎิริทัตตเถระ เป็นจอมปราชญ์ในสมัยปัจจุบัน

ที่เขียนว่าอ้ายจันทร์และอ้ายมันนั้น เขียนตามที่ทราบจากท่านเล่าให้พระฟังเวลาท่านเปิดโอกาสสบายๆ กับบรรดาศิษย์ที่เคร่งเครียดต่อการระวังในท่านมาเป็นประจำ หากเป็นการไม่บังควรประการใด ก็ขอประทานโทษท่านเจ้าพระคุณทั้งสองและท่านผู้อ่านทั่วๆ ไปด้วย ถ้าจะเลี้งเขียนตามศัพท์นิยมก็ไม่ถนัดใจ ที่ท่านเรียกกันเช่นนั้นเข้าใจว่า ท่านนิยมนับถือกันด้วยคำพูดท่านองนั้น

ซึ่งเราเองก็เคยใช้ต่อกันระหว่างบุคคลที่สนิทสนมกันตามฐานะ และวัยเสมอมา จึงได้เขียนตามเค้ามาดั้งเดิม จะหยาบคายหรือ

ละเอียดประการใดก็ประสงค์ให้เป็นไปตามเรื่องเดิม ซึ่งเป็นธรรมชาติแท้ที่ท่านใช้กันในเพศและวัยนั้น รู้สึกสะดวกใจและอาจมองเห็นภาพท่านทั้งครวเป็นฆราวาสที่กำลังคะนองรื่นเริง และภาพที่เป็นนักบวชซึ่งสละความเป็นโลกออกอย่างสิ้นเชิง มีแต่ความอัสจรรย์ล้วนๆ อยู่ในองค์แห่งพระท่านเวลาบวชแล้ว

ขณะท่านเล่านิทานให้ฟังน่าฟังมาก โดยมากก็เป็นเรื่องสมัยปัจจุบันมากกว่าจะเป็นนิทาน ท่านชอบชมเชยความฉลาดของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ให้ฟังเสมอ ครั้งหนึ่งท่านเล่าว่าท่านสนทนากับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ถึงพระเวสสันดร พอได้โอกาสท่านเรียนถามถึงแม่ของพระนางมัทรีคือใคร ไม่เห็นกล่าวไว้ในคัมภีร์หรือค้นหาไม่พบต่างหาก

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็ตอบขึ้นทันทีว่า ท่านยังไม่เคยเห็นไม่เคยได้ยินแม่นางมัทรีบ้างหรือ เขาเห็นกันทั้งบ้านทั้งเมือง ท่านมัวไปหานางมัทรีอยู่ที่ไหนถึงไม่ได้เห็นกับเขา ท่านพระอาจารย์มันกราบเรียนว่ายังไม่เคยเห็นเลย ไม่ทราบว่ายู่ในคัมภีร์ไหน ท่านตอบทันทีว่าจะอยู่ในคัมภีร์อะไรที่ไหนกัน ก็สาวอบผู้พูดเสียงดังๆ บ้านแกหลังใหญ่ๆ อยู่สี่แยกทางออกไปวัดยังงี้ละ

ท่านพระอาจารย์มันเกิดงต้องเรียนถามท่านอีกว่า สี่แยกที่ไหนและทางออกไปวัดไหน ท่านไม่เห็นกล่าวเรื่องวัดเรื่องวาไว้เลย ท่านตอบว่า ก็แม่นางมัทรีบ้านแกอยู่เกือบติดกับบ้านท่านอย่างไรละทำไมยังไม่รู้กระทั่งนางมัทรีและสาวอบแม่นางมัทรีเข้าอีก ท่านนี้แยจริงๆ เพียงนางมัทรีและสาวอบในหมู่บ้านเดียวกันยังไม่รู้จัก ท่านจะไปเที่ยวหาแม่นางมัทรีในคัมภีร์ไหนกันอีก ผมก็แหย่แทนท่านถ้าเป็น

อย่างนี้ ท่านอาจารย์ก็ระลึกได้ทันทีเมื่อท่านพูดว่านางมัทรีและสาวอบ
ที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ก่อนมัวไปนึกภาพในเรื่องพระเวสสันดร
ในคัมภีร์โน้น จึงทำให้งงไปนาน

ท่านว่า ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านฉลาด ได้ตอบด้วยอุบาย
แปลกๆ อย่างนี้เสมอมา ท่านมักได้ตอบแบบศอกกลับเสมอ ทำเอา
ผู้ฟังงงไปตามๆ กันและก็ได้สติปัญญาจากอุบายท่านตลอดมา ท่าน
เล่าทั้งหัวเราะขันตัวท่านเองที่ไม่ทันลูกไม้ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

หลวงปู่มั่นรับเป็นเจ้าอาวาสวัดเจติยหลวง

(จากหนังสือชีวประวัติพระอาจารย์ลี ธมมธโร)

ปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ภายหลังงานฌาปนกิจศพท่านเจ้าคุณ
อุบาลีฯ หลวงปู่มั่นท่านรับเป็นเจ้าอาวาส วัดเจติยหลวง พร้อมทั้ง
ตำแหน่งอุปชฌาย์ ในช่วงเวลาสั้นๆ จากนั้นท่านก็ออกเที่ยวธุดงค์ทาง
ภาคเหนือต่อไป โดยหนังสือชีวประวัติพระอาจารย์ลี ธมมธโร บันทึก
ไว้ดังนี้

อยู่ต่อมาเมื่อออกพรรษาแล้ว ทางวัดบรณนิवासได้จัดงานเพื่อ
ฌาปนกิจศพเจ้าคุณอุบาลีฯ พระผู้ใหญ่ที่อยู่วัดเจติยหลวงได้ทยอยมา
เพื่อช่วยงานเกือบหมด เจ้าอาวาสได้มอบให้พระอาจารย์มั่นเฝ้าวัด
เจติยหลวง เมื่อเสร็จงานฌาปนกิจได้เห็นหนังสือฉบับหนึ่งมีถึงพระ

อาจารย์มัน ตั้งให้ท่านเป็นอุปชฌาย์ ท่านได้เปิดออกอ่านมีใจความว่า พระอาจารย์มันขอให้ท่านรับเป็นเจ้าของวัดเจตีย์หลวง พร้อมทั้งตำแหน่งอุปชฌาย์ สั่งให้เจ้าแก้วนารัฐ ณ เชียงใหม่ เป็นผู้แทน ขอให้พระอาจารย์มันทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาสเดิมต่อไป สรุปได้ใจความสั้นๆ อย่างนี้ พอท่านได้ทราบเรื่องราวแล้ว ท่านก็เรียกไปหา แล้วพูดว่า เราต้องออกจากวัดเจตีย์หลวงไปอยู่ที่อื่น

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ หลวงปู่มั่น คุรุบาศรีวิชัย
(จากบันทึก พระธรรมดิลก วัดเจตีย์หลวง จ.เชียงใหม่)

ท่านพระอาจารย์มัน ท่านพระอาจารย์ใหญ่แห่งสายวิปัสสนา กัมมัฏฐาน ได้เคยพำนักอยู่วัดเจตีย์หลวงร่วมสมัยกับพระเดชพระคุณ พระอุบาลีฯ (จันทร์ สิริจนโท) ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๒ - ๒๔๗๔ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่คุรุบาศรีวิชัย พระนักบุญแห่งล้านนาไทยขึ้นมา พำนักอยู่ที่วัดสวนดอก เมืองเชียงใหม่เพื่อฟื้นฟูบูรณะวัดวาอาราม พระธาตุเจดีย์ ปูนียสถานต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ รวมทั้งสร้างถนน ขึ้นดอยสุเทพด้วย

พระคุรุบาศรีวิชัย แม้องค์ท่านจะไม่มีฐานันดรสมณศักดิ์ แต่ท่านก็เป็นพระมหาเถระสมบูรณ์พร้อมด้วยคุณธรรมและวัตรปฏิบัติอัน ประเสริฐยิ่ง มีบารมีสูงสุด จนคนเหนี่ยวยกย่องให้เป็น “ตนบุญ” หรือ “นักบุญแห่งล้านนาไทย” พระคุรุบาศรีวิชัยได้เข้ามากราบนมัสการ

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ วัดเจดีย์หลวงถึง ๒ ครั้ง และพระเดชพระคุณก็มีโอกาสไปเยี่ยมพระครูบาศรีวิชัยเป็นการตอบแทน ก่อนที่ท่านจะเดินทางกลับกรุงเทพฯ

ส่วนพระอาจารย์มั่งนั้น เคยพบและสนทนาธรรมกับพระครูบาศรีวิชัย หลังจากที่พระครูบาศรีวิชัยถูกอริฆณแล้ว ท่านอาจารย์มั่งนั้นเคยออกปากชวนพระครูบาศรีวิชัยออกมาปฏิบัติกัมมัฏฐานด้วยกัน แต่พระครูบาศรีวิชัยปฏิเสธโดยกล่าวว่า ท่านได้บำเพ็ญบารมีมาทางพระโพธิสัตว์ และได้รับการพยากรณ์แล้ว เปลี่ยนแปลงไม่ได้

ต่อมาพระเดชพระคุณพระอุบาลีฯ สนใจใคร่ถึงภูมิธรรมและปฏิบัติทางที่พระครูบาศรีวิชัยดำเนินอยู่ จึงได้สอบถามพระอาจารย์มั่งนั้น ซึ่งท่านได้กราบเรียนพระเดชพระคุณให้ทราบ ว่า “พระศรีวิชัยองค์นี้เป็นพระโพธิสัตว์ ประรณนาพระโพธิญาณ ขณะนี้กำลังบำเพ็ญเพียรสร้างสมบารมีอยู่ ซึ่งต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอีกนาน จนกว่าการสั่งสมบารมีธรรมจะบริบูรณ์”

ครูบาศรีวิชัยเลื่อมใสท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านมีความอดทนมาก ดังครั้งหนึ่งท่านไปเทศน์ที่วัดสวนดอก จ.เชียงใหม่ โรคมะเร็งในกระดูกเข้ากำเริบกินกระดูกขาด ท่านก็ไม่ได้แสดงความเจ็บปวด ขึ้นเทศน์จนจบ ลงจากธรรมาสน์เป็นปกติ ทำให้ครูบาศรีวิชัยกับพวกที่มานั่งฟังเทศน์เลื่อมใสนับถือมาก นับแต่นั้นมาอาการก็กำเริบหนัก

ธรรมนิทาน เรื่องมิตรแท้สองโลก

เรื่องราวในตอนต่อจากนี้ไป แม้จะเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริง แต่หาได้มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานเป็นตัวหนังสือในทางใดๆ (ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลใดก็ตาม) คงมีแต่คำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ที่ทันและรู้เห็นเหตุการณ์นี้สืบทอดกันมาอีกทีหนึ่งเท่านั้น ซึ่งหากจะปล่อยให้เรื่องที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในประวัติศาสตร์เยี่ยงนี้ ต้องสูญสลายไปตามสายลมแห่งกาลเวลาไปแล้ว ก็นับเป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง จึงจะขอบันทึกไว้ในลักษณะแห่งธรรมนิทาน เพื่อให้เกิดจินตภาพอันไหลลื่นแต่ชัดเจนแจ่มแจ้ง เข้าใจง่าย และให้ได้อรรถรสถึงพร้อมทุกสิ่งต่อไป และที่สำคัญที่สุดอีกประการก็คือ เรื่องนี้ก็คือตัวเชื่อมที่สำคัญที่สุดของเรื่องมิตรแท้สองโลกสะท้อนปฐพีนี้อีกประการหนึ่งด้วย หากไม่เกิดเรื่องราวดังกล่าวนี้เข้า ก็ไม่ทราบเหมือนกันว่า ความสัมพันธ์ระหว่างครุบาเจ้าศรีวิชัย กับ หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต และท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) จะเริ่มต้นขึ้นอย่างสวยงามและลงตัวที่สุดในลักษณะการเช่นไฉน ยังนึกสภาพไม่ออกเลยจริงๆ

เมื่อท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) ได้รับอาราธนาจากเจ้าแก้ววรัญฐ มาเป็นเจ้าอาวาสวัดเจติยหลวง กลางเมืองเชียงใหม่ ที่สร้างมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าติโลกราช โดยมีพระเจติยหลวงที่ยิ่งใหญ่และสูงที่สุดในแผ่นดินล้านนา แต่ได้โดนภัยแผ่นดินไหว จนหักโค่นลงตั้งแต่สมัยพระนางจิริประภา (ต่อมายอมสวามิภักดิ์แก่

พระชัยราชาธิราช แห่งกรุงศรีอยุธยา) นั้น แม้จะเป็นภาระที่หนักหนา สักเพียงไหน แต่ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็หาได้รอช้าไม่ แต่เร่งรีบดำเนินการบูรณะพระวิหารหลวง เพื่อใช้เป็นที่พักประกอบสังฆกรรมและพิธี บุญกุศลของญาติโยมทั้งหลายก่อนในทันใด

แต่ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจเสียก่อนว่า อันท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) นั้น ท่านเป็นพระราชาคณะชั้น รองสมเด็จพระเจ้ามาแต่เมืองหลวง อีกทั้งท่านยังเป็นพระที่ฝ่ายปริยัติและปฏิบัติที่เคร่งครัดมาแต่เดิม แม้ท่านเจ้าคุณจันทร์ฯ อาจจะเคยผ่านงานนวรกรรม (งานก่อสร้าง) มาบ้าง แต่ก็หาได้เป็นการที่ยิ่งใหญ่ เจกเช่นเดียวกับงานบูรณะพระวิหารหลวง วัดเจดีย์หลวง ซึ่งใหญ่กว่าพระอุโบสถวัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร ที่ท่านเคยครองไม่ต่ำกว่า ๕ เท่าตัว พุดง่าย ๆ ก็คือว่า พระวิหารหลวง วัดเจดีย์หลวง เพียงหลังเดียว ก็สามารถบรรจุพระอุโบสถวัดบรมนิวาสได้ถึง ๕ หลังสบายๆ อย่างไรก็ตามอย่างนั้นเลยทีเดียว

และแน่นอนเสียเหลือเกินว่า ในการสร้างสรรค์ปฏิสังขรณ์ สิ่งที่ใหญ่โตกว่าปกติธรรมดานั้น จำเป็นที่จะต้องใช้เทคนิคและทักษะความรู้ในเชิงช่างเป็นอย่างสูง และมากกว่างานก่อสร้างของเล็กของน้อยอย่างไม่อาจเปรียบเทียบกันได้ ซึ่งท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็ไม่เคยศึกษาและผ่านงานใหญ่ขนาดนี้มาก่อนเลยเช่นกัน ในไม่ช้า.... ผลแห่งการไม่เคย ก็ได้ก่อให้เกิดผลที่ไม่เกินคาดคิดในไม่นานเกินรอ ในวันหนึ่งจนได้ ผนังพระวิหารวัดเจดีย์หลวงขนาดมหึมาด้านหนึ่งได้ โคนถล่มพังทลายราบลงมาไม่มีชิ้นดี

การนี้ย่อมได้สร้างความวิตกกังวลใจให้บังเกิดแก่ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) เป็นอย่างยิ่ง แม้งานดังกล่าวจะเป็นการสร้างของนอกตัวก็ตาม หากเป็นกรณีทั่วไป การเพียงนี้ ก็อาจจะมีใช่เป็นเรื่องที่สําคัญใหญ่โตอะไรมากมายนัก แต่นี่เป็นวัดใหญ่ที่สุดวัดหนึ่งของจังหวัด หรือจะใหญ่ที่สุดวัดหนึ่งของเมืองเหนือทั้งหมดก็ได้

การที่บูรณะพระวิหารหลวง วัดที่เปรียบเสมือนหลักเมืองของนครพิงค์เชียงใหม่ไม่สำเร็จนั้น นอกจากจะยังความอับอายมาสู่ผู้บูรณะอย่างไม้อาจหลีกเลี่ยงได้แล้ว ก็ย่อมไม่ส่งผลดีต่อภาพลักษณ์แห่งอำนาจบารมีและความน่าเชื่อถือของส่วนกลาง ที่เพิ่งผนวกแผ่นดินล้านนาเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับสยามประเทศมาหมาดๆ อีกต่างหากด้วย

เกียรติยศและศักดิ์ศรีทั้งของฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักร ที่เป็นทั้งการส่วนรวมและส่วนตัว ได้กดดันท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) อย่างหนักหน่วงอย่างยิ่งไปโดยประการดังนี้ อีกทั้งท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เพิ่งมาถึงแคว้นแคว้นล้านนาแบบหมาดๆ พระแต่ละพระ หรือโยมแต่ละคน ล้วนแต่เป็นคนใหม่ที่ยังไม่คุ้นเคยจนรู้มือทั้งนั้น สุดท้ายจะคิดจะหันหน้าไปปรึกษาใคร ให้พ้นจากความภาระอันใหญ่อันหลวงสมื่อนี้เสียแล้วจริงๆ ครั้นจะหันไปปรึกษาท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต หรือ ท่านก็พระนักปฏิบัติอย่างเดียวล้วนๆ อย่างไม่มีอะไรต้องสงสัย ไม่มีจริตนิสัย ไม่เคยริเริ่ม และไม่เคยนำศรัทธาญาติโยมในการก่อสร้างวัดวาโบสถ์วิหารใดๆ มาก่อนทั้งสิ้น คงมุ่งเน้นแต่การสร้างใจให้เป็นพระ เป็นวัด เป็นวา ทั้งดวงโดยส่วนเดียว

มาตลอดชีวิตแห่งท่านเท่านั้น งานภายนอกเยี่ยงนี้ คงมิใช่เรื่องที่จะต้องนำไปรบกวนท่านมันเป็นแน่แท้

แล้วนี้อาตมาจะทำอย่างไรดี แล้วจะทำอย่างไรดี จะทำอย่างไรดี ทำอย่างไรดี ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้แต่ครุ่นคิดคำนึงอยู่ในใจแต่เพียงลำพังองค์เดียวด้วยความกลัดกลุ้มอย่างนี้อยู่นาน ในที่สุดท่านก็ระลึกถึงใครบางคนขึ้นมาได้อย่างปัจจุบันทันด่วน..ใช่แล้ว....พระศรีวิชัยนั้นอย่างไร..เพราะจากที่เคยได้ยินได้ฟังกิตติศัพท์ที่เข้าหูมานาน เห็นเขาเล่าลือกันนักหนาว่า พระศรีวิชัยนี้มีบุญวาสนานัก มีผู้คนศรัทธามาก ทั้งยังมีความรู้ความชำนาญในงานนวกกรรม (ก่อสร้าง) อย่างดียิ่งด้วย จะบูรณะก่อสร้างวัดวาที่ไหน ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่เพียงใด ก็สำเร็จลงได้ในทันใดเหมือนกับเทพเนรมิต หากพระศรีวิชัยมาช่วยงานบูรณะพระวิหารหลวง วัดเจดีย์หลวงนี้ ก็คงจะสำเร็จลงได้โดยไม่มืออะไรต้องสงสัยแน่ๆ

แต่....การที่เราจะไปขอความช่วยเหลือจากพระศรีวิชัยนั้น จะเหมาะจะควรหรือไม่ละ ลำพังเราเอง แม้จะเป็นพระฝ่ายธรรมยุต ก็ใช้ว่าเราจะยึดมั่นถือมั่นในอันที่จะแบ่งแยกถือเอาถือเรากับพระศรีวิชัยซึ่งอยู่ในฝ่ายมหานิกายอะไรหรอก จะธรรมยุตหรือมหานิกาย ก็ลูกศิษย์พระพุทธเจ้าองค์เดียวกันทั้งนั้น ไม่เห็นจะมีความแตกต่างกันอันใดแม้สักน้อยเลย แต่หน้าที่และสมณศักดิ์อันเปรียบเสมือนหัวโขนที่เราครองอยู่นี้สิ เป็นเรื่องที่จำเป็นต้องคิดหนักสักหน่อย หากทำการแม้จะเป็นด้วยเจตนาที่ดีที่บริสุทธิ์อย่างไรก็ตาม แต่กลับผิดที่ผิดทางหรือผิดฝาผิดตัวไปแล้ว คงอาจจะเกิดเรื่องให้เปื้อนบนตำหนิลงมาเอาได้ไม่ยากเป็นแน่ เฮ้อ...กลุ้มใจจริงๆ

นี่แหละหนอ..ที่เชื่อว่าทุกข์ของสมภารเจ้าวัด มันทุกข์หนัก
อย่างนี้เองละหนอ..หนักใจแท้ๆ เรื่องๆ นี่คนใกล้ตัวเราก็คงช่วยไม่ได้
แถมคนที่พอจะช่วยได้ ก็เป็นคนใกล้ตัวที่อยู่กันคนละหม้ออีกต่างหาก
ตัดสินใจยากแท้ๆ จะทำอย่างไรดีนะ ? จะทำอย่างไรดี ? อยากให้พระ
ศรีวิชัยมาช่วยจริงๆ จะทำอย่างไรดี จะทำอย่างไร ทำอย่างไร แต่
เอาเถอะ เพื่อเห็นแก่งานพระศาสนา จำเราจึงต้องบากหน้าไปหา
พระศรีวิชัย ขออาราธนานิมนต์ท่านมาช่วยงานบูรณะพระวิหารวัด
เจดีย์หลวงสักครั้ง คงไม่เป็นไรหรอกนะ คงไม่เป็นไรหรอกนะ คงไม่
เป็นไรหรอก คงไม่เป็นไร

ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) ได้แต่นั่งคิด
นอนคิดรำพึงอยู่เช่นนี้เป็นหลายเวลา จนกระทั่งมอยหลับจำวัดไปใน
ตอนดึกของวันๆ หนึ่ง แต่ครั้นพอรุ่งเช้าของวันต่อมาภายหลัง แสง
พระอาทิตย์เริ่มฉายฉานจับท้องฟ้าได้ไม่นานเท่าไร เรื่องที่คาดคิดแต่
ไม่นานกว่าจะเป็นไปได้ก็พลันบังเกิดขึ้นในทันใด

“พระเดชพระคุณหลวงพ่อบอรับๆ พระศรีวิชัยมาขอเข้า
นมัสการขอรับ” เสียงพระอุปัฏฐากองค์หนึ่ง เข้ามากราบเรียนปลุก
ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ถึงในห้องจำวัด เมื่อได้ฟัง ท่านเจ้าคุณจันทร์ฯ
แทบตกตะลึงอึ้งอันไปครู่หนึ่ง ถึงกับต้องถามซ้ำเหมือนไม่อยากจะ
เชื่อสิ่งที่หูขององค์ท่านได้ยินเมื่อสักครู่นี้เลยทีเดียวว่า “เจ้าว่าอะไร
เจ้าว่าใครมาขอเข้าพบเรานะ” “พระศรีวิชัยเิงขอรับ” “พระศรีวิชัย
ไหน ?” “ก็พระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย หรือครูบาศีลธรรม ที่ชาวบ้าน
นับถือกันว่า “ตนบุญ” จากวัดพระสิงห์หลวงองค์นั้นนั่นแหละขอรับ

พระเดชพระคุณ” เมื่อได้ฟัง ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) ถึงกับนั่งอึ้งไปครู่หนึ่งอย่างคาดคิดไม่ถึง ก่อนที่จะรีบสั่งพระอุปัฏฐากในทันทีนั้นเองว่า

“เออ...เรารู้แล้ว ท่านจงรีบออกไปบอกพระศรีวิชัยท่านเสียก่อนเลยนะว่าเดี๋ยวสักครู่ เราจะออกไป แล้วท่านอย่าลืมหาน้ำหาทำถวายพระศรีวิชัยอย่าให้ขาดเลยทีเดียวนะ...” “ขอรับ พระเดชพระคุณ” ระหว่างที่ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ กำลังล้างหน้าล้างตาและครองจีวรอยู่นั้น ท่านก็อดที่จะคิดไปเสียมิได้ว่า พระศรีวิชัยที่เราเพิ่งนึกถึงอยู่เมื่อวันวาน มาหาเราด้วยกิจอันใดนะ? นึกไม่ออกจริงๆ

และข้อข้องใจของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็มลายหายสูญไปจนสิ้น เมื่อท่านออกมายังห้องข้างนอก แลเห็นพระภิกษุชาวเหนือวัยกลางคน ทำทางเปี่ยมด้วยบุญราศีเจดจ้านั่งสงบเสงี่ยมอยู่กับพื้น มีชันข้าวตอกดอกไม้ เครื่องนมัสการแบบประเพณีล้านนาตั้งอยู่เคียงข้างพร้อมสรรพ ในจิตสำนึกของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ นึกรู้ได้ทันทีว่า “นี่เอง...พระศรีวิชัย สิริวิชัย ตนบุญแห่งล้านนาไทย” กริยาทำทางดูสงบเสงี่ยมเรียบร้อย แต่ช่างดูสง่างามมีราศีอยู่ในที่ น่าอัศจรรย์แท้ และท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ (จันทร์ สิริจนฺโท) ก็แทบจะต้องตกตะลึงอีกครั้ง เมื่อท่านพระครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ถวายเครื่องสักการะนมัสการเรียบร้อยแล้ว ท่านพระครูบาศีลธรรมเจ้าก็ได้กราบเรียนท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เลยทีเดียวว่า “ท่านเจ้าคุณฯ เป็นพระผู้ใหญ่ แต่ข้าเจ้าผู้เป็นพระผู้น้อย หาเป็นการสมควรไม่ที่ท่านเจ้าคุณฯ จะต้องลำบากมาหาข้าเจ้าแม้สักน้อย ข้าเจ้าจึงได้รับมากราบไหว้สาท่านเจ้าคุณฯ ในวันนี้เสียก่อนเลยทีเดียวนะ”

เมื่อได้ฟังคำของครูบาเจ้าศีลธรรม ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็อดให้สะท้อนใจด้วยความทั้งแถมตื่นตะลึงมิได้ เอ๊ะ! พระศรีวิชัยรู้ความคิดเราได้อย่างไร ? คิดอยู่คนเดียวเมื่อวันก่อนเองแท้ๆ ยังไม่ได้บอกใคร หรือใช้ใครให้เป็นมิตรพระศรีวิชัยมาเลยแม้สักคำ หรือว่าพระศรีวิชัยจะมีญาณอ่านใจเราได้ เหมือนอย่างที่ท่านมัน ภูริทัตโต สหายเราเคยแสดงให้ประจักษ์มาหลายครั้งหลายรอบแล้ว ? น่าอัศจรรย์ใจจริงๆ ไม่ใช่พระธรรมดาแน่แล้ว พระศรีวิชัยองค์นี้

เมื่อท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ หายจากอาการตะลึง ท่านก็รีบถามกลับไปเลยทีเดียวน่า “แล้วท่านรู้ได้อย่างไร ว่าเราต้องการจะไปหาท่านล่ะครับ ?” แทนที่จะตอบ ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็ได้แต่ยิ้ม แต่กราบเรียนออกนอกคำถามไปในคนละเรื่องเดียวกัน มิให้ยึดถืออีกต่างหาก ด้วยว่า “แล้วตอนนี้การบูรณะพระวิหารหลวงเป็นอย่างใดละขอรับท่านเจ้าคุณ ?”

เมื่อได้ฟังคำของตนบุญแห่งล้านนาไทย ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็แทบอึ้งไปอีกรอบด้วยความประหลาดใจเป็นที่สุด รู้อีกแล้วๆ.. พระศรีวิชัย รู้ความคิดความประสงค์เราจนหมดสิ้นแล้วจริงๆ และพระศรีวิชัยยังเป็นผู้มีปัญญาลาดพูดเลียบเคียงหาทางช่วยเรา โดยที่มิต้องให้เราซึ่งเป็นพระผู้ใหญ่ ซึ่งสูงกว่าทั้งอายุพรรษาและสมณศักดิ์ถึงขั้นพระราชาคณะชั้นรองสมเด็จพระเจ้า ต้องลดตัวลงไปขอร้องพระอ่อนพรรษากว่าและไม่มีสมณศักดิ์ใดๆ แม้แต่เพียงขั้นต่ำสุด แถมยังเป็นคนละนิกายต่างหากให้มาช่วยเหลืองานซ่อมพระวิหาร วัดเจดีย์หลวงเรานี้แล้วจริงๆ ดูเหมือนว่าเราไม่จำเป็นต้องกล่าวคำใดให้มากความและ

ลำบากใจอันใดอีกแล้ว

เมื่อเป็นที่ประจักษ์ใจเยี่ยงนี้แล้ว ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็เลยปรับทุกข์กับพระครูบาเจ้าศรีวิชัยเรื่องการบูรณะผนังพระวิหารวัดเจติยหลวง ซึ่งช่างของท่านได้ก่อแล้วพังทลายลงมาทุกครั้ง เพราะไม่รู้หลักวิชาในการนวดกรรมสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่เช่นนี้มาก่อน จะแก้อย่างไรก็มิรู้แล้วเสียที ซึ่งท่านครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อได้ฟัง ก็ได้แต่ถวายคำแนะนำถึงเทคนิคและวิธีการพิเศษ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวแต่ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ พร้อมกับได้ให้เรียก สล่า (ช่างก่อสร้าง) ของวัดเจติยหลวง มารับฟังวิธีการแก้ไขดังกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่ง จนเป็นที่เข้าใจเป็นอันดี ท่านพระครูบาเจ้าฯ จึงได้กราบนมัสการลาท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ กลับคืนสู่วัดพระสิงห์วรมหาวิหารตามเดิมในที่สุด ทั้งยังได้กราบเรียนฝากไว้อีกประโยคด้วยว่า “การบูรณะวิหารนี้ หากยังมีข้อขัดข้องอันหนึ่งอันใดแล้ว ท่านเจ้าคุณฯ ไม่ต้องลำบากไปหาข้าเจ้าดอก เพียงให้คนไปตาม ข้าเจ้าจักมาดูแลแก้ไขให้จนเสร็จการจงได้ทีเดียว ท่านเจ้าคุณฯ อย่าได้วิตกกังวลสิ่งใดไป” “ขอบใจท่านมากนะ พระศรีวิชัย...ขอบใจท่านมากจริงๆ” เจ้าคุณอุบาลีฯ ได้แต่ตอบรับอย่างซาบซึ้งและประทับใจในน้ำใจไมตรีที่พระศรีวิชัยได้มอบถวายให้ ในยามที่ท่านกำลังเคັ้งคว้างอยู่ในอกเพียงลำพังองค์เดียว

ด้วยไม่รู้จะหันหน้าไปปรึกษาใครอย่างคาดคิดไม่ถึงมาก่อนเลยอย่างแท้จริง และด้วยคำแนะนำอันถูกต้อง และการกระทำอันหวังให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่กันอย่างบริสุทธิ์ใจแท้จริง ในไม่ช้าการบูรณะ

พระวิหารขนาดมหึมาของวัดเจติยหลวง ก็ได้สำเร็จเสร็จสิ้นลุล่วงลงไปด้วยดี สมดังเจตนารมณ์ของท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์และเจ้าแก้ววรัญญู ทุกประการ และในงานฉลองพระวิหาร วัดเจติยหลวงอันยิ่งใหญ่ และท่ามเสียงแซ่ซ้องสาธุการจากทั้งเบื้องบนและเบื้องล่างนั้น จะมีก็คนที่ล่องรู้เข้าไปถึงกลางใจของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้ว่าท่านกำลังคิดอะไรของท่านอยู่ในบัดนั้น แต่หากจะให้คาดเดา เราท่านก็อาจที่จะได้ยินถ้อยความประโยคหนึ่งอยู่ซ้ำแล้วซ้ำอีกก็เป็นไปได้ว่า ขอบใจนะ ขอบใจเธอมาก ขอบใจเธอจริงๆ พระศรีวิชัย และนี่เอง “มิตรภาพสองโลก ที่สะท้านได้แม้ทั้งดินและฟ้า ระหว่างพระสงฆ์นิกาย (ธรรมยุต - มหานิกาย) ก็ได้อุบัติบังเกิดขึ้นอย่างสวยงามและลงตัวที่สุด ณ โอกาสบัดเดี๋ยวนี้แล้ว

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ รับอาราธนาณิมนต์เป็น ประธานถวายศาลาโรงธรรมที่บ้านสามผง

เมื่อครั้งที่ญาติโยมจะทำพิธีถวายศาลาโรงธรรมที่บ้านสามผงในงานครั้งนี้ได้นิมนต์ครูบาอาจารย์มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก และที่สำคัญ คือ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ (จันทร์ สิริจนโท) ท่านก็ได้รับกิจนิมนต์ไปเป็นประธานด้วย หลวงปู่มั่นจึงได้พาครูบาอาจารย์เฒ่า (หลวงปู่ทองรัตน์ กนตสีโล) พร้อมพระเถร ๔ - ๕ รูป เพื่อไปรับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ที่ท่ารถ เพราะสมัยนั้นรถหายาก และเข้าไม่ถึง

ในระหว่างขณะได้เดินทางกลับ พระเถรที่ไปด้วยกันทุกรูปต่างตกใจ ยืนทำอะไรไม่ถูก เพราะข้างหน้ามีควายป่าตัวเชื่อง ยืนจังก้าขวางทางอยู่ ทันใดนั้น ครูบาอาจารย์เฒ่าได้ขอโอกาส เดินนำขบวนตรงรี่ไปที่ควายตัวนั้น พร้อมยกขาอันแข็งแรงและว่องไวถีบเข้าที่ขาโยครองควายตัวนั้นอย่างแรง เสียงดังต๊บ ควายป่าตัวนั้นตกใจวิ่งนำหน้าควายป่าตัวอื่นที่กำลังกินโป่งอยู่แตกกระเจิงไปคนละทิศละทาง

แต่ก่อนสถานที่แห่งนี้เป็นดินโป่งที่สัตว์ป่าชอบลงมากินเป็นประจำ และมีบึงอยู่หลายบึงด้วยกัน บางช่วงเป็นป่ารกทึบ ครูบาอาจารย์มาพักวิเวกแถวนี้เป็นจำนวนมาก

ตามคำบอกเล่าว่า ที่เรียกว่า สามผง เพราะวันหนึ่งมีนายพรานออกล่าสัตว์ที่โป่งนี้ ได้ยิงกวางตัวหนึ่งจนบาดเจ็บ วิ่งไปไม่ไกลก็ล้มลง ทุกคนที่วิ่งตามกวาง คิดว่ากวางตัวนั้นคงหมดแรงและมั่นใจแล้ว เลยชะล่าใจ พอเดินเข้าไปใกล้ กวางตัวนั้นได้ลุกขึ้นแล้วกระโดดสามครั้ง ทำให้ฝุ่นฟุ้งกระจายไปทั่ว ทุกคนออกหาอย่างไรก็ไม่พบ คิดว่ากวางตัวนั้นคงมีอิทธิฤทธิ์ ต่อมาได้มีการสร้างกระต๊อบขึ้น ๒ - ๓ หลังใกล้โป่งนั้นเพื่อพักแรมในคราวไปล่าสัตว์ ต่อมาได้ขยายใหญ่จนเป็นบ้านเป็นเมือง จึงเอานิมิตหมายครั้งนั้นมาเป็นชื่อบ้าน เรียกว่า “บ้านสามผง”

หลวงปู่เทศก์กล่าวชื่นชมคุณธรรม ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

หลวงปู่เทศก์ เทศรังสี วัดหินหมากเป้ง ได้กล่าวชื่นชมคุณธรรมของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ไว้ว่า “ครั้งหนึ่งท่านเป็นผี หมอมาผ่าผีให้โดยไม่ได้ฉีดยาชา ขณะที่ผ่า พระภิกษุที่อยู่ในที่นั้นพากันน้ำตาไหล เพราะคิดว่าท่านคงเจ็บมาก แต่ท่านกลับนอนให้หมอผ่าเฉย ไม่แสดงอาการเจ็บใดๆ ท่านยังว่าคนโดนผ่ายังไม่รู้สึกอะไรเลย นี่แสดงถึงว่าท่านสามารถแยกกายกับจิตออกจากกันได้ ใช้ขันติข่มเวทนาได้อย่างดีเยี่ยม” อีกครั้งหนึ่งขณะขึ้นธรรมาสน์เทศน์ เช้าท่านชนธรรมาสน์เกิดขาหัก แต่ท่านก็ยังขึ้นธรรมาสน์เทศน์ได้จนจบ เมื่อญาติโยมนิมนต์ท่านลงจากธรรมาสน์ ท่านก็ว่า “จะลงได้ยังไง ขามันหักแล้ว” ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เป็นบิดาของพระธรรมยุติกนิกายในเขตภาคเหนือ ทั้งฝ่ายปริยัติและปฏิบัติ

หลวงปู่แหวนพนักันท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ (พ.ศ. ๒๔๖๔)

(จากหนังสือประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ)

กิตติศัพท์ในทางด้านการเทศน์และการปฏิบัติธรรมของท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ ได้ขจรกระจายไปทั่วในสังฆมณฑลภาคอีสานในสมัยนั้น ทั้งพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ผู้ใคร่ต่อธรรมปฏิบัติ ต่างก็กระหายที่จะได้ฟังธรรมอบรมจากท่าน ด้วยเหตุนี้ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ หลวงปู่แหวนจึงตัดสินใจเดินทางมากรุงเทพฯ เพื่อกราบนมัสการท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ที่วัดบรมนิวาส

การเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ในครั้งนั้นนับเป็นครั้งแรกในชีวิต ท่านเดินทางจากจังหวัดอุดรธานี มายังจังหวัดนครราชสีมาด้วยเท้า ผ่านหมู่บ้านน้อยใหญ่มาโดยลำดับ ในสมัยนั้นประชาชนส่วนมากยังสับสนระหว่างการนับถือผีและการนับถือพระไตรสรณาคมน์ ทุกหมู่บ้านที่ผ่านไปจะมีศาลเทพารักษ์ ซึ่งเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “ศาลปู่ตา” ประจำอยู่เป็นส่วนใหญ่ ในปีหนึ่งๆ จะมีการเซ่นไหว้ประจำปีกันครั้งหนึ่งซึ่งจะทำเป็นงานใหญ่ นอกจากจะมีการเซ่นไหว้ประจำปีแล้ว ยังมีการเซ่นไหว้เฉพาะรายอีก เช่น ถ้ามีการเจ็บป่วยหรือพวกลสัตว์ เช่น วัว ควาย ล้มเจ็บลง เจ้าของก็จะไปบวงสรวงเซ่นไหว้กัน ศาลปูตานี้มักตั้งอยู่ชายป่าใกล้หมู่บ้าน ป่าเช่นนี้ชาวบ้านกลัวกันมากไม่มีใครกล้าเข้าไปตัดไม้ในป่า พวกเขาบอกว่า ถ้าใครขึ้นไปตัดไม้ในป่าจะโดนผีปู่ตาเล่นงานเอา

ในระหว่างที่หลวงปู่แหวนเดินทางไปนั้น เข้าไปพักอาศัยอยู่ตามดงปุตานั้นเอง หลวงปู่เล่าว่าเป็นการดีอย่างหนึ่ง เวลาเข้าไปพักอยู่ในดงเช่นนั้นผู้คนก็ไม่มารบกวน จึงสบายในอิริยาบถ เวลาภาวนาก็สงบดี ข้อดีอีกอย่างหนึ่งก็คือ เมื่อพวกเขาชาวบ้านเห็นว่า พระเข้าไปอยู่ในดงปุตาก็ไม่มีอันตรายใดๆ พวกเขาถือศรัทธาจึงเป็นโอกาสของเราที่จะแนะนำให้เขารู้จักไตรสรณาคมน์และศีลต่อไป

แต่บางแห่งเมื่อเข้าไปพักอยู่ในดงปุตาก็พบว่าชาวบ้านไม่พอใจที่จะให้พักก็มี พวกเขากลัวว่าเมื่อมีพระเข้าไปพัก พวกผีจะออกมาทำอันตรายแก่ชาวบ้านได้ ในที่เช่นนั้นต้องชี้แจงให้เขาเข้าใจเหตุผลหมู่บ้านต่างๆ ที่ผ่านมามีส่วนมากจะมีวัดตั้งอยู่ แต่เห็นจะเป็นเพราะพระไม่ชี้แจงอบรมสั่งสอนชาวบ้านก็เป็นได้ พวกชาวบ้านจึงนับถือผีเอาจริงเอาจังเช่นนั้น

เมื่อเดินทางเข้าเขตจังหวัดนครราชสีมาที่ประสบกับปัญหาการบิดเบือนบาป กล่าวคือบางแห่งเวลาไปบิดเบือนบาปได้เพียงข้าวเปล่าก็มี ได้ข้าวกับพริกก็มี ได้ข้าวกับมะเขือก็มี เมื่อได้มาอย่างไรรู้กันไปอย่างนั้นฉันไปตามมีตามได้ เพราะการเลี้ยงชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่นต้องทำตัวให้เป็นผู้เลี้ยงง่าย ไม่ควรทำตัวให้หมัวมามากในอาหารจนกินเลย จะทำให้เกิดความลำบากแก่ตนเอง ส่วนมากชาวบ้านเขามี เขาบริโภคน้อยๆ เขาก็จะใส่บาตรมาอย่างนั้น พระผู้เป็นพักขีณบุคคลจึงไม่ควรลืมนึกถึงสัจจธรรมในเวลาที่บริโภคน้ำอาหาร หรือปัจจัยสี่ที่หายากเขาถวายมาด้วยศรัทธา ไม่เช่นนั้นอาจจะทำศรัทธาไทยให้เสื่อม ตนเองก็จะประสบกับความยุ่งยากเดือดร้อน เพราะ

ปัจจัยสี่ที่หาไม่ได้ตามต้องการหรือถูกอภัยยศัย ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องตามความประสงค์ของนักบวชเรา ผู้ดำรงชีวิตด้วยความเป็นอยู่อย่างง่าย ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ดี พระอริยสาวกทั้งหลายก็ดี ท่านได้ดำเนินมาเป็นตัวอย่างแล้วในอดีตกาล

เมื่อเดินทางเข้าไปถึงตัวจังหวัดแล้ว จึงโดยสารรถไฟเข้ากรุงเทพฯ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้ทราบว่าเป็นศิษย์ของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ท่านก็ดีใจ ถ้ามถึงหลวงปู่มั่น ว่าปัจจุบันนี้อยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร จึงกราบเรียนให้ท่านทราบทุกอย่าง เมื่อท่านกล่าวปฏิเสธการพอสสมควรแล้ว ท่านสั่งให้พักอยู่กุฏิหลังหนึ่ง วันต่อมาได้เข้าไปกราบสนทนากับท่านทุกวัน เวลาท่านว่างจากแขกหรือเวลาที่ท่านว่างจากงานของท่านแล้ว ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เล่าความเกี่ยวข้องระหว่างตัวท่านกับหลวงปู่มั่นให้ฟัง พร้อมกับสรรเสริญความดีดีเยี่ยมในธรรมปฏิบัติของหลวงปู่มั่น

พักอยู่กับท่านหลายวันจึงมีโอกาสดำฟังธรรมจากท่านบ้าง มีโอกาสดำกราบเรียนถามปัญหาที่สงสัยในด้านธรรมปฏิบัติบ้าง ในทางด้านพระวินัยบ้าง ปรากฏว่าท่านตอบได้อย่างคล่องแคล่วไม่ติดขัดสมกับคำเล่าลือสรรเสริญท่านจริงๆ บางวันโอกาสดี ท่านก็จะเล่าถึงสภาพของพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียบ้าง ในประเทศพม่าบ้าง ในเชียงตุงบ้างให้ฟัง จึงเป็นโอกาสให้ได้กราบเรียนถามท่านถึงทางที่จะไปประเทศพม่าและเชียงตุง ซึ่งท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็เล่าให้ฟังโดยละเอียด คงจะเป็นด้วยเหตุนี้เองที่ดลใจหลวงปู่แหวนให้จาริกไปประเทศอินเดีย พม่า เชียงตุง ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ นั้นและในปีต่อๆ มา

อาจกล่าวได้ว่า การลงมากรุงเทพฯ เพื่อกราบนมัสการท่าน
เจ้าคุณในครั้งนี้ จึงบรรลุความประสงค์ทุกประการ นับแต่ครั้งนั้น
เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างท่านเจ้าคุณกับท่านได้ดำเนินมา
ด้วยดีจนตลอดอายุขัยของท่าน

หลวงปู่แหวนให้ความเคารพท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ

(จากหนังสือประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ)

หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ ให้ความเคารพและมีความคุ้นเคยกับ
ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) แห่งวัดบรม-
นิวาสวิหาร มานาน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ เมื่อหลวงปู่มีโอกาสไป
กราบรับฟังการอบรมธรรมครั้งแรก

และนับแต่นั้นมา เวลาที่ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ขึ้นไปทาง
ภาคอีสาน หลวงปู่แหวนจะหาโอกาสไปกราบและฟังธรรมจากท่าน
เสมอ เพราะท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ เป็นพระมหาเถระที่มีความ
สามารถทั้งทางปริยัติและทางปฏิบัติ

ถ้ามีความขัดข้องทางธรรมวินัย เมื่อไปกราบเรียนถาม ท่าน
จะชี้แจงให้ฟังจนหายสงสัย โดยท่านจะตอบข้อซักถามนั้นๆ ตามที่
พระวินัยบัญญัติไว้อย่างชัดเจน

ตัวอย่าง ครั้งหนึ่งทางสำนักพระราชวัง ได้นิมนต์พระมหาเถระ ไปฉันในพระราชวัง โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นประธานสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงประทับสนทนารธรรมกับพระมหาเถระอยู่ได้ทรงปรารภในเชิงถามตอนหนึ่งว่า

“ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่ตะวันเที่ยงไปแล้ว จนถึงอรุณวันใหม่ ถือเป็นอาบัติปาจิตตีย์ตามสิกขาบทที่ ๗ แห่งโกชนวรรคนั้น ถ้าเป็นภิกษุผู้ไปอยู่ในต่างประเทศจะพึงกำหนดเอาเวลาเที่ยงนั้นอย่างไร ?”

พระเจ้าอยู่หัวทรงตรัสถามพระมหาเถระไปที่ละองค์ ยกเว้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ

พระมหาเถระถวายพระพรไปคนละอย่าง หรือไม่ก็อ้อมค้อมชนิดไม่กล้าตัดสินใจชี้ชัดลงไป

เมื่อถึงท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ พระเจ้าอยู่หัวตรัสถามว่า “ท่านเจ้าคุณว่าอย่างไร ?”

ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ถวายพระพรว่า “ให้ถือเอาเวลาท้องถิ่นที่ตนเข้าไปอาศัยอยู่”

พระเจ้าอยู่หัว ทรงฉินพระพักตร์ไปทางสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ แล้วตรัสว่า “เป็นอย่างไร”

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ถวายพระพรสั้นๆ ว่า “ชอบแก่เหตุ”

พระเจ้าอยู่หัวก็ไม่ได้ตรัสถามประเด็นนี้อีกต่อไป จึงยุติลง
เพียงนั้น

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ บอกให้หลวงปู่แหวนท่องปาฏิโมกข์

(จากหนังสือประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ)

หลวงปู่แหวนเคยเล่าให้ลูกศิษย์ฟังว่า ท่านเจ้าคุณพระอุบาลี-
คุณูปมาจารย์ (ภายหลังได้เป็น พระอุปัชฌาย์ของหลวงปู่แหวน กับ
หลวงปู่ตื้อ เมื่ออุบัติเป็นธรรมยุต) เคยบอกให้หลวงปู่ท่องปาฏิโมกข์
โดยถามว่า “ท่านแหวนท่องปาฏิโมกข์ได้หรือยัง?”

กราบเรียนท่านว่า ยังท่องไม่ได้ ท่านเจ้าคุณฯ บอกว่า “ต้อง
ท่องปาฏิโมกข์ให้ได้นะ”

กราบเรียนท่านต่อไปว่า “กระผมอายุปานนี้แล้ว ความจำ
อะไรไม่ค่อยดี กระผมจะรักษาปาฏิโมกข์ทั้งห้าก็พอ”

ท่านเจ้าคุณถามว่า “ปาฏิโมกข์ทั้งห้าคืออะไร”

กราบเรียนท่านว่า “ตา ก็เป็นปาฏิโมกข์อันหนึ่ง หู ก็เป็น
ปาฏิโมกข์อันหนึ่ง จมูก ก็เป็นปาฏิโมกข์อันหนึ่ง ลิ้น ก็เป็นปาฏิโมกข์
อันหนึ่ง และกาย ก็เป็นปาฏิโมกข์อันหนึ่ง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ทั้งห้า
นี้แหละเป็นปาฏิโมกข์”

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ พูดว่า “เออ ถูกละ นักบวชเราถ้าปฏิบัติ อินทรีย์ทั้งห้าให้เป็นปาฏิโมกข์ได้ ผู้นั้นก็จะเจริญในพระธรรมวินัยของ พระพุทธเจ้า ถ้ารักษาปาฏิโมกข์ทั้งห้าได้แล้ว ไม่ต้องท่องปาฏิโมกข์ ก็ได้”

ดังนั้น หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ ไม่ได้ท่องปาฏิโมกข์ ก็เพราะ เหตุนี้ แต่หลวงปู่เคยเรียนรู้มูลกัจจายน์มาก่อน เมื่อยกวินัยข้อใดมา ท่านจึงว่าได้อย่างแม่นยำทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย

หลวงปู่แหวนเล่าเรื่องไม้สีฟันพระ

(จากหนังสือประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ)

หลวงปู่แหวน เล่าเรื่องไม้สีฟันพระ ให้ลูกศิษย์ฟังดังนี้

ในสมัยที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส กำลังนิพนธ์ (เขียนหนังสือ) วินัยมุข อยู่ พระองค์อธิบายถึงสิกขาบท ที่ว่าด้วยไม้สีฟัน จึงเกิดสงสัยว่า จะเป็นไม้ชนิดใด มีลักษณะเป็น อย่างไร

ทรงรับสั่งถามพระเถระทั้งหลาย ต่างก็กราบทูลไปคนละอย่าง ไม่ตรงกัน จะเอาเป็นข้อยุติไม่ได้ ยังไม่ได้คำอธิบายเป็นที่พอพระทัย จึงให้ไปนิมนต์ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ จากวัดบวรนิเวศ มาเฝ้า แล้วตรัสถามว่า

“ทนตโปนา ไม้สีฟันนั้น ท่านเจ้าคุณฯ เคยได้อินไหมเป็น
อย่างไร ?”

ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ กราบทูลว่า “เคยเห็นเคยใช้อยู่ทาง
ภาคอีสาน พระเถระในสายพระอาจารย์มั่นใช้กันอยู่ทั่วไป ทำจากไม้
สองอย่าง คือ ทำจากไม้โกทา หรือกนทา กับชนิดที่ทำจากไม้จันทน์หอม
ด้านหนึ่งทาบให้เป็นฝอยละเอียดใช้สีฟัน อีกด้านหนึ่งเหลาให้แหลม
ใช้จิ้มฟัน ถ้าต้องการขูดลิ้น ก็ฉีกออกเป็นชิ้นบางๆ ใช้ขูดลิ้นได้ ถ้า
เป็นไม้โกทา เวลาเคี้ยวจะมีรสขมนิดหน่อย ป้องกันกลิ่นปากได้ดี
ขับเสมหะได้ด้วย”

สมเด็จพระเจ้าฯ รับสั่งให้ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ หามาให้ทอดพระเนตร
ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ จึงสั่งขึ้นไปทางจังหวัดอุบลราชธานี ให้ทำไม้
สีฟันจากไม้จันทน์หอมและไม้โกทา ส่งลงไปให้ท่านที่วัดบรมนิวาส
กรุงเทพฯ แล้วท่านก็นำไปทูลถวายสมเด็จพระเจ้าฯ ต่อไป

เมื่อสมเด็จพระเจ้าฯ ได้ทอดพระเนตรและทรงทดลองใช้ดูแล้ว จึง
ตรัสชมกับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ว่า “พระทางอีสานช่างเข้าใจพระวินัย
ดีแท้”

การอนรมอินทรีย์ ๕

(จากหนังสือประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ)

ผู้ภาวนาจะต้องรอบคอบเอาใจใส่ในข้อวัตรปฏิบัติของตน
สำรวมระวังในสิกขาบทน้อยใหญ่ ไม่ล่วงละเมิดแม้เป็นโทษเพียง
เล็กน้อย สมาทานศึกษาในธุดงค์วัตร

กิจสามอย่างคือ

การงานอันใดอันหนึ่งที่ย่อหย่อนหนึ่ง

ข้อวัตรปฏิบัติอันใดที่เจือไปด้วยโทษหนึ่ง

พรหมจรรย์คือความดีอันใดที่ทำไปด้วยความไม่เต็มใจหนึ่ง

กิจทั้งสามนั้นจะหวังผลสำเร็จได้ยากมีแต่ความผิดหวังล้มเหลว
นั้นแหละเป็นผลตอบแทนต่อผู้ประกอบกิจนั้น

ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ ท่านจึงรับว่า อินทรีย์ ๕ คือ
ตา หู จมูก ลิ้น กาย แต่ละอย่างเป็นปาฏิโมกข์ คือ ต้องระวังรักษา
ถ้าสามารถรักษาสินทรีย์ทั้ง ๕ ได้ ผู้นั้นก็จะรักษาพรหมจรรย์ได้
ถึงความเจริญงอกงามไพศาลในพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า

อินทรีย์ทั้ง ๕ นี้แล เป็นหนทางเดินทัพของข้าศึก คือ กิเลส
อายตนะทั้ง ๖ เป็นที่ปฏิบัติการจิตวิทยาของข้าศึก จิตนี้เป็นฐานทัพ
ใหญ่อันแข็งแกร่งของข้าศึก กิเลสทั้งสาม คือ ราคะ โทสะ โมหะ เป็น
แม่ทัพใหญ่ของข้าศึก อวิชชา คือ จอมจักรพรรดิของข้าศึก ผู้ปฏิบัติ

เหมือนผู้ที่ทำสงครามกับข้าศึก ผู้เชี่ยวชาญในเชิงรุกและเชิงรับ

ตามปกติจิตของคนเรานั้น ถ้าอยู่ในสถานที่ที่มีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ทั้งหลายอันเป็นส่วนอิฏฐารมณ์ ย่อมเป็นที่ถูกใจชอบใจเป็นที่ปรารถนาแก่ทุกคนอยู่แล้ว แต่ถ้าเมื่อใดเรา หลีกเร้นไปอยู่ในที่ไกลจากอารมณ์เหล่านั้น ในเวลาเช่นนั้นจิตของเรา ก็จะแสดงพฤติกรรมออกมา

จิตเราตามปกติมันก็จะปรุงแต่งไปเป็นอดีตบ้าง อนาคตบ้าง ตามปกตินิสัยที่ท่านกล่าวไว้ว่า “จิตนี้เที่ยวจาริกไปในที่ไกล เทียวไป ดวงเดียว ไม่มีสรีระ ไม่มีคูหาเป็นที่อาศัย” อารมณ์ใดที่เคยได้รับในอดีต จิตก็จะวิ่งหาอารมณ์นั้น อารมณ์ใดที่ยังไม่เคยได้รับสัมผัสถูกต้อง จิตก็จะสร้างมโนภาพเป็นอนาคตขึ้น อันนี้แหละคือข้อต่อรองหรือ เงื่อนไขของมัน มันวิ่งไปอารมณ์เหล่านี้จนกลายเป็นอันตรายต่อเรา กลายเป็นกิเลสมาทิ่มแทงเรา เพราะฉะนั้น ข้าศึกผู้ชาญฉลาดที่คอย ระวังความเราอยู่ ก็คือจิตซึ่งเป็นมิจฉาทิฐินั่นเอง

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ นันดาลให้ฝนตกทั่วเชียงใหม่

วันหนึ่งในตอนบ่าย ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้ออกจากกุฏิมา เรียกพระอาจารย์แหวน สุธินฺโณ ว่า “แหวนๆ มานี้น้อย”

เมื่อพระอาจารย์แหวนเข้าไปหาแล้วกราบลงเป็นที่เรียบร้อย ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็สั่งความว่า “วันนี้ทำทางจงกรมให้หน่อยนะ ฝนแล้งเหลือเกิน จะเสก อิติปิโส สักเจ็ดวัน เอาให้ฝนตกทั่วเมือง เชียงใหม่เลย”

ครั้นพระอาจารย์แหวนกราบลาออกมาแล้วก็ไปเรียกสามเณร มาให้ช่วยดายหญ้าปรับพื้นที่ให้สูงขึ้น เป็นทางเดินยาวประมาณ ๓๐ ก้าวเดิน เกลี่ยและปรับหน้าดินข้างบนให้เรียบเนียน เสร็จแล้วก็ไป กราบเรียนให้ท่านทราบ

และในเย็นวันนั้น เมื่อท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ สรงน้ำเรียบร้อยแล้ว ก็เป็นหัวหน้านำหมู่คณะไหว้พระสวดมนต์เจริญภาวนา ครั้นเสร็จ ธุระจากหมู่ ท่านก็เดินตรงไปยังทางจงกรมที่พระอาจารย์แหวนรับ บัญชาไปทำไว้

จากนั้นท่านก็ขึ้นทางจงกรมพนมมือภาวนารำลึกถึงคุณ พระรัตนตรัย เมื่อออกก้าวเดินท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็หาได้กำหนด ลมหายใจเข้าออกพร้อมบริกรรมพุทโธแต่อย่างใดไม่ หากท่านสวด สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย คือ อิติปิโส ฯลฯ จนจบ แล้วต่อด้วย สวากขาโต ฯลฯ แล้วต่อด้วย สุปปัญโน ฯลฯ

อันเป็นบทสวดมนต์ธรรมดาที่เราสวดกันอยู่ทุกเมื่อเชิ่ววัน

แต่เมื่อจบบทพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วท่านได้สวดต่อว่า...“อากาศัญญา จะ ภูมิัญญา เทวา นาคา มหิทธิกา ปุญญัง โน อนุโมทนตุ รักขันตุ โน สะทา” แล้วท่านก็ตั้งสัจจาธิฐานด้วยเสียงอันดังว่า

“ขอให้มหาเมฆอันใหญ่ จงตั้งขึ้นในทิศปัจจิม ข้ามศีรษะของข้าพเจ้าไปยังทิศอุดร แล้วยังฝนให้ตกลงมายังพื้นปฐพีอันแห้งแล้งนี้ เพื่อบรรดาสัตว์น้อยใหญ่ทั้งหลายผู้อาศัยอยู่ในปฐพี จะได้ดื่มกิน เพื่อยังพืชพันธุ์ธัญญาหาร และมูลผลาหารทั้งหลายให้สมบูรณ์บริบูรณ์ในพื้นปฐพี เพื่อบุณเคราะห์สัตว์ทั้งหลายผู้อาศัยอยู่ในน้ำ มีน้ำแห่งกำลังจะตายให้รอดพ้นจากความตาย”

จากนั้นท่านก็สวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยขึ้นใหม่อีกรอบหนึ่งแล้วสวด “อากาศัญญา” จนจบต่อด้วยการตั้งสัจจาธิฐานด้วยบุญญาบารมีของท่าน เป็นแต่เปลี่ยนทิศเรื่อยไปจนครบทิศทั้งสิ้น

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เดินจงกรมและบริกรรมอย่างนี้ไปล่วงได้แล้ว ๕ วัน พออย่างเข้าสู่วันที่ ๖ ขณะที่องค์ท่านกำลังเดินจงกรมภาวนาอยู่ ตอนนั้นเป็นเวลาประมาณ ๑๘.๐๐ น. เศษ ได้บังเกิดอัศจรรย์มีเสียงดังสะท้านสะเทือนเลื่อนลั่นมาจากทุกทิศทุกทาง มีลมพัดกรรโชกมาอย่างรุนแรงหอบเอาใบไม้แห้งและฝุ่นคลิปลิวคลั่งทั่วไปในอากาศ บนท้องฟ้าปรากฏหมู่เมฆพยับปกคลุมให้อากาศมืดครึ้มลงอย่างรวดเร็ว เมฆดำทะมึนกระจายตัวล้นไปทั่วบริเวณ เสียงฟ้าผ่าฟ้าร้องดังสนั่นหวั่นไหวไปทั่ว กระทั่งแผ่นดินสะเทือน แสงฟ้าแลบ

แปลบแปลบปรากฏอยู่ไม่ขาดระยะจนสว่างไปทั่วนครเชียงใหม่

แล้วฝนก็เริ่มสาดเม็ดโปรยปรายลงสู่แผ่นดินอย่างรุนแรงชนิดที่เรียกว่า ไบไม่โง่หัวไม่ขึ้น เสียงของสายฝนที่ตกกระหน่ำในวันนั้น หลวงปู่แหวนเล่าว่าดังราวกับรถไฟโบกี้ยาวที่วิ่งไปตามรางด้วยความรวดเร็ว

ฝนได้ตกหนักอย่างน้อยอยู่ตลอดเวลามิได้หยุดเลยนับตั้งแต่วเวลาหกโมงเย็นเศษของวันวาน จวบจนรุ่งเช้าจึงค่อยๆ ซาลงและขาดเม็ด

ปรากฏว่าน้ำฝนจากภูสูงที่อยู่ล้อมเป็นปราการทั่วเมืองเชียงใหม่ได้ไหลหลั่งลงมาจากทุกทิศทุกทางท่วมตัวเมืองเชียงใหม่จนหมด เฉพาะภายในวัดเจดีย์หลวงเองน้ำทะเลักท่วมสูงเกือบถึงโคนขา ทำให้พระภิกษุสามเณรออกบิณฑบาตไม่ได้ ศรัทธาญาติโยมต้องลุยน้ำหาบเหิน นำภัตตาหารเข้ามาส่งถึงภายในวัด

และในวันเดียวกันนี้ ท่านพระอาจารย์ใหญ่มั่น ภูริทัตโต ผู้ซึ่ง ‘เฝ้าดู’ อาจารย์ของท่านกระทำอริยวิธีเพื่อสงเคราะห์สัตว์โลกอยู่ตั้งแต่หกวันก่อนแล้ว ก็ได้พูดกับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ผู้เป็นอาจารย์ว่า

“เมื่อคืนนี้กระผมนั่งภาวนาอยู่ในกุฏิ กระผมกำหนดดูไปทางบริเวณดอยสุเทพก็ดี บริเวณดอยบวกห้าก็ดี เห็นมีพญานาคจำนวนล้านจำนวนโกฏิ มิใช่จำนวนแสน จำนวนหมื่น พวกมันพ่นน้ำอยู่เต็มดอยทั้งสองจนหาที่ว่างไม่ได้อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน”

นี่คือความอัศจรรย์ !!

อัศจรรย์ใจจากพระมหาเถระนาม พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) ผู้ทรงอรรถทรงธรรมและทรงคุณวิเศษอย่างยากจะหาผู้ใดเทียบได้ ท่านแตกฉานทั้งปริยัติและปฏิบัติมิได้หนักเอาเพียงข้างใดข้างหนึ่งจนเอียง ทรงไว้ซึ่งภูมิรู้โดยที่ไม่ต้องอวดแต่สามารถนำออกเมื่อถึงคราวอันควร

อัศจรรย์ใจกับบุญบารมีขององค์ท่านที่ไม่ต้องใช้เวทย์มนต์คาถาใดๆ เสกเป่า ไม่ต้องตั้งชั้นครูหัวหมูปายศรี หรือ ประกอบพิธีแห่นางแมว หากท่านสวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยแล้วอ้างเอาบุญบารมีขององค์ท่านเองเป็นที่ตั้ง ดังคำว่า...

“อาภาสัฎฐา จะ ภูมมัญญา เทวา นาคา มหิทธิกา ปุณฺณัง โน
อนุโมทนตุ รักขันตุ โน สะทา”

หมายความว่า ข้าแต่ภูมมเทวดาแลอากาศเทวดาทั้งหลาย เทพแลหมู่นาค ผู้ทรงมหาอิทธิฤทธิ์ ขอจงได้พากันอนุโมทนาซึ่งบุญที่ข้าพเจ้าทั้งหลายได้กระทำแล้ว จงช่วยกันพิทักษ์รักษาพวกข้าพเจ้าด้วย...

ดังนั้นหมู่เทพและนาคที่แห่แหนกันมาดลบันดาลเมฆ ลม และฝน ให้ตกอย่างหนักนั้น จึงมิได้มาด้วยถูกบังคับจากเวทย์มนต์คาถา มิได้มาเพราะต้องการเครื่องเซ่นสรวงบูชา หากมาเพราะประสงค์จะ ‘อนุโมทนา’ ซึ่งบุญของพระอริยเจ้าเหล่านั้น และเพื่อ ‘บูชา’ ซึ่งพระอริยเจ้าเช่นท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ก็เมื่อ ‘พระอรหันต์’ ร้องขอมีหรือทวยเทพจะไม่ยินดีต่อการทำถวายเพราะหวังบุญอันไพบูรณ์

นี่คือเหตุการณ์หนึ่งที่อาจพิสูจน์ได้ด้วยตาและด้วยใจของคน
ผู้ร่วมเหตุการณ์ หรือมีความศรัทธาเป็นฐานอยู่แล้วให้หนักแน่นเข้า
ว่า ‘นาค’ สามารถควบคุมน้ำได้ตามใจปรารถนา หากเพียงน้ำและ
ฝนส่วนใหญ่่นั้นหมูนาก็ปล่อยให้ไปตามธรรมชาติเอง แต่เมื่อ
ต้องการจะควบคุม ก็ไม่ใช่เรื่องยากจนเกินทำ

หลวงปู่คำพันธ์ โสภปัญโญ วัดธาตุมหาชัย เคยบอกว่า “นาคมี
สามธาตุ โดยมีธาตุน้ำเป็นหลัก” น้ำจึงเป็นสิ่งจำเป็นของนาค เป็น
เครื่องหล่อเลี้ยง เป็นที่อยู่อาศัย หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ถึงปรารภว่า
“ที่ใดมีแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่นั่นก็มีนาค”

หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ เทศน์ยกคำสอนท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

กก แก้ว เหง้า ฐน ของกิเลส

สมมติอันใด ทุกข์ก็อันนั้น มรรคสังข์อันใด วิมุตติธรรมวิโมกข-
ธรรมก็อันนั้นแหละ มรรคสังข์อันไหน นิโรธธรรมเป็นธรรมอันดับทุกข์
ก็อันนั้นแหละ คั่นอยู่ในนี้แหละ ครั้นไปคั่นที่อื่นเดี๋ยวก็ไปติดแผนที่
จำแผนที่ได้อันนั้นเป็นอย่างนั้นๆ สติปัฏฐาน ๔ ไปรู้แต่แผนที่
ตัวธรรมแท้ๆ ไม่รู้ กายานุปัสสนาสติปัฏฐานไปรู้แต่แผนที่ เวทนา-
นุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ัมมานุปัสสนา
สติปัฏฐานก็รู้แต่แผนที่ แล้วก็ไปติดแผนที่นั้นแหละ มันใช้ไม่ได้แหละ

มันต้องวางแผนที่

เพลงที่เดิวนั้น ให้มันแรงในที่เดิวนั้น แล้วมันจึงเป็นสุขไปкуп (จับ) แต่แผนที่นั้นแล้ว มันก็ไม่ทันการณ์ แผนที่อันหนึ่งภูมิประเทศอันหนึ่ง อย่างเจ้าคุณอุบาสีฯ ท่านว่า แต่ก่อนแปลได้เต็มทีหนา แผนที่นี้ใช้วิฤตติปัจจัยได้ดี ครั้นไปปฏิบัติได้รู้แจ้งเห็นจริงขึ้นมาแล้ว โอ้ย ! มันห่างไกลกันตั้งหลายโยชน์ อันนั้นมันแผนที่ต่างหาก แผนที่ปริยัติธรรม... ให้น้อมเข้ามาที่ธรรมเมานีหละ ก่อนพระธรรมแต่เมานี ตัวนี้หละค้นเข้าๆ จนแจ้ง ครั่งแจ้งแล้วก็รู้หมดหละหมูนั้

กัมมัฏฐาน ๕ เป็นที่ตั้งของกาม

ขั้นทั้ง ๕ ชาติทั้ง ๔ มันเป็นกองทุกข์ พิจารณาอันนี้ ให้ขานิขานาญเข้าไป ท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ ท่านว่า กามนี้อะไปอัศจรรย์สัตว์ทั้งหลายเขาเสพกามกันอยู่เต็มโลก ไม่เห็นวิเศษไปไหน มีแต่เพิ่มความทุกข์ มีแต่ คีล สมานิ ปัญญา เท่านั้นที่นำอัศจรรย์ เวลาทำสมาธิทำใจให้สงบมันก็ละได้

อดีต อนาคต เป็นธรรมเมา ปัจจุบันเป็นธรรมโม

ความคิดทั้งที่เป็นอดีต อนาคต เมื่อเราคิดขึ้นพร้อมกันมันก็ดับ ท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ ท่านกล่าวว่า อดีต อนาคต มันก็อันเดียวกันนั่นแหละ ความตัวเดิวนี้นี้แหละ แต่ปัจจุบันนี้เป็นธรรมโม อดีต

อนาคต เป็นธรรมดา เรื่องของสังขารทั้งหลาย มันปรุงมันแต่ง มันเกิด มันดับอยู่นี้ มันแสดง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่แน่แท้ สมควรจำ ตันมันไว้ ตันเหตุอดีต อนาคต เป็นธรรมดา ปัจจุบันเป็นธรรมดา จำไว้ให้แม่น

กาม

ชั้นที่ ๕ ธาตุทั้ง ๔ ดิน น้ำ ไฟ ลม พิจารณากำหนดชำนาญ เข้าไปแล้วก็เห็นกามเป็นของไม่อัศจรรย์หรือ เหมือนเจ้าคุณเฒ่าอุบาลีฯ ท่านว่า อย่าไปหลง อย่าไปสู้เขา ถ้าไปสู้เขา เขาเอาตายหนา เราต้องหลบหลีกหนา หมู หมา เป็ด ไก่ มันก็เสพกามกันทั่วทั้งแผ่นดิน นับไม่ถ้วน กามนี้ไม่เกิดความอัศจรรย์หรือ มีแต่ศีล สมาธิ ปัญญา ผู้ใดรักษาศีล ภาวนาเข้าจนเกิดสมาธิแล้วก็จิตตั้งเข้าไปแล้วก็ละได้... เกิดก็เพราะกาม ตายก็เพราะกาม รักก็เพราะกาม ชังก็เพราะกาม พิจารณาให้รู้แจ้งเห็นจริง ถ้าพิจารณาได้แบบนี้ มันก็ถอนไปๆ ทอนันละก้า ต้องระวังอินทรีย์ ตาหนึ่ง หูสอง สามดั่ง สี่ปาก ห้ากาย

ท่านเจ้าคุณเฒ่าอุบาลีฯ ท่านว่า อย่าได้ไปอัศจรรย์มันกาม พวกหมู หมา เป็ด ไก่ มันก็เสพกามกันทั่วแผ่นดิน กามเขาเป็นเจ้าโลกอยู่ ถ้ากำหนดรู้แล้ว เราก็เป็นธรรมเท่านั้น ไม่ต้องเกี่ยว รักษาตา รักษาหู รักษาตัง รักษาปาก รักษากาย ให้ดีเป็นรักษาศีล ความพอใจ ก็เกิดขึ้นในปัจจุบัน ความรัก มันก็เกิดขึ้นในปัจจุบัน ความหลง ความชัง มันก็เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นหญิงเป็นชายก็ตาม นำออกให้หมด

พิจารณากรรมฐาน ๕ เพื่อละวาง

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ และท่านอาจารย์มั่น ท่านว่า ถ้าเบื่อหน่ายสังขารนามรูปแล้ว มันวางเองไม่ต้องบังคับ พิจารณากายให้มันรู้แจ้ง พิจารณาใจให้มันรู้แจ้ง มันก็เท่านั้นพอแล้ว พิจารณากายให้รู้กาย พิจารณากาย พิจารณาใจ สวาทไปหาเหตุว่ามันเกิดมาจากอะไร พิจารณาไปมันก็เกิดมาจากกายนี้แหละ กายอื่นก็ตาม กายนี้ก็ตาม พิจารณาน้อมเข้ามาสู่กายนี้

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านว่า กายเรานี้เต็มไปด้วยของไม่สะอาดเป็นเหตุ พิจารณาเข้าๆ อันใดๆ ก็เป็นเหตุ ตาก็เป็นเหตุ หูก็เป็นเหตุ จมูก ลิ้น กาย แต่ละอย่างก็เป็นเหตุทั้งหมด ต้องพิจารณาให้รู้เหตุ ทำลายเหตุ ถ้าไม่รู้เหตุทำลายเหตุแล้วมันไม่หยุด สวาทไปๆ เข้าไปหาเหตุ เหตุมันมาจากไหนละ ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นรู้รส กายรู้สัมผัสเย็นร้อนอ่อนแข็ง พอใจไม่พอใจ มันเป็นปัจจุบันหมด ถ้าไม่เป็นปัจจุบันเรานั้นแหละมันเล่นเรา ต้องพิจารณาให้ดีๆ เอาที่นี้แหละ อย่าไปหาเอาที่อื่น เอาตรง ตา หู จมูก ลิ้น กาย นี่แหละ

หลวงปู่ด๊อกกล่าวถึงท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

หลวงปู่ด๊อก อจลธมโม สหธรรมิกของหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ ท่านให้เคารพเทิดทูนท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ พระอุปฌาย์ของท่านยิ่งนัก เมื่อท่านกล่าวถึงท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านจะยกมือพนมไหว้ทุกครั้งไป

พระที่ท่านให้ความเคารพเทิดทูนอย่างสูงสุดอยู่ในใจท่านว่าเป็นพระแท้ พระจริง มี ๒ องค์ คือ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ และ พ่อแม่ครูอาจารย์มั่น

หลวงปู่ตื้อ ท่านกล่าวถึงคุณธรรมของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ด้วยความชื่นชมว่า “ท่านเจ้าคุณฯ เป็นคนมีรัศมีความเย็น เยือกเย็น ได้อรรถได้ธรรม แจ่มในธรรม กล่าวหาญไม่มีใครทัดเทียม”

หลวงปู่ตื้อเล่าเรื่องท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ และ ครูบาศรีวิชัย

ท่านอาจารย์ตื้อ อจลธมโม เล่าให้ฟังว่า “ครูบาศรีวิชัยท่านเทศน์น้อย แต่รู้จักความนึกคิดของผู้คน รู้ได้ไกลไกล เจริญแต่คำถาอิติปิโสฯ อยู่เป็นนิจ ที่แรกครูอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต จะสอนวิปัสสนากรรมฐานบอกอุบายธรรมให้ แต่เมื่อท่านเจ้าคุณพระอุปัชฌาย์ท่านให้พิจารณาจึงรู้ว่า ยังไม่อาจที่จะบรรลุมรรคผลได้ แต่จักได้ด้วยตนของครูบาเจ้าเอง เป็นอิติปิโสฯ ได้เอง”

พวกลูกพาไปเจอ พวกหมู่เขา แห่กันมาทำบุญกับครูบาศรีวิชัย เอาเงินเหรียญใส่กระบอกละไม่ใ้หมื่นเย้าะ เต็มกระบอกละอดปากกระบอกละ แล้วเอามาถวายครูบาศรีวิชัย

“พวกสูแบกอะไรมา”

“กระบอกละเงิน”

“เอามาคุดู”

พวกเขาเปิดปากกระบอกออกแล้วก็เพ่งเป็นกองๆ “เอามาถวาย
บูชาครูบาเจ้าตนบุญของหมู่ตู่ข้า สุดแท้แต่จะทำอันใด”

ครูบาศรีวิชัย เป็นพระโพธิสัตว์ บำเพ็ญมาอย่างรวยอู่มลภ
ชาติชีวิตนี้ไปไหนมาไหนก็มีผู้คนแห่แหนเอาเงินเอาปัจจัยทั้ง ๔ มา
ทำบุญให้ทาน เพื่อก็ก่อไปสร้างวัดได้หลายร้อยวัด ทั้งบูรณะ
ปฏิสังขรณ์และทำขึ้นมาใหม่ก่อสร้างร่างแปลน แต่เข้าจนค่าคั้น นั้ง
ปันพรให้แก่ผู้เอาเงินมาให้ถวายทาน เทศน์ธรรมก็บอกแต่ว่า “ให้สวด
ท่องอิติปิโส” สอนผู้คนชาวบ้านให้ถือศาสนา รักษาศีล ๕ ศีล ๘
สอนคนก็สอนจี้ลงไปที่ใจ เพื่ณภาวนาเก่ง รู้ใจผู้คนหลายอย่าง ตายแล้ว
ยังลุกขึ้นมาสร้างสะพานข้ามบึงได้แล้วเสร็จ พระภาคเหนือรังเกียจ
เพ็ณมาก แต่พอเพ็ณจากไปตู่คนใดก็อ้างว่า

“ข้าลูกศิษย์ครูบาเจ้า” “ข้าก็ลูกศิษย์ครูบาเจ้า”

“ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ขึ้นอยู่เชียงใหม่รอบหลังนี้ เป็น
เพราะเจ้าแม่दारารัศมี อยากจะทำบุญให้ทานและจะสร้างวัดถวายแก่
พระศาสนา เจ้าแม่ได้บัญชาให้เจ้าแก้วนวรรฐ เจ้าตนเชียงใหม่สุดท่าย
ลงไปอาราธนาท่านเจ้าคุณขึ้นมาครองวัดเจดีย์หลวง เป็นปีที่ท่าน
อาจารย์ตื้อ อจลธมโม ท่านอาจารย์แหวน สุจิณโณ ท่านอาจารย์กงมา
จิรปุณโณ ท่านอาจารย์ลี ธมมธโร พวกกันญัตติเป็นธรรมยุต

เอาท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ เพ็ณครูอาจารย์มัน ภูริทตฺโต
และท่านอาจารย์ลี มาตั้งหลักพื้นพุทธศาคนธรรมยุตให้มั่นคงใน
ภาคเหนือแต่ ปี พ.ศ. ๒๔๗๑ - ๒๔๗๔ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ บริหาร
บูรณะฟื้นฟูปฏิสังขรณ์ สร้างวัดเจดีย์หลวง เชียงใหม่ วัดดารารัศมี

อยู่แม่ริม วัดบ้านปง แม่แตง เป็นที่วิเวกรุกขมूल ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้ขอตำแหน่งพระครูให้เพ็นครูอาจารย์มั่นจากสมเด็จพระสังฆราช กรมหลวงชินวราฯ ได้เป็นพระครูวินัยธร ตำแหน่งพระอุปัชฌาย์และเจ้าอาวาส เพ็นครูอาจารย์มั่นได้บวชให้หลวงตาปลัดเกตุ วรรณโก คนเดียวก่อนเข้าพรรษา ออกพรรษาแล้วก็หนีขึ้นเมืองพร้าวทิ้งให้ตำแหน่งพระครูครองวัดเจติยหลวง

เจ้าแม่दारรัศมี ได้ทำบุญบำรุงคำชู้ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ และบำรุงครูบาเจ้าศรีวิชัยตนบุญเมืองเหนือ เหตุเพราะพระเถระทั้ง ๒ องค์นี้มีคุณวิเศษคุณธรรมอยู่ในตนมาก แต่มากไปคนละทาง ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ บรรลุธรรมานุศาสตร์ ท่านครูบาเจ้าป่าเพ็ญพุทธภูมิโพธิสัตว์”

ท่านอาจารย์แหวนไปเฝ้าใช้ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านขึ้นธรรมมาสน์หัวเข้ากระแทกกับหัวบันไดธรรมาสน์ กระตุกหัวเข้าแตก กระตุกขาหัก ท่านอาจารย์แหวนเล่าว่า “ท่านเจ้าคุณอาจารย์เป็นผู้มีขันติอดทนอย่างยิ่ง เทศน์จนจบกัณฑ์มานอนป่วยอยู่วัดก็ไม่แสดงอาการว่าเจ็บปวดอย่างไร แม้แต่เวลาเปลี่ยนอิริยาบถ ญาติโยมก็แห่แห่นกันมา แต่แจ้งเป็นวันใหม่จนถึง ๓ ทุ่ม เป็นอย่างนั้นทุกวัน กลุ่มนั้นไปกลุ่มนั้นมา คุณท้าว คุณนาย ท่านขุน คุณหลวง คุณพระ พระยา เจ้าพระยา เจ้านายผู้ใหญ่ในวังหลวง ข้าราชการ คหบดี ผู้คนชาวศรัทธา ชาวบ้านทางอีสาน ทางเมืองเหนือทางลพบุรี พ่อค้าวานิช ภิกษุสามเณรก็แห่กันมา ททยอยกันมาเยี่ยมอาพาธมากันทุกวันทุกคืน บางคนมารอบเช้ารอบบ่าย เป็นห่วงเป็นใย เสาะหาหมอยา หมอไทย

หมอจิน หมอโรงบาล ท่านเจ้าคุณฯ อาจารย์ไม่เดือดร้อนไม่รำคาญ แต่รู้สึกที่ท่านพอใจมาก เพราะจะได้เทศน์ให้โอวาทอบรมแสดงธรรม ชี้แจง พวกแรกไปพวกใหม่มา มาใหม่ก็เทศน์ใหม่”

ท่านเจ้าคุณฯ อาจารย์ยังว่า “เราป่วยคราวนี้ดีมากหลายเพราะ ได้ฝากธรรมแก่ผู้คนโดยมากและทั่วถึง นับว่าเราประสบพยาธิทุกข์ ที่ให้สุขแก่ท่านผู้อื่น” ท่านอาจารย์แหวนว่า “ผู้คนต่างชั้นต่างวรรณะ ก็อิมเอิบขึ้นชมยินดี ได้รับความสุขสบายใจไปเสมอทั่วกัน” สุดท้าย ท่านเจ้าคุณฯ อาจารย์บอกว่า “ชื่อว่าสังขารไม่ยั่งยืนอะไรเลยนะ คุณแหวนนะ มีแต่เรื่องของทุกข์”

ท่านอาจารย์ตื้อ อจลธมโม ว่า ท่านเจ้าคุณฯ นั่งสมาธินิพพาน อยู่วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ อายุ ๗๗ ปี ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านอาจารย์แหวน สุจิณฺโณ ท่านอาจารย์ตื้อ อจลธมโม ศึกษาเถอะ ใครจะศึกษาชีวิตและธรรมะคำสอนของท่าน จะได้คุณได้ประโยชน์ยิ่ง ที่เดียว เพ็นครูอาจารย์มั่น ภูริทัตโต รับรองอยู่ว่า เป็นการศึกษา มิสูญเปล่าประโยชน์ดอก ใครมีปัญญาเดินตามไปได้ ใครบารมี ยังอ่อนก็ได้ความรู้ความเข้าใจ

หลวงปู่ดตา กัน ท่านเจ้าคุณอุบลีฯ

หลวงปู่ดตา ถาวโร เป็นพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติธรรมที่มี
อธยาศัย ท่านเคยได้พบปะสนทนาธรรมกับครูบาอาจารย์ที่เป็นศิษย์
สายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต อยู่เสมอๆ อย่างเช่น หลวงปู่สิม พุทธาจาโร
หลวงปู่ดตาเคยออกปากชมหลวงปู่สิมต่อหน้าคณะศิษยานุศิษย์
ทั้งหลายว่า เรื่องรูตงค์เข้าป่าลึกและนานกันแล้ว ท่านสู้อาจารย์สิม
องค์นี้ไม่ได้

นี่เป็นข้อคิดแก่เราบรรดาศิษย์ทั้งหลายว่า อันครูบาอาจารย์
ไม่ว่าสายใดๆ ก็ตาม ถ้าเป็นพระฝ่ายปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เจริญด้วย
ศีล สมาธิ ปัญญา อันบริบูรณ์ตามหลักพระธรรมวินัย ที่องค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสบัญญัติได้ดีครบถ้วนแล้ว ไม่ว่าจะ
เป็นพระฝ่ายมหานิกาย หรือฝ่ายธรรมยุตก็ตาม ย่อมถือได้ว่าเป็นบุตร
พระตถาคตเจ้าองค์เดียวกันทั้งสิ้น

สมัยที่หลวงปู่ดตา ถาวโร ออกบำเพ็ญเพียรในป่า เมื่อใกล้
เข้าพรรษาท่านจะเข้ากรุงพักอยู่ที่วัดบรมนิวาสบ้าง วัดเทพศิรินทร์บ้าง
ในต่างจังหวัดบ้าง ทุกวัดทุกสำนัก ไม่เคยรังเกียจในองค์ท่านเลย ยก
ตัวอย่างเช่น ท่านพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์
(จันทร์ สิริจนโท) ท่านธมมวิตโก (พระยานรรัตนราชมานิต) ท่าน
เป็นพระผู้ปฏิบัติแบบเจี๊ยบๆ นอกจากจะมีความศรัทธาเลื่อมใสแล้ว
ท่านยังสนับสนุนโดยไม่เลือกนิกายอีกด้วย การปฏิบัติธรรมของท่าน

สมัยนั้น นับว่าเป็นการปฏิบัติอย่างชนิดเอาเป็นเอาตายกับกิเลสमार
เลยทีเดียว

การศึกษาและปฏิบัติ ท่านได้รับอุบายธรรมจากท่านเจ้าคุณ
อุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ และ
มีโอกาสดำสนทนาธรรมกับพระอาจารย์องค์สำคัญๆ เช่น หลวงปู่มั่น
ภูริทัตโต ครูบาศรีวิชัย ท่านเจ้าคุณนรรัตนราชมานิต หลวงพ่อปาน
วัดบางนมโคฯลฯ และถึงที่สุดแห่งธรรมที่ล้ำภูคา ด้วยอุบายธรรม
เกี่ยวเรื่องวินัยฯ

หลวงตามหาบัวท่านก็ชื่นชมหลวงปูุ่ดดาเป็นเพชรน้ำหนึ่ง
ดังนี้

“เพชรน้ำหนึ่งในเมืองไทยเรามีน้อยเมื่อไร ไม่น้อย แต่ส่วน
มากหาตามตลาดตลาดเลไม่มี หาอยู่ในป่าในเขา ท่านเหล่านี้เป็นอยู่
ในป่าในเขา ที่ปรากฏชื่อลือนามออกมาจากป่าจากเขาทั้งนั้นละ องค์
ไหนบ้างนะ เราอยากฟังให้สนิทหูสั๊กหน่อย (ลูกศิษย์อ่านซ้ำรายนาม
ครูบาอาจารย์เพชรน้ำหนึ่ง) หลวงปู่พรหมก็บ้านดงเย็น ท่านผางก็
บ้านดงเย็น อัฐิกลายเป็นพระธาตุทั้งสององค์ (หลวงปูุ่ดดา) เออ ใช้
สิงห์บุรี คู่กันกับหลวงปูุ่ดดา สิงห์บุรี วัดกลางชูศรี (หลวงปูุ่ดดา
ถาวโร วัดกลางชูศรีเจริญสุข อ.บางระจัน จ.สิงห์บุรี) นี้องค์หนึ่งคู่กัน
กับหลวงปูุ่ดดานะ”

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เทศน์เฉพาะพระพักตร์รัชกาลที่ ๕

ความที่ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เป็นพระปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และท่านได้รับการยกย่องเป็นธรรมกถึกเอก เป็นนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นนักเทศน์ที่กล้าหาญ ปฏิภาณแหลมคม เทศน์ตรงไปตรงมา เมื่อครั้งครองสมณศักดิ์เป็นพระญาณรักขิต ตำแหน่งพระราชาคณะชั้นสามัญ พระราชทานก็เพียง ๒๐ กว่าพรรษา เป็นพระในวัยกลางคน นอกจากท่านได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ในด้านส่งเสริมการศึกษา จนได้เข้าเฝ้าส่วนพระองค์แล้ว ท่านยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณเทศน์ถวายเฉพาะหน้าพระพักตร์

ครั้งหนึ่งท่านได้รับอาราธนานิมนต์เทศน์สองธรรมาสน์ถวายเฉพาะหน้าพระพักตร์ คู่กับพระธรรมไตรโลกาจารย์ (เฮง เขมจารี) กาลต่อมาเป็นสมเด็จพระวันรัต ธรรมเนียมการเทศน์สองธรรมาสน์ พระผู้เทศน์จะต้องตั้งคำถามโต้ตอบกันเป็นปู่ฉะ - วิสัชนาธรรม เทศน์กัณฑ์นี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงพอพระราชหฤทัยยิ่งนัก ทรงพระดำเนินออกจากที่ประทับไปถวายนมัสการท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ขณะอยู่บนธรรมาสน์ พร้อมพระราชทานเงินหนึ่งชั่งแต่ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เป็นค่ากัณฑ์เทศน์ ซึ่งเงินหนึ่งชั่งในสมัยนั้นมีมูลค่าสูงมาก มาตรฐานไทยโบราณ ๑ ชั่ง เท่ากับ ๒๐ ตำลึง หรือ ๘๐ บาท

ท่านเจ้าคุณอุมาลีฯ เสด็จโลกธรรม ๘

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) เป็นพระสงฆ์องค์สำคัญ ท่านมีชีวิตอยู่ถึง ๔ แผ่นดิน คือตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ - ๗ เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๕ ของวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร ท่านได้ก่อปรคุณูปการต่อวงการพระพุทธศาสนาอย่างมหาศาล ทั้งในด้านการปฏิสังขรณ์พระอารามต่างๆ และการส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ ทั้งทางคันถธุระและวิปัสสนาธุระ

ท่านยังเคยกล่าวยกย่องท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ในที่ประชุมว่า “ท่านมั่นเป็นกัลยาณมิตร ควรสมาคม” ในยุคสมัยนั้น พระป่าที่ไม่ได้ศึกษาทางปริยัติ ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ที่ล้วนมีการศึกษาสูง แต่ด้วยการสนับสนุนของท่านเจ้าคุณฯ ทำให้ท่านพระอาจารย์มั่นเป็นที่รู้จักของพระสงฆ์ระดับผู้ใหญ่ในธรรมยุติกนิกาย

แม้ว่าท่านเจ้าคุณฯ จะเป็นพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติชอบเพียงใด ก็ไม่อาจจะพ้นไปจากโลกธรรม ๘ อันเป็นสิ่งธรรมดาของโลกได้ ดังตัวอย่างของการ “ได้ยศ - เสื่อมยศ” ซึ่งท่านได้เล่าไว้ว่า...

“...ส่วนบรรดาศักดิ์ถึงปีชาล วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนตำแหน่งเป็นพระเทพโมลี ครั้นถึงปี ๒๔๕๘ พรรษาที่ ๓๙ ปลายปีถูกถอดลดยศออกจากตำแหน่งพระเทพโมลี...”

หลังจากการถูกถอดสมณศักดิ์ ท่านได้แสดงพระธรรมเทศนา อันแสดงถึงความเข้าใจในโลกธรรม อันเป็นสิ่งที่ปกติของโลก “เวลานี้เราเป็นหลวงตาจันทร์แล้ว ขณะนี้หลวงตาจันทร์กำลังจะเทศน์ โลกธรรมนั้นเป็นสิ่งธรรมดาโลก ถ้าใครไปยึดถือมันเข้าก็จะต้องหลง เกิดความเดือดร้อนกระวนกระวาย อย่าไปถือเลย หลวงตาจันทร์กับเจ้าคุณมันก็คนคนเดียวเท่านั้นเอง แต่เป็นเรื่องที่เขาสวมหัวไขนให้กันเท่านั้น”

การสร้างอนุสาวรีย์พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์)

อนุสาวรีย์พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์) ตั้งอยู่ที่ทุ่งศรีเมืองอุบลราชธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ประชาชนชาวจังหวัดอุบลราชธานี ร่วมใจกันสร้างอนุสาวรีย์นี้ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นที่สักการะ และเป็นอนุสาวรีย์แห่งเกียรติคุณของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์) ที่เป็นผู้ส่งเสริมและพัฒนาระบบการศึกษาในภาคอีสานอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังได้รับยกย่องว่าเป็นจอมปราชญ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านคันถธุระ (งานด้านการศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า) และวิปัสสนาธุระ (งานที่มุ่งอบรมให้เกิดปัญญาโดยการปล่อยวางภาระทั้งปวง)

เมื่อครั้งที่ชาวอุบลราชธานีตั้งใจที่จะก่อสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระมหาธีรวงศ์นั้น ท่านเจ้าคุณพระพรหมมุนี เจ้าอาวาสวัดนารายณ์สมเด็จ กรุงเทพมหานคร (ต่อมาเลื่อนสมณศักดิ์เป็น “สมเด็จพระมหามุนีวงศ์”) ได้ท้วงติงว่า หากจะสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ติสโส อ้วน) ก็จะต้องสร้างอนุสาวรีย์ของเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทิโม จันทร์) เสียก่อน พร้อมนำไปอ่านคำจารึกของสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ที่ “หอเขียว” วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ดังนี้ “หากผู้ใดจะเชิดชูข้าพเจ้าไม่ว่ากรณีใดๆ ขอให้เชิดชูท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทิโม จันทร์) ซึ่งเป็นพระอาจารย์ที่เคารพของข้าพเจ้าก่อน เพราะว่าถ้าไม่มีพระอาจารย์ท่านนี้ ความดีที่จะเชิดชูข้าพเจ้าก็คงไม่มีบังเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามนี้ ข้าพเจ้าจะไม่ยอมรับการเชิดชูนั้นๆ เป็นอันขาด” ด้วยเหตุนี้จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมโครงการใหม่ เพื่อให้เป็นไปตามความตั้งใจของสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ที่ต้องการแสดงความกตัญญูต่อพระอาจารย์ของท่าน

สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ดำเนินตามปฏิปทา ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ และหลวงปู่มั่น

(จากหนังสือประวัติ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ สนั่น จันทปชโชโต)

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ท่านเจ้าคุณพระศาสนดิลก (เสน ชิตเสโน) ได้ฝากฝังหลวงปู่ (สมเด็จพระมหามุนีวงศ์) ไว้ให้อยู่ในปกครองของท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) ที่วัดบรมนิวาสฯ กรุงเทพฯ ณ ที่นี้หลวงปู่ได้เริ่มต้นศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างจริงจัง และได้อุปสมบทที่วัดบรมนิวาสฯ นี้เอง ในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ โดยมี พระครูศีลวรคุณ (อ่ำ ภัทรารุโธ) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอมราภิกขิต (ชัย ชิตมาโร) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ โดยได้รับฉายาว่า จันทปชโชโต หลวงปู่ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยความขยันและอดทน และสำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรม เปรียญ ๙ ได้ในปี พ.ศ. ๒๔๘๖

ขณะที่หลวงปู่มีอายุได้ ๒๓ ปี ในช่วงอายุนี้นั่นท่านได้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม และช่วยงานการปกครองคณะสงฆ์ของจังหวัด ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) ได้อนุญาตให้หลวงปู่ไปช่วยงานได้ตามที่ขอมา ซึ่งหลวงปู่ก็ได้ไปอยู่ช่วยงานที่จังหวัดจันทบุรีอยู่ ๓ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๒ - ๒๔๗๔ หลวงปู่ได้ทำหน้าที่เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมตามสำนักเรียนต่างๆ

ในวัย ๓๖ ปี (พ.ศ. ๒๔๘๖) หลวงปู่ได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิก สังฆสภา จากนั้นท่านก็ได้ดำรงตำแหน่งและหน้าที่ต่างๆ เพื่อประโยชน์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งด้านการศึกษา การปกครอง การเผยแผ่ และสาธารณูปการต่างๆ อย่างเต็มความสามารถ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ หลวงปู่มีสมณศักดิ์ในขณะนั้นที่ พระอมรเวที ท่านได้รับหน้าที่จาก สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว.ชื่น นพวงศ์ สุจิตโต) วัดบวรนิเวศวิหาร ให้ไปอยู่ช่วยงานที่กองตำราหมากฎา ที่ วัดนรนาถสุนทริการาม หลวงปู่จึงย้ายไปจำพรรษาที่วัดนรนาถฯ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา หลวงปู่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ต่างๆ จนกระทั่ง ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ท่านได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์ขึ้นเป็น สมเด็จพระราชาคณะที่ “สมเด็จพระมหามุนีวงศ์”

หลวงปู่ท่านได้ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะหรือสมณศักดิ์ใด ท่านมีความมกน้อย สันโดษ ไม่โอ้อวด ไม่ถือยศตลอดอายุของท่าน บรรดาพระป่าก็มีภูฐานต่างๆ เช่น หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน ได้กล่าวถึงหลวงปู่ว่า **“เป็นพระแท้ กราบไหว้ด้วยความสนิทใจ”** โดยทุกๆ เช้าหลวงปู่จะตื่นตี ๔ ลูกขึ้นมาไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิไปจนกระทั่ง ๖ โมงเช้า จากนั้นจึงลงไปเดินจงกรมรอบๆ โบสถ์ ปฏิบัติเช่นนั้นมาตลอด ไม่เคยขาดแม้กระทั่งเจ็บป่วย ท่านเคยได้ออกธุดงค์และบำเพ็ญเพียรในป่า ตามแบบอย่างของครูบาอาจารย์ของท่าน มีท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) และ หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เป็นต้น

หลวงปู่สิมกรามนัสการฟังธรรมท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

พระญาณลิทธาจารย์ หรือ หลวงปู่สิม พุทธาจาโร พระปา
กรรมฐานสายท่านพระอาจารย์มั่น ก็เป็นพระมหาเถระอีกรูปหนึ่งที่ทำให้
ความเคารพเทิดทูนท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ตามประวัติเล่าว่า ในขณะที่
หลวงปู่สิม เพิ่งอุปสมบทได้ ๒ พรรษา ราวปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ท่านทราบ
กิตติศัพท์ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ (จันทร์ สิริจนโท) วัดบรมนิวาส ท่าน
จึงตั้งใจจะไปกราบนมัสการฟังธรรมจากท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

เมื่อออกพรรษาแล้ว ท่านก็ได้เดินธุดงค์จากขอนแก่นเข้า
กรุงเทพฯ โดยมีหลวงพี่องค์หนึ่งติดตามไปด้วย วันหนึ่งขณะที่กำลัง
เดินมุ่งหน้าไปทางพระพุทธรบาท สระบุรี โดยหลวงปู่เดินนำหน้า
หลวงพี่องค์นั้นเดินตามหลัง ทั้งสององค์ต่างก็ได้ยินเสียงเสื่อคำราม
โฮก ! ขึ้น แต่ยังไม่ทันเห็นตัว หลวงพี่ที่เดินอยู่ข้างหลังคงตกใจสุดขีด
ออกวิ่งแข่งหน้าหลวงปู่ทั้งที่ทางก็แคบนิดเดียว หลวงปู่เล่าว่า “นี่แหละ
คือว่าไม่ภาวนา...วิ่งไปได้ประมาณสองเส้นจึงได้หยุด ยังไม่เห็นตัว
มันเลย ได้ยินแต่เสียงก๊ว้งแล้ว ถ้าวิ่งไปข้างหน้า แล้วไปเจออีกตัวหนึ่ง
จะทำยังไงก็ไม่รู้”

ภายหลังที่ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ มรณภาพแล้ว ราวปี พ.ศ.
๒๔๗๙ หลวงปู่สิม ท่านได้ติดตามสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส)
มาจำพรรษาที่วัดบรมนิวาส ได้ศึกษาพระธรรมวินัยในสำนักสมเด็จฯ
ตั้งแต่บัดนั้น ทำให้ท่านได้รับความรู้แตกฉานในพระธรรมวินัยมากขึ้น
ท่านอยู่รับใช้สมเด็จฯ ด้วยจริยาดีเยี่ยม พร้อมกันนั้นท่านก็ได้ทำหน้าที่

อบรมสั่งสอนการปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระอริยสงฆ์ธรรมฐาน โดยสมเด็จพระ ปุโรดให้ปลุกกุฏิกรรมฐานรอบกำแพงโบสถ์ เพื่อเป็นที่พักของพระเถระจำนวนมากที่มารับการฝึกฝนอบรมจากหลวงปู่

องค์ท่านสมเด็จพระ เอง ก็โปรดที่จะมานั่งภาวนาได้ต้นไม้ใหญ่ข้างโบสถ์ซึ่งเป็นที่ร่มรื่นเสมอ

โอกาสเช่นนี้ที่หลวงปู่สมได้ถวายคำแนะนำในการปฏิบัติสมาธิภาวนาแก่องค์สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ อยู่เป็นประจำ

หลวงตามหานัวมเทศนาธรรมถึงท่านเจ้าคุณอุปาสีฯ

ท่านเจ้าคุณอุปาสีฯ ฉลองวัดเขาพระงาม

๑๓ สิงหาคม ๒๕๔๓

ท่านเจ้าคุณอุปาสีฯ ฉลองพระงาม ลพบุรี ท่านก็บอกทางภาคอีสานมา ใครมีวิชาความรู้อะไรให้อามาแข่งกันสนุกสนานในงานนี้ ความหมาย พวกบั้งไฟบั้งไฟ พลุอะไรก็แล้วแต่ ใครมีวิชาทางไหนให้อามาเต็มเม็ดเต็มหน่วยมาเล่นในงานนี้ เขาจุดบั้งไฟขึ้น ที่นี้เวลาเขาแห่บั้งไฟไซ้ แห่ก่อนที่จะจุด เขาก็แห่รอบบริเวณนั้น ท่านเจ้าคุณอุปาสีฯ กับทางกรุงเทพฯ ก็มาอยู่นั้น ท่านนั่งอยู่นั้น แล้วพวกทางกรุงเทพฯ ก็เต็มมาราบท่าน พวกนั้นเขาก็เฉย เขาแห่กันไปเรื่อยๆ

แห่บังไฟ

อันนี้ก็แบบเดียวกันแหละ พุดก็พุดเป็นเสียงเดียวกันอีก ขึ้นเป็นจิ้งหะๆ เพราะเขาฝึกซ้อมมาแล้ว ฝึกซ้อมการเล่นการสนุกสนานของเขา พอแห่มารอบๆ ขึ้นก็จะชี้ บ่ขึ้นก็จะชี้ (เอ้ มันเรื่องอะไรนี่) เขาเฉยนะ เขาร้องสนุกของเขาเฉยๆ เขาไม่ได้สนใจว่าอะไรหยาบ ไม่หยาบ เป็นเพลงเล่นสนุกเขา ทางนี้ก็นั่งฟังอยู่นี้ (มันอะไรเขาพุดเรื่องอะไร ขึ้นก็จะชี้ บ่ขึ้นก็จะชี้) โอ้ย ! อันนี้เป็นเรื่องสนุกสนานเขาเล่นของเขาไปอย่างนั้น อย่าไปสนใจกับเขาเลย (มันหมายความว่ายังไง) โอ้ย ! ไม่อยากแปลให้ฟังแหละ บอกอย่าให้แปลให้ฟังเลย แปลอะไรเป็นเรื่องของเขา เรื่องของเราเป็นเรื่องของเรา พวกเรามีสมบัติผู้ดี เราก็ออยู่สมบัติผู้ดี พวกบ้านี้เขาเป็นบ้าของเขาไป

(มันอยากทราบความหมายนี่นะ มันหมายความว่ายังไง) ท่านบอกเท่าไรไม่ฟัง กวนเอาจนได้นะ กวนให้ท่านแปลความหมายให้ฟัง (มันแปลว่ายังไง) ก็บอกแล้วไม่อยากแปล เอาอยู่นั่นล่ะ กวนให้แปล เอ้า ถ้ายังงั้นตั้งตัวให้ตื๊นจะแปลให้ฟัง ท่านก็บอกว่า ขึ้นคือบังไฟจุดแล้วจะขึ้นหรือไม่ขึ้นก็ตาม ขึ้นก็จะเย็ด ไม่ขึ้นก็จะเย็ด (ว้ายทำไมเป็นอย่างนี้ล่ะ ขึ้นก็จะเอา ไม่ขึ้นก็จะเอา ไม่ยอมขาดทุนยังงี้) ก็บอกแล้วเขาพุดเรื่องของเขาเอง ท่านหัวเราะ คือเขาพุดสนุกเขาเข้าใจไหม เขาขึ้นเป็นเพลงสนุกเขา ภาษาภาคอีสานเขาว่า ขึ้นก็จะชี้ บ่ขึ้นก็จะชี้ คือบังไฟขึ้นก็จะชี้ บ่ขึ้นก็จะชี้

ทางนี้ไม่รู้เรื่องก็ถาม ท่านบอกเท่าไรก็ยังเอาอยู่นั่นไม่หยุด ไม่ถอย ท่านก็เลยบอกให้ตั้งตัวให้ตื๊นนะ สมบัติผู้ดีจะล้มอย่าว่าไม่บอก

พอว่า ขึ้นก็จะเห็ด (อ้ายย....) เนะบอกแล้ว ก็บอกแล้วนี่นะ (มันไม่ยอมขาดทุนพวกนี้นะ ขึ้นมันก็จะเอา ไม่ขึ้นมันก็จะเอา) ก็บอกแล้วว่าเรื่องของเขา (ไม่มียอมขาดทุนเลย) จบแล้ว

ท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ ท่านฉลอง เขาเรียกพระงาม ๆ ที่ลพบุรี เขาเรียกวัดพระงามด้วย ท่านเป็นครูเป็นอาจารย์ของพี่น้องชาวกรุงเทพฯ ท่านเจ้าคุณมีชื่อเสียงโด่งดังมาก สมัยนั้นก็ยกท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ นี่เป็นอันดับหนึ่ง นักเทศน์ ท่านเจ้าคุณอุบาสีฯ เป็นนักเทศน์ในสมัยนั้น แต่เสียดายที่ไม่มีเครื่องอะไรอย่างทุกวันนี้ เขาจดขเลขหรืออะไรไว้ ไม่ค่อยเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่ได้ออกจากเนื้อแท้ของท่าน ถ้าอัดเทปนี้ออกคำไหนก็ติดเทปใช้ไหม เต็มเม็ดเต็มหน่วย น่าเสียดายท่านเทศน์ดี เราเกิดไม่ทันท่าน ท่านมรณภาพปี ๗๕ นะ เราบวชปี ๗๗ ไม่ทันท่าน เท่าที่ทราบมาท่านเป็นธรรมกถึกเอก เรียกว่าทั่วประเทศไทยไม่มีใครเกินท่าน เทศน์เก่งมาก

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ หนักทั้งปริยัติและปฏิบัติ

๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๓

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เป็นชาวอุบลฯ ว่าคุณอยู่บ้านก่อหรือหนองไหลอะไร (บ้านหนองไหล) บ้านก่อ-หนองไหลมันอยู่ติดกัน เขาเรียกบ้านก่อ-หนองไหล เราไปวัดอาจารย์ชาก็ผ่าน เขาเรียกบ้านก่อเฮ้! ไม่ใช่ของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เหมอ แต่เราก็ไม่ได้ชอกแซกถาม แถวที่จะเข้าวัดหนองป่าพงเป็นบ้านก่อ บ้านก่อมันมีต้นก่อ ต้นก่อชุมๆ เขาก็ให้นามว่าบ้านก่อ หนองไหล พวกไหลนี้เป็นพวกเหมือนฝอยเกิดอยู่ในน้ำ เขาเอามาทอเสื้อ เขาเรียกไหล ทางนี้เรียกว่ากก กกกกับไหลก็ชื่ออันเดียวกัน เพราะไปดูเส้นแล้วกกกับไหลก็อันเดียวกัน

เหมือนเรื่องกีนกับสะแตกก็อันเดียวกัน ถ้ากีนมากเขาเรียกว่าสะแตก กินธรรมดาเขาเรียกว่ากีน ต่างกันเท่านั้นละ ถ้ากีนแบบฉิบหายอย่างคนไทยเรากินนี้ เขาเรียกสะแตกกันทั้งเมืองไทย ถ้ากีนดิบกีนดีกินธรรมดา มีการประหยัคมัธยัสถ์ รู้จักประมาณในการกินเขาก็เรียกว่ากีน ถ้ากินแบบผาตโผนโจนทะยาน กินจนกระทั่งหมดเนื้อหมดตัว อย่างนี้เขาเรียกสะแตก เข้าใจไหม พวกนี้มันอ่อนภาษาต้องอธิบายให้ฟังเรื่อยๆ นั่นละที่ว่าบ้านก่อ-หนองไหล ท่านอยู่อุบลฯ

ท่านอาจารย์เสาร์บ้านอะไรน้ำ ลืมแล้ว แต่ก่อนก็พอจำได้ แต่มันก็ลืมเสีย ทั้งหลวงปู่มั่น ทั้งหลวงปู่เสาร์ ทั้งท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ นี้จำได้มันพาดพิงไปทั้งสองบ้านเลย บ้านก่อ-

หนองไหล แต่ไม่ทราบว่ามันอยู่บ้านก่อหรือบ้านหนองไหลก็ไม่ทราบ แต่เวลาทราบจริงๆ ว่าท่านอยู่บ้านก่อ ต้นก่อมีขุมๆ เขาเอานั่นเป็นนามของบ้านเลยว่าบ้านก่อ ส่วนหนองไหลก็มีกเยาะ เขาไปตั้งบ้าน เขาเรียกบ้านหนองไหล หนองกนกนั้นแหละ เท่าที่ทราบท่านพักอยู่ที่วัดบรมนิวาส พวกประชาชนที่เขามีความเคารพเลื่อมใสท่าน เขามาฟังเทศน์ท่าน เขาว่าสามล้ออยู่ในกรุงเทพฯ เป็นสามล้อประเภทใดไม่รู้แน่ เขาว่าเสียถึง ๗๐ สตางค์เขาก็ยอมมา ค่าสามล้อมาจากบ้านเงิน ๗๐ สตางค์แต่ก่อนมันเท่ากับ ๗๐๐ กระมังถึงพนักก็ไม่รู้แน่ มันต่างกันคุณค่าของเงิน มาฟังเทศน์ท่านที่วัดบรมนิวาส ท่านเทศน์เก่งว่านั้น แต่เราไม่ทันท่าน ท่านมรณภาพปี ๒๕ เราก็บวชปี ๒๗ ไม่ทัน

หลวงปู่มั่นเคารพท่านมากนะ เคารพท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ พุดคำไหนๆ แสบออกรู้ทันที ท่านพุดด้วยความเคารพเลื่อมใส ด้วยความเทิดทูนจริงๆ คือท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านหนักทั้งปฏิบัติด้วย ทั้งปริยัติด้วย ท่านเป็นแบบฉบับได้ เฉพาะอย่างยิ่งทางด้านปริยัตินำกรรมฐานคือหลวงปู่มั่น หลวงปู่เสาร์ แต่ก่อนนะ ทางด้านปริยัติที่นี้กรรมฐานท่านก็ออกเที่ยว พอพุดเรื่องนี้แล้วก็ไปสัมผัสกับเรื่องมหาทองดำที่เป็นเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส เป็นคนจังหวัดระยอง มาอยู่วัดบรมนิวาสนั้นจนกระทั่งอายุพรรษาแก่สมควรเป็นหัวหน้าวัด ก็เลยตั้งเป็นเจ้าอาวาส แต่ก่อนชื่อมหาทองดำ ท่านเล่าให้ฟังขบขันดึ้นะ

เราไปกับอาจารย์เจื้อยะ มาจากจันทแล้วก็มาพักวัดบรมนิวาส เพราะเป็นวัดที่เราเคยพักเคยอยู่ มาพักที่นั่นล่ะ ขึ้นไปหาท่าน ท่านก็พุดถึงเรื่องกรรมฐานด้วยความยิ้มแย้มนะ เหม มาเธอท่านมหา ว่าอย่างนั้นล่ะ ขึ้นไปกับอาจารย์เจื้อยะ เออ กรรมฐานดึ้นะ ขึ้นเลยนะ

ผมเป็นลูกศิษย์ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านว่าตอนนั้นท่านเป็นเณรไป
เที่ยวทางลพบุรี ไปเที่ยวกรรมฐานกับท่าน เวลาไปเที่ยวกรรมฐาน
ไปภวานานี้ ไห้ จิตมันลง ว้างนั้นะ ท่านเจ้าคุณองค์นี้ละ ธรรมดิลก
หรือไฉ่ แต่ชื่อเดิมชื่อมหาทองคำ ๗ ประโยค ท่านเลยพูดเสียเป็นตุ
เป็นตะ เราก็ฟังกับอาจารย์เจี๊ยะ ดูเหมือนปี พ.ศ. ๙๕ เรามาจากจันทร์
มาที่นั่น ลงเรือมา ท่านพูดถึงเรื่องกรรมฐาน ไห้ ! ผมไปภวานานอยู่
ไปกับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ตอนนั้นคิดว่าท่านเป็นเณรนะ ไปภวานานี้จิต
มันลงมันสงบแนว มองดูอะไรมันจิตมันซัดไปหมด ท่านว่าอย่างนั้นะ

นิทานหลวงตามงที่แรก

๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๔

จะเล่านิทานหลวงตาบัวบวชที่แรกให้ฟังนะมันน่าเล่า ขบขันดี
บ้านหนองแขงนี้ แต่ก่อนไม่มีบ้าน เขาอยู่ทางบ้านหนองใส มาทำนา
ที่นี่ เขามานิมนต์ไปทำบุญลานข้าวเขา เขาจะขนข้าวขึ้นยุ้งขึ้นฉาง
เขานิยมทำบุญก่อนที่จะขนข้าวขึ้นจากลานข้าวเขา พอดีระยะนั้นเราก็
บวชใหม่ด้วยได้พรรษาเดียว ฟังชีวขได้พรรษาเดียว

ปีนั้นบวชที่แรกเรียนสวดมนต์จบ เรียนปาฏิโมกข์จบ ยังไม่ได้
เรียนคาถาบาลีคำเทศนาว่าการ อยู่ๆ เขาก็มานิมนต์ไปทำบุญบ้าน
เขาเรียกบ้านหนองแขง แต่ก่อนมันจะมีสักสองสามหลังคาเรือนเท่านั้น
มั้ง เดียวนี้เป็นบ้านใหญ่แล้ว ที่นี่เขาก็นิมนต์ไป วัดนั้นก็อย่างนั้น

ละซี เพราะฉะนั้นวัดนี้จึงไม่รับนิมนต์ที่ไหน ไม่รับนะ ถ้าหากว่ารับ ตอนเช้าจะเหลืองอร่ามอยู่ในท้องตลาด พระในวัดจะไม่มี มีแต่เรื่อง หากิน เรื่องอรรถเรื่องธรรมจะไม่มี นี่เราตัดออกหมด วัดนี้จึงไม่รับ นิมนต์ใครทั้งนั้นไปฉันที่นั่นที่นี่ หากมีความจำเป็นเป็นกรณีพิเศษเรา จะเป็นผู้จัดให้อเอง ถ้าธรรมดาเราไม่รับ

ที่นี้เขาก็นิมนต์ พระวัดโยธาฯ จนจะไม่มีพระติดวัด นิมนต์ ไปงานนั่นไปงานนี้ ตอนเขาจะขนข้าวขึ้นบ้านขึ้นเรือนเขา เราก็ถูก นิมนต์ ท่านพระครูให้เราเป็นหัวหน้า ก็ไม่มีพระนี้ พรธษาเดียวเป็น หัวหน้า พวกนั้นก็พวกเดียวกันพรธษาเท่ากันแต่อ่อนกว่าเรา บวช วันอ่อนกว่าเรา ฟังบวชก็มี ไปเราก็มียหนังสือพก หนังสือนี้เป็นวิชา หากิน คือมีเทศน์กัณฑ์หนึ่งอยู่ในนั้น ไปที่ไหนจำเป็นก็เอานี้มาเทศน์ กินข้าวต้มขนมเขาแล้วมา พอตีวันนั้นไปฉันเสร็จแล้วก็เทศน์ ก็เอา หนังสือนี้ออกเทศน์จบลงไปแล้ว

อยู่ๆ เขาก็ยกขบวนกันมาอีก นี่ท่านเทศน์จบแล้วหรือ ไ้อ้ คนนั้นเราอยากตามฆ่ามัน มันตายแล้วยังไม่รู้ ยังอยากตามฆ่าอยู่นะ มันโมโห นี่ท่านเทศน์จบแล้วยัง โอ๊ย ! จบแล้วก็อย่าทะเลาะ ให้ ท่านฉันเพลเสียก่อน ตอนนั้นฉันเพลอยู่นะ ให้ท่านฉันเพลเสียก่อน เทศน์เมื่อไรยกอะไร เราอยากฆ่าอิตานี้เหลือเกินนะ คนหนึ่งอกจะ แตกแล้วไม่มีอะไรจะเทศน์ ก็เทศน์หนังสือนี้หมดไปแล้วจะเอาอะไรไป เทศน์ ก็บวชได้พรธษาเดียว นี่ที่มันโมโหมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เห็น เปิดเห็นไก่แถวนั้น สู่อายมาผ่านกุนะ กุโมโหตั้งแต่ปีนั้นยังไม่ลืมนะ เห็นไก่เห็นเปิดแถวนั้นพูดหยอกเขา กุโมโห เด็กเล็กเด็กน้อยอย่ามา ผ่านนะ กุโมโหยังไม่ทันหาย กุโมโหตั้งแต่ปีนั้นละ

บ้านนี้ละ พอฉันจันทน์เสร็จเรียบร้อยแล้ว เขาก็มาสายๆ อีตาคนนั้นก็พูดอย่างนั้น จะไปยากอะไร ให้ท่านฉันทเพลแล้วค่อยเทศน์เมื่อไรก็ได้ ก็แกไม่ได้เทศน์นี่ ผู้เทศน์เป็นเรานี้ะมันโมโห อยากฆ่าอีตานี้ทีนี้เวลาฉันทเพล ไม่สัมนะ ขนมนางเล็ดแผ่นเดียวฉันทครึ่งหนึ่งก็ไม่หมด มันคันมันคันคับหัวอก คิดหาแต่คำเทศน์ ก็เราไม่มีอะไรจะเทศน์ บวชได้พรรษาเดียวเอง ตั้งแต่บวชมาในชีวิตของพระมีครั้งนั้น นี่ก็ถึงใจเหมือนกัน เราอะไรถ้าถึงใจถึงจริงๆ อันนี้ก็ยังไม่มีสัมนะ เพราะฉะนั้นเห็นสัตว์อะไรวิ่งผ่านหน้า สู้อย่ามาผ่านนะ กูยังไม่โห่ไม่ถอย บ้านหนองแขวง พวกเป็ด พวกไก่ พวกหมู พวกหมา ผู้คน เด็กเล็กเด็กน้อย บอก สูอย่าผ่านหน้ากู ตากูกำลังแดงอยู่เดี๋ยวนี้ละ กูโมโห เลยถือเอาเป็นความตลกมาเรื่อย

เวลาจะตายจริงๆ มันก็เทศน์ได้นะแปลกอยู่ คับหัวอกหมด ฉันทขนมนางเล็ดแผ่นเดียวครึ่งแผ่นก็ไม่หมด กลืนไม่ลง วันนั้นฉันทได้เท่านั้น ฉันทเพลอะไรไม่ได้เลย คิดหาแต่คำเทศน์จะเอาอะไรเทศน์ก็ได้ภาชิตอันหนึ่งมันติดอยู่ในใจ จิตเต สงกิลิฏฺเฐ ทุกคติ ปาฏิทงฺขา นี่ก็ไม่สัมนะ เพราะมันฝังลึก แปลว่า ถ้าจิตเศร้าหมองแล้ว ทุกคติเป็นที่หวังได้ แล้วอีกบาลีหนึ่งก็ทับกันไป จิตเต อสงกิลิฏฺเฐ สุกฺติ ปาฏิทงฺขา ถ้าจิตผ่องใสแล้ว สุกติเป็นที่หวังได้ จิตเป็นของสำคัญมาก ว่าจันนั้นเท่านั้นละ เราก็ได้ภาชิตนี้ขึ้นไปเทศน์ เทศน์มันจะตายจริงๆ นั่นเป็นเดือนพฤษภาคม กำลังหนาวนะ นี่เหงื่อแตกหมดเลย ขนาดนั้นมันจะสัมนได้ยังไง หนาวๆ ทำไมเหงื่อแตก คือคนมันจะตาย มันไม่ใช่เหงื่อ มันตายตาย เทศน์พอผ่านไปได้ โห ! เกือบตายนะเทศน์

เทศน์แล้วพวกเพื่อนไปด้วยกันอายุก็เท่ากัน พวกเพื่อนกัน
สมมุติว่าเราเป็นหัวหน้า คือเราบวชก่อนเพื่อนเฉยๆ ครั้นออกมาแล้ว
โ๊ะ ! เทศน์เข้าท่าดีอยู่นะ เทศน์ดีนะ อยากตายเหอเราก็ว่านั่น
อย่ามาผ่านนะเวลานี้มันกำลังโมโห เอ้า เทศน์ดีจริงๆ ยังอยากตาย
อยู่เหอ รีบไปหาโลงฝังมานะ เข้าท่านะ เทศน์ดีนะ เราก็เลยเดิน
เฉยไปเลย

พอกลับมาถึงวัดนี้ ไปค้นเอาหนังสือท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ มา
ไปหาค้นเล่มไหนๆ ท่านเทศน์กัณฑ์ไหนดีๆ ชอบ เอากัณฑ์นั้นมา
ท่องเลย ท่องคล่องยิ่งกว่าปาฏิโมกข์ ทีนี้ไปไหนกูไม่ตายแหละ กูจะ
ยกคัมภีร์นี้ขึ้นเทศน์ พอเรียนกัณฑ์เทศน์จบเรียบร้อยแล้ว ท่อง
เหมือนปาฏิโมกข์ ไปไหนไม่อดตายแหละทีนี้ เลยไม่ได้เทศน์อีก
เทศน์กัณฑ์นั้นจนกระทั่งปานนั้นะ หายเจียบไปเลย เทศน์กัณฑ์นั้น
ท่องได้เหมือนปาฏิโมกข์ นี่ละที่ว่าเราไม่ลืมนะ ฝังลึกมากจนคับ
หัวอกเลย จะเอาอะไรเทศน์ให้เขาฟัง ก็บวชพรรษาเดียว นี่เราไม่ลืมนะ

เชียงใหม่จังหวัดมหามงคลมีจอมปราชญ์อุบัติขึ้น

๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๓

จังหวัดเชียงใหม่ของเราเป็นจังหวัดที่เด่นมากในประเทศไทย เราพูดตรงๆ นะ เฉพาะอย่างยิ่งเข้ามาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ก็เข้ามาวัดเจดีย์หลวงของเรา นี่ครูบาอาจารย์องค์สำคัญๆ ได้เข้ามาอยู่ที่นี่ทั้งนั้นละนะ ตั้งแต่ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านอาจารย์มั่นมาเรื่อยองค์สำคัญๆ เพชรน้ำหนึ่งที่มาเกิดอุบัติขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ของเรา มีน้อยเมื่อไร ฟัง ท่านอาจารย์มั่น แล้วก็ท่านอาจารย์ขาว ท่านอาจารย์แหวน ท่านอาจารย์ตื้อ ท่านอาจารย์พรหม นี่เรียกว่า ‘เพชรน้ำหนึ่ง’ ทั้งนั้นนะ ที่ท่านมรณภาพแล้วอัฐิของท่านกลายเป็นพระธาตุทั้งหมดที่เวลานี้ นะ ห้างค์

ไม่มีจังหวัดใดสู้ได้เลย สู้จังหวัดเชียงใหม่เรา นะ **จังหวัดเชียงใหม่เราเป็นจังหวัดที่เป็นมหามงคลในประเทศไทย มีจอมปราชญ์ได้มาอุบัติขึ้นที่นี่** เท่าที่เราจำได้ถึงห้างค์ ท่านอาจารย์มั่น ท่านอาจารย์ขาว ท่านอาจารย์พรหม ท่านอาจารย์แหวน ท่านอาจารย์ตื้อ ที่เราจำได้นะ นอกนั้นเราจำไม่ได้ นะ ที่แน่นอนห้างค์ นี่อัฐิของท่านกลายเป็นพระธาตุทั้งหมดเลยห้างค์

(ท่านเจ้าคุณจำได้อีกองค์หนึ่ง) องค์ไหน (ท่านบอกว่าหลวงตาบัว) อยู่มาหาเรื่อง (สาธุ) ไปหาไม้มาตีปากท่านเจ้าคุณหน่อยไว้ย

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ธรรมกถึกเอก

๑๔ กันยายน ๒๕๕๐

สมัยท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ มีชีวิตอยู่ นั่นก็ธรรมกถึกเอก ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ วัดบรมนิวาส เราไม่ทันท่าน ท่านมรณภาพไปปี ๒๔๗๕ เรายังไม่ได้บวช ท่านล่วงไปปี ๒๔๗๕ เราบวช ๒๔๗๗ ท่านผ่านไปแล้วสองปี เราถึงได้มาบวช นี่ก็ธรรมกถึกเอกแหละท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เทศน์ภาคต่างๆ ไป ถ้าให้เป็นเอกแบบทั้งภายนอกทั้งภายในตลอดทั่วถึง ออกหมดเลยนี้เรียกว่า เอกจริงๆ คือท่านผู้ปฏิบัติ รู้จริงเห็นจริง ภาคปริยัติก็ผ่านมาพอสมควร คือการศึกษาเล่าเรียนก็ผ่านมาพอสมควร จากนั้นเข้าภาคปฏิบัติค้นคว้าดูเข็มทิศทางเดินได้แก่ ปริยัติท่านชี้เข้ามา ชี้เข้ามาตรงไหนๆ คือ ภาคปฏิบัติตามรอยเข้ามาๆ ก็มาเจอตัวจริงๆ

ภาคนั้นล่ะจะเต็มเม็ดเต็มหน่วย ผู้รู้ทั้งปริยัติ รู้ทั้งผลของการปฏิบัติ คือ ปฏิเวธ ความรู้แจ้งแทงทะลุ ท่านสอนไว้ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียน เมื่อเล่าเรียนมาแล้วก็มาปฏิบัติ เรียกว่า ปฏิบัติ ปฏิเวธ คือ ผลของงาน คือเราศึกษาเล่าเรียนมาขั้นไหนมาปฏิบัติได้ผลเพียงไร ก็เป็นปฏิเวธขึ้นมา เป็นปฏิเวธคือความรู้แจ้งในผลงานของตน

สมัยท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านยังมีชีวิตอยู่ดูว่าไม่มีเทปไม่มีอะไรนะ เทศน์สอนธรรมดา เรายังไม่ค่อยมีเทปอัดกันไว้ๆ แต่ก่อนไม่มีเสียดายนะ เราทราบที่ท่านเทศน์ แต่ท่านเทศน์ท่านเทศน์เป็นวง

กว้างไปหมด เทศน์เป็นแกงหม้อใหญ่ เทศน์สาธารณชนไปหมด ใน
สำนวนเทศน์ท่านไม่ได้ยื่นเข้ามา สำนวนเทศน์ถ้าให้กว้างขวางจริงๆ
รู้จนกรู้อันตลอดทั่วถึง แล้วข้างนอกก็จะเบิกกว้างออกไป ข้างในก็จะ
เบิกกว้างเข้าไปภายในละเอียดทั่วถึง เรียกว่า รอบหมด การเทศน์
รอบหมด จิตใจก็ปล่อยวางได้หมด

คือการเทศน์ก็ขึ้นอยู่กับผู้เทศน์เหมือนกัน ผู้เทศน์มีภูมิธรรม
ภูมิธรรมที่เทศน์ ควรเทศน์ธรรมประเภทใดจะออกมาตามสถานที่
บุคคล สถานที่บุคคลที่ควรจะเทศน์เป็นกลางๆ เป็นแกงหม้อใหญ่ก็
ไปเสีย แล้วก็ยื่นเข้ามาหาผู้ปฏิบัติ ธรรมะก็ค่อยเด็ดเผ็ดร้อนเข้ามาๆ
ยิ่งเข้าหาผู้ปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพานล้วนๆ แล้ว ธรรมะนั้นจะพุงๆ มี
แต่ธรรมะแกงหม้อเล็กหม้อจิ๋วทั้งนั้น เป็นชั้นๆ นะแกง การเทศน์เป็น
ชั้นๆ อย่างนั้น

แสดงด้วยความรู้ความเห็นของธรรมแท้ๆ

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

สมัยก่อนไม่มีเสียงเทปอย่างนี้ เวลาเทศนาว่าการไม่ได้ยินนะ
ฟังมาขึ้นเร็วๆ นี้ อย่างพ่อแม่ครูอาจารย์มันยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่มี เสียตาย
ครูบาอาจารย์ที่ท่านเทศน์เป็นอรรถเป็นธรรมฟังแล้วซึ่งๆ มาก มันไม่มี
อะไรอัด มันฟังมาเมื่อเร็วๆ นี้ สมัยก่อนหน้านี้ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ
วัดบรมนิวาส ฟังว่าเทศน์เป็นประโยชน์มากมาย วัดบรมนิวาส ท่าน

เจ้าคุณอุบาลีฯ ประชาชนเขาเคยเล่าให้ฟังว่า เขาอยู่โน้นเลยพระโขนง ไปโน้น เสียการรถเท่านั้นเท่านั้น เขาเล่าให้ฟัง เขามาฟังเทศน์เจ้าคุณอุบาลีฯ วัดบรมนิวาส เขาอยู่ทางพระโขนงปากพระโขนง เขาเสียการรถเท่านั้นเท่านั้น เขาเล่าให้ฟังนะ เขาเป็นคนมาฟังเอง

คือท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านเทศน์อยู่ที่วัดบรมนิวาส เขาอยู่ปากพระโขนงยังอุตสาหมา เสียการรถเท่านั้นเท่านั้น เขาเล่าให้ฟัง ฟังที่ไหนมันก็ไม่จุใจ ว่าอย่างนั้นนะ มาฟังเทศน์ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ แล้วแหม ถึงใจ ไม่มีจิตจางอะไรเลย ฟังเมื่อไรถึงใจทุกครั้งๆ เขาอยู่ทางปากพระโขนง เสียการรถมาวัดบรมนิวาส เขายอมเสีย เขาไม่เสีย **เงินไม่มีคุณค่าเท่าธรรม** เขาพูดน่าฟังนะ เสียการรถเท่านั้นเท่านั้น เขาพูดเอง เขาอยู่ทางพระโขนงแล้วเสียการรถมาฟังเทศน์วัดบรมนิวาส เสียเท่าไรเขาก็พอใจ **เงินไม่มีคุณค่าเท่าธรรม** นี่ละจุดนี้สำคัญมากนะ **เงินไม่มีคุณค่าเท่าธรรม** ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เทศน์อยู่วัดบรมนิวาส เขามาฟัง เขาบอกว่าอยู่ทางปากพระโขนงไปโน้น

เทศน์นี้ให้สมบูรณ์แบบ สมกับศาสนาของเราเป็นศาสนาของ ศาสดาองค์เอก ให้ได้ทั้งภายนอกภายใน ภายนอกตีกระจายออกทั่วโลกดินแดน ภายในหม่นเข้าหาอวิชชาตัวก่อภพก่อชาติ เทศน์ค้ำยเขี่ยตลอดทั่วถึงทั้งภายนอกภายใน นั่นเรียกว่า ฐัธธรรมเห็นธรรม เทศน์เป็นธรรมล้วนๆ แต่เทศน์ส่วนมากมันก็มักจะเป็นแกงหม้อใหญ่ ไม่ใช่แกงหม้อเล็กหม้อจิ๋ว คือแกงหม้อเล็กหม้อจิ๋วนั้นหม่นเข้าเลย ตั้งแต่ นอกตีเข้าไปๆ ถึงเรือนรังของวิภูวน ได้แก่ **อวิชชาปัจจัย**

นั่นผู้รู้จริงเห็นจริงเทศน์ถอดออกมาๆ ดังพระพุทเจ้าและสาวกทั้งหลายท่านเทศน์ ท่านจะดึงออกมาเลย รังแห่งภพแห่งชาติอยู่ที่ไหน ท่านดึงออกมาๆ คือผู้เทศน์เทศน์ด้วยความรู้จริงๆ เห็นจริงๆ ถอดถอนกิเลสเหล่านี้ได้จริงๆ คุณค่าของธรรมที่เกิดขึ้นจากการถอดถอนกิเลส ท่านจะนำออกมาเทศน์ทั้งหมดเลย นี่เรียกว่าเทศน์ถึงเหตุถึงผล ถึงกิเลสถึงธรรม ถึงทั้งกิเลสถึงทั้งธรรม

สมัยปัจจุบันนี้ไม่ค่อยมี มันก็มีตั้งแต่เป็นหนอนแทะกระดาษเทศน์ตามคัมภีร์คัมภีร์ ในหัวใจไม่มีธรรม ธรรมไปอยู่ในคัมภีร์หมดที่นี้มันก็ไม่มีรสสมาธิ ถอดออกจากหัวใจที่เป็นธรรมล้วนๆ นี้ออกที่ตรงไหนหมุนตัวๆ อย่างนั้นซี นี่พูดจริงๆ นะ นี้อยากให้มีผู้ฟังอย่างที่ว่าถึงพริกถึงขิง มันจะออกทันทีเลย ก็มีแต่ตีสะเปะสะปะไปตามพุ่มไม้อะไรๆ มันไม่ถึงใจ พูดเสียให้มันชัดเจน เทศน์ทางภาคปฏิบัติทางจิตตภาวนารื้อถอนอวิชชาออกจากใจนี้ ธรรมะโลกุตตรธรรมจนถึงนิพพานพุ่งออกทันทีเลย

รื่นเริงในธรรมภาวนา

๔ มิถุนายน ๒๕๕๓

จิตใจมันรื่นเริงในธรรม รื่นเริงไม่มีจิตมีใจงานะ รื่นเริงในธรรม และผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลายจิตใจรื่นเริงบันเทิงกับธรรมเหล่านี้ แต่มันก็จวนแล้วนะนี่ พุดตรงๆ อย่างนี้ละเรา คือมันจวนแล้ว มา มาแล้ว นะมาเกิดเป็นหลวงตาบ๊วแล้ว ไม่นานล่ะหลวงตาบ๊วก็จะไปละ เข้าใจ หลวงตาจะจูงไปหมดศาลานี้ไปกับหลวงตา ให้หลวงตาไป หลวงตาจะจูงกันไปหมดทั้งศาลา นี่ยังจะไม่ให้เราไปอีกหรือ เราบอกว่าหาไปก่อน แสงไปก่อน

(ที่หลวงตาพูดเมื่อสักครูเหมือนที่พระผู้ใหญ่ถามหลวงปู่มันว่าท่านไปอยู่นี่ท่านได้พึ่งเทศน์บ้างหรือเปล่า หลวงปู่มันบอกฟังทุกวันเลย ตอนนี่หลวงตาก็เหมือนกัน) หลวงปู่มันท่านอยู่ถ้ำสาริกาตอนนั้นนะ อยู่บนถ้ำสาริกา จิตสว่างไสว ไม่มีอะไรจิตจางเลยในโลกนี้ท่านว่าอย่างนั้น พระท่านคิดถึงบุญถึงคุณ คิดไปถึงเจ้าคุณอุบาลีฯ เวลานี้ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เป็นอาจารย์ของท่านนะ ท่านทำอะไรอยู่หนา กำหนดจิตฟุ้งไปวัดบรมนิवास ท่านเองอยู่ถ้ำสาริกา ท่านพิจารณาแล้วจิตมันลงเต็มที่แล้วมันกระจ่างหมดเลย ท่านว่า ในจิตคิดถึงบุญถึงคุณท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เวลานี้ท่านทำอะไรอยู่หนา ท่านส่งจิตขึ้นไป ทั้งความเคารพ ทั้งส่งจิตไปดู

ตอนนั้นท่านอยู่ถ้ำสาริกา ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ อยู่กรุงเทพฯ ท่านเจ้าคุณเป็นอาจารย์ของเรา ท่านจะทำอะไรนา พิจารณาอะไรนา ท่านกำลังพิจารณา **อวิชชาปจยา สงขารา สงขาราปจยา วิณญาณ** แล้วก็เรื่อย ทบทวนไปมาอยู่ พอได้เวลาท่านจดจำเวลาเรียบร้อยแล้ว ได้เวลาท่านก็ไป ไปวัดบรมนิวาสหาท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ส่งไปหาท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ พอไปถึงก็ไปกราบเรียนถามท่านจริงๆ แต่ไม่ให้เวลานาน กลัวท่านจะลืมก่อนท่านพิจารณาอะไรๆ อยู่ รีบเร่งมา พอออกจากถ้ำสาริกาก็ตั้งใจจะมากrabเรียนเรื่องธรรมของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เอง ให้ท่านได้ฟังจากปากจากคำของผู้เป็นลูกศิษย์จงรักภักดี คือหลวงปู่มนะเรา พิจารณาอย่างนั้นๆ

เวลามากก็ถามท่านจริงๆ ท่าน โห ตื่นเต้นจริงๆ ท่านว่า ตื่นเต้น ตื่นเต้นในท่านอาจารย์มนะเรา..ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านอาจารย์มนะพอจิตท่านรวมแล้วท่านส่งไปดูท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านเอาจริงเอาจัง ท่านหนักทางภาวนา แล้วก็ไปหาท่าน ท่านตื่นเต้นมาก ตื่นเต้นกับหลวงปู่มนะมากนะ ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านตื่นเต้นมาก ท่านพิจารณาอย่างนั้นจริงๆ ท่านว่า เวลาเท่านั้นๆ อาจารย์มนะไปเยี่ยมท่าน ท่าน (เจ้าคุณอุบาลีฯ) ตื่นเต้นมากนะ (ท่านตอบว่าท่านบอกท่านมนะสำคัญอยู่) เออ! ใช่ ท่านมีความรื่นเริงในธรรม ท่านตอบนี้ะ พอได้ฟังธรรมหลวงปู่มนะ เล่าเรื่องของท่านละให้ท่านฟัง ท่านตื่นเต้นมาก ตอบเลย นั่นละความตื่นเต้นในธรรม ถ้าตื่นเต้นทางโลก ก็เป็นอีกอย่างหนึ่งใช่ไหม ความตื่นเต้นในธรรมของผู้นั้น เล่าให้ฟังน่าฟังมากนะ (หลวงปู่มนะมาถามเจ้าคุณอุบาลีฯ และตรงตามหลวงปู่มนะท่านจำเอาไว้ได้ วันเวลาตรง ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ชอบใจ ท่านมนะ

สำคัญอยู่) ท่านชอบใจจนกระทั่ง โอ้ๆ ท่านยินดีกับผู้ทำ เพราะท่าน
ดำเนินอย่างนั้นจริงๆ

หลวงปู่มหาเจียนเล่าเรื่องท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เคมอยากสิก

จากหนังสือ พระอริยเวที (เขียน ฐิตสีโล) ฐิตสีลานุสรณ์

หลวงปู่ได้เคยพูดกับบรรดาลูกศิษย์ว่า การบวชเป็นของยาก
ผู้บวชแล้วที่จะไม่ยากสิกเลยนั้นก็หายากอีก บรรดาครูบาอาจารย์
ที่ท่านมีชื่อเสียงโด่งดังทำคุณประโยชน์ให้แก่พระศาสนาเป็นอันมากนั้น
ท่านเหล่านั้นก็ล้วนอยากสิกหรือเตรียมตัวสิกมาแล้วทั้งนั้น แต่ท่าน
เหล่านั้นก็อยู่มาได้ตลอดรอดฝั่งด้วยความอดทนและวิธีการอุบายที่จะ
ทำให้ตนสิกไม่ได้ อาทิเช่น ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์
สิริจันท)

ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ก็อยากสิกมาแล้วเหมือนกัน
ในคราวที่ท่านไปประกาศพระศาสนาที่ประเทศลาว ซึ่งเรื่องนี้ผู้เขียน
ได้กราบเรียนถามท่านเจ้าคุณพระธรรมโสภณ เจ้าคณะภาค ๘
เจ้าอาวาสวัดสุทธจินดาว่า หลวงปู่เคยเล่าให้ฟังว่า ท่านเจ้าคุณ
อุบาลีคุณูปมาจารย์ก็เคยอยากสิกนั้นเรื่องเป็นอย่างไร ท่านเจ้าคุณ
ธรรมโสภณเล่าว่า เรื่องท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ อยากสิกนั้นมีว่า

เจ้าเมืองนครจำปาศักดิ์ได้ยินกิตติศัพท์กิตติคุณของพระมหา
จันทร์ว่า เป็นผู้เฉลียวฉลาดปราดเปรื่องและเป็นมหาเปรียญด้วย ซึ่ง

ในสมัยนั้นมหาเปรียญหาทำยาก ใครได้เป็นมหาเปรียญนั้น โอโฮ ! ลือกระฉ่อนไปทั่วเลย เมื่อเป็นดั่งนั้นเจ้าเมืองแห่งนครจำปาศักดิ์จึงอยากให้พระมหาจันทร์ไปครองเมืองนครจำปาศักดิ์และแต่งงานกับลูกสาวของตนด้วย

เพราะเจ้าเมืองนครจำปาศักดิ์ได้พิจารณาเห็นว่า คนอย่างพระมหาจันทร์นี้อย่างไรงี้คงปกครองบ้านเมืองได้ จึงได้ลงทุนนิมนต์ท่านพระมหาจันทร์เข้าไปฝังลาวเพื่อเทศน์ให้ชาวลาวที่นครจำปาศักดิ์ได้ฟัง โดยเจ้าเมืองนครจำปาศักดิ์นำเรือมารับด้วยตนเอง

เมื่อพระมหาจันทร์รับนิมนต์แล้ว ทางเจ้าเมืองนครจำปาศักดิ์ก็กลับไปบอกลูกสาวของตนว่าให้แต่งตัวสวยๆ งามๆ เตรียมรับพระมหาจันทร์ที่จะไปจากจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งทางลูกสาวเจ้าเมืองแห่งนครจำปาศักดิ์ก็คิดว่า “เอ ! มหานี้เป็นอย่างไร ทำไมพ่อจึงให้เราแต่งตัวสวยๆ งามๆ แต่ก่อนแต่ไหนแต่ไรมาไม่เห็นบอกให้แต่งตัวสวยๆ งามๆ เลย มหาจันทร์นี้จะเหมือนพระที่เคยเห็นทั่วไปหรือเปล่า ทำไมพ่อจึงให้แต่งตัวให้ดีเพื่อต้อนรับพระมหาจันทร์” จึงได้แต่ใจจดใจจ่อ

พอถึงเวลาพระมหาจันทร์ก็เข้าไปบิณฑบาตในวังตามที่ได้รับนิมนต์ไว้ ฝ่ายลูกสาวเจ้าเมืองก็ยังไม่กล้าออกมาตักบาตรพระมหาจันทร์ แต่ให้พ่อแม่ตักบาตรแทน ส่วนตัวเองก็คอยแอบดูทางป่อง-เอี่ยม (หน้าต่าง) โดยเปิดแฉับน้อยๆ คอยแอบดูพระมหาจันทร์เข้ามาบิณฑบาต พอเห็นพระมหาจันทร์เท่านั้น ก็อุทานออกมาเบาๆ “โอ้ย ! คิดว่าสีจิ้งโตะชะอีก มันก็พระธรรมที่เคยเห็นทั่วไปนี่เอง” วันต่อมาจึงกล้าขึ้นกว่าเดิม แต่ยังไม่ลงไปใส่บาตร คราวนี้หลังจาก

มหาจันทร์รับบิณฑบาตเสร็จกำลังจะเดินกลับวัด ลูกสาวเจ้าเมืองนครจำปาศักดิ์เปิดหน้าต่างออกหมดพร้อมส่งผญาใส่พระมหาจันทร์ว่า “อ้าย! เจ้าผู้หงส์คำฝ่ายขางบินเตอะบินเดินแท้น้อ ผัดแต่สิบม่มป่า (ปลา) ซ่อนฮ่องไถ่นั้นตี” (ท่านพญาหงส์ทองผู้ซึ่งเร่ร่อนไปอย่างอิสระเสรีไม่มีเยื่อใยในสิ่งใดๆ ก็หากแต่ว่า (อย่างไรเสีย) คงจะไม่พ้น (ข้า) ไปได้ดอกกรรมมัง)

ท่านพระมหาจันทร์พอได้ยินเสียงใสๆ ดังมาจากหน้าต่าง จึงเงยหน้าขึ้นไปแลดูตามเสียงนั้น ก็พบว่า เป็นหญิงสาว จึงได้ออกบิณฑบาตต่อไป หลังจากนั้นมาไม่นานฝ่ายหญิงก็กล้ำลงมาใส่บาตร และพูดคุยกับพระมหาจันทร์ เพราะพ่อแม่เปิดไฟเขียวผ่านตลอด ทั้งแนะนำพระมหาจันทร์ให้รู้จักด้วย เมื่อคุ้นเคยกันแล้วก็บอกความจริงให้ทราบโดยไม่ต้องอ้อมค้อม ว่าแต่พระมหาจันทร์จะสึกหรือไม่สึกเท่านั้นเอง ทั้งพ่อแม่และฝ่ายหญิงมีแต่จะยั่วยุและเร่งวันสึกให้ได้ว่า กำหนดวันหรือยัง ตกลงหรือยัง จนนับวันเป็นเดือนเป็นปีที่ฝ่ายหญิงรอวันตัดสินใจของพระมหาจันทร์

สุดท้ายท่านจึงกล่าวว่า “เฮ้า! สึกก็สึกนะ แต่ขอเวลาคิดอีกสักหนึ่งเดือน จะสึกทั้งทีก็ขอให้ออกภาวานาดูก่อนหนึ่งเดือน แล้วจากนั้นค่อยมาว่ากันอีกที”

แล้วพระมหาจันทร์ก็ออกไปหาที่สำหรับภาวานา โดยเดินเท้ามุ่งหน้าขึ้นภูเขาเพื่อไปภาวานา และในระหว่างทางก็ภาวานาไปด้วยว่า “สึก-ไม่สึก สึก-ไม่สึก สึก-ไม่สึก” ไปได้สามวัน พอวันที่สี่ก็ตัดสินใจว่า “เฮ้า! สึกก็สึก” แล้วตัดสินใจกลับหลังหันทันทีในขณะนั้น โดย

ตั้งใจว่าจะกลับมาสิก พอตัดสินใจว่าสิกเท่านั้นเอง ระยะทางที่เดินมาได้ ๓ วันไม่รู้ว่ากี่กิโลเมตร เดินทางจากจุดที่ตัดสินใจว่าสิกมาถึงนครจำปาศักดิ์ใช้เวลาแค่วันเดียวโดยไม่ต้องพักฉันท่าน้ำ และไม่ต้องแวะในระหว่างทางเลย

พอมาถึงนครจำปาศักดิ์ก็เข้าไปในวังเลยโดยตั้งใจจะไปบอกว่าตัดสินใจสิกแน่นอนแล้ว ฝ่ายหญิงพอเห็นพระมหาจันทร์กลับมาเร็วกว่าที่ได้ตกลงกันไว้ก็ดีอกดีใจเป็นการใหญ่ เข้ามานั่งใกล้ๆ พระมหาจันทร์ พร้อมกับพูดว่า “สิกคักๆ สิกคักๆ” (สิกแน่ๆ สิกจริงๆ) โดยที่ยังไม่ได้หาน้ำหาอะไรมาต้อนรับเลย ได้แต่พูดว่า “สิกคักๆ สิกคักๆ” อยู่อย่างนั้น

ฝ่ายพระมหาจันทร์ ซึ่งเดินทางมาทั้งวันกำลังเหนื่อยๆ ก็เกิดโมโหขึ้นมาในขณะนั้น จึงตวาดไปด้วยเสียงอันดังว่า “เยว ! อีเวรนี่มีงพูดอะไรอยู่ได้” พร้อมกันนั้นก็คว้ามีดโต้ซึ่งวางอยู่ข้างๆ เงื้อขึ้นทำท่าทางจะฟันฝ่ายหญิงสาว ฝ่ายหญิงสาวเมื่อเห็นท่านทำท่าจริงจึงขึ้นมาตั้งนั้น โดยที่ยังไม่ได้คาดคิดมาก่อน จึงตกใจกลัวสุดขีด แล้วลูกกระโจนหนีไปอย่างรวดเร็วโดยไม่คิดชีวิต ในขณะนั้นพระมหาจันทร์เห็นกิริยาของหญิงสาวขณะวิ่งหนีตายสุดชีวิต ก็เห็นว่าไม่เห็นสวยเห็นงามตรงไหนเลย จึงตัดสินใจในขณะนั้นว่า “ไม่สิกแล้ว”

เพราะฉะนั้นผู้ที่บวชแล้วและอยู่มาได้ตลอดรอดฝั่งเป็นกำลังของพระศาสนา ก็ล้วนแต่เคยอยากสิกมาแล้วทั้งนั้น ผู้ที่บวชมาแล้วโดยไม่คิดอยากสิกเลยนั้นมีน้อยมาก ถือได้ว่าเป็นผู้มีอุปนิสัยบุญบารมีจริงๆ

หลวงปู่เจี๊ยะเทศน์ยกภาสิตท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ

(คัดจากเทศนาธรรม หลักการภาวนา โดย หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท)

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านเคยกล่าวว่า “พายนะพ้อพาย ตะวัน
จะสาย สายบัวจะเน่า”

ท่านเทศน์ของท่าน หลวงตาจ๋ามาเล่าให้ฟัง พายนะพ้อพาย
ตะวันจะสาย สายบัวจะเน่า

สายบัวคืออะไร คือ กายที่มันจะแก่ จะป่วย จะเจ็บ จะตาย
พាយๆ ตะวันจะสาย สาย หมายถึง เวลาเจ็บป่วยอย่างนั้นแล้วหมด
เวลา เพราะเราไม่ได้ฝึกหัดไว้ ถ้าไปบอกภาวนาไม่มีโอกาสที่จะทำ
ข้าเจ็บข้าจะตายพุทโธเวลานั้น โอ้ย ! เอาอะไรก็ไม่ได้แล้วเป็นอย่างนั้น
นี่

พายนะพ้อพาย รีบพาย พวกเข้าวัดเข้าวามานั่งสมาธิภาวนา
ตะวันจะสาย ร่างกายมันเปลี่ยนแปลงยกย้าย สายบัวจะเน่า นี่ตอน
จะตาย นอนแน่นๆ ไข้ไหม ? ไปไหนไม่ได้ ต้องหยอดข้าวหยอดน้ำ

เมื่อได้ทำใจฝึกหัดเต็มที่แล้วอย่างนั้นแล้วไม่ต้องเป็นทุกข์
กำหนดดูอยู่กับเวทนาอย่างนั้นสบายที่สุด กำหนดใจของเราที่มีกำลัง
สติปัญญาบริบูรณ์สมบูรณ์แล้ว มองดูเฉยๆ ไม่ต้องทำอันใดทั้งหมด
ตั้งสติจดกำหนดดูอย่างนั้นเพลินอยู่ไปเลย ตายเมื่อไหร่ก็ยิ่งดี ไ้
ร่างกายเรานี้ทรมาณมานานแล้วหลายสิบปียินดีไปเถอะเจ้าข้าไข้ไหม ?
(ตอนนี้เทศน์เสียงดัง)

เรานักปฏิบัติจุดมุ่งหมายต้องเป็นอย่างนี้ เพราะพระพุทเจ้าทรงตรัสคาถาว่า **สจิตตปริโยทปนํ เอตํ พุทธาน สาสนํ** บุคคลผู้ชำระใจของตนให้ผ่องแผ้วหมดจดผ่องใส อย่างต่ำทำได้ชั่วครั้งชั่วคราว อย่างกลางได้เป็นหลายคืนหลายเดือนชั่วปี อย่างสูงได้จนกระทั่งทำลายอาสวะกิเลสของตนให้สิ้นไปนั่งเป็นบรมสุข นั่นแหละเป็นผู้ที่เข้าถึงธรรมะของพระพุทเจ้าที่ได้แสดงไว้อย่างนั้น

วิธีการนวดกำ โดยท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์

(จากประวัติหลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท)

เรา (หลวงปู่เจี๊ยะ) พยายามปฏิบัติท่าน (หลวงปู่มัน) อยู่ ๓ เดือน อาการของท่านดีขึ้นเรื่อยๆ กิจวัตรที่ต้องทำถวายท่านเป็นประจำ คือ ในตอนพลบค่ำเข้าไปถวายการบิณฑบาต เวลานวดท่านให้เอามือกำตามแขนตามขาท่าน กำย้ายไปย้ายมาอยู่อย่างนั้น ทำด้วยวิธีการอย่างนี้ คืบละหลายๆ ชั่วโมง

วิธีการนวดกำแบบนี้ ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ เคยบอกกับท่าน (หลวงปู่มัน) ไว้ว่า

“พวกพระเถรหนุ่มธาตุไฟมันดี ถ้ามาบีบมากำตามแขนตามขาให้คนแก่ๆ ไฟธาตุมันช่วยได้มาก” ทำการบีบกำนวดอย่างนี้ อยู่ ๓ เดือน อาการท่านก็ฟื้นจากอาพาธ และในที่สุดก็หายเป็นปกติ เวลานวดการนวด ต้องเอามือกำเฉยๆ ไม่ให้กด เพราะท่านเจ็บท่านผอม ท่านไม่ค่อยมีเนื้อหนัง

ท่านพระอาจารย์จวน กุลเชฏโฐ นิมิตท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ (จากหนังสือประวัติท่านพระอาจารย์จวน กุลเชฏโฐ)

ในระยะหนึ่งได้ออกธุดงค์ไปอยู่ที่อุโมงค์ใกล้สนามบินจังหวัดเชียงใหม่ เชียงดอยสุเทพ ทางด้านตะวันตกของสนามบินมีเจดีย์เก่า ๆ อยู่องค์หนึ่ง เขาทำเป็นอุโมงค์ มีถ้ำเป็นช่องๆ ข้าพเจ้าและหมู่เพื่อนพากันไปพักวิเวกที่นั่น ตกกลางคืนได้นิมิตอีกปรากฏว่าข้าพเจ้ากับท่านพระอาจารย์มั่นได้พากันทำหีบศพอยู่ที่บนเจดีย์ และในขณะนั้นท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาสได้เหาะมากลางอากาศ แล้วมาหยุดยืนที่ตรงหน้าข้าพเจ้า แล้วท่านก็ให้อวาทว่า “ท่านจวน อุเบกขินทรีย์” แล้วท่านก็หายไป

ข้าพเจ้าได้กำหนดจิตแปลดูว่า อุเบกขินทรีย์ แปลว่าอะไร ก็แปลได้ความว่า ให่วางใจเป็นอุเบกขา เป็นกลางจากอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่อกระทบรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส และธรรมารมณ์ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ให่วางใจเป็นอุเบกขาเป็นกลางๆ ด้วยความมีสติและปัญญา อย่าเอาใจให้พัวพันเพื่อหลงไหลลุ่มหลงในอารมณ์ที่กระทบ

ข้าพเจ้ากำหนดจิตคิดตามนิมิตนั้นว่า พຼຽงนี้อาจมีอันตรายหรือเหตุการณ์อะไรอย่างหนึ่งเกิดขึ้นเป็นแน่

พอรุ่งขึ้น หลังจากฉันเช้าเสร็จแล้ว หมู่พวกได้ออกไปเที่ยวชมดูสถานที่ต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ ยิ่งแต่ตัวข้าพเจ้าอยู่คนเดียวใน

ถ้านั้น ในกลางวันก็มีพวกหญิงสาวๆ สวยๆ ดาราเชียงใหม่มาเที่ยวบริเวณนั้นได้ยินเสียงคุยกันลั่นว่า แถ่นี่มีพระธุดงค์ เรามาค้นหาตุ้เจ้ากันดีกว่า มีหญิงสาวรูปสวยคนหนึ่งแยกจากหมู่มาเที่ยวค้นหาพระในถ้ำตามลำพัง ค้นไปค้นมาก็มาเห็นข้าพเจ้านั่งภาวนาอยู่ในช่องถ้ำคนเดียว เวลานั้นข้าพเจ้าได้ภาวนาอยู่ในกลด แต่หญิงนั้นก็เข้ามาแหวกมุ้งกลดออก และร้องเอะอะเสียงลั่น “นี่ตุ้เจ้านี่ ตุ้เจ้าอยู่ที่นี่...ตุ้เจ้าอยู่ที่นี่”

หญิงสาวผู้นั้นยืนแหวกกลดเพ่งข้าพเจ้าอย่างไม่เกรงใจและยิ้มอย่างชวนเชิญ ข้าพเจ้ามองดู เห็นหน้าอกของเขาเต็มอก พอสายตาลงต่ำลง ก็มองเห็นผ้านุ่งบางๆ เป็นชิ้นสเกิร์ตสั้นๆ ก็เลยเกิดความกำหนัดขึ้น ข้าพเจ้าจึงคิดถึงคำเทศน์ของท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ “อุเพกขินฺทริย” ก็เลยพิจารณาอุบายนั้นจิตก็คลายความฟุ้งซ่านและสงบลง หญิงคนนั้นก็ไปป่าวร้องเพื่อนเข้ามาดูข้าพเจ้า เจ้าสวยบ้างเอาของเข้ามาถวาย ข้าพเจ้าให้พรเขาแล้ว เขาก็เลิกละไป

ข้าพเจ้าได้ทำความเพียรอยู่ที่ถ้ำนั้นพอประมาณแต่ต่อไปความสงบก็ลดลง ต้องรีบหนี เพราะกิตติศัพท์แพร่ไป มีพวกหญิงสาวมาเล่นค้นหาพระกันมากขึ้นเวลาเสียงคนมา พระรีบเอามุ้งกลดลง แต่บางทีก็จะมีหญิงใจกล้าอย่างทีกล่าว่าแล้ว มาเปิดมุ้งกลดดูพระส่งเสียงสรวลเสกกัน จึงต้องรีบหนี แล้วก็ออกวิเวกต่อไปตามแถบเชียงใหม่ อำเภอสันกำแพงบ้าง อำเภอมะแตง และแถบจังหวัดลำพูนบ้าง โดยพยายามหลีกเลี่ยงไปตามดอย ตามป่า ตามเขาที่สงัดห่างจากหมู่ชุมชน

แอมดูท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ นั่งสมาธิกันหลวงปู่มัน

(จากหนังสือปริศนาธรรมคำสอน หลวงพ่อเกษม สนตจิตโต

วัดเขาสนามแจจ จ.ลพบุรี)

หลวงพ่อกษม สมัยท่านยังเป็นเด็กได้เคยบวชเป็นสามเณรอยู่
ที่วัดบรมนิวาส ขณะนั้นหลวงพ่อกษมอายุประมาณ ๑๒-๑๓ ปี ซึ่งท่าน
เจ้าพระคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) เป็นเจ้าอาวาสอยู่
และหลวงพ่อกษมได้มีโอกาสอุปฐากรับใช้ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ โดยท่าน
เจ้าคุณอุบาลีฯ ชอบให้สามเณรเปลี่ยนเวรกันรับใช้ท่าน หลวงพ่อกษม
ว่า ท่านได้มีโอกาสถวายการนวดให้แก่ท่านหลายหน หลวงพ่อกษมว่า
ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เป็นนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงมากในยุคนั้น เมื่อท่านจะ
แสดงธรรมคราวใด จะมีผู้มาฟังธรรมกันเต็มไปหมด

คราวหนึ่งท่านพระอาจารย์มัน ฐิตัตโต อาจารย์ใหญ่สาย
พระกรรมฐานได้เดินทางมาพักเยี่ยมเยียนท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ซึ่งท่าน
ทั้งสองสนิทสนมกันยิ่งนัก ท่านอาจารย์มันมักจะอยู่สนทนากับท่าน
เจ้าคุณอุบาลีฯ อยู่ในห้องสองต่อสองกันเป็นเวลานาน

หลวงพ่อกษมซึ่งขณะนั้นก็ยังเป็นสามเณรน้อยอยู่ ยังมีนิสัย
ซุกซนอยากรู้ อยากเห็นตามประสาเด็ก ท่านได้คิดว่าท่านอาจารย์
มันกับท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ทำอะไรกันอยู่นะ เข้าห้องไปที ทำไม่ถึง
นานจัง หลวงพ่อกษมจึงได้แอบดูตามช่องฝาที่พอจะมองเห็นบ้างในกุฏิได้
ภาพที่หลวงพ่อกษมได้พบก็คือ เห็นท่านพระอาจารย์มันกับท่านเจ้าคุณ

อุบาลีฯ ทั้งสององค์กำลังนั่งสมาธิ สงบนิ่งอยู่ทั้งสององค์ ภาพที่
หลวงพ่เห็นนี้ประทับใจ และน่าเกรงขามยิ่งนัก

หลวงพ่เล่าว่า ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ กับ ท่านอาจารย์มั่น
นั่งสมาธิสงบอยู่เป็นเวลานาน นับเป็นชั่วโมงๆ เลยทีเดียว โดยที่มิได้
เอ่ยวาจาอะไรกันเลย เนื่องจากหลวงพ่เคยได้มีโอกาสได้รับใช้ท่าน
เจ้าคุณอุบาลีฯ และได้พบเห็นท่านพระอาจารย์มั่น แม้จะเป็นช่วง
เวลาเพียงไม่นานนัก แต่ท่านก็ยังคงนับถือและเคารพบูชาท่านเจ้าคุณ
อุบาลีฯ และท่านอาจารย์มั่นเป็นอย่างสูงทีเดียว

๓

ภาคคติธรรมคำสอน

ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้รับการยกย่องเป็นธรรมกถึกเอก

การแสดงพระธรรมเทศนานั้น ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) นับได้ว่าเป็นนักเทศน์ที่จะหาผู้เสมอเหมือนได้ยากยิ่ง เป็นธรรมกถึกเอก

สมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) ซึ่งเป็นศิษย์ ได้เล่าว่า แม้การมรณภาพก็มีสาเหตุมาจากการเทศน์นั่นเอง

ท่านเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์ (จูม พนฺธุโล) เป็นพระมหาเถระอีกรูปหนึ่ง ซึ่งยกย่องท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เป็นธรรมกถึกเอก โดยกล่าวยกย่ององค์หลวงตามหาบัวเทศน์เก่งหาตัวจับยากเปรียบเป็นเจ้าคุณอุบาลีน้อย ดังเทศนาธรรมขององค์หลวงตา ดังนี้

“ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ ท่านยังเคยพูด ผมไม่ลืมนะ เวลาอยู่
สองต่อสอง ท่านพูดแล้ว ท่านดูหน้าผมด้วยนะ ตาท่านใสแจ๋ว ดูอยู่
เฉยๆ “บางทีนะบัว” ว่าจี้เลยนะ ทั้งๆ ที่อยู่ด้วยกัน “บัว” ท่านว่า
“เจ้าข้อยนี่ละ” ภาษาทางภาคอีสาน ข้อยพูดตามความจริงนะบัว
เจ้าเทศน์นี้ข้อยว่าหาตัวจับยากนะบัว” ท่านยังเคยพูด “ต่อไปนี่
เจ้าจะเป็นเจ้าคุณอุบาสิน้อยนะบัว เจ้าเทศน์ แหม ! มันถึงใจข้อย
เหลือเกินว่า ไม่อ้อ ไม่อ๊ะ ไหลไปเลย” แต่ก่อนธาตุขันธ์ผมดีนี่ เสียงก็
อำนวยด้วยแจ้ว ต่อจากนั้นมาท่านก็ว่า แต่ถ้าหากไม่มีปัญหา เทศน์
ข้อยยกให้เจ้านะบัว แต่ถ้ามีปัญหาแล้ว การตอบปัญหาเจ้าเป็นที่หนึ่ง
มันถึงใจข้อยเหลือเกินนะบัว ตอบรวดเร็วที่สุด บ๊ีบเลย ใส่บ๊ีบๆ”

สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (สนั่น จนทปชโชโต) ก็กล่าวยกย่อง
ความเป็นพระนักเทศน์เอกของท่านเจ้าคุณอุบาสิน้อยว่า พระอุบาสิ-
คุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) ได้กล่าวถึงการเจ็บป่วยของท่านว่า
“...เราเป็นนักเทศน์มีชื่อเสียง เมื่อข้าหักก็หักอยู่บนธรรมาสัน
เพราะขึ้นเทศน์ จะหานักเทศน์ที่ไหนได้นอกจากเรา...”

คติธรรมคำสอนท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์
(จันทร์ สิริจนฺโท)

นิพพานดิบ นิพพานสุก จากหนังสือคิริमानนทสูตร

บุคคลที่ปรารถนาพ้นทุกข์ได้สุข

หรือพระนิพพานควรให้ได้เมื่อยังมีชีวิตอยู่

ดูกรอานนท์ บุคคลทั้งหลายปรารถนาอยากพ้นทุกข์ หรือปรารถนาอยากได้สุขประเภทใด ก็ควรให้ได้ถึงเสียแต่ในชาตินี้ ถ้าถือเอาภพหน้าเป็นประมาณแล้ว เชื่อว่าเป็นคนหลงทั้งสิ้น แม้ความสุขอย่างสูง คือ พระนิพพาน ผู้ปรารถนาก็พึงรีบชวนช่วยให้ได้ให้ถึงเสียแต่เมื่อเป็นคนมีชีวิตอยู่นี้

ดูกรอานนท์ อันว่าความสุขในพระนิพพานนั้นมี ๒ ประเภท คือ ดิบ ๑ สุก ๑ ได้ความว่า เมื่อยังเป็นคนมีชีวิตอยู่ได้เสวยสุขในพระนิพพานนั้น ได้ชื่อว่า พระนิพพานดิบ เมื่อตายไปแล้วได้เสวยสุขในพระนิพพานนั้น ได้ชื่อว่า พระนิพพานสุก พระนิพพานมี ๒ ประการเท่านั้น นิพพานโลกีย์ นิพพานพรหม เป็นนิพพานหลงไม่นับเข้าไปในที่นี้

พระนิพพานดิบนั้นเป็นของสำคัญ ควรให้รู้ ให้เห็น ให้ได้ ให้ถึงเสียก่อนตาย ถ้าไม่ได้พระนิพพานดิบนี้แล้ว ตายไปจักได้พระนิพพานสุกนั้นไม่มีเลย ถ้าไม่รู้ไม่เข้าใจก็ยิ่งไม่มีทางได้ แต่รู้แล้ว เห็นแล้ว พยายามจะให้ได้ ให้ถึง ก็แสนยากแสนลำบากยิ่งนักหนา

ผู้ใดเห็นว่าพระนิพพานมีอย่างเดียว ตายแล้วจึงจะได้ ผู้นั้นชื่อว่า คนหลง ส่วนพระนิพพานดิบนั้น จักจัดเอาความสุขอย่างละเอียด เหมือนอย่างพระนิพพานสุกนั้นไม่ได้ แต่ก็มีความสุขอันละเอียดสุขุมหาสิ่งใดเปรียบมิได้อยู่แล้ว แต่หากยังมีกลิ่นรสแห่งทุกข์กระทบถูกต้องอยู่ จึงไม่ละเอียดเหมือนพระนิพพานสุก เพราะพระนิพพานสุกไม่มีกลิ่นรสแห่งทุกข์จะมากล้ากราย ปราศจากสรรพสิ่งทั้งปวง แต่พระนิพพานดิบนั้นต้องให้ได้ไว้มาก่อนตาย

ทำตัวเราให้เหมือนแผ่นดินหรือปล่อยวาง

จึงได้ชื่อว่า ถึงพระนิพพานดิบ

คุณอรอนงค์ อันว่าพระนิพพานนั้น พึงให้ดูอย่างแผ่นดิน พระธรรมมีลักษณะอาการฉนั้นใด ก็ให้ตัวเรามีลักษณะอาการฉนั้นนั้น ถ้าทำได้เช่นนั้น ก็ได้ชื่อว่าถึงพระนิพพานดิบ ถ้าทำไม่ได้ แต่พูดว่าอยากได้ จะพูดมากมายเท่าไรๆ ก็ตาม ก็ไม่อาจที่จะได้จะถึงเลย ถ้าปรารถนาจักถึงพระนิพพานแล้ว ต้องทำจิตใจของตนให้เหมือนแผ่นดินเสียก่อน ไม่ใช่เป็นของทำได้ด้วยง่าย ต้องพากเพียรลำบาก ยากยิ่งนักจึงจักได้ จะเข้าใจว่าปรารถนาเอาด้วยปากก็คงจักได้ อย่างนี้เป็นคนหลงไป ใช้ไม่ได้ ต้องทำตัวทำใจให้เป็นเหมือนแผ่นดินให้จงได้ ลักษณะของแผ่นดินนั้นคนแลสัตว์ทั้งหลายจะทำร้ายทำดี กล่าวร้าย กล่าวดีประการใด มหาปฐพีนั้นก็มิได้รู้โกรธรู้เคือง

ที่ว่าทำใจให้เหมือนแผ่นดินนั้น คือว่าให้วางใจเสีย อย่าเอื้อเพื่ออาลัยว่าใจของตน ให้ระลึกอยู่ว่า ตัวมาอาศัยอยู่ไปชั่วคราวเท่านั้น เขาจะนึกคิดอะไรก็อย่าตามเขาไป ให้เข้าใจอยู่ว่า เราอยู่ไป

คอยวันตายเท่านั้น ประโยชน์อะไรกับวัตถุข้าวของและตัวตน อันเป็นของภายนอก แต่ใจซึ่งเป็นของภายในแลเป็นของสำคัญ ก็ยังต้องให้ปล่อยให้ว่าง อย่าถือเอาว่าเป็นของๆ ตัว กล่าวไว้แต่เพื่อให้เข้าใจเพียงเท่านี้โดยสังเขป

มนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย อันเป็นของมีชีวิตที่อยู่ในโลกนี้ เจ้ากำหนดรู้ความเป็นไปของตนเองกันว่าเป็นเช่นไร เนืออยู่บนเชิง รอดแต่จะให้มืดสับเพื่อความปั่นป่วนใด ชีวิตของมนุษย์สัตว์ก็ขึ้นเชิง รอดความเจ็บป่วย ทุกข์โศก แก่ชรา แตกดับ ตายไป สับตนเองอยู่ตลอดเวลา อย่างนั้นเหมือนกัน ผู้ฉลาดควรพาตนออกไปจากเชิงนั้นเสีย

ในโลกนี้ย่อมไม่มีผู้ใดอยู่ได้นานนัก ตามความนึกคิดของเขาทั้งหลาย เพราะสังขารย่อมเดินไปตามทางของมันอยู่ นานเข้าก็แก่ แล้วก็ตายหายไปจากโลก ต้องเป็นอยู่อย่างนี้แน่นอนและตลอดไป ฉะนั้น ไม่ควรหลงใหลกับสิ่งต่างๆ ในโลกให้มากนัก ควรมองโลกนี้เสียให้ชัด ให้แจ้ง ให้จริง พากิจใจและอารมณ์ให้ออกห่างจากโลกนี้เสีย

อะไรเป็นปัจจัยของอวิชชา เรานั้นแหละเป็นปัจจัยของอวิชชา
อะไรเป็นปัจจัยของเรา อวิชชา นั้นแหละเป็นปัจจัยของเรา ถ้ามีอวิชชา
ก็มีเรา ถ้ามีเราก็มีอวิชชา

เกิดเป็นคนจะงามและมีความสุขที่สุดนั้น งามที่เมื่อเกิดมาแล้วในโลก และได้ทำสิ่งต่างๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นในภายหน้าในโลกนี้อันมากไปด้วยความทุกข์นั้นแหละ คือ ความสุขบริสุทธิ์ที่ไร้มลทิน มิใช่ว่าเมื่อเกิดมามีสังขารแล้ว จะจ้องแต่หาความสุขในการเสพกามคุณในสังขารร่างกายของฝ่ายตรงข้าม แล้วไปคิดวานั้นแหละ คือ ความสุขที่จะขาดเสียมิได้เมื่อเกิดมา การคิดอย่างนั้น มันเป็นเรื่องของคนไม่มีปัญญา ตกเป็นทาสของตัณหา ชอบเกลือกกลิ้งกับของเหม็นของเน่า แล้วจะเอาความสุขบริสุทธิ์ที่แท้จริงจากไหนกับสิ่งเหล่านั้น

ใครเล่าจะห้ามความตายได้ ใครเล่าจะทำตัวเองให้ดีกว่าเก่า ใครเล่าจะทำสิ่งที่ยังไม่รู้ให้รู้ขึ้นมา

การศึกษาที่สูงที่สุด คือ การศึกษาตัวเอง

ในพวกเราชาวสยามนี้ ควรได้เห็นว่าเป็นคนมีบุญมาก เกิดมาได้พบพระพุทธศาสนาเลยทีเดียว ด้วยบุรพบรรพบุรุษพาถือกันมานานแล้วกว่า ๒,๐๐๐ ปี อย่าพากันมีความประมาท ฟังตั้งใจปฏิบัติกันให้เห็นผลจนรู้สึกตัวว่า เรามีที่พึ่งอันใดแล้ว จึงจะเป็นคนที่ไม่เสียทีที่ได้พบพระพุทธศาสนา

ตำราแบบแผนมิใช่ยา ยามิใช้ตำราแบบแผน ความไข้ไม่ได้หายด้วยยาอย่างเดียว ต้องอาศัยกนิยานันด้วยไข้จึงหาย

ความจริงการที่จักได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์ ท่านแสดงว่าเป็นของแสนยาก เพราะเป็นชาติที่อุดม อาจที่จักประกอบคุณงามความดีได้ทุกประเภท ชีวิตความเป็นอยู่ตลอดมาถึงวัยนี้ชั้วนี้ ก็เป็นของแสนยากแสนลำบาก ต้องฝ่าฝืนอุปสรรคขัดข้องมาโดยลำดับ มีหน้าซ้ำเกิดในตระกูลอันเป็นสัมมาทิฐิ ส่วนตนก็มีศรัทธา เชื่อกรรม ผลของกรรม และเชื่อคุณพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะที่พึ่งได้ แต่มักพูดกันโดยมากกว่า ความเพียรของตนยังอ่อน ถ้าเช่นนั้นก็ควรปรารภความเพียรให้หนักขึ้น เอาตัวออกจากความทุกข์ได้ในชาตินี้เป็นดี เพราะชาติหน้าหมายไม่ได้ว่าจะได้อัตภาพเป็นอะไร จึงจะได้อัตภาพเป็นมนุษย์อีกจะวางใจว่าเราคงมีศรัทธาเหมือนชาตินี้ไม่ได้ เพราะข้ามภพข้ามชาติไปแล้ว

ความระงับสังขารทั้งหลายนั้น ท่านมิได้หมายถึงความตาย ท่านหมายถึงวิปัสสนาญาณและอาสวกขยญาณ คือปัญญารู้เท่าสังขารรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะ เป็นชื่อของพระนิพพาน เป็นยอดแห่งความสุข

เดินมากก็มีรอยมาก เดินน้อยก็มีรายน้อย หากไม่เดินเลยก็ไม่มีรอยเลย คบคนมากก็มีเพื่อนมาก คบคนน้อยก็มีเพื่อนน้อย ไม่คบคนเลยก็ไม่มีเพื่อนเลย ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ก็เหมือนกัน เราว่ากันว่าต้องอย่างนั้น ต้องอย่างนี้ ต้องอย่างโน้น ประชุมไปมากมายหลายอย่าง มันจึงมีอะไรๆ ขึ้นมาได้ หากเราไม่เกี่ยวพันกับสิ่งต่างๆ ทั้งหมดแล้วจะมีอะไรได้ที่ไหน

ภาคสมณศักดิ์และผลงานสำคัญ

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) ได้รับพระราชทาน
สมณศักดิ์ตามลำดับดังนี้

๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ พระครูวิจิตรธรรมภาณี (พระครู
สัญญาบัตร)

๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๒ พระญาณรักขิต (พระราชา
คณะชั้นสามัญ)

๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ พระราชกวี (พระราชาคณะ
ชั้นราช)

๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗ พระเทพโมลี (พระราชาคณะ
ชั้นเทพ)

ปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ถูกถอดสมณศักดิ์จากตำแหน่งพระเทพ
โมลี

๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๙ พระธรรมธีรราชมหามุนี (เทียบ
พระราชาคณะชั้นเทพ)

๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๖ พระโพธิวงศาจารย์ (เทียบ
พระราชาคณะชั้นธรรม)

๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
(พระราชาคณะชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ ตำแหน่งเจ้าคณะรอง
ฝ่ายอรัญญวาสี) อันเป็นสมณศักดิ์สูงสุดที่ท่านได้รับ และเป็นรอง
สมเด็จพระราชาคณะรูปแรกของชาวจังหวัดอุบลราชธานี มีนามจารึก
ตามหิริญบัตร ดังนี้

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ญาณวิสุทธจริยาปริณายก ตรีปิฎก
คุณาลังการ นานาสถาณราชคณีย์ สาธุการีธรรมมาร สุนทรศีลาทีขันธ์
มีฐานานุกรม ๖ รูป ได้แก่ พระครูปลัดนิพัทธ์โพธิพงษ์ ๑ พระครู
วินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ และ
พระครูใบฎีกา ๑ ซึ่งท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้ตั้งหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต
เป็นพระฐานานุกรมที่ พระครูวินัยธร

ผลงานสำคัญ

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) มีผลงานมากมาย เฉพาะที่สำคัญ มีดังนี้

๑) การปกครองวัด ได้แก่

พ.ศ. ๒๔๓๒ เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เมืองนครจำปาศักดิ์ (นครจำปาศักดิ์ เป็นอาณาเขตของประเทศไทยสมัยนั้น)

พ.ศ. ๒๔๓๙ เจ้าอาวาสวัดสุปัฏนาราม อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๔๗ เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๔๗๑ เจ้าอาวาสวัดเจติยหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โปรดให้ท่านเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ

๒) การปกครองคณะ ได้แก่

พ.ศ. ๒๔๓๑ เจ้าคณะสังฆปาโมกข์ เมืองนครจำปาศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๓๓ เจ้าคณะใหญ่ นครจำปาศักดิ์ เมืองนครจำปาศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๔๒ เจ้าคณะมณฑลอิสาน พำนักที่วัดสุปัฏนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๕๑ เจ้าคณะมณฑลจันทบุรี

พ.ศ. ๒๔๕๒ เจ้าคณะมณฑลราชบุรี

พ.ศ. ๒๔๕๓ เจ้าคณะมณฑลหัวเมืองกรุงเทพฯ

๓) การสร้างและบูรณะวัด ได้แก่

๓.๑ วัดสุภรัตนาราม ตำบลคูเมือง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ร่วมมือกับพระสงฆ์และประชาชน สร้างวัดขึ้นในพื้นที่ป่าดงที่อยู่ระหว่างวัดบ้านค้อกับบ้านหวาง เมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๔๔๐ เริ่มลงมือปรับพื้นที่ดิน ถางป่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ ขอดตั้งเป็นสำนักสงฆ์ และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาและผูกพัทธสีมา นับว่าเป็นวัดที่ถูกตั้งตามกฎหมาย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

๓.๒ วัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร ปรับปรุงบริเวณ ซ่อมแซมเสนาสนะ โบสถ์ วิหาร ศาลา กุฏิ สร้างถนนเข้าวัด และสร้างศาลาการเปรียญ กุฏิ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๔๙ สร้างถนนวัดบรมนิวาส

พ.ศ. ๒๔๕๐ สร้างกุฏิปัทมราช

พ.ศ. ๒๔๕๓ สร้างกุฏิยุทธนา

พ.ศ. ๒๔๕๔ สร้างศาลาการเปรียญชื่อ ศาลาอรุณพงษ์

พ.ศ. ๒๔๖๑ สร้างกุฏิเพิ่มโชฎึก

พ.ศ. ๒๔๖๕ สร้างกุฏิผ่องด่าง ธรรมาชีวะ

๓.๓ วัดสิริจันทรนิมิต อำเภอมือง จังหวัดลพบุรี พระอุบาลี-
คุณูปมาจารย์ และพระครูปลัดอ่ำ พร้อมด้วยญาติโยม ได้ร่วมกันสร้าง
วัดขึ้นที่เชิงเขาบ่องาม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ พร้อมทั้งสร้างพระพุทธรูป
ปางใหญ่ขึ้นระหว่างเชิงเขา โดยตั้งชื่อว่า “พระพุทธรูปวิภาคมัธยม
พุทธกาล” ส่วนวัดตั้งชื่อว่า “วัดเขาพระงาม” จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๖
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาพระราชทาน
นามใหม่ว่า “วัดสิริจันทรนิมิตร” ปัจจุบันเขียนเป็น “วัดสิริจันทรนิมิต”

๓.๔ วัดเจดีย์หลวง อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปรับปรุง
บริเวณวัดและพระเจดีย์หลวง สร้างพระวิหารหลวง กุฏิ เสนาสนะ

๓.๕ วัดบวรมงคล กรุงเทพมหานคร ปฏิสังขรณ์โบสถ์และ
วิหารคด

๓.๖ วัดกลางบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี สร้าง
มณฑปพระบาท

๔) ด้านพระปริยัติธรรม

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ท่านให้ความสำคัญทั้งด้านปริยัติ
และปฏิบัติ ในด้านปริยัติท่านได้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นใน
วัดบรมนิวาส ชื่อ โรงเรียนสุนัทธิยานุกูล ท่านเป็นครูสอนพระปริยัติ
ธรรม และเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม ต่อมาท่านได้สอน
พระปริยัติธรรมที่วัดเจดีย์หลวง ซึ่งกาลต่อมาได้จัดตั้งเป็นสำนักเรียน
พระปริยัติธรรม จนเป็นศูนย์กลางการเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัด
เชียงใหม่

พระปัญญาพิศาลเถร (หนู) เจ้าอาวาสรูปที่ ๕ ของวัดปทุมวนาราม ท่านมองเห็นความสำคัญทางการศึกษา จึงเปิดการเรียนการสอนขึ้นภายในวัด โดยขอครูจากวัดบรมนิวาส สมัยเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์เป็นเจ้าอาวาสให้มาถวายความรู้แก่ภิกษุสามเณรภายในวัด และส่งบัญชีสอบในนามวัดบรมนิวาส เมื่อมีการเรียนการสอน ผลก็คือมีพระมหาเปรียญมากขึ้น เช่น พระมหาหลิ พระมหานาม พระมหาจารย์ พระมหาพยุ เป็นต้น ทางสำนักเรียนจึงขอแยกจากวัดบรมนิวาสมาจัดการศึกษาเอง

๕) การตั้งโรงเรียนสอนหนังสือไทยในบริเวณเมืองอุบลราชธานี และมณฑลอีสาน

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) นับได้ว่าเป็นผู้มีแนวคิดที่กว้างไกลมาก โดยเฉพาะในด้านการศึกษาทั้งภาษาไทยและบาลี หากในสมัยปัจจุบันก็เรียกได้ว่า เป็นผู้มี “วิสัยทัศน์” ที่เยี่ยมยอดมาก ดังจะเห็นได้จากเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๓๒ ขณะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร และเป็นเจ้าคณะสังฆปาโมกข์ เมืองนครจำปาศักดิ์นั้น ก็ได้จัดตั้งโรงเรียนบูรพาสยามเขตต์ ขึ้นที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ สอนทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ – ๒๔๓๙ ขณะที่พำนักอยู่ในกรุงเทพฯ ในช่วงเวลาดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราโชบายที่จะขยายการศึกษาเพื่อทวยราษฎร์ หรือการตั้งโรงเรียนสอนหนังสือไทยสำหรับราษฎรออกไปให้กว้างขวางทั่วพระราชอาณาจักร พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) ก็ได้

รวบรวมหนังสือแบบเรียนทั้งภาษาไทยกับภาษาบาลีไว้เป็นจำนวนมาก เมื่อได้หนังสือมากจนคิดว่าเพียงพอแล้วก็ได้พาคณะศิษย์จำนวน ๖ รูป คือ พระมหาอ้วน ติสฺโส (สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ อ้วน ติสฺโส) พระมหาแก้ว อินทวังโส พระมหาล้อม จิตาโก พระปลัดหรั่ง พระใบฎีกา และพระเทียบ ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ มาเมืองอุบลราชธานี อันเป็นที่ตั้งที่ว่าการมณฑลลาวกาว ซึ่งมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ เป็นข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการมณฑล ในช่วงเวลานั้น

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) พร้อมคณะได้พำนักที่วัดสุปฏิหาราม ได้บูรณะซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างให้เป็นระเบียบเรียบร้อย พร้อมทั้งสร้างอาคารเรียนและทำพิธีเปิดเรียน เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ให้ชื่อว่า “โรงเรียนอุบลวิทยาคม” เปิดสอนทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย นับเป็นโรงเรียนสอนหนังสือไทยแห่งแรก ที่ก่อตั้งขึ้นในบริเวณเมืองอุบลราชธานี ที่จัดการสอนเป็นระบบที่เป็นโรงเรียนอย่างแท้จริง

หลังจากนั้นแล้ว พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) ก็ได้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือไทยขึ้นในบริเวณเมืองต่างๆ อีกหลายโรงเรียน เช่น

พ.ศ. ๒๔๔๒ ตั้ง โรงเรียนอุดมวิทยากร ขึ้นที่วัดพระเหลาเทพนิมิต เมืองพนานิคม ขึ้นตรงกับเมืองอุบลราชธานี

ส่วนการจัดการศึกษาในเมืองอื่นๆ ที่อยู่ในบริเวณมณฑลอีสาน พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) ก็มอบหมายให้คณะศิษย์

ดูแลรับผิดชอบคล้ายกับทำหน้าที่ผู้ช่วยเจ้าคณะมณฑล ดังนี้

พระมหาอ้วน ตีสโส เป็นผู้กำกับดูแลการจัดการศึกษาในบริเวณเมืองอุบลราชธานีและอำเภอในสังกัด

พระมหาทา กิตติวัฒนโธ เป็นผู้กำกับดูแลการจัดการศึกษาในบริเวณเมืองร้อยเอ็ดและอำเภอในสังกัด

พระมหาแก้ว อินทวังโส เป็นผู้กำกับดูแลการจัดการศึกษาในบริเวณเมืองนครจำปาศักดิ์

พระมหาวัชร ฐฎฐปาโล เป็นผู้กำกับดูแลการจัดการศึกษาในบริเวณเมืองขุขันธ์ และเมืองสุรินทร์ รวมทั้งอำเภอในสังกัด

หลังจากนั้นการจัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือไทยในบริเวณเมืองอุบลราชธานี และเมืองอื่นๆ ที่อยู่ในอาณาเขตมณฑลอีสานก็เจริญก้าวหน้าพอสมควร จนกระทั่งปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้เข้าเฝ้าไปรเวทกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารภถึงการศึกษาเล่าเรียนที่ออกไปจัดการตั้งโรงเรียนขึ้นได้นั้น เป็นที่พอพระราชหฤทัยสมด้วยพระราชประสงค์ แล้วพระราชทานตรามณฑลอีสานให้เป็นผู้อำนวยการเจ้าคณะมณฑล ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๔๗ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) จึงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส

จึงนับได้ว่า พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นผู้มีบทบาทในการตั้งโรงเรียนสอนหนังสือไทยขึ้นในบริเวณเมืองต่างๆ ในมณฑลอีสานเป็นอย่างมาก

๖) การอบรมสั่งสอนประชาชน

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) นับได้ว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถสูง มีความเฉลียวฉลาดปฏิภาณไหวพริบเป็นเยี่ยม เป็นนักเทศน์ที่มีสำนวนโวหารเป็นเยี่ยม ถ้าไม่มีเหตุการณ์ติดปกติ ท่านจะแสดงพระธรรมเทศนาอบรมสั่งสอนทายก ทายิกาที่มาทำบุญที่วัดในวันสำคัญๆ อยู่เสมอ โดยเฉพาะในวันพระที่อยู่ในช่วงเข้าพรรษา เมื่อเทศนาเสร็จแล้วก็ให้ศิษยานุศิษย์จัดพิมพ์เผยแพร่ แจกจ่ายเป็นธรรมทานแก่ผู้สนใจได้อ่านเพื่อเป็นการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วย โดยท่านมีดำริว่า คนที่มาฟังพระธรรมเทศนามีจำนวนไม่มากนัก ถ้าหากเอาเนื้อหาที่ได้แสดงพระธรรมเทศนาได้จัดพิมพ์เผยแพร่ จำนวนคนที่ได้อ่านได้เข้าใจเนื้อหาสาระของธรรมจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอีกมาก

จากการศึกษาค้นคว้าผลงานการแสดงพระธรรมเทศนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) พบว่ามีผู้จัดพิมพ์แจกจ่ายเป็นจำนวนมาก เช่น

หนังสือพุทธคุณเทศนากับอริยสัจกถา เป็นการรวบรวมคำแสดงพระธรรมเทศนาในวันพระระหว่างเข้าพรรษาที่วัดบรมนิวาส พ.ศ. ๒๔๖๖

หนังสือรัตนตรัยวิภาค เป็นคำบรรยายในการแสดงพระธรรมเทศนาในระหว่างเข้าพรรษาที่วัดบรมนิวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ พิมพ์ในงานศพนางสุ่น และนางสาวเปล่ง สิริอัครวิทย์ เมษายน ๒๔๗๑

หนังสือมงคลสุดวิภาคบรรยายและทศบารมีวิภาค เป็นคำบรรยายในการแสดงพระธรรมเทศนาระหว่างเข้าพรรษา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ที่วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ

หนังสือธรรมรัตนกลา พิมพ์ในงานทำบุญศพพระยาไกรเพชร รัตนสงคราม พ.ศ. ๒๔๕๗

คำบรรยายธรรมดังกล่าวของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) แม้จะแสดงไว้เป็นเวลาเกือบร้อยปีแล้ว ถ้าศึกษาอย่างละเอียดให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งแล้ว แม้ในปัจจุบันก็จะเห็นได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่ง

๗) ผลงานด้านการประพันธ์

นอกจากเป็นนักเทศน์ชั้นเยี่ยมแล้ว ผลงานด้านการประพันธ์ก็นับว่าเยี่ยมเช่นกัน แม้ว่าการงานต่างๆ ที่รับผิดชอบและที่ต้องปฏิบัติอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นงานในตำแหน่งเจ้าอาวาส งานบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม การสร้างถาวรวัตถุ การเป็นเจ้าคณะมณฑลและอื่นๆ ก็มีมากมายอยู่แล้ว กระนั้นก็ดี พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ก็ได้เขียนหนังสือทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ที่จัดพิมพ์เผยแพร่มีหลายเรื่อง อาทิ

• ประเภทร้อยแก้ว ได้แก่

หนังสือ อุตตปตฺติ ซึ่งเป็นหนังสือที่กล่าวถึงประวัติของท่านเอง กล่าวถึงวัยเด็กการบรรพชาและอุปสมบท การศึกษาเล่าเรียน การปฏิบัติงานในตำแหน่งต่างๆ จนถึงอายุ ๖๙ ปี พิมพ์แจกในงาน

๒๑๘ ประวัติพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท)

ทำบุญอายุครบ ๗๐ ปีบริบูรณ์ วันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๙

หนังสือ นิสสัยโกศลวกานุศาสน์และเขมสรณคมน์ วิธีเจริญ
สมณะและวิปัสสนาภูมิ นางเพ็ชร เกษตรนิवास (บุญเลี่ยม) พิมพ์แจก
เป็นธรรมทาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐

หนังสือ คิริमानนทสูตร

ฯลฯ

- ประเภทร้อยกรอง ได้แก่

กาพย์ปู่สอนหลาน กาพย์หลานสอนปู่ กาพย์พระใหญ่ เขา
พระงาม กาพย์พระยาช้างฉัททันต์ กาพย์โลกนิติ กาพย์รถไฟ ฯลฯ

จากผลงานอันทรงคุณค่ามากมาย ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ คือ
“ปราชญ์” ของเมืองอุบลราชธานีโดยแท้

ภาคผนวก

การสร้างวัดสิริจันทรมิตวรวิหาร
และพระพุทธปฏิภาคมัธยมพุทธกาล

ประวัติวัดสิริจันทรมิตรวิหาร

ความเบื้องต้น

วัดสิริจันทรมิตรวิหาร (เขาพระงาม) เป็นอารามหลวงชั้นตรี ตั้งอยู่ ณ เขิงเขาพระงาม ตำบลเขาพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี มีเนื้อที่ ๙๙ ไร่ ๓ งาน ๓๖ ตารางวา ภูเขื่อนเป็นที่ตั้งวัดนี้ เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (ดิศสมเด็จพระ) วัดบรมนิวาส กล่าวไว้ในประวัติวัดสุปัฏนฯ ว่า “เดิมเรียกว่า เขาบ่องาม หรือเขาวังงาม ต่อเมื่อสร้างพระใหญ่แล้ว จึงเรียกว่า เขาพระงาม แต่นั้นมา” ที่เรียกว่าเขาบ่องามแต่เดิมนั้น ณ ปัจจุบันนี้ยังมีหลักฐานปรากฏอยู่เป็นบ่อน้ำเรียงรายตั้งแต่สามแยกเขาพระงามไปสุดที่บ่อใน คส.๒ รวม ๖ บ่อ สร้างด้วยเงินบ่อละ ๔๐๐ บาท รวม ๒,๔๐๐ บาท ซึ่งแต่ละบ่อมีชื่อเป็นมงคลนาม ดังนี้

๑. บ่องามนามเดิม อยู่หมู่ที่ ๑ ใกล้สระน้ำเฉลิมพระเกียรติ
๒. บ่อเจริญเกษมสุข อยู่หมู่ที่ ๑ ริมถนนหน้าวัดตรงกับต้นนิโครธ
๓. บ่อสนุกหายโรค อยู่บริเวณใต้ต้นพิกุลหน้าพระอุโบสถ
๔. บ่อบริโศกหายภัย อยู่บริเวณแผนกที่ ๒ กองคลังแสง (หมู่ที่ ๑)
๕. บ่อน้ำใสสำราญราษฎร์ อยู่หมู่ที่ ๒ ริมถนนหน้าวัดตรงกับประตูวัดซุ้มที่ ๒

๖. บ่อสระอาตมิลศิลป์ อยู่หมู่ที่ ๙ ริมถนนพหลโยธิน ใกล้สามแยกเขาพระงาม

และยังมีหลักฐานการขุดสระน้ำยาว ๒๐ วา ลึก ๔ ศอก สิ้นเงิน ๓ พันบาทเศษ ไว้เก็บน้ำให้ชาวบ้านได้ใช้กันตลอดทั้งปี ซึ่งอยู่ด้านตะวันออกของวัด (ป่าช้าเก่า) ทั้งบ่อน้ำและสระน้ำเป็นเสมือนเขตแดนของวัดมาแต่เดิมด้วย ส่วนเขาวังงาม ชาวบ้านใช้เรียกกันตามอาชีพ ที่ถีนี่เลี้ยงร่วมกันเพื่อไว้ใช้งานและซื้อขาย เป็นพันธุ์วัวที่มีลักษณะสวยงามกว่าที่อื่นๆ ทั้งเป็นถิ่นศูนย์รวมแห่งการซื้อขายอีกด้วย อันบริเวณที่ตั้งวัดอยู่ในบัดนี้ อาศัยโบราณวัตถุต่างๆ เท่าที่มีอยู่ในวัดแต่เดิมา เช่น พระพุทธรูปที่ทำด้วยศิลาทรายแดงปางไสยาสน์ภายในถ้ำถาวรารุโธ ซากฐานพระอุโบสถหลังเดิม ซึ่งอยู่ตรงพระวิหาร พระกัจจายน์ในบัดนี้ ใบเสมาเก่าที่ทำด้วยศิลา ซากสถูปใหญ่บนยอดเขา เหล่านี้เป็นต้น จึงทำให้มีผู้รู้บางท่านสันนิษฐานว่า วัดนี้คงเป็นวัดสำคัญและเป็นวัดที่เคยรุ่งเรืองมาแต่โบราณวัดหนึ่งในจังหวัดลพบุรี แต่เพราะเหตุการณ์บ้านเมืองได้ผันแปรไปตามกาลสมัย จึงทำให้กลายเป็นวัดร้างในกาลต่อมา

จนเมื่อในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทโร จันทร์) อดีตเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส จังหวัดพระนคร แต่ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชกวี ได้สถาปนาใหม่ ณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ จึงกลับเป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่แต่นั้นมา

วัดสิริจันทรนิมิต ก่อนแต่ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนโท จันทร์) จะสถาปนาใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ นั้นไม่มีทางจะสืบทราบได้ว่า ใครเป็นผู้สร้างและสร้างแต่เมื่อไร แต่นายประยูร อุลุชาฎะ อดีตข้าราชการกรมศิลปากร ได้สันนิษฐานจากศิลปวัตถุที่พบในวัดนั้นว่า คงเป็นวัดที่สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๑๐๐ โดยที่วัดนี้เป็นวัดโบราณดังกล่าวก่อนแล้ว แต่เดิมจะมีชื่อเรียกว่าอย่างไร หามิทางสืบทราบได้ไม่ ต่อเมื่อท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนโท จันทร์) ได้สถาปนาใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ จึงเรียกกันว่า “วัดเขาพระงาม” และเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินในงานผูกพัทธสีมาของวัดนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ แล้ว จึงได้พระราชทานนามใหม่ว่า “วัดสิริจันทรนิมิต” แต่นั้นมา

เหตุที่ได้รับพระราชทานนามเช่นนี้ก็คงจะทรงอาศัยเนมิตกนาม จากฉายาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ว่า สิริจนโท นั้น อย่างหนึ่ง กับจากชื่อที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ได้นิมิตจากเทวนิกายในคราวที่ตกลงใจสร้างพระพุทธรูปวิภาคมัยมพุทธรูปกาล (หลวงพ่อกใหญ่) นั้น อีกอย่างหนึ่ง ภายหลังเมื่อได้สถาปนาวัดสิริจันทรนิมิตขึ้นใหม่แล้ว วัดนี้ก็ถึงซึ่งความเจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ เป็นวัดธรรมยุตนิกายสำคัญวัดหนึ่งในจังหวัดลพบุรี ทางราชการได้เล็งเห็นความสำคัญของวัดสิริจันทรนิมิตนี้ จึงได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานยกขึ้นเป็นพระอารามหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดสิริจันทรนิมิตขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๔๙๙ เป็นต้นมา ตามประกาศแจ้งความกระทรวงวัฒนธรรม ดังนี้

ประกาศแจ้งความกระทรวงวัฒนธรรม เรื่อง ยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกวัดสิริจันทรนิมิต ตำบลเขาพระงาม อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหารและให้มีนามว่า วัดสิริจันทรนิมิตวรวิหาร ตั้งแต่วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๕๙ เป็นต้นไป

แจ้งความ ณ วันที่ ๒๕ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๕๕๙

พลเรือเอก ป.ยุทธศาสตร์โกศล (หลวงยุทธศาสตร์โกศล)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ประกาศกรมธรรมการ

เรื่อง พระราชทานเงินช่วยในการปฏิสังขรณ์

และพระราชทานนามวัด

ด้วยเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ ขณะเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับจากโรงเรียนทหารปืนใหญ่ ที่ตำบลโคกกระเทียม จังหวัดลพบุรี ได้เลยเสด็จทอดพระเนตรวัดเขาพระงาม ที่พระโพธิวงศาจารย์กำลังมีงานผูกพัทธสีมาอยู่ ได้ทรงพระราชศรัทธาบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ช่วยในการ

ปฏิสังขรณ์ ๒๐๐ บาท พระโพธิวงศาจารย์ถวายพระพรว่า วัดนี้ได้จัดการก่อสร้างเป็นเวลานานปีมาแล้ว แต่เพื่อเป็นเหตุที่จะให้ระลึกได้ว่าการได้สำเร็จลงในรัชสมัยปัจจุบัน พระโพธิวงศาจารย์และทายกทายิกา จึงพร้อมกันขอพระราชทานถวายวัดเขาพระงามไว้เป็นพระอารามหลวง ได้มีพระราชดำรัสว่า การบูรณะวัดนั้นยังไม่แล้วบริบูรณ์โปรดให้รอไว้ก่อน แต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานนามใหม่ว่า “วัดสิริจันทร์นิมิตร”

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๕ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๖

พระยาเมธาธิบดี มหาเสวกตรี

อธิบดีกรมธรรมการ

พระพุทธปฏิภาคมัธยมพุทธกาล (หลวงพ่พระงาม)

พระพุทธปฏิภาคมัธยมพุทธกาล หรือที่ประชาชนนิยมเรียกว่า “หลวงพ่ใหญ่” “หลวงพ่พระงาม” ประดิษฐานอยู่บนไหล่เขาพระงาม เริ่มสร้างเมื่อปีขวด พ.ศ. ๒๔๕๕ นับว่าเป็นพระพุทธรูปนั่งที่ใหญ่ที่สุดในโลกในสมัยนั้น หน้าตักกว้าง ๑๑ วา ๑ ศอก ส่วนสูงจากหน้าตักถึงพระเศียร ๑๘ วา สิ้นเงินค่าก่อสร้าง ๖๐,๐๐๐ บาท

คำปรารภในการสร้าง พระพุทธรูปภาคัมธมพุทธกาล

ในการสร้างพระพุทธรูปใหญ่ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนโท จันทร) เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส เจ้าคณะรองฝ่ายอรัญญวาสี เมื่อยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาวิ พ.ศ. ๒๔๕๕ ดังต่อไปนี้

ข้าพเจ้าได้ดำรงมาถึง ๕ ปีแล้วว่า ในปีขุดจัตวาศก พระพุทธศักราช ๒๔๕๕ เป็นปีครบ ๒,๕๐๐ แห่งพุทธกาล คือนับแต่ปีตรัสรู้เป็นพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ แห่งองค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นมา นับว่าเป็นปีถึง ๕,๐๐๐ แห่งพุทธกาล ชีวิตของเราได้มาประสบมหาสมัยสำคัญเช่นนี้ ควรจะแสดงกตัญญูทเวทิต่อพระพุทธศาสนาไว้เป็นที่ระลึกสักสิ่งหนึ่ง แต่จะทำอะไรดี ให้พอสมควรแก่กำลังความสามารถแห่งตน เห็นแต่สร้างพระพุทธรูปปฏิมากรให้เหมาะแก่สมัยไว้สักองค์หนึ่ง เดิมคิดจะหล่อด้วยทองเหลือง ให้แล้วเสร็จทันได้สมโภชในวันวิสาขบูชาบุญมีในปีขุดนี้ การดำรินั้นก็ขัดๆ ข้องๆ เพราะต้องการองค์ใหญ่หาที่ประดิษฐานไม่เหมาะ การที่คิดนั้นก็ล้มละลายไป

ครั้นมาถึงต้นเดือน ๕ พระพุทธศักราช ๒๔๕๕ ในต้นปีขุดนี้เอง ได้ชะลอพระพุทธรูปศิลาแดงซึ่งขำรุดมาจากวัดหลุมดินเก่า เมืองราชบุรี มาปฏิสังขรณ์ขึ้น ที่ศาลาการเปรียญวัดบรมนิวาสซึ่งสร้างขึ้นใหม่ หน้าต่างกว้าง ๔ ศอกคืบ โดยสูง ๖ ศอก ทำการอยู่ ๒ เดือนจึงสำเร็จ ทันได้สมโภชในวันวิสาขบูชาบุญมี ถวายพระนามว่า

“พระพิชิตมหารัชมัทธกาล” อาศัยท่านผู้มีศรัทธาบริจาคทรัพย์ สิ้นเงิน ๑,๕๐๐ บาทเศษ ทำการนั้นเสร็จแล้ว แต่ก็ยังไม่อิ่มแก่ใจ ด้วยพระพุทธรูปขนาดนี้มีถมไปในประเทศสยาม ครั้นจะสร้างให้โดกั ติดขัดด้วยสถานที่ อีกประการหนึ่ง ดำริไว้ว่าจะพิมพ์หนังสือ ปฏิจ-สมุปบาท แจกในงานสมโภชพระพุทธรูปนั้น แต่ไม่มีเวลาพอที่จะแต่ง หนังสือให้เสร็จได้ เพราะเหตุนี้จึงได้ดำริการนั้นต่อไปอีก

ครั้นอยู่มาถึงเดือน ๑๒ ข้างขึ้นมีเวลาว่าง ได้ออกไปเที่ยว ณ เขาบ่องาม ตำบลธณิ อำเภอสระโบสถ์ แขวงเมืองลพบุรี เพราะได้ ทำการปฏิสังขรณ์ถ้ำเรียบร้อยแล้ว สถานที่นั้นก็เป็นที่ชอบกลดี คือ ที่ถ้ำนั้นเป็นเจดีย์สถานที่ขึ้นนมัสการของมหาชนบริเวณเหล่านั้นอยู่แต่ เดิมด้วย ส่วนหน้าถ้ำก็ผินสู่ทิศตะวันออก ถึงเวลาบ่าย ดวงอาทิตย์ ลับภูเขาเย็นสำราญดีด้วย ถ้ำสร้างพระพุทธรูปลงในที่นี้ ผินพระ ปฤษฎางค์เข้าหายอดเขา ดูไกลๆ คล้ายกับพระนาคปรก ผินพระพักตร์ สู่ทิศบูรพาเป็นสง่าดี จึงได้ปรึกษากับพระครูปลัด (ภพราวุธ อ่ำ) ผู้เป็นน้องชายซึ่งลาออกมาจำพรรษาอยู่ที่ถ้ำนั้น เธอก็เห็นชอบด้วย

เมื่อปรึกษากันตกลงแล้ว ก็เกิดปีติโสมนัสเป็นอันมาก จึง ได้ตั้งสัตยาธิษฐานเสี่ยงทายหลายประการ ได้นิมิตดีไม่มีการขัดข้อง เดือน ๑๒ ขึ้น ๗ ค่ำ กลับเข้ามากรุงเทพฯ เล่าความดำรินั้นให้สัปบุรุษ ฟัง ต่างท่านก็เกิดศรัทธาบริจาคทรัพย์ ในระหว่าง ๓ วัน ได้ต้นทุน ถึง ๕,๐๐๐ บาท เห็นการจะสะดวกจึงเรียกเงินเก่าแก่ช่างไม้ที่จะผูก โคร่ง และเงินเก่าแก่ช่างปูนมาปรึกษาดตกลงกันแล้ว

ครั้น ณ วันเดือน ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ได้นำเข้าแก่และลูกจ้างออกไปทำงาน เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ก็ได้ลงมือตัดไม้ผูกโครง พวกช่างปูนก็รวมศิลาสำหรับก่อ ครั้นถึง ณ วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ขึ้น ๔ ค่ำ เวลาโมงเช้าได้ศุภฤกษ์ พระสงฆ์ ๔๐ รูป ซึ่งเจริญพุทธมนต์วานนี้ ยืนรอบสถานที่ที่จะก่อพระพุทธรูปนั้น สวดชัยนโต พระเถระผู้ใหญ่มีข้าพเจ้า (พระราชาภิ) และพระครูเจ้าคณะเมืองลพบุรี เป็นประธาน เป็นผู้วางก้อนศิลาก่อฤกษ์ เสร็จการก่อฤกษ์แล้วทายก ทายิกาได้อังคาสพระสงฆ์ด้วยอาหารบิณฑบาตเป็นเสร็จการ

ต่อนั้นมาพวกจีนก็ลงมือก่อเทคอนกรีต นอกจากตรุษจีนแล้วเกือบจะไม่มีวันเว้น นับเวลาได้ ๓ เดือนกึ่ง การเทคอนกรีตนับว่าเป็นการสำเร็จ แต่ส่วนการตกแต่งพระพุทธรูปนั้น ยังไม่แล้วโดยเรียบร้อยดี เพราะได้ตั้งเจตนาไว้ว่า จะสมโภชให้ทันในปีชวด ซึ่งนับว่าเป็นปีถึง ๕,๐๐๐ ของพุทธกาล

ครั้นถึงเดือน ๔ เพ็ญ จึงได้ตั้งการสมโภชสมกับเจตนาเดิม พระพุทธรูปนั้นพร้อมด้วยคุณสมบัติ ๔ ประการ คือ ใหญ่สูงประการหนึ่ง ทำโดยมั่นคงแน่นหนาดีประการหนึ่ง มีสง่างามได้พระพุทธรูปลักษณะประการหนึ่ง ทำสำเร็จรวดเร็วที่สุดประการหนึ่ง จึงถวายพระนามว่า “**พระพุทธรูปมิตรมัยมพุทธกาล**” มีกำหนดโดยกว้างหน้าตัก ๑๑ วา โดยสูงวัดแต่หน้าตักขึ้นถึงที่สุดยอดรัศมี ๑๗ วา ๒ ศอก การสร้างพระพุทธรูปใหญ่ถึงเพียงนี้ ทั้งตั้งอยู่บนไหล่เขาที่สูงด้วย สำเร็จในภายใน ๔ เดือน สิ้นเงินกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท เงินสร้างนี้จะได้ออกฎีกาเที่ยวเรียรแห่งหนึ่งแห่งใดก็ไม่มี มีแต่เป็นการพูด

ด้วยปาก ท่านผู้มีศรัทธาหากเต็มใจช่วยให้การนั้นสำเร็จโดยไม่ขัดข้อง เป็นน้าอัครรรย์เหลือเกิน ด้วยอำนาจพระพุทธานุภาพหากแสดงพระปาฏิหาริย์ให้เห็นอัครรรย์ และได้แต่งหนังสือธรรมรัตนกถา แสดงปฏิจจสมุปบาทโดยย่อ แจกแก่พุทธบริษัทในงานสมโภชน์ไว้เป็นที่ระลึกตลอดกาลนาน

เหตุการณ์ระหว่างสร้างพระพุทธรูปวิภาคมัยมพุทธกาล

ในการสร้างพระพุทธรูปวิภาคมัยมพุทธกาลนี้ ท่านเจ้าคุณพระศีลวรคุณ (สงกิจโจ ลำเจียก) เจ้าอาวาสรูปที่ ๒ ซึ่งได้ติดตามท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์) ผู้เป็นพระอุปัชฌายะ และมาอยู่จำพรรษาที่ท่านเจ้าคุณพระเทพวรคุณ (ภทฺธราวุธ อ่ำ) ผู้เป็นพระอาจารย์ที่วัดนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕ เล่าไว้ว่า เมื่อจะทำนั้งร้านก่อองค์หลวงพ่อบูญนั้นปรากฏว่าเงินที่เป็นช่างรับเหมา หาไม่ไผ่ที่จะทำนั้งร้านไม่ได้ ขนาดที่ต้องการนั้นมีอยู่แห่งเดียวที่บ้านห้วยอีเห็น ซึ่งอยู่ห่างจากเขาพระงามไปประมาณ ๒ กิโลเมตร แต่ที่ไปไผ่แห่งนั้น คักดีลิทธิมาก ถ้าใครไปตัดไม่มากก็มีอันตรายต่างๆ ก็ไม่มีใครยอมไปตัดให้ แม้ผู้รับเหมาจะขอร้องอย่างไร เพราะกลัวภัยอันตรายที่เคยประสบกันมาแล้ว

ความทราบถึงท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ท่านจึงแนะนำกับบรรดาผู้ที่จะไปตัดไม้ว่า “ให้ไปบอกกับเทพยดาทั้งหลายผู้รักษาป่าไผ่ นั้นว่า ฉันให้มาขอไม้ไผ่เพื่อจะเอาไปทำนักร้านสร้างพระใหญ่ แล้วให้เทพยดาไปช่วยฉันสร้างพระใหญ่ด้วย” พวกชาวบ้านก็พากันทำตามบัญชาของท่าน แล้วก็ตัดไม้ได้โดยไม่มีอันตรายใดๆ เลย ปรากฏว่า คืบวันนั้นในบรรดาผู้ที่ไปตัดไม้เหล่านั้น คนหนึ่งฝันว่าได้พบกับเทพยดาผู้รักษาป่า และได้สั่งเขาว่าให้เรียนท่านเจ้าคุณราชาภิ (ขณะนั้นท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาภิ) ด้วยว่าหากไม้ไผ่ไม่พอ และท่านเจ้าคุณต้องการอีกก็ให้คนไปเอาได้อนุญาตให้แล้วดังนี้

อีกเรื่องหนึ่ง ท่านเล่าว่า ก่อนท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ จะมาสร้างพระใหญ่นั้น มีจีนคนหนึ่งอาศัยทำกัมมัฏฐานอยู่ในถ้ำภักทราวุธมาก่อน จีนคนนี้มีคุณวิเศษหลายอย่าง ชาวบ้านเคารพนับถือมาก จึงเรียกกันว่า “เซียน” เซียนผู้นี้ได้ทำนายไว้ว่า “ต่อไปอีกไม่นานจะมีผู้มีบุญสองพี่น้องมาสร้างวัดที่นี่ และวัดนี้สร้างขึ้นจะเจริญรุ่งเรืองมาก” อยู่ต่อมาไม่นานท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ และท่านเจ้าคุณพระเทพวรคุณ (ภทราวุธ อ้า) แต่ครั้งยังเป็นพระครูปลัด ก็ได้จาริกมาพักและตกลงใจสร้างวัดและสร้างพระใหญ่ ตามที่ปรากฏอยู่ในบัดนี้ สมจริงตามที่เซียนได้ทำนายไว้ก่อนหน้านี้

เซียนผู้นี้มีคุณวิเศษถึงกับห้ามฝนไม่ตกก็ได้ ครั้งหนึ่งถึงคราวมีงานมหรหรรสมโหชหลวงพ่อใหญ่ พอเริ่มงานฝนก็เริ่มตั้งเค้ามีดครึ้มมาทุกทิศทาง ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ จึงให้เซียนไปทำพิธีห้ามฝนอยู่บนภูเขา ปรากฏเป็นทิวศรจรยว่าฝนไม่ตกในบริเวณวัดซึ่งกำลังมีงาน

อยู่นั้นเลย แต่ได้ตกอย่างหนักโดยรอบๆ วัดและรอบภูเขานั้น และตก
อยู่เป็นเวลานาน เป็นเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก

คำจารึกแผ่นศิลาที่แท่นพระใหญ่ ครั้งที่ ๑

อัย มหาพุทธรูป พุทธปฏิภาโค นาม

มหาเตโช มหานุภาโว มหิทธิโก ติฏฐตุ ยาว สาสนา

สมัยคลสวัสดี้มีพระนามบอกไว้ว่า พระพุทธรูปใหญ่มีที่มา
พระองค์นี้ วัดแต่หน้าดักเหนือพระแท่นขึ้นไปถึงที่สุดยอดพระเกศ
๑๘ วา วัดโดยขวางหน้าดักกว้าง ๑๑ วาขนาด ทรงพระนามว่า
“พระพุทธรูปปฏิภาคมัธยมพุทธกาล” เป็นพระเฉลิมยุคแห่งพระพุทธรูป
ศาสนา คือ สร้างเมื่อปีชวด จัตวาศก นับแต่องค์สมเด็จพระสัมมา
สัมพุทธเจ้าตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณมาเป็นปีที่ครบ ๒,๕๐๐
เป็นปีถึง ๕,๐๐๐ แห่งพุทธกาล เป็นปีที่ ๓ ในรัชกาลที่ ๖ แห่งกรุง
รัตนโกสินทร์มหินทรายุธยาบรมราชาณี ได้ลงมือก่อฤกษ์ ณ วัน ๔ ค่ำ
เดือนอ้าย ปีชวด จัตวาศก เวลาเช้า ๑ โมง ในเดือน ๔ เพ็ญปีนั้น
ได้ทำการสมโภช ๓ วัน ๓ คืน รวมการก่อสร้าง ๑๐ เดือนจึงสำเร็จ
ถึงเดือน ๔ เพ็ญปีหลังได้ทำการมิ่งงานใหญ่สมโภชอีก แต่ทว่าทรง
เป็นการสังเกตยากที่สุด เพราะที่สูงในการก่อสร้าง อาศัยสมัยอัน

ธรรมดาหากจะให้กันไป มีผู้บริจาคทรัพย์ช่วยเป็นอันมากแต่ค่าจ้าง
 สิ้นเงิน ๑๓,๐๐๐ บาท ค่าปูนซิเมนต์และสิ่งของต่างๆ สิ้นเงิน
 ๓๔,๐๐๐ บาทเศษ ได้โดยชอบธรรม พระราชกวี (สิริจันทิ์ จันทร์)
 พระครูปลัด (ภทฺธวโร อ่ำ) สองพี่น้องเป็นหัวหน้า ผู้ชักชวนบรรดา
 ผู้ซึ่งมีศรัทธาสถาปนาพระพุทธรูปองค์นี้สำเร็จบริบูรณ์ ขออำนาจ
 พระรัตนตยานุภาพและเมตตาคุณเทวราชซึ่งศักดิ์สิทธิ์ จงบันดาลให้
 พระพุทธรูปปฏิภาคเจ้าพระองค์นี้ ทรงมหิทธิฤทธิ์เดชานุภาพเป็นสรณะ
 แก่สัตว์โลกสิ้นกาลปาวสาน ขอความสุขสำราญซึ่งผู้หวังได้ขอแล้ว พึง
 เป็นผลสำเร็จทุกประการ

คำจารึกแผ่นศิลาที่แทนพระใหญ่ ครั้งที่ ๒

อัย มหาพุทธรูป มหาเทโช มหานคราโว

พุทธโร วีย สพพสตุตานิ อุตถาย หิตาย สุขาย ยาว สาสนา ติมฺมุตฺ

พระพุทธรูปใหญ่องค์นี้ทรงพระนามว่า “พระพุทธรูปปฏิภาค
 มัธยมพุทธรกาล” สร้างเมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๕๕ นับแต่ต้นพุทธรกาล
 เป็นปี ๒,๕๐๐ เป็นปีถึง ๕,๐๐๐ ของพุทธศาสนา เป็นปีที่ ๒ แห่ง
 ธรรมมหาราชาสยามินทร์พระมงกุฎเจ้าสยาม สามปีจึงสำเร็จสิ้นเงิน
 ๔๗,๐๐๐ บาทเศษ, ครั้นอยู่มาได้ ๑๕ ปี, ปีชาล พ.ศ. ๒๔๖๙ นับ

แต่ต้นพุทธกาลเป็นปี ๒๕๑๕ เป็นปีที่ ๒ แห่งสตตมมหาราช
พระปกเกล้าเจ้าสยาม ส่วนอายุของอดตโนผู้พาสร้างย่างเข้า ๗๑ ปี
ได้พร้อมด้วยสานุศิษย์และทายกทายิกา ช่วยกันออกแรงและปัจจัย
ทำการปฏิสังขรณ์เสริมให้อ้วนให้แน่นหนา ให้สวยงามดียิ่งขึ้นกว่าเก่า
เทคอนกรีตโอบขึ้นไปใหม่ สิ้นปูนซีเมนต์ ๔๐๐ ถัง สิ้นเหล็ก ๒๕๐
หาบ ทำอยู่ ๗ เดือน จึงสำเร็จคราวนี้รวมทั้งค่าจ้างและค่าสิ่งของ
สิ้นเงิน ๑๖,๐๐๐ บาทเศษ แล้วทันได้สมโภชในเดือน ๔ ส่วนพระ
สังกัจจายน์สร้างเมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๖๘ สิ้นเงิน ๑,๕๐๐ บาทเศษ
ส่วนวิหารพระสังกัจจายน์ สร้างปีชาล พ.ศ. ๒๔๖๙ ปีเดียวกันกับ
การปฏิสังขรณ์พระใหญ่สิ้นเงิน ๓,๕๐๐ บาท

ส่วนพระใหญ่เพิ่มส่วนสูงส่วนใหญ่ขึ้นอีก หน้าตักกว้าง ๑๑ วา
๑ ศอก ส่วนสูงวัดแต่หน้าตักขึ้นไปถึงยอดพระเศียรได้ ๑๘ วา พระโอษฐ์
กว้าง ๕ ศอกคืบ พระนาสิกยาว ๑ วา พระเนตรข้างละ ๑ วา
พระกัณห์ยาว ๓ วา ๒ ศอก พระอังสาข้างละ ๓ วา พระอุบาลี-
คุณูปมาจารย์ (สิริจนโท จันทร์) เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส เป็นประมุข
พระครูศีลวรคุณ (ภทราวโร อ่ำ) พระอมราภิรักขิต (จิตมาโร ชัย)
เป็นผู้ช่วย พระวินัยธรปลื้ม พระปลัดลี เป็นนายช่าง ได้ตั้งใจทำ
มุ่งจะให้สวยงาม จนถึงเชิญเทวณิกายผู้มีอิทธิฤทธิ์มาช่วย ได้เห็นนิมิต
ตามปรารภนา ขอให้มิได้ขานุกาพอันไพศาล ผู้ปรารภนาโดยชอบธรรม
มาวิงวอน ขอจงให้สำเร็จตามประสงค์ทุกประการเทอญ

ถ้ำภทราวุโธ

ถ้ำภทราวุโธ อยู่ที่ไหล่เขาพระงาม ถัดจากองค์พระพุทธรูปปฏิภาคมัธยมพุทธกาลลงมา เดิมเรียกกันว่า “ถ้ำพญามังกร” ต่อเมื่อพระยาสมบัตยาภิบาล (ทรัพย์) ได้บริจาคเงิน ๑,๓๐๐ บาท ปฏิสังขรณ์ถ้ำและพระพุทธรูปไสยาสน์ในถ้ำนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ นั้นแล้ว จึงตั้งชื่อตามนามฉายาของท่านเจ้าคุณ พระเทพวรคุณว่า “ถ้ำภทราวุโธ” แต่นั้นมา ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ได้กล่าวถึงถ้ำนี้ไว้ว่า “..เป็นสถานที่ชอบใจเห็นเป็นมงคลสถาน ปากถ้ำนั้นเป็นจอมเป็นปากมังกร ผินหน้าสู่ทิศตะวันออก เวลาบ่ายได้รับเงาภูเขาเย็นสบายดี เชื่อว่าในบริเวณตรงหน้ามังกรนี้ คงจะมีความเจริญสืบไปในเบื้องหน้า...”

ภายในถ้ำนี้ เป็นที่รวบรวมพระพุทธรูปปางต่างๆ หลายยุค หลายสมัย และรวบรวมไว้ซึ่งศิลปวัตถุอีกหลายอย่าง ทั้งที่พบในบริเวณเขาพระงามและบริเวณใกล้เคียง ตลอดถึงที่มีผู้บริจาคให้เท่ากับเป็นพิพิธภัณฑ์ของวัด ซึ่งมีผู้เข้าชมอยู่เสมอ

ที่ถ้ำนี้ เป็นสถานที่ที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของวัด เมื่อแรกเริ่มสร้างวัดนี้ ปรากฏว่าภายในถ้ำนี้มีสัตว์ร้ายชุกชุมมาก แต่สัตว์ร้ายเหล่านี้จะประทุษร้ายก็เฉพาะผู้ทาศิลเท่านั้น เคยมีพระภิกษุไปขออาศัยบำเพ็ญสมณธรรม ในถ้ำนี้เหล่านั้น พวกทาศิลจึงถูกสัตว์ร้ายประทุษร้ายรบกวนและให้มีอันเป็นต่างๆ เช่น ละเมอเพื่อฝันเห็นแต่ภูตผีปีศาจมาเบียดเบียนหลอกลอน จนไม่สามารถที่จะอยู่บำเพ็ญ

สมณธรรมในถ้ำนั้นต่อไปได้ ส่วนภิกษุที่มีศีลบริสุทธิ์สำรวมดีแล้วจัก
อยู่บำเพ็ญสมณธรรมในถ้ำนั้นด้วยความผาสุก สัตว์ร้ายต่างๆ ก็ไม่
ประทุษร้าย ภูตผีปีศาจก็ไม่รบกวนหลอกหลอน เหตุการณ์เช่นนี้ใช้
จะเกิดเฉพาะแก่ภิกษุเท่านั้นก็หาไม่ แม้อุบาสก หรือศิษย์วัดที่ไปพัก
อาศัยเพียงคืนสองคืนก็เป็นเช่นเดียวกัน ผู้ทุศีลก็ทนอยู่ไม่ได้ ส่วนผู้ตั้ง
อยู่ในศีลก็อยู่ได้อย่างผาสุก

ถ้ำราชกวี

ถ้ำราชกวี อยู่ห่างจากถ้ำภทราวุธขึ้นไป ถ้ำแก่งและถ้ำแก
เฮงมีศรัทธาได้ปฏิสังขรณ์ถ้ำ มีประตูหน้าต่าง ลาดพื้นด้วยซีเมนต์
และมีถังน้ำซีเมนต์ด้วย สิ้นเงินในการก่อสร้าง ๕๐๐ บาทเศษ และ
ได้จารึกนามไว้ตรงประตูขึ้นไปว่า ถ้ำราชกวี ร.ศ. ๑๓๑ (ตั้งชื่อถ้ำตาม
สมณศักดิ์ของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ เมื่อครั้งไปสร้างวัด)

ส่วนภายในถ้ำเป็นรูปปั้นพระพุทธรเจ้าปางนั่งสมาธิ บำเพ็ญ
ทุกกรกิริยา (ทรมานตน) มีร่างกายซูบผอม มีคติให้ผู้กราบไหว้ได้
ระลึกว่า การทำการใดๆ ถ้ำตึงนั้ก ทรมานนักย่อมไม่ประสบความสำเร็จ
สำเร็จดังพิณ ๓ สาย ถ้ำตึงนั้กสายพิณก็จะขาด หย่อนนักดังไม้โพธิ์
ต้องพอดิๆ ซึ่งเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง จึงจะประสบ
ความสำเร็จ

พระสังกัจจายนะ

พระสังกัจจายนะนี้ ประดิษฐานอยู่ที่พระวิหารข้างพระอุโบสถ หน้าตักกว้าง ๑๑ ศอก, สูง ๓ วา, สร้างเมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๖๘ สิ้นเงิน ๑,๕๐๐ บาทเศษ, ส่วนพระวิหารที่ประดิษฐานอยู่นั้น สร้างเมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๖๙ ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับการปฏิสังขรณ์พระใหญ่ สิ้นเงิน ๓,๕๐๐ บาท ตรงที่สร้างพระวิหารนี้ แต่เดิมเป็นพระอุโบสถ ท่านเจ้าคุณพระเทพวรคุณ (ภทฺธวโร อ่ำ) เคยเล่าว่า การสร้างพระสังกัจจายนะนี้ ไม่ได้จ้างช่าง พระภิกษุสามเณรช่วยกันทำ และทำตามความพอใจ สุดแต่ผู้ใดจะเห็นสวยงามอย่างไรก็ทำกันอย่างนั้น นอกจากพระพุทธรูปสำคัญๆ และพระสังกัจจายนะ ตามที่กล่าวถึงนี้แล้ว ยังมีพระพุทธรูปอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถบ้าง มีพระพุทธรูปที่ทำด้วยศิลาและทองสำริดอีกหลายปาง และหลายชนิด ส่วนมากเป็นฝีมือช่างสมัยลพบุรีเกือบทั้งสิ้น

พระอุโบสถ

พระอุโบสถ เสาเทคอนกรีต ฝาผนังก่อด้วยหินก้อนใหญ่ๆ พระอุโบสถนี้กว้าง ๑๒ เมตร, ยาว ๒๔ เมตร ประกอบพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อ ณ วันพุธ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ตรงกับวันที่ ๑๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๖๖ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ

มหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินในงาน
ผูกพัทธสีมาคราวนี้ด้วย

วิหารสิริจนฺโท

วิหารสิริจนฺโท สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ท่านเจ้าคุณ
พระศีลวรคุณ (สงกิจโจ ลำเจียก) ชักชวนพุทธบริษัทร่วมกันสร้าง
ขึ้น เพื่อประดิษฐานรูปปั้นของท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์
(สิริจนฺโท จันทร์) ผู้สถาปนาวัดนี้ กับรูปปั้นของท่านเจ้าคุณพระเทพ-
วรคุณ (ภทฺธราวุธ อ่ำ) เจ้าอาวาสองค์ที่ ๑ และเมื่อผู้นำการก่อสร้าง
คือ ท่านเจ้าคุณศีลวรคุณ (สงกิจโจ ลำเจียก) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสรูปที่
๒ ได้มรณภาพลง บรรดาศิษยานุศิษย์ได้ร่วมกันสร้างรูปปั้นแล้วนำมา
ประดิษฐานรวมกันเป็น ๓ องค์

อดีต อนาคต เป็นธรรมมา ปัจจุบันเป็นธรรมโม

ความคิดทั้งที่เป็นอดีต อนาคต เมื่อเราคิดขึ้นพร้อมกันมันก็ดับ
ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ท่านกล่าวว่า “อดีต อนาคต มันก็อันเดียวกัน
นั่นแหละ ความตัวเดี๋ยวนี้แหละ แต่ปัจจุบันนี้เป็นธรรมโม
อดีต อนาคตเป็นธรรมมา เรื่องของสังขารทั้งหลาย มันปรุงมันแต่ง
มันเกิดมันดับอยู่ นี่ มันแสดง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่ นี่แหละ
สมควรจำ ตันมันไว้ ตันเหตุอดีต อนาคต เป็นธรรมมา
ปัจจุบันเป็นธรรมโม จำไว้ให้แม่น”

มูลนิธิพระสงฆ์ มนัสสุนโต
โพธาราม ราชบุรี

มูลนิธิพระสงฆ์ มนัสสุนโต
ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
www.sa-ngob.com

ธรรมะ “ภาคปริยัติ” กับ “ภาคปฏิบัติ”

ห่างไกลกันราวฟ้ากับดิน

แต่ก่อนแปลได้เต็มทีหนา แผนที่นี่ใช้วิภัติปัจจัยได้ดี

ครั้นไปปฏิบัติได้รู้แจ้งเห็นจริงขึ้นมาแล้ว

โห้ย ! มันห่างไกลกันตั้งหลายโยชน์

อันนั้นมันแผนที่ต่างหาก แผนที่ปริยัติธรรม

พระครูศรีคุณูปการม

